

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการย่อยที่ 1

สถาปัตยกรรมไทในดินแดนอารยธรรมล้านนาตะวันออก
Tai-Style Architecture in Eastern Lanna Regions

โดย นายอัมเรศ เทพมา และ คณะ

มีนาคม 2557

สัญญาเลขที่ RDG5550019

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

สถาปัตยกรรมไทในดินแดนอารยธรรมล้านนาตะวันออก

Tai-Style Architecture in Eastern Lanna Regions

คณะผู้วิจัย

นายอัมเรศ เทพมา	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นายปณิธาน ประมูล	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นางสาวพัชรภรณ์ ลือราช	สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นางสาวกัณธิมา วรศิริ	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นางสาวสวาทิรี นกุล	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นางสาวธีรเนตร เทียนถาวร	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

ผู้ช่วยนักวิจัย

นางสาวอรทัย มหาวรรณ	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
---------------------	--

ชุดโครงการ การท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมในพื้นที่อารยธรรมล้านนาตะวันออก

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช. สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปผู้บริหาร

สถาปัตยกรรมใต้ดินดินแดนอารยธรรมล้านนาตะวันออก

คณะนักวิจัย

นายอัมเรศ เทพมา	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นายปณิธาน ประมูล	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นางสาวพัชรภรณ์ ลือราช	สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นางสาวภักติมา วรศิริ	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นางสาวสาวิตรี นุกูล	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นางสาวธีรเนตร เทียนถาวร	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

ผู้ช่วยนักวิจัย

นางสาวอรัญญา มหาวรรณ	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
----------------------	--

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

ตามยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ต่อเนื่องฉบับที่ 10 และแนวทางตามแผนฉบับที่ 11 ได้ให้ความสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สังคม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพของคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้เป็นสำคัญ โดยอัญเชิญแนวคิด

เศรษฐกิจพอเพียง ที่การพัฒนาประเทศ ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มุ่งการพัฒนาที่สมดุลคน สังคม และเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา มีแนวคิดและปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ที่ให้ความสำคัญกับ บ้าน วัด โรงเรียน หรือ **บวร** พระพุทธศาสนา เป็นสามองค์ประกอบหลักที่ทำให้สังคมอยู่อย่างเข้มแข็งและสงบสุข ในอดีต “วัด” ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นหัวใจหลักที่เชื่อมบ้านหรือชุมชน เข้าด้วยกัน โดยใช้การศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ ดังจะเห็นได้จากการมีสถานที่ศึกษาของคนในอดีตหรือที่เรียกว่า “วัด” เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่นคนในภาคเหนือได้มีการให้ความสำคัญกับวัดกับเหตุการณ์ทุกอย่างที่ได้เกิดขึ้นกับชีวิต จึงเป็นสาเหตุของการเกิดขึ้นของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่มีระยะเวลาอันยาวนาน ในภาคเหนือถือเป็นแหล่งวัฒนธรรมและอารยธรรมอันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยความดีงามในวิถีชีวิตมาเป็นระยะเวลาช้านาน ในอดีตจึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมศิลปะ สถาปัตยกรรม ผ่านการอพยพย้ายถิ่น ค้าขาย และแลกเปลี่ยนสินค้า การเกิดขึ้นของหลายชุมชนที่ได้เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นในอดีตได้มีการสร้างวัด ซึ่งเป็นศาสนสถาน เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชนและใช้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนจึงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากเนื่องจากมีกลุ่มชุมชนที่เกิดขึ้นในหลายกลุ่มหลายชาติพันธุ์ และการสร้างวัดในแต่ละครั้งจึงมีความแตกต่างทางด้านทางด้านศิลปะ สถาปัตยกรรมซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชาติพันธุ์ของคนในแต่ละกลุ่มชุมชน ทำให้ภาคเหนือในปัจจุบันจึงเป็นแหล่งที่อุดมไปด้วยศิลปะ สถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าอันน่าศึกษาและท่องเที่ยวอยู่เป็นจำนวนมาก

ชนชาติไต ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ในเขตพื้นที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา ประกอบด้วยคนไตเชื้อชาติต่างๆ เช่น ไตโยน(โยนก) ไตยอง ไตเขิน ไตลื้อ และกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา คือ กลุ่มไตใหญ่ ชื่อที่เรียกชาวไตใหญ่มียู่หลายชื่อ โดยเรียกตัวเองว่า ไต, ไตโหลง ส่วนพม่าเรียกว่าชานหรือฉาน ชาวล้านนาเรียกว่า “เงี้ยว” สืบเชื้อสายมาจากชนชาติหนึ่ง มาจากชนพวกเดียวกับจีนและเป็นที่รู้จักกันในหมู่พวกเดียวกันเองเรียกว่า “ไต” ไตใหญ่ได้กลายเป็นชนชาติที่มีอำนาจมากที่สุดในพม่าฝ่ายเหนือโดยในปี พ.ศ. 1907-1911 พระเจ้ารามันพญา ได้ทรงสถาปนาเมืองหลวงที่กรุงอังวะ โดยทรงถ่ายทอดแบบอย่างมาจากบรรดาเมืองหลวงเก่าต่าง ๆ ของพม่า รวมทั้งในเรื่องศาสนา ชาวไตใหญ่ได้ชื่อว่าเป็นผู้เคร่งครัดในเรื่องศาสนาประเพณีมาก ชาวไตใหญ่ส่วนใหญ่จะนับถือพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม จึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนามากมาย ในพื้นที่ดินแดนล้านนา ชาวไตใหญ่ได้มีการแผ่อิทธิพลและขยายการอพยพเข้ามาในดินแดนล้านนาเป็นจำนวนมาก เพื่อทำการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมชนและหัวเมืองของดินแดนล้านนาในอดีต

จังหวัด พะเยา แพร่ น่าน เชียงราย เป็นเขตพื้นที่ดินแดนล้านนาตะวันออกอันอุดมไปด้วยศิลปะและสถาปัตยกรรมแบบไท เป็นจำนวนมากทั้ง ไตใหญ่ และไตลื้อ อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งทางด้านกายภาพและภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในตัวสถาปัตยกรรมอาคาร รูปแบบศิลปกรรม จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและชุมชนเจ้าของพื้นที่ ที่ควรมีการบูรณาการความรู้กับการท่องเที่ยวและการรักษามรดกทางสถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาตลอดจนองค์ความรู้ที่ควรมีการสืบทอด เผยแพร่ ให้เป็นที่แพร่หลายต่อสาธารณะชนและนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมในพื้นที่ทางวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมดังกล่าว

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและสภาพพื้นที่ปัจจุบันของชุมชนไตใหญ่ และไตลื้อ ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด คือ จังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน
2. ศึกษา วิเคราะห์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไท (ไต) ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด ทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรม (Tangible Cultural Heritage) และนามธรรม (Intangible Cultural Heritage)
3. ศึกษารูปแบบของสถาปัตยกรรมประเภทอาคารศาสนสถานของชุมชนไตใหญ่ และไตลื้อ ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด

1.3 สถานที่ทำการวิจัยเก็บข้อมูล

1.3.1 พื้นที่วิจัยและเก็บข้อมูล

พื้นที่วิจัยหลัก

วัดไตใหญ่ และ ไตลื้อ ในเขตพื้นที่ 4 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน

1.3.2 พื้นที่เก็บข้อมูลศึกษาวิจัยเปรียบเทียบศึกษา

พื้นที่เป้าหมายของอาคารทางศาสนาสกุลช่างไตใหญ่ และไตลื้อที่ได้ขึ้นทะเบียนประเภทอาคารโบราณสถาน กับกรมศิลปากร และการสำรวจเพิ่มเติมสำหรับสนสถานที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

1.3.3 พื้นที่ปฏิบัติงานวิจัย

ประกอบด้วย เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน

1.3.4 กลุ่มตัวอย่างในการทดสอบงานวิจัย (Sampling)

ใช้การใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างอาคาร เพื่อทำการศึกษา และดำเนินวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยใช้วิธีการเลือกอาคารหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัย โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive sampling) และอาคารกลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยใช้กลุ่มตัวอย่างอาคารที่ขึ้นทะเบียนอาคารโบราณสถานกับกรมศิลปากรในกลุ่มวัดไทใหญ่ วัดไตลื้อ โดยใช้ตัวอาคารหลักของวัดประเพณีวิหารไม้ในการศึกษาวิจัย

1.4 ทฤษฎี สมมติฐาน และหรือกรอบแนวความคิดของการวิจัย

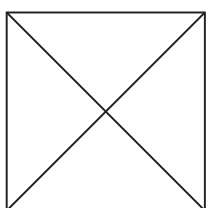
1.4.1 กรอบแนวความคิดการวิจัย

ความงามทางสถาปัตยกรรมเกิดขึ้นจากสัดส่วนทางด้านกายภาพ อันเนื่องมาจากภูมิปัญญาสร้างสรรค์ของคนพื้นถิ่นในอดีต การกำหนดสัดส่วนอาคารทางศาสนาใช้การกำหนดสัดส่วนเป็นอัตราส่วนแบบเรียบง่าย โดยสัดส่วนที่เกิดขึ้นเกิดจากความสำคัญและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ

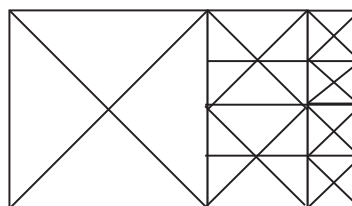
1.4.2 สมมติฐานการวิจัย

การออกแบบทางกายภาพของอาคารทางศาสนาแบบพระวิหารไม้ของสกุลช่างไทใหญ่ (ไทใหญ่) และไตลื้อ ใช้การจัดวางองค์ประกอบแบบโดยใช้สัดส่วนของรูปทรงเรขาคณิต และการกำหนดความสำคัญขององค์ศักดิ์แห่งการใช้งานในแต่ละพื้นที่ เช่นระดับพื้นสูง และต่ำที่ต่างกัน เป็นการกำหนดสัดส่วนทางกายภาพ การทดสอบสมมติฐานด้านกายภาพจะทดสอบการใช้รูปทรงเรขาคณิตเป็นตัววัดสัดส่วนทางกายภาพ โดยอาศัยการทดสอบสัดส่วนดังนี้

1.ความงดงามแบบเต็มส่วน

2.ความงดงามแบบเศษส่วน

นอกจากนี้ทางด้านการวิเคราะห์สัดส่วนความงดงามในการจัดวางองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมใช้ทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ของการเว้นว่างด้วยระบบสมดุลแบบตารางหรือ Grid System

1.5 ขอบเขตของการวิจัยและวิธีการดำเนินการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตของการวิจัย

ใช้วิธีการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญแบบเจาะลึกในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในส่วนของการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรม ทำการศึกษาอาคารทางศาสนา หรือ วัด ในอาคารหลักของวัดไทใหญ่และ ไตลื้อ คือ พระวิหาร และอาคารที่สำคัญแวดล้อมข้างเคียง มีขอบเขต การศึกษาวิจัยในด้านองค์ประกอบ ขนาด สัดส่วน และรูปแบบทางศิลปกรรมที่เป็นองค์ประกอบของตัว อาคาร ทำการวิเคราะห์สัดส่วนความสัมพันธ์ของตัวสถาปัตยกรรมโดยใช้วิเคราะห์เทียบเคียงกับรูปแบบ ทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอาคารทางศาสนาประเภทเดียวกัน และรวมถึงเรื่องราวทาง ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ด้านอายุ เวลา วิวัฒนาการรูปแบบ คติ ความหมาย อิทธิพลที่ได้รับและพิธีกรรม ที่เกี่ยวข้อง โดยมีพื้นที่ศึกษาในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออกพื้นที่ 4 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย พะเยา แพร่ น่าน

1.5.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

1.5.2.1 ขั้นตอนการวิจัย

โครงการวิจัยจะดำเนินการวิจัยผ่านหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำการบริหารจัดการงานวิจัย แบบมีส่วนร่วม โดยมีการวางแผนการดำเนินการวิจัยแผนระยะที่ 1 ปีที่ 1 ระยะ 12 เดือน (1ปี) และแผน ระยะที่ 2 ระยะเวลา 1 ปี ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นแผนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. แผนการวิจัยปีที่ 1 ระยะเวลา 12 เดือน(1ปี) ประกอบด้วยแผนการดำเนินงาน ดังนี้

แผนที่ 1 แผนเตรียมความพร้อมการมีส่วนร่วม

มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของโครงการ ในด้าน คน เงิน งบประมาณ สถานที่และทรัพยากรพร้อมทั้งหน่วยงานสนับสนุนโครงการวิจัย ประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้านการสรรหาชุมชนต้นแบบการวิจัย

1.1 ดำเนินการสำรวจหาชุมชนเป้าหมายเพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัย โดย ขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายในพื้นที่เสนอชื่อชุมชนไทใหญ่

และไตลื้อซึ่งมีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมหรือภูมิปัญญาที่โดดเด่น
เพื่อเข้าร่วมเป็นชุมชนเป้าหมาย

1.2 ดำเนินการสำรวจพื้นที่เพื่อค้นหาชุมชนเป้าหมายโดยทีมนักวิจัย
และเครือข่ายนักวิจัยทางด้านสถาปัตยกรรม

2. กิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้านการบูรณาการความร่วมมือระหว่าง
ชุมชน และหน่วยงาน องค์กรสนับสนุนโครงการ

2.1 ดำเนินการขอความร่วมมือกับองค์กรของรัฐในพื้นที่ และมีการ
ประชุมเพื่อหากรอบแนวทางความร่วมมือ และแนวทางในการ
บูรณาการความร่วมมือในการหาแนวทางการอนุรักษ์ การพัฒนา
ผลงานทางสถาปัตยกรรมเพื่อการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิง
สถาปัตยกรรม

3. กิจกรรมการบริหารโครงการ สร้างแผนกิจกรรมย่อยในชุมชน

3.1 จัดการประชุมเพื่อระดมความคิด ระดมสมองเพื่อสร้างแผน
กิจกรรมการอนุรักษ์ผลงานสถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนใน
พื้นที่

แผนที่ 2 แผนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้นคว้าทางสถาปัตยกรรม เพื่อแสดงให้เห็นความมีคุณค่า
ของภูมิปัญญา และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในงานสถาปัตยกรรม อีกทั้งเป็นการระดมสมอง
ของชุมชน หน่วยงาน องค์กรสนับสนุนการจัดทำโครงการวิจัย เพื่อหาแนวทางการสร้าง
การท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มาจากความต้องการของชุมชน และสามารถ
ปฏิบัติได้จริงตามที่ชุมชนต้องการและเป็นผู้เสนอแนวทางทางเลือก เพื่อนำไปใช้เป็น
แนวทางในการกำหนดนโยบายในการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมในเขตพื้นที่อารยธรรม
ล้านนาตะวันออก ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นแผนการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมการประชุมผู้นำและกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทน
ปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียใน
ชุมชนในทุกระดับ

2. กิจกรรมการสำรวจและเก็บข้อมูลผลงานทางสถาปัตยกรรมในชุมชนที่เข้าร่วม
โครงการวิจัย

2.1 กิจกรรมการสำรวจงานสถาปัตยกรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ โดยมีตัวแทนชุมชน ปรากฏชุมชน และเยาวชนในพื้นที่วิจัย ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ และทีมนักวิจัย

3. กิจกรรมการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ องค์ความรู้ชุมชน

3.1 การวิเคราะห์ผลงานทางสถาปัตยกรรมโดยทีมนักวิจัยและนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการนำเสนอผลงานการวิเคราะห์แก่ชุมชน

4. กิจกรรมทิศทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

4.1 กิจกรรมการระดมสมองและการเสวนาเพื่อหาแนวทางการนำภูมิปัญญาของชุมชนเป็นจุดเด่น และส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมเชิงคุณค่า และสุนทรียศิลป์แห่งการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมอย่างยั่งยืน

5. กิจกรรมสรุปผลและประเมินผลโครงการ

5.1 กิจกรรมสรุปผลและการประเมินผลโครงการวิจัยในปีที่ 1 เพื่อสรุปผลการศึกษาวิจัยทางสถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และผลของการระดมสมองเพื่อสร้างทิศทางการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมที่ยั่งยืน

1.5.2.2 การรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

ใช้วิธีการถ่ายภาพ Photography การรังวัด Measure Work และใช้อุปกรณ์เลเซอร์วัดระยะเพื่อการสำรวจทางวิศวกรรม และทำการรวบรวมและเขียนแบบอาคารเบื้องต้น Architecture Drawing และดำเนินการจัดทำแบบทัศนียภาพจำลอง Architecture Presentation โดยใช้โปรแกรมเพื่อเป็นการจำลองรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

1.5.2.3 ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลขั้นที่หนึ่ง

ดำเนินการค้นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โดยใช้การสืบค้นจากบันทึก และเอกสาร ตำราทางวิชาการอื่นๆ ตลอดจนการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน และตัวแทนวัด เพื่อประกอบในการวิเคราะห์

ข้อมูล ดำเนินการถ่ายภาพ เพื่อคัดแยกองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่สำคัญของวัด และอาคารในประเภทเดียวกัน

การรวบรวมข้อมูลขั้นที่สอง

ดำเนินการสำรวจในพื้นที่จริงโดยการสำรวจองค์ประกอบ ขนาด สัดส่วน ที่เป็นจริงเพื่อจัดทำรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม

การรวบรวมข้อมูลขั้นที่สาม

การวิเคราะห์สังเคราะห์ ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับอาคารใกล้เคียงประเภทเดียวกัน และวิเคราะห์ในองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น และรวบรวมเป็นรูปเล่มเอกสาร

1.5.2.4 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์สัดส่วนทางด้านสถาปัตยกรรม

1) ใช้การวิเคราะห์สัดส่วนโดยอาศัยทฤษฎีทางเรขาคณิต (Golden Proportion) และวิธีการหาความสมดุลองศาของสัดส่วนสัมพันธ์ของการจัดวางองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมด้วยระบบสมดุลแบบตาราง (Grid System) และการหาความสัมพันธ์ของสัดส่วนพื้นที่ เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของสัดส่วนความงาม โดยการนำเข้าสู่ข้อมูลเปรียบเทียบสัดส่วนของอาคารที่ใหญ่และได้ชื่อประเภทเดียวกันในพื้นที่ 4 จังหวัดเพื่อหาสัดส่วนและความสัมพันธ์ในด้านรูปทรงของผังอาคาร ตลอดจน ขนาด และสัดส่วนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2) การวิเคราะห์รูปแบบทางด้านศิลปกรรม

ใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบกับอาคารตัวอย่างประเภทเดียวกัน และอ้างอิงการวิเคราะห์รูปแบบกับรูปแบบศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.6 แผนการดำเนินงานวิจัย ขั้นตอนการดำเนินงาน และกลยุทธ์แผนงานวิจัย และระยะเวลาของแผนการดำเนินงาน

1.6.1 ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

1. ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยในปีที่ 1 จำนวน 2 แผนงานวิจัย ใช้ระยะเวลาจำนวน 12 เดือน ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2554 ถึงวันที่ 31 กันยายน 2555 ทั้งนี้

1.6.2 สถานที่ทำการดำเนินการวิจัย

สถานที่ดำเนินการศึกษาวิจัย

ประกอบด้วย จังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน

สถานที่ดำเนินการปฏิบัติวิจัย ประกอบด้วย

1. ห้องวิจัย สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ทราบถึงพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานสภาพพื้นที่ปัจจุบันของชุมชนไตใหญ่ และไตลื้อ ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน

1.7.2 ใช้เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาและต่อยอดผลงานวิจัยทางด้านสถาปัตยกรรม ประเภทอาคารทางศาสนา และรูปแบบทางด้านศิลปกรรม ในอาคารประเภทอาคารทางศาสนาของภาคเหนือ

1.7.3 ได้องค์ความรู้ด้านสถาปัตยกรรม เป็นการอนุรักษ์ผลงานทางสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่า

1.7.4 สามารถเพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ และภูมิปัญญาของคนไตใหญ่ ด้านการก่อสร้างสถาปัตยกรรมประเภทอาคารทางศาสนาในอดีต แก่สังคม

1.7.5 เป็นการนำไปสู่ผลผลิตเชิงนโยบายเพื่อการพาณิชย์ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ

1.8 สรุปผลการศึกษา

1.8.1 ผลการศึกษาด้านพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและสภาพพื้นที่ปัจจุบัน

1.8.1.1 พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและสภาพพื้นที่ปัจจุบันของชุมชนไตใหญ่ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก

จากการศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลด้านพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและสภาพพื้นที่ปัจจุบันของพื้นที่ล้านนาตะวันออกพบว่าในปัจจุบันชุมชนที่คงเหลือผู้ที่สืบเชื้อสายของชาวไตใหญ่ในเขตสี่จังหวัดล้านนาตะวันออกมีค่อนข้างน้อยมากและไม่มีชุมชนซึ่งมีงานสถาปัตยกรรมที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบงานสถาปัตยกรรมในสกุลช่างของไตใหญ่ในเขตพื้นที่ 4 จังหวัด ที่แสดงให้เห็นเด่นชัดทั้งชุมชนและงานสถาปัตยกรรมไปพร้อมกัน เมื่อเทียบกับชุมชนไตใหญ่ที่อยู่ในเขตจังหวัดลำปาง กับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานของชาวไตใหญ่แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน ว่าชาวไตใหญ่เริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนภาคเหนือของไทยเมื่อใด แต่มีมาเนิ่นนานแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ

ในสมัยก่อนดินแดนภาคเหนือของไทยกับรัฐฉานไม่มีเส้นแบ่งกันอาณาเขต พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน การเข้ามาของไทใหญ่เริ่มจากการเข้ามาเป็นพ่อค้าเร่ทำการค้าขายกับล้านนา ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ไทใหญ่ต้องทำการค้าขายกับล้านนานั้นเนื่องจากเกิดเนื่องจากรัฐไทใหญ่เป็นเมืองที่อยู่ในหุบเขา จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้จำเป็นต้องสืบเสาะแสวงหาสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนไทใหญ่ ซึ่งการเดินทางเข้ามาค้าขายกับภาคเหนือของประเทศไทย มีเส้นทางที่สำคัญ 2 เส้นทาง คือ เส้นทาง มะละแหม่ง ฮอด แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ น่าน และลำปาง เส้นทางที่สอง คือ เส้นทางมะละแหม่ง ตาก ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ แพร่ น่าน ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เส้นทางทางในการเดินทางเข้ามาค้าขาย โดยทั้งสองเส้นทางจะใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 15 วัน จากมะละแหม่ง ซึ่งปัจจุบันนี้มีชาวไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยหลายจังหวัด เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน แพร่ พะเยา ลำปาง เชียงราย ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบถึงพัฒนาการ การตั้งถิ่นฐานของชาวไทใหญ่สามารถแบ่งระยะเวลาการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทยได้ 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงแรก สมัยพระเจ้าติโลกราช ซึ่งเป็นยุครุ่งเรืองของล้านนาในทุกด้าน โดยพระเจ้าติโลกราชได้ทำสงครามจนได้พื้นที่ของแพร่ น่าน หลวงพระบาง เชียงรุ่ง เมืองยอง รัฐฉาน เช่น เมืองโลคา เมืองนาย เมืองสีป้อ เมืองยองห้วย และได้กวาดต้อนชาวไทใหญ่จำนวน 12,328 คน เข้ามาไว้ในล้านนา

ช่วงที่สอง สมัยพม่าเป็นอาณานิคมของอังกฤษ และล้านนาก็ขึ้นกับสยาม จากนั้นในรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี ก็เกิดการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตกขึ้นในแถบภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ การดำเนินนโยบายด้านการเมืองและการทูตของพม่าไม่เป็นผลสำเร็จ จึงทำให้พม่าตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษตั้งแต่สมัยพระเจ้าสีป้อ แห่งราชวงศ์คองบอง อันเป็นสิ้นสุดแห่งราชวงศ์กษัตริย์ของพม่า ในช่วงนี้อังกฤษได้ทำสนธิสัญญาการค้าขายกับสยามและล้านนา โดยเฉพาะการสัมปทานป่าไม้กับเจ้าเมืองล้านนา ในการจัดการดังกล่าวอังกฤษได้ส่งคนในสังกัด คือกลุ่มคนพม่า ไทใหญ่ ปะโอ ปะหล่อง เข้ามาทำการป่าไม้ ซึ่งถือได้ว่าคนเหล่านี้เป็นลูกจ้างในบริษัทต่างๆ เช่น British Borneo Company Ltd, Bombay Burma Trading Corporation Ltd. เชื่อว่าไทใหญ่และปะโอเข้ามาในล้านนามากกว่าคนพม่า กลุ่มคนเหล่านี้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอังกฤษ เนื่องจากอังกฤษต้องการสร้างฐานอำนาจของรัฐฉานที่มีรูปแบบการปกครองตนเองแต่เดิมอยู่แล้ว ให้เทียบเคียง

ชาวไทใหญ่ในระยะต่อมาในปี พ.ศ. 2383 กิจการการค้าไม้ได้เริ่มมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในล้านนาทำให้เกิดการเซ็นสนธิสัญญาเบาริงค์กับอังกฤษ ทำให้ชาวไทใหญ่บางกลุ่มปรับเปลี่ยนตนเองมาเป็นผู้เข้ารับทำป่าไม้ ชาวไทใหญ่จึงกลายเป็นผู้มีฐานะ กลายเป็นคหบดีชาวไทใหญ่เป็นบุคคลที่ร่ำรวยในสังคมในขณะนั้น ทำให้ชาวไทใหญ่เกิดการปฏิสังขรณ์วัดที่มีความเก่าแก่ หรือมีการสร้างวัดซึ่งเกิดขึ้นตามจิตศรัทธา โดยการสร้างศาสนสถานและการปฏิสังขรณ์วัดนั้นยังคงใช้รูปแบบตามที่ตนเองคุ้นเคยโดยใช้ช่างฝีมือที่

นำมาจากพม่าเป็นนายช่างในการก่อสร้างอาคารศาสนสถานและมีการเชิญพระภิกษุสงฆ์ชาวพม่ามาจำพรรษาที่วัดที่ตนเองและชุมชนได้สร้างขึ้นด้วย ทำให้เกิดกลายเป็นวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนไทใหญ่ในขณะนั้น มาจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันชุมชนไทใหญ่และงานสถาปัตยกรรมดั้งเดิมแบบไทใหญ่ซึ่งได้ดำเนินการสำรวจในพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัดล้านนาตะวันออกพบว่าพม่ามีงานสถาปัตยกรรมที่ยังคงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ซึ่งพบที่วัดนันตาราม อำเภอเชียงคำจังหวัดพะเยา และพบที่วัดจอมสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมที่เป็นการสร้างโดยกลุ่มไทใหญ่ซึ่งได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อการทำอุตสาหกรรมป่าไม้และทำการค้าขายในอดีตที่ผ่านมา ในปัจจุบันได้ถูกวัฒนธรรมของงานสถาปัตยกรรมของล้านนาและของไทยเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรมค่อนข้างมาก อีกทั้งวัดไทใหญ่ที่หลงเหลือปัจจุบันไม่ได้มีชุมชนซึ่งเป็นศรัทธาวัดที่เป็นเชื้อสายชาวไทใหญ่ หรือพม่าเป็นผู้อุปถัมภ์วัดในการทำบำรุงรักษาวัดแล้ว

1.8.1.2 พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและสภาพพื้นที่ปัจจุบันของชุมชนไตลื้อในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก

จากการศึกษาประวัติศาสตร์จากการทบทวนเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่าชาวไตลื้อมีพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยโดยการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่างๆในภาคเหนือ ด้วยเหตุผลทางการเมืองระหว่างรัฐ ตามนโยบาย “ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ซึ่งเป็นยุคของการอพยพกวาดต้อน ผู้คนชาวไตลื้อที่มีจำนวนมากที่สุดเข้ามาสู่ดินแดนล้านนา โดยการนำของพระเจ้ากาวิละในปี 2348 ได้ยกกองทัพไปตีเมืองยองและหัวเมืองลื้อในสิบสองปันนาซึ่งเป็นเมืองขึ้นของพม่า เพื่อขยายอาณาเขตออกไปให้กว้างขวางและป้องกันไม่ให้พม่าใช้เป็นแหล่งช่องสุ่มกำลังกลับมาโจมตีล้านนาอีก

ซึ่งที่ในช่วงที่ล้านนาและเมืองน่านกำลังฟื้นตัวจากภาวะศึกสงครามทำให้ขาดแคลนกำลังคน ดังนั้นจึงพบว่าช่วงเวลานี้มีการอพยพกวาดต้อนผู้คนจากสิบสองปันนาในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” เข้าสู่ล้านนาและหัวเมือง เมืองน่าน หลายครั้ง ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 1 เจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ (เจ้าผู้ครองนครน่าน) และเจ้าสุมนเทวราช (เจ้าผู้ครองนครน่าน) ยกกองทัพขึ้นไปกวาดต้อนชาวไตลื้อจากสิบสองปันนามายังเมืองน่าน และเมืองบางส่วนในประเทศลาว และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ในส่วนของเมืองน่านได้กวาดต้อนมาในสมัยพระเจ้าสุริยพงษ์ ผลิตเดช เมื่อครั้งสงครามเชียงตุง

นอกจากการกวาดต้อนในยุค“เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” เข้าสู่ล้านนาและหัวเมืองต่างในล้านนาแล้วยังมีปัจจัยอื่นๆประกอบการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ล้านนาซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานในแต่ละพื้นที่ของชาวไตลื้อ

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ชุมชนส่วนใหญ่ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมเป็นชุมชนที่มีเชื้อสายไตลื้อ ซึ่งโครงการวิจัยได้ดำเนินการศึกษาด้านพัฒนาการของชุมชนพบว่าชุมชนมีพัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน ประกอบด้วย 1. จังหวัดเชียงราย ชุมชนบ้านครึ่งใต้ ตำบลครึ่ง อำเภอเชียงของ จ.เชียงราย 2. ชุมชนบ้านท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา 3.ชุมชนบ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่ 4.ชุมชนบ้านต้นแหลง ต.ไชยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ลักษณะของพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานซึ่งเป็นการตั้งถิ่นฐานอันเกิดจากสาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องจาก ทั้งการกวาดต้อนเทครัว โดยเป็นลักษณะของการกวาดต้อนผู้คนให้เคลื่อนย้าย อพยพในลักษณะชุมชนใหญ่ เป็นระดับบ้านและหมู่บ้าน เพื่อการแสวงหาพื้นที่ทำกินในการก่อตั้งหมู่บ้านในพื้นที่แห่งใหม่ ตามคำสั่งของผู้ปกครองในระดับเมืองและระดับหมู่บ้านและการเคลื่อนย้ายติดตามญาติพี่น้องแบบเคลื่อนย้ายตามมภายหลังซึ่งพบว่าเป็นพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ของ ชุมชนบ้านท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จังหวัดพะเยา

การแสวงหาพื้นที่ทางการเกษตรที่มีพื้นที่ราบอุดมสมบูรณ์สามารถทำการเกษตรได้ดี มีระบบเหมืองฝายและการชลประทานในการทำการเกษตรที่ดี ซึ่งพบว่าเป็นพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ของ ชุมชนบ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่ และชุมชนบ้านครึ่งใต้ ตำบลครึ่ง อำเภอเชียงของ จ.เชียงราย

การหลบหลีกภัยสงครามและความไม่สงบ และการอพยพเคลื่อนย้ายอันเนื่องมาจากภัยสงคราม การอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนเข้ามาตั้งในชุมชนซึ่งถูกละทิ้งให้รกร้างและมีการปฏิสังขรณ์ให้เจริญรุ่งเรือง พบว่าเป็นพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานชุมชนบ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่ และชุมชนบ้านต้นแหลง ต.ไชยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน

1.8.2 ผลการศึกษาวิเคราะห์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไท (ไต) ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด

จากวัตถุประสงค์ของการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน(ไต) ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาแบ่งออกเป็นในส่วนที่เป็นรูปธรรมซึ่งเน้นหนักมรดกทาง

วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมอาคารทางศาสนาและในด้านนามธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อในงานสถาปัตยกรรมในอาคารทางศาสนาซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1.8.2.1 ด้านที่เป็นรูปธรรม (Tangible Cultural Heritage)

จากการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับการงานสถาปัตยกรรมในอาคารทางศาสนาในพื้นที่ ทั้ง 4 จังหวัดพบว่า สิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมที่สามารถมองเห็นได้ว่าเป็นรูปธรรมสามารถแบ่งเป็น 2 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่อาคารทางศาสนาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ที่แสดงออกด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม 2 มรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งอยู่นอกงานสถาปัตยกรรมซึ่งแสดงออกด้วยการจัดกิจกรรมและประเพณีต่างๆซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้งานอาคารทางศาสนาในช่วงระยะเวลาต่างๆ ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมในปัจจุบันได้ถูกปรับเปลี่ยนแปลงตามการผสมผสานของวัฒนธรรม จากการศึกษาในพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัด กิจกรรมและประเพณีล้วนแล้วแต่เข้ามามีส่วนในการใช้พื้นที่อาคารทางศาสนาแทบทั้งสิ้น จึงสามารถสรุปมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งสามารถมองเห็นได้เด่นชัดได้ดังนี้

ด้านที่ 1 มรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่อาคารทางศาสนาซึ่งแสดงออกโดยเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ที่แสดงออกด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม

ในการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่อาคารทางศาสนาซึ่งแสดงออกด้วยเอกลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมในพื้นที่ 4 จังหวัดพบว่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นอาคารซึ่งมีลักษณะเป็นมิตรต่อพื้นที่รอบข้าง ลักษณะอาคารมีลักษณะค่อนข้างเตี้ย ลักษณะหลังคาลาดคุ่มต่ำมีช่องเปิดด้านข้างน้อย เนื่องจากในอดีตกลุ่มชาติพันธุ์ไตลื้ออยู่ในเขตเมืองหนาวจึงจำเป็นต้องมีการรักษาอุณหภูมิในอาคารให้ได้มากที่สุด มีการยกหลังคาเป็นหลังคาลักษณะสองชั้นและสามชั้น ระหว่างการยกชั้นหลังคามีระดับคอสองซึ่งประดับด้วยลวดลายสีสันฉูดฉาด หลังคาชั้นบนสุดเป็นลักษณะหลังคาจั่วซึ่งมีหน้าบันประดับด้วยลวดลายงานศิลปกรรมซึ่งมีแนวคิดจากสิ่งแวดลอมรอบข้างของชุมชน เช่นลวดลายพันธุ์พฤกษา ลวดลายรัศมีพระอาทิตย์ เป็นต้น ด้านงานศิลปกรรม สีที่ใช้ประดับภายในอาคารและภายนอกอาคารเน้นการใช้สีฟ้าเป็นหลัก และมีสีเหลืองและสีขาวและสีแดง ผสมปะปนอยู่บ้าง รูปแบบงานศิลปกรรมที่ใช้ในการประดับตกแต่งอาคารเป็นลักษณะสิ่งที่ชาวบ้านหรือชุมชนสามารถพบเห็นและนำมาอุปมาอุปไมยในการสร้างสรรค์งานตกแต่งทางศิลปกรรมแบบช่างพื้นบ้าน การสร้างสรรค์ทางสถาปัตยกรรมเน้นการสร้างสรรค์แบบเรียบง่ายเข้าถึงง่ายโดยการใช้สัดส่วนที่เรียบง่าย เป็นสัดส่วนของมนุษย์แบบพื้นฐาน เน้นการเข้าถึงงานสถาปัตยกรรมแบบตรงไปตรงมาไม่เน้นการประดับประดาในการตกแต่งแบบหรูหราฟุ่มเฟือยเนื่องจากเป็นงานสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นภาคเหนือ

ด้านที่ 2 มรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งอยู่ภายนอกงานสถาปัตยกรรมซึ่งแสดงออกด้วยการจัดกิจกรรมและประเพณีต่างๆ

การจัดกิจกรรมและประเพณีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอยู่ร่วมกับงานสถาปัตยกรรมมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมและการจัดประเพณีต่างเข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้งานอาคารทางศาสนาในช่วงระยะเวลาต่างๆ ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมในปัจจุบันได้ถูกปรับเปลี่ยนแปลงตามการผสมผสานของวัฒนธรรม จากการศึกษาในพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัด กิจกรรมและประเพณีล้วนแล้วแต่เข้ามามีส่วนในการใช้พื้นที่อาคารทางศาสนาแทบทั้งสิ้น ในทั้ง 12 เดือนซึ่งสามารถพื้นที่ที่กิจกรรมของทั้งสองชาติพันธุ์เข้ามาใช้กิจกรรมมากที่สุดคือพื้นที่พระวิหารและลานเอนกประสงค์บริเวณหน้าวิหารและภายในพื้นที่ศาสนา

อย่างไรก็ตามในส่วนของมรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทใหญ่ ในพื้นที่ 4 จังหวัดล้านนา ตะวันออก ในปัจจุบันแทบจะเลือนรางมากสืบเนื่องจากเหตุผลของการมีชุมชนที่เป็นผู้อพยพภูมิตั้งมีค่อนข้างน้อยและการถูกผสมผสานทางวัฒนธรรมกับวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองในพื้นที่ใกล้เคียง เมื่อชุมชนมีจำนวนน้อยจึงเกิดการรับเอาวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่เข้ามาแทนที่และวัฒนธรรมซึ่งเป็นรากเหง้าของตนเองจึงลดน้อยลงจนแทบจะไม่เหลือวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของชาติพันธุ์ไทใหญ่

1.8.2.2 เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Heritage)

ในด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้งานสถาปัตยกรรมในอาคารทางศาสนาพบว่าองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่อิงกับคติและความเชื่อในการประดับตกแต่งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมยังคงมีการใช้เป็นองค์ประกอบในงานสถาปัตยกรรมในพื้นที่ 4 จังหวัดเช่น การใช้ขนาด ซึ่งเป็นตัวแทนของน้ำ ในงานตกแต่งสถาปัตยกรรม เช่นการตกแต่งคันทวยหรือค้ำยันและซ่อฟ้า เป็นองค์ประกอบส่วนบนสุดเหนือหลังคาจั่วของอาคาร ทั้งวิหารและหอพระธรรม ในทั้งสี่พื้นที่นิยมทำเป็นรูปพญานาคซึ่งเป็นการออกแบบที่อุปมาถึง สัตว์ในป่าหิมพานต์ คือ นาค ในด้านคติความเชื่อเรื่องจักรวาล โดยการใช้รูปของนาคนั้น ถูกใช้ความอุดมสมบูรณ์ และเป็นตัวแทนของน้ำ

การใช้ปราสาทเพ็อง หรือ รูปจำลองปราสาทที่วางอยู่กลางสันหลังคาซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับเขาพระสุเมรุ ซึ่งเชื่อว่าเป็นแนวคิดในการออกแบบที่มีการอุปมาถึง เขาสุทธบริกษณ์ ในเรื่องคติจักรวาล ซึ่งเป็นเรื่องเดียวกับ การออกแบบเครื่องสูงหรือ สัตถภัณฑ์ หรือเชิงเทียน 7 ชั้นซึ่งใช้สำหรับจุดเทียนในการบูชาพระพุทธเจ้าซึ่งนิยมตั้งอยู่ภายในวิหาร ซึ่งในพื้นที่ที่ได้ทำการศึกษา พบว่ามีอยู่ที่วิหารวัดท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วนเพียงแห่งเดียว เป็นต้น

คติความเชื่อด้านการใช้ภายในอาคาร “สีฟ้า” ภายในอาคารเพื่อเป็นตัวแทนของฟ้าและจักรวาล ซึ่งสีฟ้าเป็นตัวแทนของสีที่สายตามนุษย์มองฟ้าในเวลากลางวันจึงถูกจำลองให้เป็นสีที่อยู่บริเวณฝ้าเพดานของพระวิหาร

และนอกจากนี้คติความเชื่อด้านอื่นๆที่สัมพันธ์กับวิถีเกษตรของชาวไท โดยชาวไทเพาะปลูกข้าว ก่อนลงมือปลูกหรือเก็บเกี่ยวข้าว จะมีพิธีเช่นไหว้แม่พระธรณี แม่โพสพ ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆไม่ว่าจะเป็นเทพประจำภูเข ป่า แม่น้ำต่างได้รับการเช่นไหว้ ต้นไม้ใดถ้าเชื่อว่ามีเทพสถิตอยู่ก็ห้ามตัดโค่น เป็นต้น

1.8.3 ผลการศึกษาด้านรูปแบบของสถาปัตยกรรมประเภทอาคารศาสนสถานของชุมชนไทใหญ่ และไตลื้อ ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด

จากการสรรหาพื้นที่ชุมชนที่ยังคงศักยภาพ เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ตลอดจนวัฒนธรรมและประเพณีที่โดดเด่น มีความเหมาะสมแก่การศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต โดยการคัดเลือกอาคารที่มีความโดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรมใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และดำเนินการศึกษาวิจัยต่อเนื่องโดยทำการประเมินคัดเลือกวัดที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ เชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน โดยมีผู้เชี่ยวชาญในการประเมินอยู่ระหว่างจังหวัดละ 5-7 คน ที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวข้องกับด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยว ซึ่งผลของการประเมินทั้ง 4 พื้นที่ จะเหลือพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ 4 จังหวัด จังหวัดละ 1 แห่ง คือ พื้นที่จังหวัดพะเยา วัดท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา พื้นที่จังหวัดแพร่ วัดพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จังหวัดแพร่ พื้นที่จังหวัดน่าน วัดต้นแหลง ต.ไชยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน พื้นที่จังหวัดเชียงราย วัดศรีโสดา ต.ศรี อ.เชียงของ จ.เชียงราย ซึ่งการศึกษารูปแบบของงานสถาปัตยกรรมได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย 1. พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ศึกษาวิจัย 2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบในด้านระบบการวางผังทางสถาปัตยกรรม 3. การวิเคราะห์รูปแบบทางสถาปัตยกรรม 4. การวิเคราะห์รูปแบบองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม 5. การศึกษาสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม ซึ่งการศึกษาในด้านต่างๆ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1.8.3.1. พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ชุมชนส่วนใหญ่ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมเป็นชุมชนที่มีเชื้อสายไตลื้อ และเน้นหนักในการศึกษางานสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลของงานสถาปัตยกรรมไทใหญ่และไตลื้อที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมซึ่งโครงการวิจัยได้ดำเนินการศึกษา

ด้านการพัฒนาของชุมชนพบว่าชุมชนมีพัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน ประกอบด้วย 1. ชุมชนบ้านครึ่งใต้ ตำบลครึ่ง อำเภอยางชุมน้อย จ.ศรีสะเกษ 2. ชุมชนบ้านท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา 3.ชุมชนบ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่ 4.ชุมชนบ้านต้นแหลง ต.ไชยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ลักษณะของพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานซึ่งเป็นการตั้งถิ่นฐานอันเกิดจากสาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกวาดต้อนไพร่ โดยเป็นลักษณะของการกวาดต้อนผู้คนให้เคลื่อนย้ายอพยพในลักษณะชุมชนใหญ่ เป็นระดับบ้านและหมู่บ้าน เพื่อการแสวงหาพื้นที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์ในการก่อตั้งหมู่บ้านในพื้นที่แห่งใหม่ ตามคำสั่งของผู้ปกครองในระดับเมืองและระดับหมู่บ้านและการเคลื่อนย้ายติดตามญาติพี่น้องแบบเคลื่อนย้ายตามมาภายหลังซึ่งพบว่าเป็นพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ของชุมชนบ้านท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จังหวัดพะเยา

การแสวงหาพื้นที่ทางการเกษตรที่มีพื้นที่ราบอุดมสมบูรณ์สามารถทำการเกษตรได้ดี มีระบบเหมืองฝายและการชลประทานในการทำการเกษตรที่ดี ซึ่งพบว่าเป็นพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ของ ชุมชนบ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่ และชุมชนบ้านครึ่งใต้ ตำบลครึ่ง อำเภอยางชุมน้อย จ.ศรีสะเกษ

การหลบหลีกภัยสงครามและความไม่สงบ และการอพยพเคลื่อนย้ายอันเนื่องมาจากภัยสงคราม การอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนเข้ามาตั้งในชุมชนซึ่งถูกละทิ้งให้รกร้างและมีการปฏิสังขรณ์ให้เจริญรุ่งเรือง พบว่าเป็นพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานชุมชนบ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่ และชุมชนบ้านต้นแหลง ต.ไชยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1.8.3.2.การวิเคราะห์เปรียบเทียบในด้านระบบการวางผังทางสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาระบบการวางผังอาคารพบว่า ได้อาคารถูกออกแบบไว้ให้มีพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณค่อนข้างเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ศาสนาสถานทั้งหมด และได้ถูกออกแบบไว้ให้การเข้าสู่อาคารหลักเข้าจากทางทิศตะวันออกจำนวน 3 อาคาร ยกเว้น อาคารหอพระธรรม วัดพระหลวง อำเภอสว่างเม่น จังหวัดแพร่ ที่มีการหันทางเข้าอาคารไปในทางทิศตะวันตกและมีการวางผังของตำแหน่งอาคารในพื้นที่ทางทิศตะวันออกของผังพื้นที่ ลักษณะของรูปแบบผังพื้นที่ในด้านรูปทรงของผังพื้นที่ ทั้งสี่วัดมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ในจำนวนสองวัดซึ่งประกอบด้วยวัดต้นแหลง วัดครึ่งใต้ และวัดพระหลวง มีผังบริเวณรูปทรงเรขาคณิต ลักษณะสี่เหลี่ยมและรูปหลายเหลี่ยม ทั้งนี้ในผังบริเวณของวัดครึ่งใต้มีลักษณะรูปหัวเรืออันเป็นผลเนื่องจากพื้นที่ตั้งของวัดอยู่บริเวณทางสามแยกซึ่งก่อให้เกิดรูปของผังบริเวณวัดรูปหัวเรือ

ในด้านแนวแกนของอาคาร ทั้งสี่พื้นที่ไม่มีการจัดวางแนวแกนของการเข้าถึงอาคารที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เป็นลักษณะการจัดผังแบบเป็นมิตร ไม่มีการบังคับการเข้าถึง อ่อนนุ่มด้วยระบบผังแบบพื้นบ้านที่ไม่เน้นแนวแกนอาคาร

ในด้านตำแหน่งและที่ตั้งของอาคารทั้งสี่พื้นที่สามารถวิเคราะห์ลักษณะของการตั้งอยู่ของอาคาร สามารถวิเคราะห์ได้สองรูปแบบ กล่าวคือ กลุ่มที่ 1. กลุ่มอาคารที่ตั้งอยู่บนดิน โดยมีลานล้อมรอบอาคาร สามารถเข้าถึงอาคารได้ง่าย ซึ่งประกอบด้วยวิหารหลัก วัดท่าฟ้าใต้และวิหารวัดต้นแหลงและกลุ่มที่ 2. กลุ่มอาคารที่ตั้งอยู่บนพื้นดินและมีบ่อ สระ หรือ น้ำล้อมรอบ ประกอบด้วยหอพระธรรมวัดพระหลวง และหอไตรวัดศรีไ้

1.8.3.3. การวิเคราะห์รูปแบบทางสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาเปรียบเทียบในด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ทำให้สามารถวิเคราะห์เอกลักษณ์และรูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรมเพื่อให้ทราบถึงรูปแบบทางที่ได้ส่งอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมต่อกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ภาคเหนือซึ่งสามารถสรุปเอกลักษณ์แบ่งแยกออกเป็นสองกลุ่มอาคาร ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) อาคารกลุ่มที่ 1 กลุ่มอาคารพระวิหาร

อาคารพระวิหารใช้ผังแปลนพื้นมีลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้าในตัวอาคารประเภทวิหารเป็นการวางแปลนพื้นแนวยาวจรดฝั่งตะวันออกและตก มีลักษณะผังแปลนพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 6 ห้อง และ 7 ห้อง ผนังด้านสกัด(ด้านกว้าง) มีขนาด 3 ห้อง(ช่วง) ซึ่ง ห้องกลาง(ช่วงกลาง) จะมีขนาดกว้างที่สุด มีเสาภายในทั้งหมด 12 ต้น ถึง 14 ต้น ซึ่งเสาที่ใช้จะเป็นเสาไม้ขนาด 0.30 ม. เป็นลักษณะเสาไม้แบบกลมใช้การแกะตกแต่งเสาไม้ด้วยมือ มีการประดับยอดเสาด้วยไม้ลักษณะกลีบดอกบัว เสาทั้งต้นทาสีแดง ยกเว้นส่วนโคนเสาที่มีลักษณะฐานปูน ทาสีขาวรูปร่างลักษณะอาคารค่อนข้างเตี้ยได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมของวิหารได้ลืออย่างเด่นชัดซึ่งเป็นลักษณะของอาคารในเขตพื้นที่ภาคเหนือ จึงมีการเจาะช่องแสงจำนวนน้อย มีการก่อผนังก่ออิฐที่ค่อนข้างหนา ในการใช้เป็นโครงสร้างช่วยในการรับน้ำหนักจากหลังคาและบริเวณโถงกลางอาคารใช้เสาไม้ขนาดใหญ่สำหรับรับโครงสร้างของหลังคาโดยตรง อาคารมีการออกแบบให้มีประตูทางเข้าหลัก ประกอบด้วย 1. ประตูทางเข้าหลัก 2. ประตูด้านข้างอยู่ทางด้านทิศเหนือ 3. ประตูด้านหลังทางด้านทิศตะวันตก ระดับความสูงของพื้นสูงจากพื้นดินเฉลี่ย 0.50 – 1.00 ม. เนื่องจากการแก้ไขปัญหาสภาวะแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการใช้อาคาร อาทิเช่น

การแก้ไขปัญหาน้ำท่วมหลาก การแก้ไขปัญหาคความหนาวเย็นที่มีผลกระทบต่อผู้ใช้งานภายในอาคาร รูปแบบหลังคาที่มีความลาดชันสูงเพื่อการระบายน้ำฝน มีการยกระดับหลังคาออกเป็นสองช่วง ช่วงคอสอง ประดับด้วยงานศิลปกรรมซึ่งมีสีสันฉูดฉาด มีการตกแต่งหน้าบันวิหารและบริเวณคอสองของหลังคา และค้ำยันชายคา ด้วยลวดลายและงานศิลปกรรมแบบพื้นถิ่น การใช้สีภายในและนอกพระวิหาร ส่วนใหญ่ใช้สีฟ้าและสีขาว และสีแดงในการประดับตกแต่งอาคาร ภายในและภายนอกตัวอาคารมีการประดับตกแต่งด้วยงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเช่น ผ้าตุ่งทอ ภายในอาคาร

2) กลุ่มที่ 2 หอพระธรรมและหอพระไตรปิฎก

อาคารใช้ผังแปลนพื้นมีลักษณะสี่เหลี่ยมเพื่อการใช้งานในการเก็บรักษาพระธรรมคำสอน รูปแบบลักษณะอาคารค่อนข้างเตี้ย เป็นงานสถาปัตยกรรมล้านนาซึ่งได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมของวิหารไตลื้อบางส่วน ซึ่งยังคงรูปแบบของลักษณะอาคารในเขตพื้นที่อากาศหนาว จึงมีการเจาะช่องแสงจำนวนน้อย ผนังมีการก่อผนังก่ออิฐที่ค่อนข้างหนาในการใช้เป็นโครงสร้างช่วยในการรับน้ำหนักจากหลังคาและบริเวณโถงกลางอาคารใช้เสาไม้ขนาดใหญ่สำหรับรับโครงสร้างของหลังคาโดยตรง อาคารมีการออกแบบให้มีประตูทางเข้าหลัก อยู่ทางด้านหน้าเพียงทิศทางเดียว รูปแบบหลังคาที่มีความลาดชันสูงเพื่อการระบายน้ำฝน มีการยกระดับหลังคาออกเป็นสองช่วง ช่วงคอสอง ประดับด้วยงานศิลปกรรมซึ่งมีงานลายคำแบบล้านนา มีการตกแต่งหน้าบันวิหารและบริเวณคอสองของหลังคา และค้ำยันอาคาร ด้วยลวดลายและงานศิลปกรรมแบบพื้นถิ่น การใช้สีภายในและนอกส่วนใหญ่ใช้สีฟ้าและสีขาว และสีแดงในการประดับตกแต่งอาคาร

1.8.3.4 การวิเคราะห์รูปแบบองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

ในด้านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมพบว่าอาคารพระวิหารของสกุลช่างไตลื้อมีรูปแบบขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เช่น หน้าบัน ที่จะสอดคล้องกับรูปทรงหลังคาของพระวิหารซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ 1.แบบหลังคาตัวปู่ (ตัวผู้) อ่างปู่ มีลักษณะการซ้อนหลังคาสามชั้น ลักษณะปลายชายคาตรง ไม่มีมีม่อ้นซ้อย เปรียบเสมือนผู้ชายที่มีความแข็งแรง มั่นคง การประดับตกแต่งหน้าบันอาคารเป็นแบบการตีไม้ซ้อนเกล็ดรูปศรีมโหฬารอาทิตย์ ซึ่งเปรียบเสมือนเพศชายผู้ให้ชีวิต มีตกแต่งรัศมีพระอาทิตย์ด้วยสีฉูดฉาด สดใส ด้วยสีฟ้า สีขาว และเหลือง 2. แบบหลังคาตัวแม่ (ตัวเมีย) อ่างแม่ มีลักษณะหลังคาซ้อนกันสองชั้น ระหว่างชั้นคั่นด้วยคอสองตกแต่งด้วยงานศิลปกรรมพื้นถิ่น ปลาย

ชายคามีลักษณะอ่อนช้อย ด้วยการใช้ไม้ระแนงรับกระเบื้องแบบวางทางแนวแนวน ซึ่งทำให้เกิดการแอ่นตัวของหลังคา ทำให้ดูอ่อนช้อยงดงามเหมือนเพศหญิง ดังนั้นการตกแต่งจึงมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือมีลักษณะการประดับตกแต่งหน้าบันเป็นรูปลวดลายพรรณพฤกษา ตกแต่งด้วยลายรูปดอกไม้ มีกลางกลีบดอกซึ่งทำจากกระจกแก้วจีน (กระจกตะกั่ว) ตัดตามรูป ลงรองพื้นหน้าบันด้วยสีฟ้า เป็นต้น

ในด้านขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมสำหรับการประดับตกแต่งมีความสอดคล้องกับคติความเชื่อในด้านต่างๆ เช่น การใช้นาคในการตกแต่งคันทวยหรือค้ำยันและช่อฟ้า เป็นรูปพญานาค ซึ่งเป็นการอุปมาถึง สัตว์ในป่าหิมพานต์ คือ นาค ในด้านคติความเชื่อเรื่องจักรวาล โดยการใช้รูปของนาคนั้น ถูกใช้เป็นตัวแทนของน้ำ และสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์

การใช้ปราสาทเพ็อง หรือ รูปจำลองปราสาทที่วางอยู่กลางสันหลังคาซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับเขาพระสุเมรุ ซึ่งอุปมาถึง เขาสัตตบริภัณฑ์ ในเรื่องคติจักรวาล เสมือนกับ การออกแบบเครื่องสูงหรือสัตตภัณฑ์ หรือเชิงเทียน 7 ชั้น

1.8.3.5. การศึกษาสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาวิเคราะห์สัดส่วนของผังแปลนพื้นของอาคารพระวิหารในสกุลช่างไตลื้อในเขตภาคเหนือเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงสัดส่วนที่ก่อให้เกิดความงดงามของอาคารซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากการจัดรูปแบบผังแปลนพื้นของอาคาร โดยใช้การจำลองรูปทรงเลขคณิตรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเป็นรูปสมมุติตามวิธีการสากล การวิเคราะห์สัดส่วนทางสถาปัตยกรรมของผังอาคารทำให้เห็นถึงระบบการวางสัดส่วนของอาคารวิหารไตลื้อที่มีสัดส่วน ตั้งแต่ 2:3 2:3.25 2:4.20 2:4.25 ซึ่งได้มีการใช้ตารางสมมุติจัดเรียงขนาดได้ดังนี้ 1.10x1.10 2.20x2.20 2.625x2.625 2.70x2.70 4.40x4.40 5.25x5.25, 5.45x5.45, 6.30x6.30 ซึ่งขนาดตารางสมมุติเหล่านี้ถูกนำไปใช้ในต่างสถานที่กัน และจากการทดลองวางรูปแบบตารางสมมุติลงไปในผังแปลนพื้นพระวิหารพบว่า มีการวางระบบสัดส่วนอาคารทั้งรูปแบบงดงามแบบเต็มส่วน ซึ่งพบในผังแปลนอาคารวัดท่าฟ้าใต้ซึ่งเป็นรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างไตลื้อแบบดั้งเดิม และพบรูปแบบความงดงามแบบเศษส่วน ในงานสถาปัตยกรรมแบบไตลื้อซึ่งเป็นช่วงยุคหลังซึ่งประกอบด้วย วัดต้นแหลง อ.ปัว จ.น่าน วัดแสนเมืองมา อ.เชียงคำ จ.พะเยา วัดร่องแง อ.ปัว จ.น่าน วัดหนองแดง ต.เปือ อ.เชียงกลาง จ.น่าน

1.8.5 การบูรณาการองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมกับการท่องเที่ยว

เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพนักท่องเที่ยวมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจบริบทด้านพัฒนาการ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน และอัตลักษณ์ของชุมชนแต่ละชุมชนในพื้นที่ศึกษาวิจัย ก่อนการ

เข้าถึงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในด้านที่มาของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านของพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ตลอดจนเข้าใจและเกิดความรู้ความเข้าใจในด้านความงามของอาคาร ซึ่งความงามนอกจากจะเป็นความงามในด้านของรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมแล้ว สาเหตุที่ก่อให้เกิดความงดงาม นักท่องเที่ยวควรมีความรู้ความเข้าใจในด้านความงามของสถาปัตยกรรมในด้านของผังอาคารซึ่งเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความงามของรูปด้านด้วยซึ่งสามารถสรุปได้ด้วยการใช้แนวทางตามทฤษฎีของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสัดส่วนทางกายภาพของผังอาคารโดยใช้รูปทรงเรขาคณิตและความสัมพันธ์ของการเว้นว่างด้วยระบบสมดุลแรงแบบตารางหรือ Grid System เป็นตัวช่วยในการอธิบายถึงความงามซึ่งอาจมองเห็นยากนี้

1.9 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.9.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภาคราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่สำคัญทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม โดยแบ่งได้ดังนี้

1) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าอาคารทางศาสนาเป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่มีสำคัญของพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัดในพื้นที่ล้านนาตะวันออก การสร้างองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสำคัญของภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งสำคัญ หน่วยงานราชการและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้เกิดการสร้างความรู้ความเข้าใจในความสำคัญอย่างต่อเนื่อง

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้มีการดำเนินงานในส่วนของการเผยแพร่ข้อมูลการประชาสัมพันธ์ ทั้งผ่านการจัดกิจกรรมและการนำเสนอสู่ภายนอกให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง

3) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างไตลื้อและไตใหญ่ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้ง 4 วัดที่มีการศึกษาวิจัยมีความโดดเด่นทั้งทางด้านสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรม ดังนั้นภาคราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม หรือแหล่งอาชีพของชุมชน

4) การดำเนินงานต่างๆด้านการศึกษาและการสร้างกระบวนการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรม ตลอดจนการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมภายในศาสนสถาน ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้าไปดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ของชุมชน เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ที่ทราบความต้องการ ปัญหา และความสามารถของการดูแลงานสถาปัตยกรรมของชุมชนมากที่สุด

5) ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดรายได้จากการต่อยอดองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม โดยอาจเกิดจากผลิตภัณฑ์หรือแรงงานภายในชุมชน

6) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรบรรจุแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในแผนพัฒนาของตำบล เพื่อสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างต่อเนื่องทุกปี เช่นการสร้างป้ายสื่อความหมาย รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งข้อมูลความรู้และการท่องเที่ยวของตำบล

7) นักวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินงานร่วมกับชุมชน หลังจากเสร็จสิ้นโครงการประมาณ 1 – 2 ปี เพื่อเป็นที่ปรึกษาและหาแนวทางในการพัฒนาให้ต่อเนื่อง

8) สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรพิจารณาให้การสนับสนุนด้านวิชาการโดยการถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดประชุมและการจัดอบรม สำหรับประเด็นเทคนิควิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนางานสถาปัตยกรรมอย่างยั่งยืน เช่นการถ่ายทอดวิธีการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ เช่น การอนุรักษ์และดูแลอาคารทางศาสนา การชี้ให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

1.9.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) หลังจากเสร็จสิ้นโครงการวิจัยนี้แล้ว ควรส่งเสริมให้มีการทำวิจัยในประเด็นต่อเนื่อง เช่น การศึกษาเรื่องการแนวทางการพัฒนาชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม

2) ควรมีการศึกษา บทบาทของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนางานสถาปัตยกรรม แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยควรศึกษาถึงวิธีการที่จะสร้างการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

3) ควรศึกษาเรื่องของการวางแผนพัฒนาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน

4) ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่สามารถจัดขึ้นได้โดยอาศัยพื้นฐานการประกอบอาชีพหรือวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดได้

5) ควรศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ ป้องกัน หรือสงวนรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งในด้านระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ได้

1.9.3 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1) ควรมีการส่งเสริมรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับชาติพันธุ์ไทลื้อเป็นประจำเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณี อันดี ซึ่งเป็นความหลากหลายของชาติพันธุ์ในชุมชน

2) ชุมชนควรถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกหลาน ผ่านการจัดกิจกรรมต่างของวัดอย่างสม่ำเสมอ

- 3) ควรมีการปลูกฝังให้เยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาภายในท้องถิ่นของตน เพื่อให้เกิดความรู้และความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม
- 4) ควรมีการพัฒนาภูมิทัศน์ภายในชุมชนให้สวยงาม สะอาด พร้อมทั้งจะเตรียมต้อนรับผู้มาเยี่ยมชมเยือนและมาท่องเที่ยว
- 5) ควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของวัดอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องสถาปัตยกรรมไถ่ดินแดนอารยธรรมล้านนาตะวันออกซึ่งประกอบด้วยจังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ด้าน คือ 1. ด้านการศึกษา พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและสภาพพื้นที่ปัจจุบันของชุมชนไตลื้อและไตใหญ่ 2. ด้านการศึกษา มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไต (ไต) ทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม 3. ด้านศึกษารูปแบบ ของสถาปัตยกรรมประเภทอาคารศาสนาของชุมชนไตใหญ่ และไตลื้อ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ การศึกษาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกระดับ

ผลของการศึกษาพบว่า พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและสภาพพื้นที่ปัจจุบันของ ชุมชนไตใหญ่มีพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานจากการเข้ามาเป็นพ่อค้าเร่ทำการค้าขายสืบเสาะแสวงหา สินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการและมีพัฒนาการต่อเนื่องในการเป็นผู้เช่ารับทำป่าไม้ ซึ่งทำให้ กลายเป็นคหบดี เกิดการสร้างศาสนสถานและการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารในพระพุทธศาสนาอาคาร ในปัจจุบันยังพบอาคารที่สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ที่วัดนันทาราม อ.เชียงคำ จ.พะเยา และที่วัดจอม สวรรค์ อ.เมือง จ.แพร่ แต่ไม่พบชุมชนซึ่งเป็นศรัทธาว่าดที่เป็นเชื้อสายชาวไตใหญ่เป็นผู้อุปถัมภ์วัดใน ปัจจุบัน ส่วนชาวไตลื้อมีพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานจากการกวาดต้อนทหาร การหลบหนีภัย สงคราม และการเสาะแสวงหาพื้นที่อุดมสมบูรณ์แห่งใหม่เพื่อตั้งถิ่นฐานตามคำสั่งของผู้ปกครองระดับ เมืองและหมู่บ้าน

ในด้านการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมด้านที่เป็นรูปธรรมสามารถแบ่งเป็น 2 ด้าน ประกอบด้วยสิ่งที่อยู่ในอาคารแสดงออกด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมและสิ่งที่อยู่ ภายนอกงานสถาปัตยกรรมซึ่งแสดงออกด้วยการจัดกิจกรรมและประเพณีต่างๆ และในปัจจุบันมรดก ทางวัฒนธรรมด้านที่เป็นซึ่งเกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมยังพบว่าองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ยังคงมีความเกี่ยวข้องกับคติและความเชื่อซึ่งได้ถูกนำมาใช้ในการประดับตกแต่งอาคาร

ในด้านการศึกษารูปแบบของงานสถาปัตยกรรมพบว่าระบบการวางผังทาง สถาปัตยกรรมไม่มีระบบแนวแกนที่ชัดเจนเน้นการจัดผังแบบเป็นมิตรมีรูปแบบอาคารผังสี่เหลี่ยม ตัว อาคารลักษณะทึบเตี้ย ช่องเปิดน้อย องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมมีความสอดคล้องกับคติความเชื่อ รูปแบบงานศิลปกรรมแบบพื้นถิ่น และสัดส่วนทางสถาปัตยกรรมของผังอาคารจากการวิเคราะห์โดย ใช้รูปทรงเรขาคณิตและความสัมพันธ์ของการเว้นว่างด้วยระบบสมดุลแรงแบบตารางพบว่ามีความ งามแบบเต็มส่วนและแบบเศษส่วนในผังอาคารวิหารไตลื้อในเขตพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัด

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรม ไตลื้อ ไตใหญ่ มรดกทางวัฒนธรรม ล้านนาตะวันออก

Abstract

The purposes of the research entitled Tai Architecture in Eastern Lanna Civilization Region, which comprised of Chiang Rai, Phayao, Prae, and Nan were to study 3 parts on 1) the educational development of settlement and the current conditions of Tai Lue community and Shan 2) the education on cultural heritage of Tai communities in tangible cultural heritage and intangible cultural heritage 3) the education of Tai Lue and Shan architecture in terms of religious building. The community participations at all level is used for research process.

The research revealed that the Shan development of settlements and current condition starting from being a peddler to sell and seek for goods for responding people's needs and they were continuously be a forestry tenant until they became wealthy. This was the beginning of the creation and restoration of the religious places and Buddhism buildings. Nowadays, there are religious buildings at the Nantaram temple in Chiang kham district, Phayao province and Jom Sawan temple in Phrae district, Phrae Province, which are rather completed. However, they are not supported by faithful community who are Shan lineage. As for the development of TAI LUE's settlements, it started from being herd, escaping from war, seeking for fertile area fulfilling the command of the governors of cities and villages.

Regarding to the education of the tangible cultural heritage, it can be divided into two aspects composing of things inside the building, which expresses arts and architecture and things outside the architectural works, which expresses the activities and traditions. At present, the cultural heritage regarding the architecture, the findings revealed that the element of architecture is still involved in the principles and beliefs that were used to decorate the religious buildings.

Regarding to the study of the style of architecture, it showed that the planning system of the architecture had not axis system clearly. It was focused on friendly planning. The building has a rectangular shape with low rise and small openings. The elements of architecture are consistent of the beliefs and indigenous art. The proportion of the architecture of buildings, which were analyzed by using the geometric shapes and the relation of spacing with the table of force balance system, it was indicated that the proportion of the architecture of buildings had a full of beauty and a fraction of beauty in Tai Lue temples in the area of four provinces.

Keyword: Architecture, Tai Lue, Shan, Cultural Heritage, Eastern Lanna

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	บ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ป
สารบัญ	ผ
สารบัญภาพ	ภ
สารบัญตาราง	ช

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ดำเนินการวิจัย	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1-2
1.3 สถานที่ทำการวิจัย	1-2
1.4 ทฤษฎีและสมมติฐาน หรือกรอบแนวคิดการวิจัย	1-3
1.5 ขอบเขตการวิจัยและวิธีดำเนินการวิจัย	1-4
1.6 แผนการดำเนินงานวิจัย ขั้นตอนการดำเนินงาน และกลยุทธ์แผนงานวิจัย และระยะเวลาของแผนการดำเนินงาน	1-8
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-12

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม

2.1 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และที่มาของชาติพันธุ์ไตลื้อ	2-1
2.1.1 ความเป็นมาของชนชาติไตลื้อ	2-1
2.1.2 พัฒนาการและการตั้งถิ่นฐานของชาติพันธุ์ไตลื้อในเขต ล้านนาตะวันออก(เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน)	2-8
2.1.3 ศาสนาและความเชื่อ	2-15
2.2 ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนชาติพันธุ์ไทใหญ่และไตลื้อ	2-21
2.2.1 ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนชาติพันธุ์ไตลื้อ	2-21
2.2.2 ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนชาติพันธุ์ไทใหญ่	2-41

สารบัญ

	หน้า
2.3 ทบทวนวรรณกรรม	
2.3.1 แนวคิดด้านประเพณีวัฒนธรรมและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน	2-46
บทที่ 3 การศึกษาวิจัยทางสถาปัตยกรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน	
3.1 การศึกษาวิจัยทางสถาปัตยกรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน	3-1
3.1.1 กิจกรรมตามแผนที่ 1 แผนเตรียมความพร้อมการมีส่วนร่วม	3-1
3.1.2 การสำรวจพื้นที่ชุมชนสถาปัตยกรรมเป้าหมาย	3-15
3.1.3 การประเมินศักยภาพของพื้นที่ในการคัดเลือกเป็นพื้นที่ศึกษาวิจัย	3-28
3.1.4 กิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้านการบูรณาการความร่วมมือ	
3.1.5 ระหว่างชุมชน และหน่วยงาน องค์กรสนับสนุนโครงการ	3-30
3.1.5 กิจกรรมการบริหารโครงการ สร้างแผนกิจกรรมย่อยในชุมชน	3-44
3.2 กิจกรรมตามแผนที่ 2 แผนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม	3-47
3.2.1 กิจกรรมการประชุมผู้นำและกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชน	
และการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทาง	
สถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน	3-47
3.2.2 ข้อมูลทางสถาปัตยกรรมของวัดไต้ในจังหวัด เชียงราย	
พะเยา แพร่และน่าน	3-65
3.2.3 การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน	3-80
บทที่ 4 บทวิเคราะห์	
4.1 รูปแบบและพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ดำเนินการศึกษา	4-1
4.1.1 การศึกษาระบบพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ทำการศึกษา	4-1
4.1.2 การบูรณาการองค์ความรู้ด้านการพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานชุมชน	
กับการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม	4-7
4.2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบในด้านระบบการวางผังทางสถาปัตยกรรม	4-14
4.2.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบระบบการวางผังบริเวณอาคาร	4-17
4.2.2 การเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวกับความรู้อาคาร	4-18

สารบัญ

	หน้า
4.3 การวิเคราะห์รูปแบบทางสถาปัตยกรรม	4-21
4.3.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบทางสถาปัตยกรรม	4-21
4.3.2 การเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความรู้ด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรม	4-26
4.4 การวิเคราะห์รูปแบบองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม	4-29
4.4.1 การวิเคราะห์รูปแบบองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม	4-29
4.4.2 การเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความรู้เรื่องผังอาคาร	4-36
4.5 การศึกษาสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม	4-40
4.5.1. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสัดส่วนทางกายภาพของผังอาคารโดยใช้รูปทรงเรขาคณิตและความสัมพันธ์ของการเว้นว่างด้วยระบบสมดุลแรงแบบตารางหรือGrid System	4-40
4.5.2 ความเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความรู้เรื่องความงดงามของสัดส่วนผังอาคาร	4-48
บทที่ 5 บทสรุป	
5.1 สรุปผลการศึกษา	5-1
5.1.2 พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและสภาพพื้นที่ปัจจุบันของชุมชนไต้ลื้อในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก	5-3
5.2 ศึกษา วิเคราะห์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไท (ไต) ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด	5-5
5.3 รูปแบบของสถาปัตยกรรมประเภทอาคารศาสนสถานของชุมชนไต้ลื้อใหญ่และไต้ลื้อ ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด	5-11
5.3.1. พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ศึกษาวิจัย	5-12
5.3.2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบในด้านระบบการวางผังทางสถาปัตยกรรม	5-12
5.3.3. การวิเคราะห์รูปแบบทางสถาปัตยกรรม	5-13
5.3.4 การวิเคราะห์รูปแบบองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม	5-14
5.3.5. การศึกษาสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม	5-15

สารบัญ

	หน้า
5.4 การบูรณาการองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรมกับการท่องเที่ยว	5-16
5.4.1 ด้านพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม	5-16
5.4.2 การเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความรู้เรื่องผังอาคาร	5-16
5.4.3 การเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความรู้ด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรม	5-18
5.4.4 การเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความรู้เรื่องผังอาคาร	5-19
5.4.5 การเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความรู้เรื่องความงดงามของสัดส่วนผังอาคาร	5-23
5.5 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	
5.5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	5-24
5.5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	5-25
บรรณานุกรม	บรรณานุกรม-1
ภาคผนวก ก	ภาคผนวก ก 1
ภาคผนวก ข	ภาคผนวก ข 1

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพที่ 2.1	แสดงพื้นที่การตั้งถิ่นฐานเดิมของชาติพันธุ์ไตลื้อ ในประเทศสาธารณรัฐ ประชาชนจีน 2-1
ภาพที่ 2.2	แสดงแผนที่สังเขปแสดงเส้นทางการอพยพของไตลื้อ 2-3
ภาพที่ 2.3	แสดงภาพเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช เจ้าเมืองน่าน 2-4
ภาพที่ 2.4	ภาพพระพุทธรูปในพระวิหารไตลื้อ วัดต้นแหลง 2-7
ภาพที่ 2.5	ภาพการประดับตุ้มตามความเชื่อของคนไตลื้อ ในพระวิหารไตลื้อ 2-7
ภาพที่ 2.6	แสดงแผนที่รัฐฉานประเทศพม่า 2-10
ภาพที่ 2.7	กลุ่มของชาวไตในรัฐฉาน 2-10
ภาพที่ 2.8	ภาพเจ้าฟ้าไตใหญ่จากรัฐฉาน ทรงเครื่องต้น “โคดลอง” หรือเครื่องทรง กษัตริย์ เพื่อเข้าพิธีดูบาร์ (Durbar) (การเข้าเฝ้า) ที่กรุงเดลี ประเทศ อินเดียเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2446 ซึ่งในสมัยนั้นรัฐฉานเป็นส่วนหนึ่ง ของพม่า และพม่าคือจังหวัดหนึ่งของอินเดียซึ่งปกครองโดยพระเจ้า เอ็ดเวิร์ดที่ 7 (King Edward VII) เป็นจักรพรรดิ แห่งจักรวรรดิอินเดีย 2-13
ภาพที่ 2.9	แสดงการตั้งถิ่นฐานของชาวไตในประเทศไทย 2-16
ภาพที่ 2.10	แสดงขบวนคาราวานวัวต่าง 2-18
ภาพที่ 2.11	แสดงภาพกองไม้ซุงที่เตรียมถูกส่งออกขาย 2-19
ภาพที่ 2.12	ภาพไม้ซุงขณะลำเลียงในแม่น้ำเพื่อส่งขาย 2-20
ภาพที่ 2.13	ภาพการเดินทางโดยเรือระหว่างลำานาและกรุงเทพ 2-20
ภาพที่ 2.14	ดินแดนที่ชนชาติไตอาศัยอยู่ในแคว้นยูนนาน (บริเวณสีแดง) 2-46
ภาพที่ 2.15	การวางผังหมู่บ้านชนชาติไต 2-48
ภาพที่ 3.1	การประชุมเพื่อสรรหาพื้นที่จังหวัดพะเยา 3-4
ภาพที่ 3.2	การประชุมเพื่อสรรหาพื้นที่จังหวัดแพร่ 3-7
ภาพที่ 3.3	การประชุมเพื่อสรรหาพื้นที่จังหวัดน่าน 3-12
ภาพที่ 3.4	การประชุมเพื่อสรรหาพื้นที่จังหวัดเชียงราย 3-15
ภาพที่ 3.5	แสดงกระบวนการคัดสรรกลุ่มอาคารตัวอย่างการวิจัย 3-29
ภาพที่ 3.6	แสดงตัวอย่างเอกสารสำรวจยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาในพื้นที่ 3-36
ภาพที่ 3.7	แสดงการหารือแนวทางการสร้างกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมฯ 3-45

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพที่ 3.8 การประชุมกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทน ปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน	3-48
ภาพที่ 3.9 การประชุมกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทน ปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน	3-50
ภาพที่ 3.10 การประชุมกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทน ปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน	3-52
ภาพที่ 3.11 การประชุมกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทน ปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน	3-54
ภาพที่ 3.12 แสดงผังบริเวณ วัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา	3-65
ภาพที่ 3.13 แสดงแปลนวิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา	3-66
ภาพที่ 3.14 รูปด้านทิศตะวันตก วิหารวัดท่าฟ้าใต้บ้านฟ้าสีทอง ต.สระอ.เชียงม่วน จ.พะเยา	3-66
ภาพที่ 3.15 แสดงรูปด้านทิศเหนือ วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา	3-67
ภาพที่ 3.16 แสดงรูปด้านทิศตะวันออก วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา	3-67
ภาพที่ 3.17 รูปด้านทิศตะวันออก วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา	3-68
ภาพที่ 3.18 แสดงรูปตัดตามขวาง วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา	3-68
ภาพที่ 3.19 รูปตัดตามยาว วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา	3-69

สารบัญภาพประกอบ

		หน้า
ภาพที่ 3.20	แสดงผังบริเวณ วัดต้นแหลง บ้านต้นแหลง ต.ชัยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน	3-70
ภาพที่ 3.21	แสดงแปลนวิหารวัดต้นแหลง บ้านต้นแหลง ต.ชัยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน	3-71
ภาพที่ 3.22	แสดงรูปด้านทิศตะวันออกวิหารวัดต้นแหลง บ้านต้นแหลง ต.ชัยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน	3-71
ภาพที่ 3.23	แสดงรูปด้านทิศใต้ วิหารวัดต้นแหลง บ้านต้นแหลง ต.ชัยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน	3-72
ภาพที่ 3.24	แสดงรูปตัดด้านสกัด วิหารวัดต้นแหลง บ้านต้นแหลง ต.ชัยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน	3-72
ภาพที่ 3.25	แสดงผังบริเวณวัดศรีไ้ ต.ศรีไ้ อ.เชียงของ จังหวัดเชียงราย	3-73
ภาพที่ 3.26	แสดงแปลนพื้นที่หอไตรวัดศรีไ้ ต.ศรีไ้ อ.เชียงของ จังหวัดเชียงราย	3-73
ภาพที่ 3.27	แสดงแปลนชั้นสองหอไตรวัดศรีไ้ ต.ศรีไ้ อ.เชียงของ จังหวัดเชียงราย	3-74
ภาพที่ 3.28	แสดงแปลนรูปด้านหน้า หอไตรวัดศรีไ้ ต.ศรีไ้ อ.เชียงของ จังหวัดเชียงราย	3-74
ภาพที่ 3.29	แสดงแปลนรูปด้านข้าง หอไตรวัดศรีไ้ ต.ศรีไ้ อ.เชียงของ จังหวัดเชียงราย	3-75
ภาพที่ 3.30	แสดงผังวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	3-76
ภาพที่ 3.31	แสดงแปลน หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	3-77
ภาพที่ 3.32	แสดงรูปด้านทิศตะวันตก หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	3-77
ภาพที่ 3.33	แสดงรูปด้านทิศใต้ หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	3-78
ภาพที่ 3.34	แสดงรูปด้านทิศตะวันออก หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	3-78

สารบัญภาพประกอบ

		หน้า
ภาพที่ 3.35	แสดงรูปตัดด้านสกัด หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	3-79
ภาพที่ 3.36	แสดงรูปตัดตามยาว หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	3-79
ภาพที่ 3.37	แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา	3-80
ภาพที่ 3.38	แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา	3-81
ภาพที่ 3.39	แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน	3-82
ภาพที่ 3.40	แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน	3-83
ภาพที่ 3.41	แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงราย	3-84
ภาพที่ 3.42	แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงราย	3-85
ภาพที่ 3.43	แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดแพร่	3-86
ภาพที่ 3.44	แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดแพร่	3-87
ภาพที่ 3.45	แสดงแบบขยายหน้าบันและลวดลายบริเวณหน้าบันวิหารวัดท่าฟ้าใต้	3-87
ภาพที่ 3.46	แสดงแบบขยายช่อฟ้าหลังคาวิหารวัดท่าฟ้าใต้	3-88
ภาพที่ 3.47	แสดงแบบขยายลวดลายหางหงส์หลังคาจั้ววิหารวัดท่าฟ้าใต้	3-88
ภาพที่ 3.48	แสดงแบบขยายลวดลายบริเวณหางหงส์หลังคาปั้นหย้าวิหารวัดท่าฟ้าใต้	3-89
ภาพที่ 3.49	แสดงแบบขยายลวดลายบริเวณเชิงชายหลังคาวิหารวัดท่าฟ้าใต้	3-89
ภาพที่ 3.50	แสดงแบบขยายลวดลายบริเวณคอสองหลังคาวิหารวัดท่าฟ้าใต้	3-89

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพที่ 3.51 แสดงแบบขยายลดคล้ายคันห้วยวิหารวัดท่าฟ้าใต้	3-90
ภาพที่ 3.52 แสดงแบบขยายลดคล้ายหน้าต่างวิหารวัดท่าฟ้าใต้	3-90
ภาพที่ 3.53 แสดงแบบขยายลดคล้ายประตูวิหารวัดท่าฟ้าใต้	3-91
ภาพที่ 3.54 แสดงแบบขยายลดคล้ายบริเวณบัวหัวเสาภายในวิหารวัดท่าฟ้าใต้	3-91
ภาพที่ 3.55 แสดงแบบขยายหางหงส์หลังคาปั้นหย้าวิหารวัดต้นแหลง	3-92
ภาพที่ 3.56 แสดงแบบขยายลดคล้ายบริเวณเชิงชายหลังคาวิหารวัดต้นแหลง	3-92
ภาพที่ 3.57 แสดงแบบขยายบันไดทางเข้าด้านข้างวิหารวัดต้นแหลง	3-93
ภาพที่ 3.58 แสดงแบบขยายฐานบัววิหารวัดต้นแหลง	3-93
ภาพที่ 3.59 แสดงแบบขยายประตูวิหารวัดต้นแหลง	3-94
ภาพที่ 3.60 แสดงแบบขยายหน้าต่างวิหารวัดต้นแหลง	3-94
ภาพที่ 3.61 แสดงแบบขยายลดคล้ายบริเวณบัวหัวเสาภายในวิหารวัดต้นแหลง	3-95
ภาพที่ 3.62 แสดงแบบขยายค้ำยันหอไตรวัดศรีไค	3-95
ภาพที่ 3.63 แสดงแบบขยายลดคล้ายบริเวณฐานหอไตรวัดศรีไค	3-96
ภาพที่ 3.64 แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา	3-97
ภาพที่ 3.65 แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา	3-98
ภาพที่ 3.66 แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน	3-99
ภาพที่ 3.67 แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน	3-100
ภาพที่ 3.68 แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงราย	3-101
ภาพที่ 4.1 แสดงการวิเคราะห์ตำแหน่งของการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนเข้ามา ในพื้นที่ชุมชน	4-7
ภาพที่ 4.2 แสดงภาพพื้นที่ตั้งอาคาร	4-18
ภาพที่ 4.3 แสดงรูปแบบการวางอาคารในแนวแกนทิศตะวันออกและตะวันตก	4-21
ภาพที่ 4.4 แสดงรูปแบบการวางอาคารในแนวแกนทิศตะวันออกและตะวันตก	4-22

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพที่ 4.5	แสดงรูปแบบแผนผังโครงสร้างรับหลังคา 4-22
ภาพที่ 4.6	แสดงรูปแบบลักษณะความลาดชันของหลังคา 4-22
ภาพที่ 4.7	แสดงรูปแบบลักษณะความลาดชันของหลังคา 4-23
ภาพที่ 4.8	แสดงรูปแบบการประดับตกแต่งเฉพาะหน้าบ้านอาคาร 4-23
ภาพที่ 4.9	แสดงรูปแบบการประดับตกแต่งเฉพาะหน้าบ้านอาคาร 4-23
ภาพที่ 4.10	แสดงรูปแบบการเข้าถึงอาคาร 4-24
ภาพที่ 4.11	แสดงรูปแบบการแก้ไขปัญหาในการออกแบบอาคาร ตามสภาวะแวดล้อม 4-24
ภาพที่ 4.12	แสดงรูปแบบการวางตำแหน่งอาสนะสงฆ์ภายในตัวอาคาร 4-25
ภาพที่ 4.13	แสดงรูปแบบฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระประธาน 4-25
ภาพที่ 4.14	แสดงรูปแบบการตั้งธรรมาสถายในพระวิหาร 4-26
ภาพที่ 4.15	แสดงหน้าบ้านพระวิหารวัดต้นแหลงหน้าบ้านวิหารวัดท่าฟ้าใต้ 4-30
ภาพที่ 4.16	แสดงหน้าบ้านพระวิหารวัดศรีไค อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี 4-30
ภาพที่ 4.17	แสดงหน้าบ้านพระวิหารวัดพระหลวง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร 4-31
ภาพที่ 4.18	แสดงรูปแบบข้อฟ้าของอาคารในวัดที่ทำการศึกษา 4 จังหวัด 4-32
ภาพที่ 4.19	แสดงรูปแบบทางหงส์ของอาคารในวัดที่ทำการศึกษาทั้ง 4 จังหวัด 4-32
ภาพที่ 4.20	แสดงรูปแบบบัวตั้งของอาคารในวัดที่ทำการศึกษา 4-33
ภาพที่ 4.21	แสดงรูปแบบปราสาทเพ็ชร วัดท่าฟ้าใต้ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา 4-34
ภาพที่ 4.22	แสดงรูปแบบคันทวย วัดท่าฟ้าใต้ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา 4-35
ภาพที่ 4.23	แสดงรูปแบบหัวเสาที่ตกแต่งภายในพระวิหาร 4-35
ภาพที่ 4.24	ภาพแสดงแปลนพื้นวิหารวัดท่าฟ้าใต้ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา 4-41
ภาพที่ 4.25	ภาพแสดงการวิเคราะห์สัดส่วนโดยใช้ตารางสมมติขนาด 6.30x6.30 4-41
ภาพที่ 4.26	ภาพแสดงแปลนพื้นวิหารวัดต้นแหลง อ.ปัว จ.น่าน 4-42
ภาพที่ 4.27	ภาพแสดงการวิเคราะห์สัดส่วนโดยใช้ตารางสมมติขนาด 5.45x5.45 และขนาด 2.70x2.70 4-42
ภาพที่ 4.28	ภาพแสดงแปลนพื้นวิหารวัดแสนเมืองมา อ.เชียงคำ จ.พะเยา 4-43
ภาพที่ 4.29	ภาพแสดงการวิเคราะห์สัดส่วนโดยใช้ตารางสมมติขนาด 4.45x4.45ม.และ 2.20x2.20ม. 4-43

สารบัญภาพประกอบ

		หน้า
ภาพที่ 4.30	ภาพแสดงแปลนพื้นวิหารวัดร่องแง อ.ปัว จ.น่าน	4-44
ภาพที่ 4.31	ภาพแสดงการวิเคราะห์สัดส่วนโดยใช้ตารางสมมติขนาด 4.40x4.40ม. และ 1.10x1.10ม.	4-44
ภาพที่ 4.32	ภาพแสดงแปลนพื้นวิหารวัดหนองแดง อ.เชียงกลาง จ.น่าน	4-45
ภาพที่ 4.33	ภาพแสดงการวิเคราะห์สัดส่วนโดยใช้ตารางสมมติขนาด 5.25x5.25 และ 2.625x2.625ม.	4-45

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1	แผนการดำเนินงานแผนการวิจัยระยะที่ 1 ปีที่ 1
	1-8
ตารางที่ 1.2	ตารางแสดงผลการดำเนินงานโครงการวิจัยเทียบกับผลสำเร็จ
	1-11
ตารางที่ 2.1	ตารางสรุปรูปแบบประเพณีสำคัญของชนชาติไทใหญ่และไตลื้อในรอบ 12 เดือน
	2-43
ตารางที่ 1.3	ตารางแสดงผลการดำเนินงานโครงการวิจัยย่อยเทียบกับผลสำเร็จ
	1-12
ตารางที่ 3.1	ตารางแสดงผลการเสนอพื้นที่ชุมชน พื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา
	3-3
ตารางที่ 3.2	ตารางแสดงผลการเสนอพื้นที่ชุมชน พื้นที่วิจัยจังหวัดแพร่
	3-5
ตารางที่ 3.3	ตารางแสดงผลการเสนอพื้นที่ชุมชน พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน
	3-8
ตารางที่ 3.4	ตารางแสดงผลการเสนอพื้นที่ชุมชน พื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงราย
	3-13
ตารางที่ 3.5	การสำรวจพื้นที่วิจัยตามข้อเสนอแนะ พื้นที่จังหวัดพะเยา
	3-16
ตารางที่ 3.6	การสำรวจพื้นที่วิจัยตามข้อเสนอแนะ พื้นที่จังหวัดแพร่
	3-18
ตารางที่ 3.7	การสำรวจพื้นที่วิจัยตามข้อเสนอแนะ จังหวัดเชียงราย
	3-22
ตารางที่ 3.8	การสำรวจพื้นที่วิจัยตามข้อเสนอแนะ จังหวัดน่าน
	3-25
ตารางที่ 3.9	แสดงการคัดเลือกอาคารที่ดำเนินการคัดเลือก พื้นที่จังหวัดพะเยา
	3-30
ตารางที่ 3.10	แสดงการคัดเลือกอาคารที่ดำเนินการคัดเลือก พื้นที่จังหวัดแพร่
	3-31
ตารางที่ 3.11	แสดงการคัดเลือกอาคารที่ดำเนินการคัดเลือก พื้นที่จังหวัดน่าน
	3-32
ตารางที่ 3.12	แสดงการคัดเลือกอาคารที่ดำเนินการคัดเลือก พื้นที่จังหวัดเชียงราย
	3-33
ตารางที่ 3.13	แสดงผลการคัดเลือกกลุ่มอาคารจากโครงการวิจัยโครงการที่ 2
	3-34
ตารางที่ 3.14	ยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาในพื้นที่ของหน่วยงาน ที่ช่วยส่งเสริมให้ งานศึกษาวิจัยประสบผลสำเร็จในพื้นที่ ชุมชน ฟาสีทอง ตำบลสระ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยาจากแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน องค์การบริหารส่วนตำบลสระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา
	3-37

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.15	ยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาในพื้นที่ของหน่วยงานที่ช่วยส่งเสริมให้ งานศึกษวิจัยประสบผลสำเร็จในพื้นที่ ชุมชน พระหลวง ตำบล พระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัด แพร่ จากแผนยุทธศาสตร์ของ หน่วยงาน องค์การบริหารส่วนตำบลพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัด แพร่	3-39
ตารางที่ 3.16	ยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาในพื้นที่ของหน่วยงาน ที่ช่วยส่งเสริมให้ งานศึกษวิจัยประสบผลสำเร็จในพื้นที่ ชุมชน ต้นแหลง ตำบลไชยวัฒนา อำเภอบัวจังหวัดน่าน จากแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน เทศบาลตำบลบัวบัว จ.น่าน	3-40
ตารางที่ 3.17	ยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาในพื้นที่ของหน่วยงาน ที่ช่วยส่งเสริมให้ งานศึกษวิจัยประสบผลสำเร็จในพื้นที่ ชุมชน ครึ่งใต้ ตำบลครึ่ง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายจากแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน เทศบาลตำบลครึ่ง อ.เชียงของ จ.เชียงราย	3-42
ตารางที่ 3.18	ตารางสรุปแนวทางการบูรณาการความร่วมมือในการอนุรักษ์ การพัฒนาผลงานทางสถาปัตยกรรมเพื่อการสร้างเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม	3-43
ตารางที่ 3.19	แสดงกระบวนการและกิจกรรมการอนุรักษ์ผลงานสถาปัตยกรรม แบบมีส่วนร่วมของชุมชน	3-46
ตารางที่ 3.20	ผลการการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญา ทางสถาปัตยกรรมเพื่อค้นหาลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตของชุมชน และมรดกทางสถาปัตยกรรมของวัด ในพื้นที่จังหวัดพะเยา ณ.วัดท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา	3-55
ตารางที่ 3.21	ผลการการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทาง สถาปัตยกรรมเพื่อค้นหาลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตของชุมชน และมรดกทางสถาปัตยกรรมของวัด ในพื้นที่จังหวัดน่าน ณ.วัดต้นแหลง ต.ไชยวัฒนา อ.บัว จ.น่าน	3-57

สารบัญตาราง

		หน้า
ตาราง 3.22	ผลการการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมเพื่อค้นหาลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตของชุมชน และมรดกทางสถาปัตยกรรมของวัดในพื้นที่จังหวัดน่านณ.วัดศรีโคงค์ ต.ศรีโคงค์ อ.เชียงของ จ.เชียงราย	3-61
ตาราง 3.23	ผลการการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมเพื่อค้นหาลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตของชุมชน และมรดกทางสถาปัตยกรรมของวัดในพื้นที่จังหวัดน่านณ. วัดพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	3-63
ตารางที่ 4.1	บัญชีหมู่บ้านไต่ลื้อที่อพยพไปอยู่ที่เมืองเทิง(อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย) และเมืองเชียงคำ	4-4
ตารางที่ 4.2	สรุปพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชน	4-8
ตารางที่ 4.3	การวิเคราะห์พื้นที่ที่ตั้งและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอาคารในพื้นที่ศึกษา	4-15
ตารางที่ 4.4	การวิเคราะห์พื้นที่ที่ตั้งและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอาคารในพื้นที่ศึกษา	4-17
ตารางที่ 4.5	แสดงแผนพื้นที่ตั้ง	4-18
ตารางที่ 4.6	สรุปองค์ความรู้ด้านผังพื้นที่อาคารเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม	4-19
ตารางที่ 4.7	การวิเคราะห์รูปแบบทางสถาปัตยกรรม	4-20
ตารางที่ 4.8	ลักษณะจุดเด่นของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่นักท่องเที่ยวได้รับความรู้	4-26
ตารางที่ 4.9	การวิเคราะห์องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมองอาคารในพื้นที่ศึกษา	4-28
ตารางที่ 4.10	สรุปองค์ความรู้ด้านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม	4-37
ตารางที่ 4.11	ตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสัดส่วนทางกายภาพของผังอาคารโดยใช้รูปทรงเรขาคณิตและความสัมพันธ์ของการเว้นว่างด้วยระบบสมดุลแรงแบบตารางหรือGrid System	4-46

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.12	ตารางสรุปความงามของอาคารตามการวิเคราะห์ด้วยตารางสมมติ 4-48
ตารางที่ 5.1	แสดงมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนไทใหญ่ไตลื้อ ที่สามารถมองเห็น ได้อย่างเป็นรูปธรรมแล้วมีความเกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรม 5-7
ตารางที่ 5.2	สรุปองค์ความรู้ด้านผังพื้นที่อาคารเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม 5-17
ตารางที่ 5.3	ลักษณะจุดเด่นของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่นักท่องเที่ยวควรได้รับ ความรู้ 5-18
ตารางที่ 5.4	สรุปองค์ความรู้ด้านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเพื่อการท่องเที่ยว เชิงสถาปัตยกรรม 5-20
ตารางที่ 5.5	ตารางสรุปความงามของอาคารตามการวิเคราะห์ด้วยตารางสมมติ 5-23

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

ตามยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ต่อเนื่องฉบับที่ 10 และแนวทางตามแผนฉบับที่ 11 ได้ให้ความสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สังคม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพของคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้เป็นสำคัญ โดยอัญเชิญแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่การพัฒนาประเทศ ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มุ่งการพัฒนาที่สมดุลคน สังคม และเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา มีแนวคิดและปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ที่ให้ความสำคัญกับ บ้าน วัด โรงเรียน หรือ บวร พระพุทธศาสนา เป็นสามองค์ประกอบหลักที่ทำให้สังคมอยู่อย่างเข้มแข็งและสงบสุข ในอดีต “วัด” ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นหัวใจหลักที่เชื่อมบ้านหรือชุมชน เข้าด้วยกัน โดยใช้การศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ ดังจะเห็นได้จากการมีสถานที่ศึกษาของคนในอดีตหรือที่เรียกว่า “วัด” เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่นคนในภาคเหนือได้มีการให้ความสำคัญกับวัดกับเหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับชีวิต จึงเป็นสาเหตุของการเกิดขึ้นของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่มีระยะเวลาอันยาวนาน ในภาคเหนือถือเป็นแหล่งวัฒนธรรมและอารยธรรมอันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยความงดงามในวิถีชีวิตมาเป็นระยะเวลาช้านาน ในอดีตจึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมศิลปะ สถาปัตยกรรม ผ่านการอพยพย้ายถิ่น ค้าขาย และแลกเปลี่ยนสินค้า การเกิดขึ้นของหลายชุมชนที่ได้เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นในอดีตได้มีการสร้างวัด ซึ่งเป็นศาสนสถาน เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชนและใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนจึงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากเนื่องจากมีกลุ่มชุมชนที่เกิดขึ้นในหลายกลุ่มหลายชาติพันธุ์ และการสร้างวัดในแต่ละครั้งจึงมีความแตกต่างทางด้านทางด้านศิลปะ สถาปัตยกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ของคนในแต่ละกลุ่มชุมชน ทำให้ภาคเหนือในปัจจุบันจึงเป็นแหล่งที่อุดมไปด้วยศิลปะ สถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าอันน่าศึกษาและท่องเที่ยวอยู่เป็นจำนวนมาก

ชนชาติไต ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ในเขตพื้นที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา ประกอบด้วยคนไตเชื้อชาติต่างๆ เช่น ไตโยน(โยนก) ไตยอง ไตเขิน ไตลื้อ และกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา คือ กลุ่มไตใหญ่ ชื่อที่เรียกชาวไตใหญ่มียู่หลายชื่อ โดยเรียกตัวเองว่า ไต, ไตโหลง ส่วนพม่าเรียกว่าชานหรือฉาน ชาวล้านนาเรียกว่า “เงี้ยว” สืบเชื้อสายมาจากชนชาติหนึ่ง มาจากชนพวกเดียวกับจีนและเป็นที่รู้จักกันในหมู่พวกเดียวกันเองเรียกว่า “ไต” ไตใหญ่ได้

กลายเป็นชนชาติที่มีอำนาจมากที่สุดในพม่าฝ่ายเหนือโดยในปี พ.ศ. 1907-1911 พระเจ้ารามันพญา ได้ทรงสถาปนาเมืองหลวงที่กรุงอังวะ โดยทรงถ่ายทอดแบบอย่างมาจากบรรดาเมืองหลวงเก่าต่าง ๆ ของพม่า รวมทั้งในเรื่องศาสนา ชาวไตใหญ่ได้เชื่อว่าเป็นผู้เคร่งครัดในเรื่องศาสนาประเพณีมาก ชาวไตใหญ่ส่วนใหญ่จะนับถือพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม จึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนามากมาย ในพื้นที่ดินแดนล้านนา ชาวไตใหญ่ได้มีการแผ่อิทธิพลและขยายการอพยพเข้ามาในดินแดนล้านนาเป็นจำนวนมาก เพื่อทำการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมชนและหัวเมืองของดินแดนล้านนาในอดีต

จังหวัด พะเยา แพร่ น่าน เชียงราย เป็นเขตพื้นที่ดินแดนล้านนาตะวันออกอันอุดมไปด้วยศิลปะและสถาปัตยกรรมแบบไต เป็นจำนวนมากทั้ง ไตใหญ่ และไตลื้อ อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งทางด้านกายภาพและภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในตัวสถาปัตยกรรมอาคาร รูปแบบศิลปกรรม จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและชุมชนเจ้าของพื้นที่ ที่ควรมีการบูรณาการความรู้กับการท่องเที่ยวและการรักษามรดกทางสถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาตลอดจนองค์ความรู้ที่ควรมีการสืบทอด เผยแพร่ ให้เป็นที่แพร่หลายต่อสาธารณะชนและนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมในพื้นที่ทางวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมดังกล่าว

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและสภาพพื้นที่ปัจจุบันของชุมชนไตใหญ่ และไตลื้อ ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด คือ จังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน
2. ศึกษา วิเคราะห์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไท (ไต) ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด ทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรม (Tangible Cultural Heritage) และนามธรรม (Intangible Cultural Heritage)
3. ศึกษารูปแบบของสถาปัตยกรรมประเภทอาคารศาสนสถานของชุมชนไตใหญ่ และไตลื้อ ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด

1.3 สถานที่ทำการวิจัยเก็บข้อมูล

1.3.1 พื้นที่วิจัยและเก็บข้อมูล

พื้นที่วิจัยหลัก

วัดไตใหญ่ และ ไตลื้อ ในเขตพื้นที่ 4 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน

1.3.2 พื้นที่เก็บข้อมูลศึกษาวิจัยเปรียบเทียบศึกษา

พื้นที่เป้าหมายของอาคารทางศาสนาสกุลช่างไทใหญ่ และไตลื้อที่ได้ขึ้นทะเบียนประเภทอาคารโบราณสถาน กับกรมศิลปากร และการสำรวจเพิ่มเติมสำหรับสถานที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

1.3.3 พื้นที่ปฏิบัติงานวิจัย

ประกอบด้วย เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน

1.3.4 กลุ่มตัวอย่างในการทดสอบงานวิจัย (Sampling)

ใช้การใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างอาคาร เพื่อทำการศึกษา และดำเนินวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยใช้วิธีการเลือกอาคารหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัย โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive sampling) และอาคารกลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยใช้กลุ่มตัวอย่างอาคารที่ขึ้นทะเบียนอาคารโบราณสถานกับกรมศิลปากรในกลุ่มวัดไทใหญ่ วัดไตลื้อ โดยใช้ตัวอาคารหลักของวัดประเภทวิหารไม้ในการศึกษาวิจัย

1.4 ทฤษฎี สมมติฐาน และหรือกรอบแนวความคิดของการวิจัย

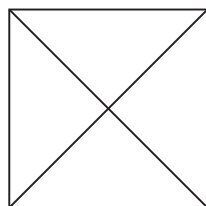
2.4.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ความงามทางสถาปัตยกรรมเกิดขึ้นจากสัดส่วนทางด้านกายภาพ อันเนื่องมาจากภูมิปัญญาสร้างสรรค์ของคนพื้นถิ่นในอดีต การกำหนดสัดส่วนอาคารทางศาสนาใช้การกำหนดสัดส่วนเป็นอัตราส่วนแบบเรียบง่าย โดยสัดส่วนที่เกิดขึ้นเกิดจากความสำคัญและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ

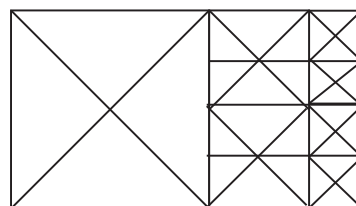
1.4.2 สมมุติฐานการวิจัย

การออกแบบทางกายภาพของอาคารทางศาสนาแบบพระวิหารไม้ของสกุลช่างไทใหญ่ (ไทใหญ่) และไตลื้อ ใช้การจัดวางองค์ประกอบแบบโดยใช้สัดส่วนของรูปทรงเรขาคณิต และการกำหนดความสำคัญขององค์ศักดิ์แห่งการใช้งานในแต่ละพื้นที่ เช่นระดับพื้นสูง และต่ำที่ต่างกัน เป็นการกำหนดสัดส่วนทางกายภาพ การทดสอบสมมุติฐานด้านกายภาพจะทดสอบการใช้รูปทรงเรขาคณิตเป็นตัววัดสัดส่วนทางกายภาพ โดยอาศัยการทดสอบสัดส่วนดังนี้

1.ความงดงามแบบเต็มส่วน

2.ความงดงามแบบเศษส่วน

นอกจากนี้ทางด้านการวิเคราะห์สัดส่วนความงดงามในการจัดวางองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมใช้ทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ของการเว้นว่างด้วยระบบสมดุลแรงแบบตารางหรือ Grid System

1.5 ขอบเขตของการวิจัยและวิธีการดำเนินการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตของการวิจัย

ใช้วิธีการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญแบบเจาะลึกในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในส่วนของการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรม ทำการศึกษาอาคารทางศาสนา หรือ วัด ในอาคารหลักของวัดไทใหญ่และ ไตลื้อ คือ พระวิหาร และอาคารที่สำคัญแวดล้อมข้างเคียง มีขอบเขตการศึกษาวิจัยในด้านองค์ประกอบ ขนาด สัดส่วน และรูปแบบทางศิลปกรรมที่เป็นองค์ประกอบของตัวอาคาร ทำการวิเคราะห์สัดส่วนความสัมพันธ์ของตัวสถาปัตยกรรมโดยใช้วิเคราะห์เทียบกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอาคารทางศาสนาประเภทเดียวกัน และรวมถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ด้านอายุ เวลา วิวัฒนาการรูปแบบ คติ ความหมาย อิทธิพลที่ได้รับและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยมีพื้นที่ศึกษาในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออกพื้นที่ 4 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย พะเยา แพร่ น่าน

1.5.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

1.5.2.1 ขั้นตอนการวิจัย

โครงการวิจัยจะดำเนินการวิจัยผ่านหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำการบริหารจัดการงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยมีการวางแผนการดำเนินการวิจัยแผนระยะที่ 1 ปีที่ 1 ระยะ 12 เดือน (1ปี) และแผนระยะที่ 2 ระยะเวลา 1 ปี ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นแผนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. แผนการวิจัยปีที่ 1 ระยะเวลา 12 เดือน(1ปี) ประกอบด้วยแผนการดำเนินงานดังนี้

แผนที่ 1 แผนเตรียมความพร้อมการมีส่วนร่วม

มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของโครงการ ในด้าน คน เงิน งบประมาณ สถานที่และทรัพยากรพร้อมทั้งหน่วยงานสนับสนุนโครงการวิจัย ประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้านการสรรหาชุมชนต้นแบบการวิจัย
 - 1.1 ดำเนินการสำรวจหาชุมชนเป้าหมายเพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายในพื้นที่เสนอชื่อชุมชนที่ใหญ่และดีลื้อซึ่งมีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมหรือภูมิปัญญาที่โดดเด่นเพื่อเข้าร่วมเป็นชุมชนเป้าหมาย
 - 1.2 ดำเนินการสำรวจพื้นที่เพื่อค้นหาชุมชนเป้าหมายโดยทีมนักวิจัยและเครือข่ายนักวิจัยทางด้านสถาปัตยกรรม
2. กิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้านการบูรณาการความร่วมมือระหว่างชุมชน และหน่วยงาน องค์กรสนับสนุนโครงการ
 - 2.1 ดำเนินการขอความร่วมมือกับองค์กรของรัฐในพื้นที่ และมีการประชุมเพื่อหากรอบแนวทางความร่วมมือ และแนวทางในการบูรณาการความร่วมมือในการหาแนวทางการอนุรักษ์ การพัฒนาผลงานทางสถาปัตยกรรมเพื่อการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม
3. กิจกรรมการบริหารโครงการ สร้างแผนกิจกรรมย่อยในชุมชน
 - 3.1 จัดการประชุมเพื่อระดมความคิด ระดมสมองเพื่อสร้างแผนกิจกรรมการอนุรักษ์ผลงานสถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่

แผนที่ 2 แผนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้นคว้าทางสถาปัตยกรรม เพื่อแสดงให้เห็นความมีคุณค่าของภูมิปัญญา และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในงานสถาปัตยกรรม อีกทั้งเป็นการระดมสมองของชุมชน หน่วยงาน องค์กรสนับสนุนการจัดทำโครงการวิจัย เพื่อหาแนวทางการสร้างการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มาจากความต้องการของชุมชน และสามารถปฏิบัติได้จริงตามที่ชุมชนต้องการและเป็นผู้เสนอแนวทางทางเลือก เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายในการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมในเขตพื้นที่อารยธรรมล้านนาตะวันออก ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นแผนการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมการประชุมผู้นำและกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนในทุกระดับ

2. กิจกรรมการสำรวจและเก็บข้อมูลผลงานทางสถาปัตยกรรมในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการวิจัย

2.1 กิจกรรมการสำรวจงานสถาปัตยกรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ โดยมีตัวแทนชุมชน ปราชญ์ชุมชน และเยาวชนในพื้นที่วิจัย ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ และทีมนักวิจัย

3. กิจกรรมการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ องค์ความรู้ชุมชน

3.1 การวิเคราะห์ผลงานทางสถาปัตยกรรมโดยทีมนักวิจัยและนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการนำเสนอผลงานการวิเคราะห์แก่ชุมชน

4. กิจกรรมทิศทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

4.1 กิจกรรมการระดมสมองและการเสวนาเพื่อหาแนวทางการนำภูมิปัญญาของชุมชนเป็นจุดเด่น และส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมเชิงคุณค่า และสุนทรียศิลป์แห่งการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมอย่างยั่งยืน

5. กิจกรรมสรุปผลและประเมินผลโครงการ

5.1 กิจกรรมสรุปผลและการประเมินผลโครงการวิจัยในปีที่ 1 เพื่อสรุปผลการศึกษาวิจัยทางสถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และผลของการระดมสมองเพื่อสร้างทิศทางการประยุกต์ใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมที่ยั่งยืน

1.5.2.2 การรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

ใช้วิธีการถ่ายภาพ Photography การรังวัด Measure Work และใช้อุปกรณ์เลเซอร์วัดระยะเพื่อการสำรวจทางวิศวกรรม และทำการรวบรวมและเขียนแบบอาคารเบื้องต้น Architecture Drawing และดำเนินการจัดทำแบบทัศนียภาพภาพจำลอง Architecture Presentation โดยใช้โปรแกรมเพื่อเป็นการจำลองรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

1.5.2.3 ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลขั้นที่หนึ่ง

ดำเนินการค้นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โดยใช้การสืบค้นจากบันทึก และเอกสาร ตำราทางวิชาการอื่นๆ ตลอดจนการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน และตัวแทนวัด เพื่อประกอบในการวิเคราะห์ ข้อมูล ดำเนินการถ่ายภาพ เพื่อคัดแยกองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่สำคัญของวัด และอาคารในประเภทเดียวกัน

การรวบรวมข้อมูลขั้นที่สอง

ดำเนินการสำรวจในพื้นที่จริงโดยการสำรวจองค์ประกอบ ขนาด สัดส่วน ที่เป็นจริงเพื่อ จัดทำรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม

การรวบรวมข้อมูลขั้นที่สาม

การวิเคราะห์สังเคราะห์ ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับอาคารใกล้เคียงประเภทเดียวกัน และวิเคราะห์ในองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น และรวบรวมเป็นรูปเล่มเอกสาร

1.5.2.4 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์สัดส่วนทางด้านสถาปัตยกรรม

1) ใช้การวิเคราะห์สัดส่วนโดยอาศัยทฤษฎีทางเรขาคณิต (Golden Proportion) และวิธีการหาความสมดุลงดงามของสัดส่วนสัมพันธ์ของการจัดวางองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมด้วยระบบสมดุลแบบตาราง (Grid System) และการหาความสัมพันธ์ของสัดส่วนพื้นที่ เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของสัดส่วนความงาม โดยการนำเข้าข้อมูลเปรียบเทียบสัดส่วนของอาคารใต้ใหญ่และใต้ลื้อประเภทเดียวกันในพื้นที่ 4 จังหวัดเพื่อหาสัดส่วนและความสัมพันธ์ในด้านรูปทรงของอาคาร ตลอดจน ขนาด และสัดส่วนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2) การวิเคราะห์รูปแบบทางด้านศิลปกรรม

ใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบกับอาคารตัวอย่างประเภทเดียวกัน และอ้างอิงการวิเคราะห์รูปแบบกับรูปแบบศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.6 แผนการดำเนินงานวิจัย ขั้นตอนการดำเนินงาน และกลยุทธ์แผนงานวิจัย และระยะเวลาของแผนการดำเนินงาน

1.6.1 ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

1. ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยในปีที่ 1 จำนวน 2 แผนงานวิจัย ใช้ระยะเวลาจำนวน 12 เดือน ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2554 ถึงวันที่ 31 กันยายน 2555 ทั้งนี้

1.6.2 สถานที่ทำการดำเนินการวิจัย

สถานที่ดำเนินการศึกษาวิจัย

ประกอบด้วย จังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน

สถานที่ดำเนินการปฏิบัติวิจัย ประกอบด้วย

1. ห้องวิจัย สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

1.6.3 ระยะเวลาของแผนการดำเนินงาน

ตารางที่ 1.1 : แผนการดำเนินงานแผนการวิจัยระยะที่ 1 ปีที่ 1

กิจกรรม	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ขั้นตอนการเตรียมการก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย												
ประชุมคณะผู้วิจัย	←											→
วิเคราะห์เอกสาร วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ OUT PUT ดังนี้												
1. ข้อมูลสนับสนุนงานวิจัยเบื้องต้นด้านสถาปัตยกรรมใด ในพื้นที่ 4 จังหวัด	←→											

แผนที่ 1 แผนเตรียมความพร้อมการมีส่วนร่วม											
1.กิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้านการ สรรหาชุมชนต้นแบบการวิจัย เพื่อให้ได้ OUT PUT ดังนี้ 1.1 ได้กลุ่มชุมชน อาคร ที่เข้าร่วม โครงการวิจัยและจะดำเนินการการศึกษาที่ เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมได้ใหญ่ และได้อ 1.2 ได้ข้อมูลจากการสำรวจชุมชนและ อาคารเบื้องต้นเพื่อดำเนินการคัดเลือกหา ชุมชนที่มีสที่มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ที่โดดเด่น และมีศักยภาพที่จะสามารถศึกษา และส่งเสริมการท่องเที่ยวได้											
2. กิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้าน การบูรณาการความร่วมมือระหว่าง ชุมชน และหน่วยงาน องค์กรสนับสนุน โครงการ เพื่อให้ได้ OUT PUT ดังนี้ 2.1 เพื่อให้ได้เอกสารสรุปกรอบความ ร่วมมือและแนวทางในการร่วมมือในการ ศึกษาวิจัย โดยความร่วมมือกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน หรือ											

กิจกรรม	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ขั้นตอนการเตรียมการก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย												
หน่วยงานของรัฐในพื้นที่												
3. กิจกรรมการบริหารโครงการ สร้างแผนกิจกรรมย่อยในชุมชนเพื่อให้ได้ OUT PUT ดังนี้ 3.1 เพื่อให้ได้เอกสารสรุปแผนการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมโดยการมีส่วนร่วม		↔										
แผนที่ 2 แผนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม												
1. กิจกรรมการประชุมกลุ่มองค์ความรู้ประจำหมู่บ้านและการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน เพื่อให้ได้ OUT PUT ดังนี้ 1.1 ได้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ 1.2 ได้ข้อมูล ความสำคัญ จุดเด่นทางสถาปัตยกรรมและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาพื้นถิ่น 1.3 จุดเด่นของสถาปัตยกรรมที่ชุมชนภาคภูมิใจ 1.4 เรื่องราว ประเพณี วัฒนธรรม คติความเชื่อชุมชน 1.5 ได้สร้างการอนุรักษ์ การถ่ายทอดการอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมโดยสรุปเป็นเอกสารสรุปกิจกรรม		↔										
2. กิจกรรมการเก็บข้อมูลผลงานทางสถาปัตยกรรมในหมู่บ้านต้นแบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลทางสถาปัตยกรรมเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางวิชาการในพื้นที่อาคารเป้าหมาย		↔										
ส่งรายงานความก้าวหน้า 6 เดือนแรก							↔					

กิจกรรม	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
3. กิจกรรมการวิเคราะห์องค์ความรู้ชุมชน เพื่อให้ได้ OUT PUT ดังนี้ 3.1 ได้เอกสารการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ด้านรูปแบบสัดส่วน คติความเชื่อและความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่องานสถาปัตยกรรม การใช้งานที่สัมพันธ์กับกิจกรรมทางประเพณี ฯลฯ และมีการนำเสนอการวิเคราะห์ผลงานแก่ชุมชนเพื่อร่วมกันพิจารณาความรู้												
4. กิจกรรมทิศทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชน 4.1 ได้เอกสารข้อมูลในการนำความรู้ทางสถาปัตยกรรม เพื่อช่วยกันหาแนวทางการท่องเที่ยวในพื้นที่สถาปัตยกรรมที่ช่วยให้เกิดสุนทรียศิลป์ ความซาบซึ้ง และการท่องเที่ยวเชิงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม												
5. กิจกรรมสรุปผลและประเมินผลโครงการ - มีการจัดนิทรรศการในการประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นร่วมกับโครงการย่อยที่ 2												
6.การเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์												
7.ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์												

ที่มา : จากการวิเคราะห์การวางแผนการปฏิบัติงานวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ทราบถึงพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานสภาพพื้นที่ปัจจุบันของชุมชนไทใหญ่ และไตลื้อ ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก เป้าหมาย 4 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน

1.7.2 ใช้เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาและต่อยอดผลงานวิจัยทางด้านสถาปัตยกรรม ประเภทอาคารทางศาสนา และรูปแบบทางด้านศิลปกรรม ในอาคารประเภทอาคารทางศาสนาของภาคเหนือ

1.7.3 ได้องค์ความรู้ด้านสถาปัตยกรรม เป็นการอนุรักษ์ผลงานทางสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่า

1.7.4 สามารถเพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ และภูมิปัญญาของคนไทใหญ่ ด้านการก่อสร้างสถาปัตยกรรมประเภทอาคารทางศาสนาในอดีต แก่สังคม

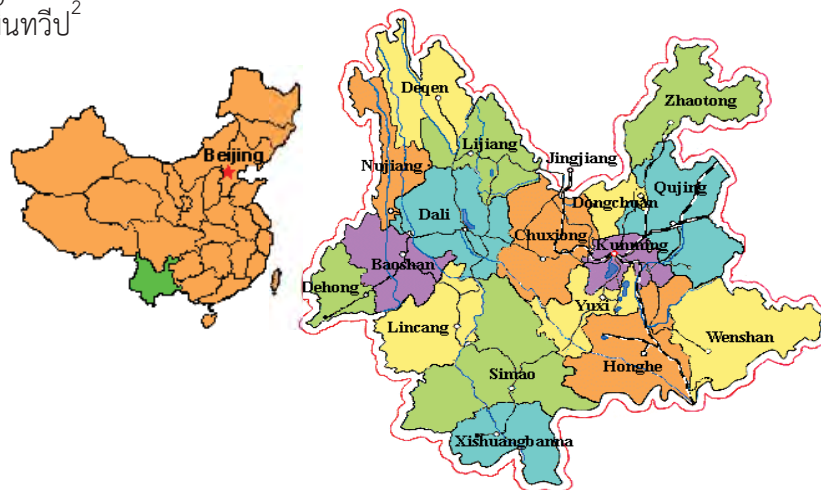
1.7.5 เป็นการนำไปสู่ผลผลิตเชิงนโยบายเพื่อการพาณิชย์ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ

การศึกษางานสถาปัตยกรรมของชนชาติไตในดินแดนล้านนาตะวันออกในครั้งนี้เน้นการศึกษาถึงงานสถาปัตยกรรมของกลุ่มชนชาติไตใหญ่และไตลื้อซึ่งมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แบ่งการศึกษาถึงแนวคิดด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชนชาติทั้งสอง ซึ่งต่างที่มาจากกันแต่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออกและมีการสร้างงานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นซึ่งควรค่าแก่การท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมอย่างมีคุณภาพสามารถวิเคราะห์ที่มาด้านประวัติศาสตร์และการสังเคราะห์งานวิจัยและแนวคิดด้านการวิจัย ดังนี้

2.1 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และที่มาของชาติพันธุ์ไตลื้อ

2.1.1 ความเป็นมาของชนชาติไตลื้อ

ชาวไตลื้อเป็นชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไทมีถิ่นฐานอยู่ในเขตสิบสองปันนาประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนชาวจีนเรียกชาวไตลื้อว่า “หลี่” หรือ “ส่วยป้อ” และเรียกเมืองเชียงรุ่งเมืองหลวงของไตลื้อว่า “เซอหลี่”¹ โดยตั้งอยู่ในพิกัดเส้นละติจูด 21 องศา 31-22 องศา 30 เหนือ และลองจิจูดที่ 100 องศา-101 องศา 30 ตะวันออก และตั้งรกรากอยู่ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำระหว่างหุบเขาตอนในภาคพื้นทวีป²

ภาพที่ 2.1 :แสดงพื้นที่การตั้งถิ่นฐานเดิมของชาติพันธุ์ไตลื้อ ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ที่มา : สรัสวดี อ๋องสกุล,เอกสารการบรรยาย พื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงรายพะเยาแพร่ น่าน วันที่ 17 พฤศจิกายน 2555

¹โครงการพิพิธภัณฑ์ล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

²สรัสวดี อ๋องสกุล,เอกสารการบรรยาย พื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงรายพะเยาแพร่ น่าน วันที่ 17 พฤศจิกายน 2555

เดิมชาวลื้อ หรือไต้ลื้อ มีถิ่นที่อยู่บริเวณ เมืองลื้อหลวง จีนเรียกว่า "ลื้อแจง" ต่อมาได้เคลื่อนย้ายลงมาอยู่บริเวณเมืองหนองแส หรือที่เรียกว่า "คุนหมิง" ในปัจจุบัน แล้วย้ายลงมาสู่ลุ่มน้ำโขง สิบสองปันนาปัจจุบัน

ข้อมูลจากตำนานและคำบอกเล่าที่สืบทอดกันมากล่าวว่าชาวไต้ลื้อที่อาศัยอยู่ที่ดินแดนสิบสองปันนาคือไม่ใช่ชนพื้นเมืองดั้งเดิมของที่นี่หากแต่อพยพหนีโรคระบาดที่คร่าชีวิตผู้คนจำนวนมากมาสู่ “เมืองลื้อหลวง” ซึ่งยังไม่พบหลักฐานว่าเมืองลื้อหลวงนั้นอยู่ที่ใดโดยมีสตรีผู้นำชื่อว่า “ย่าคำแดง” ได้นำชาวไต้ลื้อจำนวนแสนคนอพยพลงมาทางใต้เรื่อยๆโดยใช้เวลาอพยพรวม 2 ปีข้ามภูเขาร่วมแสนลูกเดินทางทุ้งราบร่วมสามพันจนมาถึงลุ่มแม่น้ำโขงจึงได้ตั้งถิ่นฐานใหม่เรียกว่า “เมืองลื้อใหม่”³ ซึ่งก็คือดินแดนสิบสองปันนาในปัจจุบัน

ประมาณศตวรรษที่ 12 ได้เกิดวีรบุรุษชาวไต้ลื้อที่ชื่อว่า “เจ้าเจื่องหาญ” ได้รวบรวมหัวเมืองต่างๆในสิบสองปันนาปัจจุบันตั้งเป็นอาณาจักรแจลื้อ (จีนเรียกเซอลี่) โดยได้ตั้งศูนย์อำนาจการปกครองเอาไว้ที่หอคำเชียงรุ่งเป็นเวลานานกว่า 790 ปีต่อมาในยุคสมัยของเจ้าอินเมืองขึ้นครองราชย์ ในช่วงระหว่างปีค.ศ. 1579 - 1583 (พ.ศ. 2122 - 2126) ได้แบ่งเขตการปกครองเป็น 12 หัวเมืองแต่ละหัวเมืองให้มีที่ทำนา 1,000 หาบข้าว (เชื้อพันธุ์ข้าว) ต่อหนึ่งหัวเมืองจนถึงปัจจุบันซึ่งเขตการปกครองทั้ง 12 หัวเมืองสิบสองปันนา เป็นการจัดการปกครองเป็นระบบปันนา โดยการแบ่งหัวเมืองออกเป็นกลุ่มๆ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บส่วนและผลประโยชน์ของรัฐ โดยแบ่งออกเป็น 12 ปันนา เป็นโดยแบ่งออกได้เป็น 12 หัวเมืองมี 5 เมืองตะวันตก 6 เมืองตะวันออกของฝั่งแม่น้ำโขง และถ้ารวมเมืองเชียงรุ่งที่เป็นเมืองหลวงก็จะได้ 12 เมือง ซึ่งมีเมืองประกอบด้วยดังต่อไปนี้⁴

1. ปันนาเชียงรุ่งประกอบด้วย 2 เมืองได้แก่เมืองเชียงรุ่งและเมืองฮา
2. ปันนาเมืองแจ้ประกอบด้วย 3 เมืองได้แก่เมืองอ่องเมืองงาดและเมืองแจ้
3. ปันนาเมืองหนประกอบด้วย 2 เมืองได้แก่เมืองปานและเมืองหน
4. ปันนาเมืองเจียงเจื่องประกอบด้วย 2 เมืองได้แก่เมืองฮายและเมืองเจื่อง
5. ปันนาเจียงลอประกอบด้วย 4 เมืองได้แก่เมืองมางเมืองงามเมืองกลางเหนือและเมืองเจียงลอ
6. ปันนาเมืองหลวงประกอบด้วย 1 เมืองได้แก่เมืองโหลง
7. ปันนาเมืองลาประกอบด้วย 2 เมืองได้แก่เมืองบางและเมืองลา
8. ปันนาเมืองฮิงประกอบด้วย 2 เมืองได้แก่เมืองวังและเมืองฮิง
9. ปันนาเมืองล้าประกอบด้วย 2 เมืองได้แก่เมืองบานและเมืองล้า
10. ปันนาเมืองพงประกอบด้วย 2 เมืองได้แก่เมืองหยวนและเมืองพง

³ อ้ายอู่แนง (แปล), *ปฐมกัลป์พรหมสร้างโลก*, (คุนหมิง: สำนักพิมพ์ประชาชนยูนนาน, 1989)

⁴ เชียงตุง. 2553. ประวัติชาวลื้อ. แหล่งที่มา : <http://chiangtung.freeforums.org/topic-t441>.

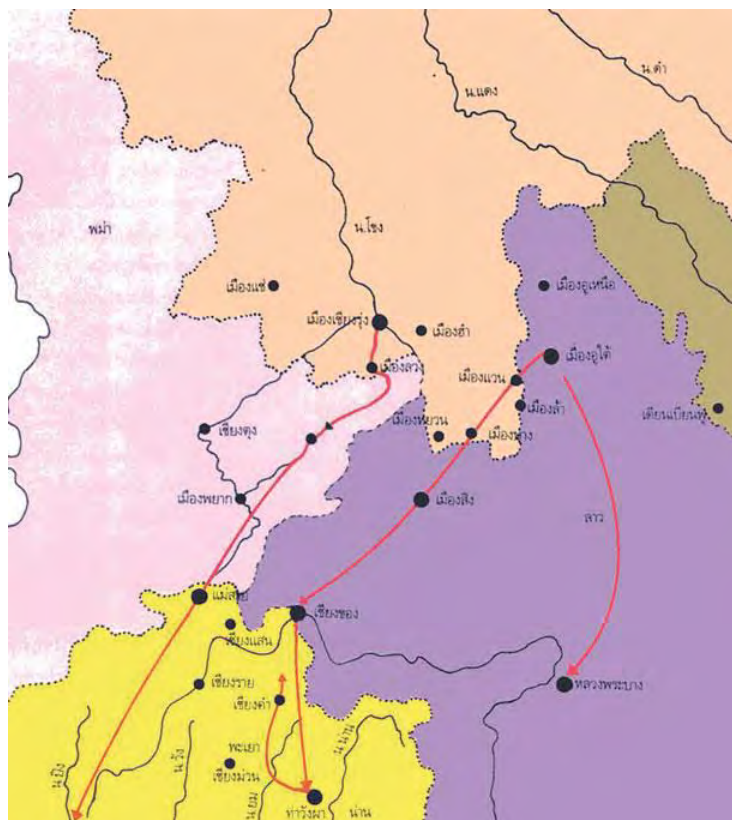
<http://chiangtung.freeforums.org/topic-t441.html>. 14 กรกฎาคม 2553.

11. ปันนาเมืองอุ้ประกอบด้วย 2 เมืองได้แก่เมืองอุ้ใต้และเมืองอุ้เหนือ (ปันนาเมืองนี้ตกเป็นเขตแดนลาวล้านช้างสมัยฝรั่งเศสปกครองประเทศลาวจนถึงปัจจุบัน)
12. ปันนาเจียงตองประกอบด้วย 4เมืองได้แก่เมืองบ่อลำเมืองอิงเมืองอี่ปงและเมืองเจียงตอง ทั้งนี้เมื่อแบ่งหัวเมืองปันนาตามฝั่งแม่น้ำโขงฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกจะสามารถแบ่งได้เป็นดังนี้

ฝั่งตะวันตก : เชียงรุ่ง, เมืองฮำ, เมืองแซ่, เมืองลู่, เมืองออง, เมืองลวง, เมืองหุน, เมืองพาน, เมืองเชียงเจิง, เมืองฮาย, เมืองเชียงล่อ และเมืองนาง

ฝั่งตะวันออก : เมืองลำ, เมืองบาน, เมืองแวน, เมืองฮิง, เมืองปาง, เมืองลา, เมืองวัง, เมืองพง, เมืองหย่วน, เมืองนาง และเมืองเชียงทอง

2.1.2 พัฒนาการและการตั้งถิ่นฐานของชาติพันธุ์ไตลื้อในเขตล้านนาตะวันออก (เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน)

ภาพที่ 2.2 : แสดงแผนที่สังเขปแสดงเส้นทางการอพยพของไตลื้อ

ที่มา : เชียงตุง. 2553. ประวัติชาวไตลื้อ. แหล่งที่มา : <http://hiangtung.freeforums.org/topic-t441.html> <http://chiangtung.freeforums.org/topic-t441.html>. 14 กรกฎาคม 2553.

ชาวไตลื้อได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่างๆในภาคเหนือ ด้วยเหตุผลทางการเมืองระหว่างรัฐ ตามนโยบาย “ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ซึ่งเป็นยุคของการอพยพกวาดต้อน ผู้คนชาวไตลื้อที่มีจำนวนมากที่สุดเข้ามาสู่ดินแดนล้านนา โดยการนำของพระเจ้ากาวิละในปี 2348 ได้ยกกองทัพไปตีเมืองยองและหัวเมืองลื้อในสิบสองปันนาซึ่งเป็นเมืองขึ้นของพม่า เพื่อขยายอาณาเขตออกไปให้กว้างขวางและป้องกันไม่ให้พม่าใช้เป็นแหล่งซ่องสุมกำลังกลับมาโจมตีล้านนาอีกมีเมืองยองเป็นจุดเริ่มต้นและเมืองอื่นๆคือบ้านยู้ เมืองหลวย บ้านกาย เมืองและ เมืองขึ้นเชียงขวาง เมืองวะ เมืองหลวง เมืองหน เมืองแจ้ เมืองฮาย เมืองเจื่องท่าลื้อ เมืองพาน เมืองม้า เมืองของ เมืองวัง เมืองบาง เมืองขาง เมืองงาด เมืองออนเมืองจิม เมืองเสี้ยว สิบสิงปันนา เชียงรุ่ง

ในพื้นที่ของล้านนาและเมืองน่านเมื่อพ้นตัวจากภาวะศึกสงครามทำให้ขาดแคลนกำลังคน ดังนั้นจึงพบว่าช่วงเวลานี้มีการอพยพกวาดต้อนผู้คนจากสิบสองปันนาในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” เข้าสู่ล้านนาและหัวเมือง เมืองน่าน หลายครั้ง ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 1 เจ้าฟ้าอัตถวรปัญโญ (เจ้าผู้ครองนครน่าน) และเจ้าสุมนเทวราช (เจ้าผู้ครองนครน่าน) ยกกองทัพขึ้นไปกวาดต้อนชาวไตลื้อจากสิบสองปันนามายังเมืองน่าน และเมืองบางส่วนในประเทศลาว และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ในส่วนของเมืองน่านได้กวาดต้อนมาในสมัยพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช เมื่อครั้งสงครามเชียงตุง

ภาพที่ 2.3 : แสดงภาพเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช เจ้าเมืองน่าน

ที่มา : สรัสวดี อ๋องสกุล, เอกสารการบรรยาย พื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงรายพะเยาแพร่ น่าน

วันที่ 28 ตุลาคม 2555

นอกจากการกวาดต้อนในยุค“เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” เข้าสู่ล้านนาและหัวเมืองต่างในล้านนาแล้วยังมีปัจจัยอื่นๆประกอบการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ล้านนาซึ่งประกอบด้วย

- (1) การกวาดต้อนท้าวโดยเป็นลักษณะของการกวาดต้อนผู้คนที่ให้เคลื่อนย้ายอพยพในลักษณะชุมชนใหญ่ เป็นระดับหมู่บ้าน หรือเมือง
- (2) เส้นทางการค้าและการแสวงหาที่ทำกิน การค้าขายเป็นปัจจัยหนึ่งของการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเพื่อแสวงหาแหล่งทรัพยากรและการแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งล้านนาเป็นหัวเมืองใหญ่ที่ระบบเศรษฐกิจและการค้าขายในสมัยอดีตมีความเจริญรุ่งเรือง
- (3) การติดตามญาติพี่น้อง แบบเคลื่อนย้ายตามมาภายหลังเมื่อมีญาติพี่น้องนำมาก่อน
- (4) การหลบหลีกภัยสงครามและความไม่สงบ
- (5) ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ
- (6) ระบบชลประทานที่ดี
- (7) พื้นที่ทางการเกษตร ที่มีพื้นที่ราบอุดมสมบูรณ์สามารถทำการเกษตรได้ดี

สำหรับในประเทศไทยชนเผ่าไตลื้อได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่หลายจังหวัดดังนี้

1. จังหวัดเชียงรายตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่สายอำเภอแม่จันอำเภอเชียงแสนอำเภอเชียงของอำเภอเวียงแก่นอำเภอแม่สรวยอำเภอเวียงป่าเป้าอำเภอแม่ฟ้าหลวงอำเภอเทิงและในพื้นที่อำเภอพาน
2. จังหวัดเชียงใหม่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอสะเมิงอำเภอดอยสะเก็ดอำเภอวังเหนือและในพื้นที่อำเภอแม่เมาะ
3. จังหวัดลำพูนตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านธิอำเภอป่าซางอำเภอบ้านโฮ่งและอำเภอลี้
4. จังหวัดลำปางตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่ทะและอำเภอเมืองลำปาง
5. จังหวัดพะเยาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอเชียงคำอำเภอเชียงม่วนอำเภอจุนและอำเภอบง
6. จังหวัดน่านตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอปัวอำเภอสองแควและอำเภอทุ่งช้าง อ.เมือง ซึ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้

อำเภอเมืองน่าน

ต.ในเวียง บ้านเชียงแขง บ้านเมืองเล็น

อำเภอท่าวังผา

มีชาวไตลื้ออยู่ 5 ตำบล คือ ต.ศรีภูมิ บ้านห้วยเตือ ต.ป่าคา เป็นชาวไตลื้อที่มาจากเมืองล้า มี 5 ประกอบด้วยหมู่บ้าน บ้านหนองบัว บ้านดอนแก้ว บ้านต้นฮ้าง บ้านดอนมูล บ้านแฮะ,

ตำบลยม มีชาวไตลื้อ 5 หมู่บ้านเป็นชาวไตลื้อที่มาจากเมืองเชียงลาบ และเมืองยอง ประกอบด้วย บ้านลอมกลาง บ้านทุ่งซ้อง บ้านเชียงยืน บ้านเลี้ยว บ้านหนองช้างแดง ,ต.จอมพระ เป็นชาวไตลื้อที่อพยพมาจากเมืองยองและเมืองยู่มีชาวไตลื้อ 5 หมู่บ้าน บ้านถ่อน และถ่อนสอง บ้านยู่บ้านยู่เหนือ บ้านยู่ใต้

อำเภอป่า

เป็นอำเภอที่มีชาวไตลื้ออยู่มากที่สุด ประกอบด้วย ต.ศิลาเพชรเป็นชาวไตลื้อที่อพยพมาจากเมืองยอง มี 7 หมู่บ้าน บ้านป่าตอง 3 หมู่บ้าน บ้านดอนไชย บ้านนาคำ บ้านดอนแก้ว ,ตำบลศิลาแลง เป็นชาวไตลื้อที่อพยพมาจากเมืองยอง บ้านเกิด บ้านหัวน้ำ บ้านตีนตก เป็นต้น ต.วรรณคร บ้านดอนแก้ว บ้านร้องแฉะ บ้านมอน บ้านซอน บ้านป่าลาน เป็นต้น ตำบลสถาน เป็นชาวไตลื้ออพยพมาจากเมืองเชียงลาบ มี 3 หมู่บ้าน นอกนั้นในยังมีอีกไม่ต่ำกว่า 20 หมู่บ้านในอำเภอป่าที่เป็นชาวไตลื้อ

อำเภอสองแคว มีชาวไตลื้ออาศัยอยู่ที่ตำบลยอด ที่บ้านปางสำน บ้านผาลิงห์และบ้านผาลัก อำเภอทุ่งช้าง บ้านงอบ บ้านปอน ห้วยโก๋น และส่วนที่อพยพเข้ามาใหม่ ซึ่งจะอยู่ปะปนกะชาวเมืงน่านแลบชายแดน (มีจำนวนมากที่สุด อพยพมาจาก แขวงไชยะบุรี และ สิบสองปันนา)

7. จังหวัดแพร่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่หลายอำเภอ

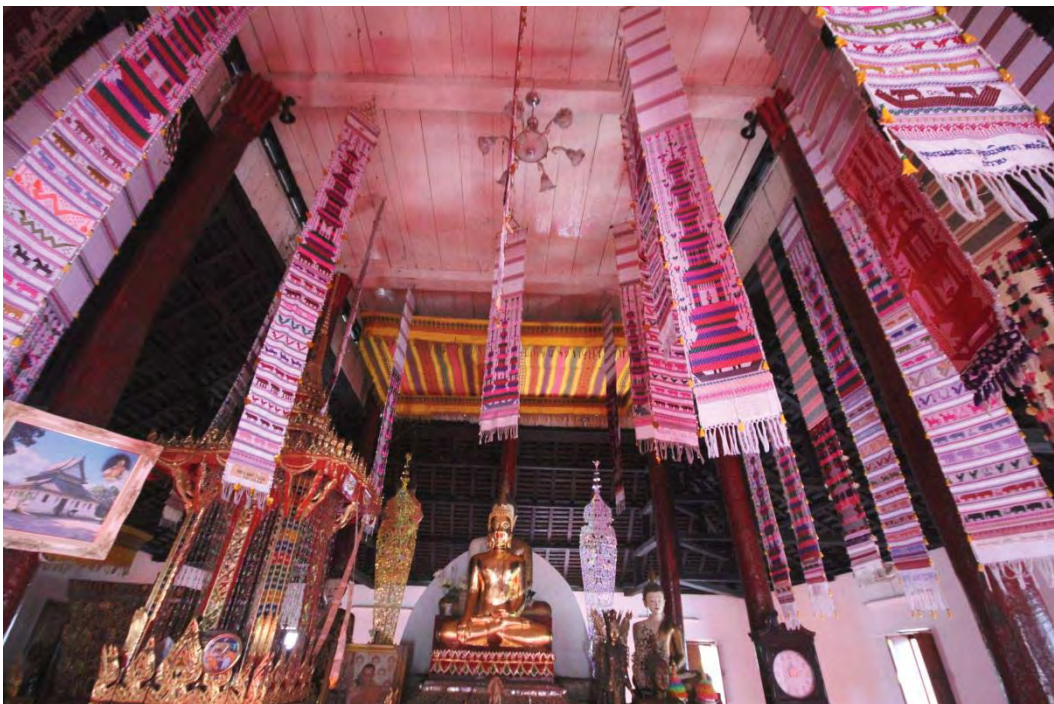
2.1.3 ศาสนาและความเชื่อ

ชาวไตลื้อนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทค่อนข้างเคร่งครัด และยังนับถือเทวดา(ผี)ควบคู่ไปกับพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามอิทธิพลของศาสนาพุทธและความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยลื้อ จึงถือเป็นการผสมผสานแนวคิดทั้งสองเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นพิธีกรรมและพัฒนาการมาเป็นประเพณีที่สืบทอดมาสู่ยุคปัจจุบัน

ชาวไตลื้อส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดนิยมสร้างวัดในชุมชนต่างๆแทบทุกชุมชนทั้งยังตกแต่งด้วยศิลปะและสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์งดงามมีการบูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพดีอยู่เสมอแม้ในปัจจุบันดังนั้นชาวไตลื้อจึงยังคงยึดมั่นในพระพุทธศาสนามีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนามากมายไม่ว่าจะเป็นประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัตต์) ประเพณีสงกรานต์และประเพณีขึ้นธาตุเป็นต้นวัดที่เป็นสถาปัตยกรรมแบบไตลื้อก็ในวัดไตลื้อจะมีพระพุทธรูปไม้ที่แกะสลักจากไม้ซ้อเรียกว่าพระเจ้าไม้ซ้อองค์เล็กๆประดิษฐานอยู่ข้างพระประธานอีกทั้งยังประดับด้วยตุ้งหรือธงแขวนอยู่หลายผืนชาวไตลื้อนิยมทำบุญถวายด้วยตุ้งด้วยความเชื่อที่ว่าเมื่อเสียชีวิตแล้วจะได้เกาะชายตุ้งขึ้นสู่สรวงสวรรค์สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งมีคุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรม

ภาพที่ 2.4: ภาพพระพุทธรูปในพระวิหารไถ่ล้อ วัดต้นแหลง
ที่มา : การสำรวจข้อมูลงานวิจัย วันที่ 28 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 2.5: ภาพการประดับตกแต่งตามความเชื่อของคนไถ่ล้อ ในพระวิหารไถ่ล้อ
ที่มา : การสำรวจข้อมูลงานวิจัย วันที่ 27 ตุลาคม 2555

2.1.2 ประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์และที่มาของชาติพันธุ์ไทใหญ่

2.1.2.1 ความเป็นมาของชนชาติไทใหญ่หรือเงี้ยว

ไทใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มคนที่พูดภาษาไท-กะได⁵ (Tai-Kadai Language Family) ซึ่งคำขึ้นต้นกลุ่มชาติพันธุ์ว่า “ไท” หรือ “ไต” นั้นสามารถแยกออกได้หลายกลุ่ม เช่น ไทดำ ไทแดง ไทขาว ไทใต้ ไทเหนือ เป็นต้น⁶ ไทใหญ่ถูกเรียกขานในหลายชื่อ ดังเช่นคนไทย เรียกตัวเองว่า “ไทย” แต่ชนชาติอื่นเรียกเราว่า “เสียม” หรือ “เซียม” และเรียกชื่อประเทศไทยว่า “สยาม” (Siam) ซึ่งชาวไทใหญ่ก็เช่นกันที่มีชื่อเรียกขานในหลายชื่อ อาทิเช่น⁷

ชาวพม่า	เรียกว่า ชาน หรือ ฉาน นอกจากนี้ยังเรียก โยเดีย
ชาวคะฉิ่น หรือ จิงโผ	เรียกว่า อะชาม
ชาวอะซาง หรือชาวปะหล่องและชาวว้า	เรียกว่า เซียม
ชาวล้านนา ภาคเหนือของประเทศไทย	เรียกว่า เงี้ยว
ชาวมอญ	เรียกว่า เซม
ชาวจีน	เรียกว่า ไทน้ำ(สุยไต)

ชาวไทใหญ่ ที่อาศัยอยู่ในประเทศจีน เรียกชาวไทใหญ่ที่อยู่ในประเทศพม่าว่า “ไตใต้” และยังเรียกแบบเฉพาะเจาะจงตามชื่อเมืองอีกด้วย เช่น ไตมาว ไตเมืองวัน ไตเมืองหล้า ไตเมืองซอน เป็นต้น ส่วนไทใหญ่ที่อยู่ในเมืองจีน ชาวจีนเรียกว่า ไตนา

พวกเงี้ยวหรือไทใหญ่ เป็นกลุ่มชนชาติไทเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ในรัฐฉาน ประเทศพม่าบริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ของแม่น้ำสาละวิน หรือคนไทยเรียกว่า “แม่น้ำคง”⁸ ทั้งนี้ ในรัฐฉานมีคนไทหลายกลุ่มอาศัยอยู่ โดยจะแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ 2 พวก คือ

พวกที่หนึ่ง พวกพื้นที่ราบ คือ พวก “ไต” อาศัยอยู่ตามที่ราบภูเขาและหุบเขาจะเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่มีความเจริญทางวัฒนธรรมและลักษณะความเป็นชนชาติ ได้แก่ พวกไตโหลง หรือไตหลวง, ไตชินหรือไตเงิน, ไตเหนือ หรือ ไตเหนือ, ไตลื้อ, ไตยอง, ไตหย่า เป็นต้น

พวกที่สอง พวกชาวดอย คือ พวกไตที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่สูงบนภูเขา จะมีลักษณะทางสังคมเป็นชนเผ่า ซึ่งจะเป็นพวกชาวเขามีมากกว่า 30 ชนเผ่า เช่น ไตกะฉิ่น, ไตกะหล่อง, ไตกะเร่ง (กะเหรี่ยง) เป็นต้น

คำว่า “ไตโหลง” เป็นภาษาไต เมื่อเขียนเป็นภาษาไทยตามสำเนียงชาวสยามก็คือ “ไตหลวง” แต่ชาวสยามกลับนิยมเรียกว่า “ไทใหญ่” ซึ่งมีความหมายเดียวกันและใช้เรียกกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

⁵โครงการพิพิธภัณฑวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, *ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์*, เอกสารสนับสนุนการจัดตั้งพิพิธภัณฑวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา, 2551, หน้า 2

⁶ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์เรื่องเดิม หน้า 2

⁷ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ เรื่องเดิม หน้า 3

⁸กรมศิลปากร, *สถาปัตยกรรมไต*, (กรุงเทพฯ:บริษัทประชาชน จำกัด, 2551), หน้า 15

แล้ว ดังเคยปรากฏหลักฐานอยู่ในพระราชกำหนดเก่า พ.ศ.2042⁹ในกฎหมายตราสามดวง โดยทั่วไปแล้วชาวสยามมักจะเรียกพวกไทที่อยู่ในรัฐฉานทั้งหมดว่าไทใหญ่ ซึ่งไม่ได้แยกกลุ่มเหมือนปัจจุบัน ส่วนชาวล้านนากลับเรียกพวกไทใหญ่ ว่า “เงี้ยว” ในความหมายของล้านนา “เงี้ยว” หมายถึง พวกชาวป่าชาวดอยที่มาจากรัฐฉานประเทศพม่ามีนิสัยดุร้าย สำหรับชาวไทใหญ่แล้ว ไม่ได้เรียกตัวเองว่าเป็น “เงี้ยว” แต่จะเรียกว่าเป็น “คนไต” การที่ชาวล้านนาเรียกว่า “เงี้ยว” นั้น ชาวไทใหญ่ถือว่าเป็นคำเรียกไม่สุภาพและเป็นการดูถูกเหยียดหยามทางชนชาติ ซึ่งแนวความคิดนี้ไม่แตกต่างกับชาวล้านนาที่ถูกชาวสยามเรียกอย่างดูถูกเหยียดหยามว่า “คนลาว” แต่สำหรับชาวพม่าเองจะเรียกชาวไทใหญ่ว่า “ชาม” ซึ่งในความหมายของชาวพม่าหมายถึง ชาวไททั้งหมดที่มีถิ่นอาศัยอยู่ในเขตรัฐฉาน แต่เนื่องจากคำว่า “ชาม” ในภาษาพม่า การออกเสียงตัว ม จะสะกดเป็นแม่กน ทำให้ฝรั่งได้จับเอาสำเนียงของชาวพม่าไปเทียบเคียงแล้วจึงเขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า “Chan” และเมื่อคนไทยถอดคำพูดออกมาเป็นภาษาไทยจึงกลายเป็น “ชาน” หรือ “ฉาน” ฝรั่งชาวตะวันตกสมัยนั้นเรียกชาวไทที่อยู่ในรัฐฉาน รวมทั้งเรียกชาวล้านนากับชาวสยามว่าเป็นพวก “ชาน” หรือ “ฉาน” เพราะเข้าใจว่าเป็นกลุ่มชนชาติเดียวกันและได้มีการแบ่งแยกว่า กลุ่มชาวไทที่อยู่ในรัฐฉาน เป็นพวกฉานตะวันตก ส่วนกลุ่มล้านนากับสยามเป็นพวกฉานตะวันออก การเรียกชื่อที่แตกต่างออกไป ไม่ว่าจะเป็น “เงี้ยว”, “ไทใหญ่” หรือ “ไทหลวง” ในความหมายก็คือ กลุ่มชนชาติไตเผ่าเดียวกันที่อยู่ในเขตรัฐฉาน ประเทศพม่าในปัจจุบัน

ด้วยลักษณะชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของชาวไทหลายเผ่าในรัฐฉานที่คล้ายคลึงกัน ไม่ว่าพวกไทใหญ่, พวกไตเขิน, ไตเหนือ และตองซุ ทำให้การแยกแยะว่าเป็นกลุ่มไหนค่อนข้างลำบาก เพราะเนื่องจากลักษณะผิวพรรณ การแต่งกาย และภาษาที่คล้ายคลึงกันมาก ไม่ว่าจะเป็นภาษา วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ ทำให้คนไทยเข้าใจว่าประชากรในเมืองเชียงตุงส่วนใหญ่เป็นพวกเงี้ยวหรือไทใหญ่¹⁰

ชาวไต มีความเก่าแก่ทางวัฒนธรรมค่อนข้างมาก ซึ่งสามารถดูได้จากพงศาวดารของไต ซึ่งได้ระบุว่า “เมืองมว” ซึ่งเป็นอาณาจักรเริ่มแรกของไต เริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ.1150 และระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18 ได้มีการแผ่อิทธิพลครอบคลุมมาตั้งเป็นรัฐต่างๆ เช่น เชียงตุง สิบป้อ เมืองนาย แสนหวี เมืองมิด และได้แผ่อิทธิพลมาครอบคลุมแคว้นยะไข่ พุกาม ยูนาน คะฉิ่น และเขตทางภาคเหนือของประเทศไทย คือแถบจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเชียงใหม่¹¹

⁹จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย ลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล จำกัด, 2524, หน้า 205

¹⁰พระธรรมวิมลโมลีและเกรียงศักดิ์ ชัยดรุณ , ครอบรอบ 100ปีเหตุการณ์เงี้ยวก่อการจลาจลในมณฑลพายัพ พ.ศ.2445, (พะเยา:นครนิวส์การพิมพ์,2553), หน้า 67-71.

¹¹สถาปัตยกรรมไต, เรื่องเดียวกัน, หน้า 18

บุตรด้วยกันประกอบด้วยบุตรชาย 8 คน และบุตร 8 คน ซึ่งบุตรชายทั้ง 8 มีนามว่า อ้าย อ้ายยี่ อ้ายสาม อ้ายไส อ้ายโหง อ้ายหนู อ้ายโหนก อ้ายนาย ซึ่งบุตรชายเหล่านี้ต่อมาได้เกิดการแย่งชิงกันเป็นใหญ่และเกิดการทะเลาะวิวาทกันและต่างก็ได้ทำการพาครอบครัวแยกย้ายกันออกไปทั้ง 8 ทิศ

ซึ่งในต่อมาอ้ายและอ้ายยี่ นั้นไม่สามารถปรองดองกันได้จึงได้มีการเชิญพระราชา 2 พระองค์จากทางเหนือ ซึ่งกล่าวกันว่าน่าจะเป็นโอรสของ ขุนแสง กษัตริย์เจ้าจอมสวรรค์ ซึ่งสองพระองค์ต่อมาได้สถาปนาตั้งตนเป็นกษัตริย์ พระนามว่า พระเจ้ามหาชาติยราช และ พระเจ้ามหาสัมฤทธิ์ราช ซึ่งได้ก่อสร้างแปงเมืองบริเวณทางตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐไทใหญ่ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของพวก “ลัว” ที่ชื่อว่า “จำปุริต” ซึ่งในระหว่างการเดินทางมาเมืองดังกล่าวของสองพระองค์ได้มีผู้ขอเดินทางติดตามมา คือ แสงฝั้น และสุริยา ขอติดตามเดินทางมาระหว่างทางด้วย ซึ่งต่อมาตามตำนานได้กล่าวว่าแสงฝั้นและสุริยา กลายเป็นต้นกำเนิดของบรรดาเสนาอำมาตย์ และเจ้าฟ้า เช่นกัน ส่วนลูกหลานชาวไทใหญ่ก็ล้วนแต่สืบเชื้อสายมาจากพี่น้องของบุตรชายทั้งแปดคน ที่ต่างพากันแยกย้ายไปตั้งครัวเรือนทั้ง 8 ทิศ นั้นเอง จากลักษณะของเรื่องราวแบบปรัมปราทำให้ดูคล้ายว่าเป็นเรื่องเล่าน่าติดตาม แต่นอกจากนี้ยังมีการบันทึกเรื่องราวของชนชาติไทใหญ่ในหนังสือประวัติศาสตร์ของจีน ซึ่งพบบันทึกครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ฮั่นตอนต้น หรือฮั่นตะวันตก ประมาณ พ.ศ.338 – 551 ซึ่งถูกบันทึกในหนังสือที่ชื่อว่า “สี่จี” (หนังสือประวัติศาสตร์ จัดทำขึ้นในสมัยราชวงศ์ฮั่นตอนต้น พ.ศ. -399-457)¹³ บรรพ 123 “ประวัติต้าหวาน” ซึ่งไทใหญ่ถูกเรียกว่า “เตียนเยี่ย”¹⁴ ว่าเป็นชนเผ่าที่อยู่ทางตะวันตกของคุนหมิงระยะทางประมาณพันกว่าลี้และใช้ช้างพาหนะ¹⁵ ต่อมาในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (พ.ศ.551) ในบรรพจดหมายเหตุรัชสมัยหวู่ตี้ ได้กล่าวถึง “...อาณาจักรชาน (ฉานหรือชาน) ที่อยู่นอกพรมแดนหย่างชางได้เข้ามาถวายเครื่องบรรณาการ...”¹⁶

2.1.2.2 ความสัมพันธ์ไทใหญ่กับรัฐและอาณาจักรใกล้เคียง

1) ไทใหญ่กับความสัมพันธ์กับจีน

ในช่วงปี พ.ศ.640 และปี พ.ศ. 663¹⁷ ราชสำนักจีนแห่งราชวงศ์ฮั่นได้มีการต้อนรับคณะทูตจาก “อาณาจักรตาน”(ชาน หรือ ชาน) ที่เข้ามาถวายบรรณาการให้แก่ราชวงศ์ฮั่นและกษัตริย์จีนได้มอบของขวัญพระราชทานเพื่อเป็นการตอบแทนให้แก่กษัตริย์ตาน คือ “ลัญจกรทองคำ”

¹³ ซือเบ เชียง หนังสือบันทึกเหตุการณ์บ้านเมืองตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ถึงราชวงศ์ฮั่น ดู่ ล. เสถียรสุด , ประวัติวัฒนธรรมจีน, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนภาพพิมพ์ จำกัด, หน้า 105 - 106

¹⁴ เฉินหลิวฟาน วิจัยปัญหาแห่งกำเนิดชนชาติไทย, กรุงเทพฯ: โอ เอสพริ้นติ้งเฮ้า, 2539 หน้า 114

¹⁵ สมพงษ์วิทย์ศักดิ์พันธ์, ประวัติศาสตร์ไทใหญ่, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, 2544, หน้า 23

¹⁶ เฉินหลิวฟาน, เรื่องเดิม, หน้า 18

¹⁷ เรื่องเดิม หน้า 18

(จุ่ม) พร้อมยศนายพลแห่งกองทัพฮั่น¹⁸ ซึ่งในสร้างความสัมพันธ์กับจีนเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในการสนับสนุนสถานะทางการเมืองของตนเองให้มั่นคงและเป็นที่ยอมรับ ซึ่งในพงศาวดารและตำนานเมืองไทใหญ่ได้สะท้อนเรื่องราวระหว่างเจ้าฟ้าเมืองมาว(กษัตริย์ตาน)กับกษัตริย์จีนในฐานะคู่อุปถัมภ์ต่อกันเสมอ

ความสัมพันธ์กับจีนในลักษณะของรัฐบรรณาการได้ดำเนินจนมาถึงสมัยราชวงศ์หยวน จีนเริ่มมีความพยายามแทรกแซงอำนาจการปกครองของเจ้าฟ้าไทใหญ่โดยได้มีการตั้งจวนข้าหลวงมากถึงหกแห่ง และมีการตั้งสำนักบริหารราชการไปยังเมืองต่างของชาวไทใหญ่อีก 6 เมืองและมีการจัดส่งขุนนางจีนไปปกครองตามสำนักบริหารต่างๆ แต่เนื่องด้วยสภาพอากาศในแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกันทำให้ไม่สามารถอยู่ปกครองได้ในระยะยาว จึงทำให้ราชสำนักจีนจึงแต่งตั้งให้เจ้าฟ้าในรัฐไทใหญ่ขึ้นมาปกครองแทนโดยแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าคนท้องถิ่นที่เรียกชื่อว่า ”ถู่ซือ” อันเป็นยศตำแหน่งขุนนางของจีนที่มอบให้แก่คนพื้นเมืองให้แก่คนพื้นเมืองอย่างหนึ่ง¹⁹ ดังนั้นจึงทำให้การปกครองควบคุมดินแดนผืนดินและพื้นที่ส่วนใหญ่ก็ตกเป็นอำนาจอธิปไตยของเจ้าฟ้าดั้งเดิม ซึ่งมีระยะอย่างน้อย 40 ปีก่อนที่ราชวงศ์หยวนจะล่มสลาย

2) ไทใหญ่กับความสัมพันธ์กับพม่า

มีจารึกพุกามหลายหลักที่สร้างขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.1663 ว่าเริ่มมีชาวไทใหญ่หลายคนเริ่มเข้ามาสืบบทบาททางการเมืองของพม่าในสมัยอาณาจักรพุกาม เพราะเนื่องจากจารึกพุกามปี พ.ศ. 1784 ได้มีคำบบอก “เชื้อชาติ” ต่อท้ายชื่อขุนนางชั้นสูงคนหนึ่ง²⁰ ในปลายสมัยอาณาจักรพุกามได้มีพระเจ้าอวตไคใหญ่ได้เริ่มเข้ามาเป็นขุนนางของพระเจ้านรสีหบดี(พ.ศ.1797-1837) ซึ่งหลังจากที่อาณาจักรพุกามได้ล่มสลายโดยการโจมตีของพวกมองโกล ในประวัติศาสตร์พม่าในชื่อ “สามพี่น้องไทใหญ่” ซึ่งกลายเป็นผู้มีอำนาจการปกครองในเขตพม่าตอนบนและได้สร้างเมืองสำคัญๆ ต่าง เช่น เมืองปinya เมืองสะแก และเมืองอังวะ ซึ่งเป็นเขตศูนย์กลางอำนาจตอนบน

ความสัมพันธ์ระหว่างไทใหญ่กับพม่าไม่ค่อยราบรื่นมากนักทั้งนี้เนื่องจากเพราะเมืองสำคัญต่างๆ ของพม่ายังคงถูกรุกรานจากเจ้าฟ้าไทใหญ่อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งปี พ.ศ.2074-2143 ความวุ่นวายทางการเมืองเริ่มเบาบางลงเมื่อกษัตริย์พม่าแห่งราชวงศ์ตองอู ได้แผ่ขยายอำนาจขึ้นทางเหนือ จนถึง พ.ศ.2100 ดินแดนไทใหญ่ทั้งหลายในเขตสาละวินตอนใต้ก็ตกอยู่ในอำนาจการปกครองของพม่า แต่การแผ่อำนาจการปกครองดังกล่าวในทางเหนือทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกับจีน ซึ่งเป็นผลให้ต้องใช้กำลังแย่งชิงกันในช่วง พ.ศ.2125-2127 และการที่จีนใช้กำลังต่อต้านการรุกรานของพม่า

¹⁸ เรื่องเดิม หน้า 117

¹⁹ ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ เรื่องเดิม หน้า 15

²⁰ ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ เรื่องเดิม หน้า 20

ประกอบกับเจ้าฟ้าทางตอนเหนือส่วนมากยังคงสวามิภักดิ์ต่อทางการของจีน จึงทำให้พม่าต้องยอมรับว่าดินแดนไทใหญ่เป็นเขตอิทธิพลของจีน²¹

ภายหลังจากปี พ.ศ.2428 หลังจากที่พม่าตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษอย่างสมบูรณ์ ทำให้เจ้าฟ้าไทใหญ่บางส่วน ได้รวมตัวกันต่อต้านการเป็นอาณานิคมของอังกฤษ โดยมีเชื้อวงศ์ชาวพม่าเป็นผู้นำ แต่เนื่องด้วยการช่วยเหลือจากเจ้าฟ้าสีป่อและเจ้าฟ้าย่องห้วยซึ่งมีใจเอนเอียงเข้ากับอังกฤษ ทำให้การปราบเจ้าฟ้าฝ่ายต่อต้านใช้เวลาไม่นาน จนถึงปี พ.ศ.2430 เจ้าฟ้าไทใหญ่ทั้งหมดจึงตกอยู่ภายใต้การควบคุมของอังกฤษทั้งหมด²² การอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษทำให้เจ้าฟ้าหลายพระองค์ได้รับการศึกษาที่ทันสมัย จนทำให้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบ ”สหพันธรัฐ” และมีเจ้าฟ้าทั้งหลายเป็นสมาชิกสภาและมีข้าหลวงอังกฤษเป็นประธานปกครอง “รัฐขาน”(ฉาน)

ภาพที่ 2.8: ภาพเจ้าฟ้าไทใหญ่จากรัฐฉาน ทรงเครื่องต้น “โคอลอง”หรือเครื่องทรงกษัตริย์ เพื่อเข้าพิธีดูบาร์ (Durbar) (การเข้าเฝ้า) ที่กรุงเดลี ประเทศอินเดียเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2446 ซึ่งในสมัยนั้นรัฐฉานเป็นส่วนหนึ่งของพม่า และพม่าคือจังหวัดหนึ่งของอินเดียซึ่งปกครองโดยพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 7 (King Edward VII) เป็นจักรพรรดิ แห่งจักรวรรดิอินเดีย

ที่มา : www.Facebook.com/สายเคือไต่ วันที่ 17 ตุลาคม 2555 โดยสุทธิศักดิ์ ปิ่นมงคล

²¹ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ เรื่องเดิม หน้า 21

²²ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ เรื่องเดิม หน้า 23

3) ไตใหญ่กับความสัมพันธ์กับล้านนา

ชาวล้านนาและไตใหญ่มีความใกล้ชิดกันมากจนกระทั่งมีการผสมผสานกันทางภาษา และมีการหยิบยืมภาษากันมาใช้ ชาวล้านนามีการติดต่อสัมพันธ์กันในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้ง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง สังคม นับแต่สมัยพระยาเม็งรายที่ได้เริ่มสถาปนาอำนาจเหนือเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง ในปีพ.ศ.1824²³ ราวพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งความสัมพันธ์ของล้านนาและไตใหญ่เป็นลักษณะความสัมพันธ์ฉันมิตรซึ่งแตกต่างกับจีนและพม่าที่มองไตใหญ่เชิงศัตรูที่เข้าทำลาย วัฒนธรรมของตน หรือ ข้ากับเจ้า

ลักษณะความสัมพันธ์ของรัฐบาล้านนาไทยมีความสัมพันธ์อันดีต่อรัฐทางตอนบนของประเทศ เช่นเขมรรัฐเชียงตุง เมืองนาย เมืองยอง ซึ่งอยู่ในเขตรัฐฉานของพม่า โดยล้านนาใช้วิธีการสำคัญ สองประการในการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ประกอบด้วย ประการแรก การสร้างระบบ เครือญาติโดยราชวงศ์เม็งรายกับรัฐทางตอนบน เช่น เชียงตุง เมืองนาย เมืองเชียงรุ่ง และเมืองหลวง พระบาง ประการที่สอง ใช้ระบบการสร้าง ความความผูกพันทางความเชื่อโดยการเผยแพร่ความเจริญ ทางพระพุทธศาสนาตลอดจนศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งมีฐานร่วมโดยมีลักษณะร่วมกันทางวัฒนธรรม ซึ่ง สามารถเห็นได้ชัดเจนในเมืองเชียงตุง เชียงรุ่ง หลวงพระบางและเมืองในเขตลุ่มน้ำสาละวิน ซึ่งเหล่านี้ ได้ส่งอิทธิพลในการสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจ การเมือง ความเชื่อ และความร่วมมือทางการเมือง และเศรษฐกิจ²⁴

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างล้านนาและรัฐไตใหญ่ เกิดเนื่องจากรัฐไตใหญ่ เป็นเมืองที่อยู่ในหุบเขา จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้จำเป็นต้องสืบเสาะแสวงหาสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนไตใหญ่ ซึ่งการเดินทางเข้ามาค้าขายทำให้พ่อค้าไตใหญ่สามารถเลือกเส้นทางที่ สะดวกสบาย โดยบางกลุ่มอาจใช้เส้นทางการค้าขายผ่าน เมืองนาย เชียงตุง เชียงแสน หรือบางกลุ่ม อาจใช้เส้นทาง เมืองนาย เมืองป๋น เมืองเชียงใหม่ หรือ เส้นทางเมืองสาด เมืองฝาง เป็นต้น²⁵ ทั้งนี้ ด้านเศรษฐกิจและการค้าขายสันนิษฐานว่าล้านนาและไตใหญ่เริ่มมีการติดต่อค้าขายตั้งแต่สมัยที่เมือง หริภุญไชยเรืองอำนาจซึ่งเมื่อพระยาเม็งรายเริ่มมีการขยายอำนาจมาจากลุ่มแม่น้ำกก นั้นปรากฏว่า เมืองฝาง(อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่) ก็เป็นเมืองการค้ามาก่อนหน้าที่พระยาเม็งรายจะขยายอำนาจ

ในปี พ.ศ.2398 กิจการการค้าไม้ได้เริ่มมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในล้านนาทำให้เกิดการ เซ็นสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษ ทำให้ชาวไตใหญ่บางกลุ่มปรับเปลี่ยนตนเองมาเป็นผู้เช่ารับทำป่าไม้ จากบรรดาเจ้านายฝ่ายเหนือ²⁶ ทำให้ชาวไตใหญ่บางคนมีฐานะร่ำรวยขึ้นและตัดสินใจลงหลักปักฐาน

²³ ไตใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ เรื่องเดิม หน้า 25

²⁴ ประวัติศาสตร์ล้านนา สรัสวดี อ๋องสกุล ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 8(ฉบับปรับปรุง), กรุงเทพฯ : อมรินทร์ 2554, หน้า 226

²⁵ ไตใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ เรื่องเดิม หน้า 29

²⁶ ประวัติศาสตร์ล้านนา สรัสวดี อ๋องสกุล, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539, หน้า 333-336และหน้า 461-462

ทำให้เกิดชุมชนชาวไทใหญ่ที่มีฐานะขึ้นในเมืองเชียงใหม่ เช่นย่านถนนท่าแพที่แต่เดิมเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวไทใหญ่มาก่อน ซึ่งเปิดกิจการประเภทเครื่องทองเหลือง ที่รับมาจากเมืองมะละแหม่ง

ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างไทใหญ่และล้านนา สามารถมองได้เป็นแบบ “ข้ากับเจ้า” ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มไทใหญ่ที่อพยพมาทำการค้าขายและการถูกกวาดต้อนมากับกองทัพ ซึ่งกลุ่มที่ถูกผนวกไปอยู่กับโครงสร้างทางสังคมกับล้านนา จะเป็นพวกที่อพยพมาจากการทำสงคราม จะกลายเป็น “ไพร่เมือง” ซึ่งพันธะหน้าที่ของไพร่เมืองก็คือการถูกเรียกเกณฑ์แรงงาน การส่งส่วยภาษีให้กับผู้ปกครองของตน ทั้งนี้หากจะมีการเลื่อนชั้นสถานะทางสังคมจะต้องเป็นที่ยอมรับ เช่นในสมัยของพระยาติโลกราช ที่มีการแต่งตั้งให้กลุ่มเชลยชาวไทใหญ่เป็นขุนนางตำแหน่ง “ดาสิบ” หรือเหมือนในสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์แต่งตั้งบุตรเขยชาวไทใหญ่ของนายบ้านโป่งหมูที่มีความรู้ความสามารถ เข้าใจในระบบบริหารราชการแผ่นดินให้เป็น “พระยาสิงหนาทราชา” เป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก²⁷

อีกนัยหนึ่งของความสัมพันธ์เชิงสังคม เนื่องจากการนับถือพระพุทธศาสนาทำให้ชาวล้านนาและชาวไทใหญ่เกิดความสัมพันธ์เชิงสังคม คือ การสร้างงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมในงานพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถพบเห็นได้ตามศาสนสถานในจังหวัดต่างๆ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา แม่ฮ่องสอน เป็นต้น อีกทั้งการร่วมพบปะสังสรรค์ในพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งทั้งสองเชื้อชาติมีความเชื่อในเรื่องเดียวกัน เช่น พิธีแห่พระอุปคุต²⁸ ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงของวันออกพรรษา วันพุธขึ้น 15 ค่ำ เรียกว่า “วันเป็งปืต” ซึ่งเชื่อว่าพระอุปคุต เป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่อาศัยอยู่กับแม่น้ำ มีฤทธิ์บันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และช่วยขจัดสิ่งชั่วร้าย โดยสัญลักษณ์ที่มีการนำมาบูชาคือก้อนหินที่อยู่ในแม่น้ำ ก่อนวันพิธีจริง 1 วัน จะมีพิธีการเชิญพระอุปคุต โดยอาจารย์วัดแต่งชุดสีขาวทำพิธีอัญเชิญพระอุปคุต และนำหินในแม่น้ำที่ได้เลือกไว้มาวางไว้บนแคร่และแห่ไปประดิษฐานในหอพระที่จัดเตรียมไว้ในบริเวณวัด และมีการนำอาหารมาถวาย²⁹

2.1.3 ชนชาติไทใหญ่ในประเทศไทย

ไทใหญ่ มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยปัจจุบันแบ่งออกเป็นหลายกลุ่มกลุ่มแรก ชาวไทที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิมตั้งแต่ยังไม่มีมีการแบ่งอาณาเขตเป็นประเทศไทยในปัจจุบัน เช่น ปาย ปอน ยวม (อำเภอแม่สะเรียง) กุ๋นลม(อำเภอขุนยวม)กลุ่มที่สอง ชาวไทกลุ่มหนีสงครามช่วงต่างๆเข้ามาทำกินในอาณาเขตราชาอาณาจักรไทยกลุ่มที่สาม พวกที่ตามฝรั่งที่มาทำป่าไม้ เข้ามาทำงานค้าขายในเมืองไทย และเข้ามาในระยะของการก่อตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนในพื้นที่ที่มีชาวไทตั้งถิ่นฐานอยู่โดยเฉพาะในจังหวัด

²⁷ ดูในสงวน โชติรัตน์,ตำนานเมืองเหนือ, เชียงใหม่: สงวนการพิมพ์, 2503, หน้า 140-146

²⁸ ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ เรื่องเดิม หน้า 33

²⁹ ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ เรื่องเดิม หน้า 34

ภาคเหนือตอนบน จะพบว่าหากเป็นพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองหรือชุมชนขนาดใหญ่จะมีการรวมกันระหว่างกลุ่มชาวไท ไตลื้อ และไตยวน(คนเมืองล้านนา) ซึ่งทุกกลุ่มเป็นคนไทยที่มีวัฒนธรรมหลักเดียวกัน นับถือพุทธศาสนา และมีพิธีกรรมต่างๆเช่นเดียวกัน อยู่ในสังคมเกษตรกรรมเช่นเดียวกัน³⁰

ในสมัยที่อาณาจักรล้านนาเป็นศูนย์กลางแห่งการค้าทำให้เกิดการค้าขายระหว่างพม่าและไทใหญ่เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมากตามเมืองต่างๆของล้านนา ซึ่งพบจากหลักฐานทั้งเอกสารและโบราณคดีที่แสดงให้เห็นถึงการเข้ามาค้าขายของกลุ่มชาวไทใหญ่ตั้งแต่สมัยที่อาณาจักรหรือรัฐไชยเกิดความเจริญรุ่งเรือง ต่อเนื่องจนถึงสมัยราชวงศ์มังราย ที่พม่าเข้ามาปกครองและจนถึงสมัยที่ล้านนาตกอยู่ภายใต้ราชวงศ์จักรี ซึ่งมีปัจจัยที่ทำให้คนไทใหญ่เดินทางเข้ามาค้าขายกับล้านนาประกอบด้วย

1. การเดินทางค้าขายของป่าและค้าขายทาส
2. การกวาดต้อนอพยพซึ่งเกิดจากการที่ผู้ชนะกวาดต้อนผู้แพ้สงครามมาด้วยเสมอ
3. ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ซึ่งราชวงศ์ในล้านนาและไทใหญ่ต่างมีการส่งโอรสไปปกครองเมืองต่างๆ และการแต่งงานระหว่างเมือง

ภาพที่ 2.9: แสดงการตั้งถิ่นฐานของชาวไทในประเทศไทย

ที่มา: กรมศิลปากร, สถาปัตยกรรมไทยกรุงเทพฯ: บริษัทประชาชนจำกัด, 2539 หน้า 19

³⁰ สถาปัตยกรรมไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 22

2.1.4 ความเป็นมาของไทใหญ่ในภาคเหนือและล้านนาไทย

แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน ว่าชาวไทใหญ่เริ่มอพยพเข้ามาในดินแดนภาคเหนือของไทยเมื่อใด แต่การติดต่อไปมาหาสู่กันระหว่างชาวไทใหญ่กับชาวไทยภาคเหนือมีมาเนิ่นนานแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ ในสมัยก่อนดินแดนภาคเหนือของไทยกับรัฐฉานไม่มีเส้นแบ่งกั้นอาณาเขต ผู้คนสองฝั่งสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้อย่างเสรีและมีการติดต่อค้าขายกัน โดยเฉพาะการติดต่อค้าขายกับเมืองเชียงตุงในรัฐฉาน ซึ่งเมืองเชียงตุงเป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าของคาราวาน ระหว่างพ่อค้าจากจีนในยุหนานกับพ่อค้าไทใหญ่ ซึ่งพ่อค้าชาวไทใหญ่นำสินค้าที่ได้จากจีนไปขายยังล้านนาแถบแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ และลำปาง ซึ่งมีกลุ่มพ่อค้าชาวไทใหญ่บางส่วนเริ่มมาตั้งรกรากอยู่ทางภาคเหนือของไทยในแต่ละเมือง แล้วค่อยๆขยายกิจการครอบคลุมไปทั่วดินแดนภาคเหนือของไทยในเวลาต่อมา

ปัจจุบันมีชาวไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยหลายจังหวัด เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน แพร่ พะเยา ลำปาง เชียงราย ซึ่งแบ่งระยะเวลาการเข้ามาได้ 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงแรก สมัยพระเจ้าติโลกราช ซึ่งเป็นยุครุ่งเรืองของล้านนาในทุกด้าน โดยพระเจ้าติโลกราชได้ทำสงครามจนได้พื้นที่ของแพร่ น่าน หลวงพระบาง เชียงรุ่ง เมืองยอง รัฐฉาน เช่น เมืองไลคา เมืองนาย เมืองสีป้อ เมืองยองห้วย และได้กวาดต้อนชาวไทใหญ่จำนวน 12,328 คน เข้ามาไว้ในล้านนา³¹

ช่วงที่สอง สมัยพม่าเป็นอาณานิคมของอังกฤษ และล้านนาก็ขึ้นกับสยาม จากนั้นในรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งวงศ์จักรี ก็เกิดการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตกขึ้นในแถบภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ การดำเนินนโยบายด้านการเมืองและการทูตของพม่าไม่เป็นผลสำเร็จ จึงทำให้พม่าตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษตั้งแต่สมัยพระเจ้าสีป้อ แห่งราชวงศ์คองบอง อันเป็นสิ้นสุดแห่งราชวงศ์จักรีของพม่า ในช่วงนี้อังกฤษได้ทำสนธิสัญญาการค้าขายกับสยามและล้านนา โดยเฉพาะการสัมปทานป่าไม้กับเจ้าเมืองล้านนา ในการจัดการดังกล่าวอังกฤษได้ส่งคนในสังกัด คือกลุ่มคนพม่า ไทใหญ่ ปะโอ ปะหล่อง เข้ามาทำการป่าไม้ ซึ่งถือได้ว่าคนเหล่านี้เป็นลูกจ้างในบริษัทต่างๆ เช่น British Borneo Company Ltd, Bombay Burma Trading Corporation Ltd.³²

เชื่อว่าไทใหญ่และปะโอเข้ามาในล้านนามากกว่าคนพม่า กลุ่มคนเหล่านี้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอังกฤษ เนื่องจากอังกฤษต้องการสร้างฐานอำนาจของรัฐฉานที่มีรูปแบบการปกครองตนเองแต่เดิมอยู่แล้ว ให้เทียบเคียงพม่า เพื่อไม่ให้พม่ารวบรวมกำลังจากรัฐฉาน ในการปฏิวัติต่อต้านอังกฤษ หรือ

³¹ สรัสวดี อ๋องสกุล ประวัติศาสตร์ล้านนา, เชียงใหม่:โรงพิมพ์ช้างเผือก 2529, หน้า 143

³² ไทใหญ่ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์ เรื่องเดิม หน้า 59

กล่าวได้ว่า อังกฤษต้องการให้รัฐฉานเป็นเสมือนรัฐกันชนจึงทำให้รัฐฉานเกรงใจไม่กล้าต่อต้านอังกฤษ ส่วนรัฐฉานเองก็มีผลประโยชน์ในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม ทั้งยังเป็นการป้องกันตนเองจากการรุกรานของชนชาติพม่าอีกด้วย ดังนั้น ชาวไตใหญ่จึงมีบทบาททางสังคมล้านนาในช่วงนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งเห็นได้จากการที่ชาวไตใหญ่ได้สร้างวัดตามแบบศิลปะไมใหญ่ขึ้นตามเมืองต่างๆในดินแดนล้านนา เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ เป็นต้น

การเข้ามาค้าขายในล้านนาของชาวไตใหญ่ หรือเงี้ยว และฮ่อ เป็นลักษณะของการค้าทางไกล ต้องใช้ทุนทรัพย์ในมูลค่าสูง จัดเป็นขบวนใหญ่ ใช้พาหนะและคนคุมสินค้าเป็นจำนวนมาก เพราะการค้าทางไกลต้องใช้วัวต่างประมาณ 100 ตัว ซึ่งส่วนใหญ่มาจากรัฐฉาน โดยจะนำสินค้าประเภท ขี้ผึ้ง น้ำผึ้ง เมี่ยง หนังสือสัตว์ หมาก พริกแห้ง ฝ้าย มาขายในล้านนา³³ ซึ่งพ่อค้าไตใหญ่เมื่อเดินทางมาล้านนาแล้วจะเดินทางต่อไปยังเมืองมะละแหม่ง ซึ่งเป็นเมืองท่าที่สำคัญในสมัยที่พม่าเป็นยุคอาณานิคม

ภาพที่ 2.10: แสดงขบวนคาราวานวัวต่างๆ

ที่มา: หจข ถ่ายเมื่อ 2485 อ้างในประวัติศาสตร์ล้านนา สรัสวดี อ๋องสกุล ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 8(ฉบับปรับปรุง), กรุงเทพฯ : อมรินทร์ 2554, หน้า 518-519

³³ ประวัติศาสตร์ล้านนา สรัสวดี อ๋องสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 521

³⁰ ประวัติศาสตร์ล้านนา สรัสวดี อ๋องสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 523

นอกจากการเข้ามาทำการค้า การทำป่าไม้เป็นเรื่องของเศรษฐกิจที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ชาวไทใหญ่ถือว่าเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาทต่อการสร้างเศรษฐกิจที่รุ่งเรืองของล้านนา โดยเริ่มต้นขึ้นราวปี 2383 โดยมีการเดินทางเข้ามาฝากตัวของชาวมอญและพม่ากับเจ้านายเมืองเหนือ และได้รับอนุญาตให้เข้าทำการรับเช่าทำป่าไม้ในบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน³⁴ การเข้ามาทำกิจการป่าไม้เริ่มต้นขึ้นที่แถบสามจังหวัดดังกล่าวนี้ก่อน เสร็จแล้วจึงขยายไปที่จังหวัดแพร่และน่าน ซึ่งพอพิจารณาว่าพะเยาซึ่งในอดีตถือเป็นส่วนหนึ่งของเชียงรายน่าจะเริ่มก่อนหน้าแพร่และน่าน การทำป่าไม้ในล้านนาเกิดขึ้นจากการที่ป่าไม้ในพม่ามีจำนวนลดน้อยลง บริษัทการค้าของอังกฤษจึงหันมาให้ความสำคัญกับล้านนา บริษัทที่ได้เข้ามาลงทุนบริษัทแรกคือ บริติชบอร์เนียว ในราวปี พ.ศ.2432 โดยมีหลุยส์ ที ลีโอโนเวนส์ เป็นผู้จัดการ ต่อมาคือบริษัทบมเบย์เบอร์มาร์ จำกัดเข้ามาทำกิจการราวปี พ.ศ. 2435 และต่อมาคือบริษัท สยามฟอเรส ก็เข้ามาดำเนินการทำป่าไม้ ซึ่งนอกจากบริษัทที่กล่าวมาก็เป็บริษัทรายย่อยของ พม่า ไตใหญ่ ชุนนางไทยและเจ้านายเมืองเหนือเป็นผู้ดำเนินการรายย่อย โดยบริษัทที่กล่าวมาทั้งหมด บอมเบย์เบอร์มาร์ถือเป็นบริษัทที่มีทุนสูงมากที่สุด มีบทบาทมากที่สุด และเป็นบริษัทที่มีอิทธิพลทางการเมืองตั้งแต่สมัยที่ทำการป่าไม้กับพม่า ในการการทำป่าไม้ในล้านนาสามารถแบ่งออกได้เป็นสองแบบ ประกอบด้วย

แบบที่ 1 การทำป่าไม้แบบกรขอสมปทานจากเจ้านายหรือเจ้าของป่า หรือเจ้าเมืองฝ่ายเหนือ

แบบที่ 2 การทำป่าไม้แบบตัดฟันไม้เอง ซึ่งเกิดขึ้นกับการทำไม้ในเขตเมืองแพร่ และน่าน โดยเจ้านายทั้งสองเมืองนี้เป็นผู้ดำเนินการเองและขายให้กับบริษัทโดยตรง

ภาพที่ 2.11:แสดงภาพกองไม้ซุงที่เตรียมถูกส่งออกขาย

ที่มา: หจข ถ่ายเมื่อ 2455-2475 อ้างในประวัติศาสตร์ล้านนา สรัสวดี อ๋องสกุล ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 8 (ฉบับปรับปรุง), กรุงเทพฯ : อมรินทร์ 2554, หน้า 390 และ-519

ภาพที่ 2.12 :ภาพไม้ซุงขณะลำเลียงในแม่น้ำเพื่อส่งขาย

ที่มา :หมพ ถ่ายเมื่อ 2475 อ้างในประวัติศาสตร์ลำนานา สรัสวดี อ๋องสกุล ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 8 (ฉบับปรับปรุง), กรุงเทพฯ : อมรินทร์ 2554, หน้า 525

ภายหลังจากเซ็นสนธิสัญญาเบาว์ริงพ.ศ.2398 และหลังจากการเปิดสถานกงสุลอังกฤษ พ.ศ. 2427 ทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้าระหว่างโตใหญ่และลำนานาเป็นจำนวนมาก ซึ่งการค้าระหว่างลำนานากับพม่าเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญอย่างไ้ก็ดี การค้าระหว่างลำนานากับเมืองมะละแหม่งซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าของพม่าแต่แรกมีความเจริญงอกงามดี โดยสินค้าที่นำเข้ามาประกอบด้วยพวกเสื้อผ้า น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เป็นต้น แต่ภายหลังก็ถูกลดบทบาทลงพร้อมกับพ่อค้าชาวพม่าและไทยใหญ่ และถูกเข้ามาแทนที่โดยพ่อค้าชาวจีน ซึ่งเป็นการค้าในทางน้ำโดยการใช้พาหนะทางเรือแทนการค้าระหว่างลำนานากับกรุงเทพในสมัยก่อนที่รถไฟจะเป็นเส้นทางที่เข้าถึงลำปางในสมัย พ.ศ.2459 และเชียงใหม่ 2464 ซึ่งเป็นการทำการค้าที่ทำการค้าขายโดยพ่อค้าชาวจีนและไปนำสินค้าในบริเวณปากน้ำโพและกรุงเทพ ซึ่งสินค้าที่นำเข้าจากกรุงเทพคือ เสื้อผ้า ด้าย ผ้า น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ สบู่ เครื่องเหล็กและเกลือ เป็นต้น³⁵

ภาพที่ 2.13 :ภาพการเดินทางโดยเรือระหว่างลำนานาและกรุงเทพ

ที่มา:หจข ถ่ายเมื่อ 2436 2445 อ้างในประวัติศาสตร์ลำนานา สรัสวดี อ๋องสกุล ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 8(ฉบับปรับปรุง), กรุงเทพฯ : อมรินทร์ 2554, หน้า 223 และ 528

³⁵ ประวัติศาสตร์ลำนานา สรัสวดี อ๋องสกุล,เรื่องเดียวกัน, หน้า 529

2.2 ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนชาติพันธุ์ไทใหญ่และไตลื้อ

2.2.1 ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนชาติพันธุ์ไทใหญ่

ในพื้นที่ม้งจังหวัดอันประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ถูกวัฒนธรรมทางสังคมในปัจจุบันแทรกซึมและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมค่อนข้างมากซึ่งในด้านการศึกษาด้านประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิมซึ่งส่งผลต่อการสร้างงานสถาปัตยกรรมจึงจำเป็นต้องใช้การศึกษาจากพื้นที่ข้างเคียงในจังหวัดเช่น ลำปาง และแม่ฮ่องสอนซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมยังเป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ทางประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งข้อมูลการศึกษาด้านประเพณีและวัฒนธรรมตลอดช่วง 12 เดือนสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ประเพณีเหลินเจ้ง (ตรงกับเดือนธันวาคม)

ภาษาปุงนา (ปะฮีริต) เรียกว่า “อะคยาหย่าสี่” ภาษาพม่าเรียกว่า “นะต่อละ” ชาวไทใหญ่เรียก เดือนหนึ่งหรือเดือนเจ้ง ธาตุประจำเดือนคือ เตโชธาตุ ดอกไม้ประจำราศีคือ ดอกบานเช (ภาษาถิ่น) มีนิทานที่เป็นบ่อเกิดของประเพณีเล่าว่า สมัยเมื่อ อะสิ่งกอนตึงญะ(โกญทัญญะ) เป็นชวานาอยู่ในกรุงพาราณสี ได้ถวายข้าวใหม่ 9 ครั้ง คือ 1. ตอนที่ข้าวเริ่มทอ้ง 2. ตอนที่ข้าวเป็นน้ำใสๆ เหมือนน้ำนม 3. ตอนเก็บเกี่ยว 4. ตอนร่วมมาไว้ในงาน 5. ตอนเริ่มตีข้าว 6. ตอนตีข้าวเสร็จแล้ว 7. ตอนที่ขนข้าวจากนาไปยังฉาง 8. ตอนนำข้าวใส่ถังฉาง 9. ตอนนำข้าวออกจากฉางมาตำเป็นข้าวสาร ด้วยอาณิสสการถวายข้าว 9 ครั้งนี้ ชาติต่อมาชาวนาได้เกิดเป็นฤๅษี 5 ตน ซึ่งได้ออกบวชตามพระพุทธเจ้า และเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มแรกที่พระพุทธเจ้าเทศนาโปรด(ปฐมเทศนา) ทำให้สามารถบรรลุพระอรหันต์สาวกชุดแรกด้วยจากนั้นต่อมาในเดือน 1 ของทุกปี จึงเป็นเดือนที่พระพุทธศาสนิกชนถือปฏิบัติทำบุญถวายข้าวใหม่แด่พระสงฆ์และบำรุงผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลาย จึงเป็นประเพณีทำบุญถวายข้าวใหม่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เรียกประเพณีนี้ว่า “กาบซอมอู” หรือทำบุญข้าวใหม่คือนำข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมาใหม่ ๆ จัดทำอาหารหรือขนมแล้วเชิญคนเฒ่าคนแก่ไปร่วมทำบุญถวายพระที่วัด ถือว่าเป็นบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ (คณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน มปป. : 28 -29)³⁶

2) ประเพณีเหลินกำ (ตรงกับเดือนมกราคม)

ภาษาปุงนา (ปะฮีริต) เรียกว่า “มะกะระหย่าสี่” ภาษาพม่าเรียกว่า “ปะผาโส” ภาษาไตเรียกว่าเดือน 2 หรือเดือนกำ ธาตุประจำราศีคือ ปฐวีธาตุ ดอกประจำราศีคือ ดอกข่าโหย่ (ภาษาถิ่น) หรือดอกกว้างช่อง (ภาษาถิ่น) เป็นเดือนที่พระสงฆ์อยู่ปริวาสกรรมและมานัต มีนิทานที่เป็นบ่อเกิด

³⁶ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

ประเพณีนี้เล่าว่า สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์อยู่ มีพระภิกษุจำนวน 20 รูป ทำผิวนิยาบัตินิสสัยเสส พระพุทธองค์ทรงลงโทษให้ไปบำเพ็ญเพียรเจริญสมถกัมมัฏฐานที่ถ้ำในป่าที่โล่งแจ้งท่ามกลางน้ำค้างและสายหมอก ในขณะที่พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เห็นความทุกข์ยากของพระภิกษุทั้ง 20 รูป ก็ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าพระภิกษุที่ถูกทำโทษตากน้ำค้างอยู่ท่ามกลางที่โล่งแจ้งไม่มีสิ่งกำบังใดๆ ได้รับทุกข์เวทนา หากข้าพระพุทธเจ้ามีเจตนาศรัทธาจะทำที่อยู่ที่พักถวายจะเหมาะสมประการใดหรือไม่ พระพุทธเจ้าทรงตอบว่าสามารถถวายได้พระเจ้าปเสนทิโกศล จึงตรัสให้เสนาอำมาตย์นำปัจจัย (สัปคับหลังช้าง) ไปถวายรูปละ 1 ที่ จนครบและจัดอาหารบิณฑบาตมาถวายตอนเวลาที่พระภิกษุอยู่ปริวาสกรรมและมานัต ด้วยเหตุนี้เมื่อถึงเดือนก่ำพระสงฆ์จะมีการเข้าปริวาสกรรมและอยู่มานัต ส่วนประชาชนก็ถือโอกาสทำบุญถวายอาหารบิณฑบาตและเสนาสนะที่อยู่อาศัยแด่พระสงฆ์ที่อยู่ปริวาสกรรมและมานัตสืบต่อมาจนทุกวันนี้(โกศล ศรีมณี มปป. : 29-30)³⁷

3) ประเพณีเหลินสาม (เดือนสาม ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์)

ภาษาปุงนา (ปุโรหิต) เรียกว่า “ กุมหยาสิ ” ภาษาพม่าเรียกว่า “ ต๊ะโปแตละ ” ชาติประจำราศี คือ วาโยธาตฺ ชาติตุลฺ ดอกไม้ ประจำราศีคือ ดอกชูปานและดอกอิงแง (ภาษาถิ่น) เป็นฤดูถวายไม้โหล (พิน) ถวายข้าวหย่ากู่(ข้าวเหนียวแดง) มีนิทานบ่อเกิดประเพณีเล่าว่า นานมาแล้วในเมืองสาวัตถี มีนายมานพเชื้อใจคนหนึ่ง พอถึงเดือน 3 ยามหนาวเหน็บ ได้เก็บพินมากองไว้ที่ต้นทางที่พระสงฆ์จะบิณฑบาตในเมือง พอถึงเวลาเช้าตรู่ก็ตื่นแต่เช้ามีด เดินทางไปยังกองพินและกองกองไฟที่ต้นทางแห่งนั้น พร้อมกับนิมนต์พระสงฆ์มาผิงไฟให้เกิดความอบอุ่นแล้วจึงออกบิณฑบาตทำอย่างนี้ทุกเช้าจนสิ้นฤดูหนาว ด้วยอาณิสสแห่งการกระทำดังกล่าวส่งผลให้มาณพนั้นตายไปเกิดในสวรรค์ เป็นเทพบุตรผู้มีรัศมียิ่งใหญ่ ดุจดวงไฟที่ลุกโชติ เป็นที่เคารพนับถือของเหล่าเทพยดาทั้งหลาย (โกศล ศรีมณี มปป.:31)

สำหรับการถวายข้าวหย่ากู่ (ข้าวเหนียวแดง) มีตำนานบ่อเกิดประเพณีกล่าวไว้ว่า มีอยู่ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงประชวรด้วยโรคพระอุทรปวด ๆ เสียดย ๆ พระอานนท์ ได้ออกบิณฑบาตและพบนางสุชาดาที่กำลังหุงข้าวยาคุใส่เนย น้ามน น้ามัน จ่าตีไฟ(ยาสมุนไพร) เลงยาง(กานพลู) พิตขาง พิตป้อม (พริกไทย) พอเหลือบเห็นพระอานนท์ นางสุชาดารีบตักข้าวยาคุไปใส่บาตรพระอานนท์ทันที พระอานนท์ได้นำข้าวยาคุนั้นไปถวายแด่พระพุทธเจ้า เมื่อฉันข้าวยาคุของนางสุชาดาแล้ว พระพุทธเจ้าทรงหายจากการประชวรพระอุทร ด้วยอาณิสสการถวายข้าวยาคุนี้ นางสุชาดาเมื่อตายไปแล้วได้ไปจุติบนสวรรค์ เสวยผลบุญอย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้ เมื่อถึงเดือน 3 บรรดาพุทธบริษัทชาวไทใหญ่ต่างนิยมทำบุญถวายข้าวหย่ากู่ (ยาคุ)หรือข้าวเหนียวแดง และข้าวยาคุหุงด้วยนม เนย

³⁷ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

ผสมสมุนไพรเป็นประเพณีสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันดังนั้นจึงมีประเพณีหลั่งข้าวหย่ากู่และปอยกองโหล ขึ้นซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (โกศล ศรีมณี มปป. : 31)

“ ปอยโหล ” คืองานจุดฟืน ในวัน ขึ้น 15 ค่ำ เดือนสาม เป็นฤดูถวายไม้โหล(ฟืน) มีนิทานบ่อเกิดเกี่ยวกับประเพณีได้กล่าวไว้ว่ากาลครั้งหนึ่ง ณ เมืองสารวัตถิ ในช่วงเดือน 3 ซึ่งมีอากาศหนาวเหน็บมาก มีชายหนุ่มผู้ยากจนคนหนึ่งได้เก็บฟืน มากองไว้ที่ต้นทางที่พระสงฆ์จะบิณฑบาตในเมือง พอถึงเวลาเช้าตรู่ก็จะตื่นขึ้นมาแต่เช้ามืด เดินทางไปยังกองฟืน และก่อกองไฟที่ต้นทางแห่งนั้น พร้อมนิมนต์พระสงฆ์มาผิงไฟให้เกิดความอบอุ่น แล้วพระสงฆ์จึงค่อยออกบิณฑบาต ทำอย่างนี้ทุกเช้าจนสิ้นฤดูหนาว อาณิสสแห่งการกระทำดังกล่าวส่งผลให้ชายหนุ่มผู้นั้นเมื่อตายไปจึงได้เกิดบนสวรรค์ เป็นเทพบุตรผู้มีรัศมียิ่งใหญ่ดุจดวงไฟที่ลุกโชน เป็นที่เคารพนับถือของเหล่าเทวดาทั้งหลาย ดังนั้นเมื่อถึงเดือนสามชาวบ้านจึงมีประเพณีนำฟืนมารวมกันจุดให้แสงสว่างที่วัดในเวลากลางคืน และมีการละเล่นพื้นบ้านต่างๆ เพื่อเป็นการรับเสด็จพระพุทธเจ้าจากสวรรค์ลงมาสั่งสอนประชาชนบนโลกมนุษย์ (โกศล ศรีมณี มปป. : 31)

4) ประเพณีเหลินสี่ (เดือนสี่ตรงกับเดือนมีนาคม)

ภาษาปุงนา (บุโรหิต) เรียกว่า “มะหยิ่นหย่าสี่” ภาษาพม่าเรียกว่า “ตะปองละ” ชาติประจำเดือนคือ อาโปธาตุ ดอกไม้ประจำราศีคือดอกเปา (ภาษาถิ่น) ตำนานบ่อเกิดประเพณีกล่าวไว้ว่า ขณะที่พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ เขตวันวิหาร เมืองสาวัตถินั้น ข้าราชการของพระองค์ได้ทรงทราบถึงพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา ท่านจึงทรงส่งอำมาตย์ 1 , 000 คน นิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปเมืองกบิลพัสดุ์ ฝ่ายอำมาตย์ทั้งหลายเมื่อมาเฝ้าพระพุทธเจ้าและเมื่อได้สดับพระธรรมเทศนาต่างพากันตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ ขอบรรพชาอุปสมบทไม่กลับไปกรุงกบิลพัสดุ์ ตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมา พระเจ้าสุทโธทนะส่งอำมาตย์อีก 1 , 000 คนไปนิมนต์พระพุทธเจ้าอีก เหตุการณ์ก็เป็นเช่นเดิม ทุกคนบรรลุอรหันต์ แล้วไม่กลับกรุงกบิลพัสดุ์ ทำเช่นนี้ถึง 3 ครั้ง ครั้นสุดท้ายจึงทรงรับสั่งให้กาฬทายีอำมาตย์มานิมนต์พระพุทธเจ้าอีก กาฬทายีอำมาตย์จึงขอพระบรมราชานุญาตบรรพชาอุปสมบทก่อน จึงจะนิมนต์พระพุทธเจ้ากลับมาสู่กรุงกบิลพัสดุ์ พระเจ้าสุทโธทนะทรงอนุญาต อำมาตย์กาฬทายีจึงพาคณะ 1 , 000 คน เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาและบรรลุมรรคผล จึงอยู่จำพรรษา กับพระพุทธเจ้าจนครบถ้วน 3 เดือน แล้วจึงอาราธนาพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ พระพุทธองค์ทรงใคร่ครวญแล้วเห็นว่าเป็นธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ในอดีตที่จะต้องไปโปรดพระประยูรญาติ จึงทรงรับพระนิมนต์ เมื่อทราบแน่ชัดแล้ว กาฬทายีภิกษุจึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเดินทางไปเตรียมการล่วงหน้าและแจ้งข่าวแด่พระเจ้าสุทโธทนะและข้าราชการบริพารว่า พระพุทธเจ้าจะเสด็จมากรุงกบิลพัสดุ์ในเดือน 4 นี้ ให้ทุกคนเตรียมขุมรับเสด็จและเครื่องไทยธรรม อาหารบิณฑบาตและอื่นๆ ไว้รับเสด็จพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าสุทโธทนะมีรับสั่งให้จัดทำถนนหนทาง

ปราสาทและซุ้มรับเสด็จทั่วกรุงกบิลพัสดุ์พอถึงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 4 พระพุทธองค์ทรงนำพระสงฆ์ออกจากเชตวันวิหาร เดินทางไปวันละ 1 โยชน์ เมื่อนำคณะสงฆ์ เดินทางถึงกรุงกบิลพัสดุ์แล้วบรรดาศรัทธาประชาชนชาวเมืองต่างชื่นชมยินดี พวกกันจัดไทยธรรมไว้ถวายเป็นจำนวนมาก ทั้งอาหารบิณฑบาต ล้วนแต่เป็นสิ่งของสิ่งแปลกๆ ที่ทุกคนคิดว่าทำๆ ได้ดีที่สุด บางกลุ่มจัดทำต้นเวชยันต์หรือต้นหอม ต้นร่ม ต้นธง ต้นจิวร 1, 000 ผืน พร้อมทั้งบรรเลงเครื่องดนตรี ดุริยางค์ นานาประการรับเสด็จพระพุทธเจ้าทุกแห่งหน จัดเป็นงานพิธียิ่งใหญ่ในการแสดงความยินดีที่ได้รับเสด็จพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลนั้น ด้วยเหตุนี้แม้พระพุทธเจ้าจะเสด็จปรินิพพานไปนานแล้วในวันเดือน 4 อยู่มีรุฬิม จึงพากันจัดงาน ประเพณีสืบต่อกันมาเป็นประจำปี ตัวแทนของพระพุทธเจ้า เช่น พระธาตุเจดีย์ก็ดี พระพุทธรูปก็ดี พระบรมฉายาลักษณ์ก็ดี มีอยู่ ณ ที่ใด ศรัทธาพุทธบริษัททั้งหลายก็จะพากันไปทำบุญเป็นงานรับเสด็จเช่นใน สมัยพุทธกาล เป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน(โกศล ศรีมณีนป. : 34 -35)³⁸

ประเพณีปอยส่างลอง

คำว่า “ ปอยส่างลอง ” เป็นภาษาไทใหญ่เกิดจากคำ 3 คำ มาสมาสกัน คือ คำว่า “ ปอย ” แปลว่า “ งาน ” คำว่า “ ส่าง ” สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจากคำว่า “ สาง ” หรือ “ ขุนสาง ” หมายถึงพระพรหม ในหนังสือธรรมะของชาวไทใหญ่กล่าวถึงว่า “ พระคณิตพรหมได้ถวายจิวรแก่เจ้าชายสิทธัตถะ ณ ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา เมื่อคราวที่หนีออกไปบวช ” อีกความหมายหนึ่งนั้น คำว่า “ ส่าง ” มาจากคำว่า “ เจ้าส่าง ” หมายถึงสามเณร ส่วนคำว่า “ ลอง ” มาจากคำว่า “ อลอง ” แปลว่า พระโพธิสัตว์ หรือหน่อพุทธางกูร ดังนั้นงาน “ ปอยส่างลอง ” ก็คืองานบวชลูกแก้วของชาวล้านน่านเอง ประวัติความเป็นมา ส่างลอง มีความหมาย 2 นัย ดังนี้ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2549 : 215-217) นัยที่หนึ่งเป็นคำผสมระหว่างคำว่า “ ส่าง ” หมายถึง เจ้าส่าง คือสามเณรในภาษาไทย กับคำว่า “ ลอง ” หรือ “ อลอง ” หมายถึงหน่อพุทธจริยหรือผู้ที่เตรียมจะเป็นส่างลองคือผู้ที่เตรียมจะเป็นสามเณร การเป็นส่างลองนั้นเป็นการเลียนแบบประวัติของพระพุทธเจ้าตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะครองกรุงกบิลพัสดุ์ก่อนจะออกผนวช การกระทำทุกอย่างในช่วงเวลาการเป็นส่างลองจะปฏิบัติเหมือนการปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ เป็นความเชื่อตามวรรณกรรมไทใหญ่เรื่องอะหนาก้าตะหว่าง ซึ่งกล่าวถึงพระเจ้า อะจ่าตะชาดมังจี (อชาตศัตรู) หลังจากที่ได้สำนึกผิดในการทำปิตุฆาตโดยหลงผิดไปร่วมมือกับพระเทวทัตทำบาปหนักต่าง ๆ แล้วได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าทำอย่างไรจะได้เป็นเหล่ากอของพระพุทธเจ้าคือเป็นอลองพญา (หน่อพุทธางกูร) พระพุทธองค์ทรงตอบว่าต้องนำบุตรชายเข้าบวชในศาสนา จึงได้นำเจ้าชายอะจิกตะมังชา (อชิตกุมาร) พระราชโอรสของพระองค์เข้าบรรพชาเป็นสามเณรและทรงมีพุทธทำนายว่าอชิตสามเณรจะมาตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตไตยพระพุทธเจ้า

³⁸ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

แห่งภักธกับปี่นั้วรรณกรรมฉบับนี้แต่งเมื่อประมาณ 100 ปีเศษ โดยพระอุ่ก่าวิจิงต้า วัดสบตุ้ง เมืองตุ้ง
จังหวัดจ้อกแมประเทศพม่าและพิมพ์เมื่อปี พ . ศ . 2508 (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2549 : 215-217) นัยที่สอง ถือตามความในวรรณกรรมไ้เรื่อง “ อำหนันต้าตองป่าน ” หรือ เรื่อง
การทูลถามของพระอานนท์ แต่งขึ้นเมื่อประมาณ 200 ปีเศษโดยพระสุหนันต้า บ้านกุนอ้อ จังหวัด
จ้อกแม ประเทศพม่า กล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ ที่พระอานนท์ทูลถามพระพุทเจ้าในเรื่องเหล่านั้นมีอยู่เรื่อง
หนึ่งทีทูลถามเกี่ยวกับการเป็นส่างลองว่ามีอานิสงส์มากน้อยอย่างไรและพระพุทเจ้าทรงชี้แจงว่า ถ้า
นำบุตรของตนบวชจะได้สวรรค์สมบัติเป็นเวลา 8 ก่าผ่า (กัลป์) ถ้ารับเป็นพ่อข่ามแม่ข่าม (พ่อแม่
อุปถัมภ์) จะได้อานิสงส์ 4 ก่าผ่า (กัลป์) และวรรณกรรมดังกล่าวได้บรรยายเรื่องราวส่างลองไว้ว่า
ในอดีตบรรดาภคัษัตริย์และเศรษฐีคหบดีได้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดงานปอยส่างลองขึ้น บังเอิญมี
บุตรชายของหญิงหม้ายคนหนึ่งมีรูปร่างอัปลักษณ์และมีศรัทธาอยากบรรพชาแต่ไม่มีทรัพย์สมบัติที่จะ
เป็นเจ้าภาพบวชด้วยบุญบารมีและแรงศรัทธาของบุตรชาย ได้บันดาลให้พระอินทร์เกิดเมตตาจึงเสด็จ
มา นำไปพยาบาลให้อาบน้ำเงินน้ำทองขัดสั้ววรรณล้างคราบโคลต่าง ๆ กลายเป็นกุมารที่มีรูปร่าง
สวยงาม และขุนสาง (พระพรหม) ได้ลงมาอบขงัว (ปานกุม) และสร้อยสังวาล (ลอแป) ให้ พร้อมทั้ง
รับภาระเป็นพ่อข่าม (พ่ออุปถัมภ์) ในการจัดงานปอยส่างลองครั้งนั้นบุตรชายหญิงหม้ายได้เป็นลูก
ข่าม (ลูกอุปถัมภ์) ของขุนสาง (พระพรหม) จึงเรียกลูกบุตรทีได้รับการยกย่องในช่วงก่อนบรรพชา
ว่า “ ส่างลอง ” หรือ “ ส่างลอง ” คือลูกอุปถัมภ์หรือลูกบุญธรรมของพระพรหมสืบต่อมาจนปัจจุบัน
แสดงให้เห็นว่าลูกบุตรทีจะได้เป็นส่างลองนั้นเป็นผู้มีบุญบารมีมากกว่าคนธรรมดาสามัญ จึงมีโอกาส
ได้รับการยกย่องให้เป็นหน่อภคัษัตริย์ หรือบุตรบุญธรรมของพระพรหมในช่วงเวลาก่อนบรรพชา
(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน2549 : 215-217)³⁹

ประเพณีปอยส่างลองเกิดจากศรัทธายึดมั่นในบรรพพุทศาสนาอย่างมั่นคงของชาวไตใหญ่ซึ่ง
ถือว่าการทีลูกบุตรสามารถอุทิศตนบรรพชาอุปสมบทในพุทศาสนาเป็นผู้มีบุญอันยิ่งใหญ่ เจ้าภาพจะ
ยอมเสียสละ สิ่งของ เงิน ทอง อันเป็นโลกียทรัพย์ภายนอกเท่าไรก็ได้เพื่อสนับสนุนให้ลูกบุตรได้มี
โอกาสพบกับอริยทรัพย์ในทางพระพุทศาสนา คือ การบรรพชา เสียสละ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขมุ่ง
ดำเนินตามอริยมรรคเส้นทางไปสู่พระนิพพาน เป็นการเลียนแบบเหตุการณ์ตามพุทประวัติ ตอนที่
พระพุทเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อโปรดพระประยูรญาติวันหนึ่งพระนางพิมพาถือโอกาสทีปลอด
โปร่งแต่งองค์ทรงเครื่องให้ พระราหุลกุมาร และส่งไป ขอราชสมบัติจากพระพุทองค์ เมื่อได้รับคำขอ
จากราหุลกุมารแทนทีจะพระราชทานราชสมบัติให้พระพุทองค์ทรงดำริว่าราชสมบัติอันเป็นโลกีย

³⁹ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัย
ชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

ทรัพย์นี้ไม่จริงควรที่เราจะพระราชทาน อริยทรัพย์อันยั่งยืนดีกว่าแล้วทรงรับสั่งให้บรรพชาราหุลกุมาร เป็นสามเณรแทน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน2549 : 215-217)⁴⁰

ในอดีตที่ผ่านมาการจัดงานปอยสา่งลองใช้เวลาประมาณ 7-15 วัน ในการจัดงานปอยสา่งลองต้องใช้งเงินเป็นจำนวนมากทำให้ผู้ที่มิฐานะยากจนไม่สามารถจะจัดงานปอยสา่งลองได้ ส่วนผู้มีฐานะดีที่ไม่มีบุตรชายหรือมีแต่บุตรชายไม่ต้องการบวช ทำให้เกิดการเชื่อมโยงช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนขึ้น กล่าวคือผู้ที่มีฐานะยากจนที่ต้องการให้บุตรชายสา่งลองจะมอบบุตรของตนแก่ผู้ที่มีฐานะซึ่งต้องการจัดงานปอยสา่งลองแต่ไม่มีบุตรชาย การมอบในลักษณะนี้ ผู้ที่รับเป็นเจ้าภาพบวชจะต้องยอมรับหน้าที่เป็นบิดามารดาคนที่สองของผู้ที่ซึ่งตนรับบวช จะให้ความอุปถัมภ์ค้ำจุนในขณะที่บวชและหลังจากสึกแล้วด้วย บางรายถึงกับมอบมรดกให้เหมือนกับเป็นบุตรคนหนึ่งทีเดียว ผู้ที่ได้บวชลักษณะนี้จะเรียกผู้ที่รับเป็นเจ้าภาพบวชให้ตนว่า “ พ่อ – แม่ ” หรือ “ พ่อข่าม แม่ข่าม ” คำว่า “ ข่าม ” แปลว่ารับรอง หรือรับภาระอุปถัมภ์ ในอดีต “ พ่อข่าม แม่ข่าม ” หรือ ผู้ที่รับอุปถัมภ์บรรพชาสามเณรจะได้รับการยกย่องยอมรับนับถือในสังคมเป็นอย่างมาก โดยจะได้รับการยกย่องและเรียกค่านำหน้าว่า “ พ่อสา่ง แม่สา่ง ” ส่วนผู้ที่รับอุปถัมภ์อุปสมบทพระภิกษุจะได้รับการยกย่องและเรียกค่านำหน้าว่า “ พ่อจาง แม่จาง ” ผู้ที่ผ่านการบรรพชาเป็นสามเณรมาแล้วเมื่อสึกออกมาจะเรียกว่า “ สา่ง ” สำหรับผู้ที่ผ่านการอุปสมบทเป็นภิกษุ เมื่อสึกออกมาจะเรียกว่า “ ทาก ” หรือ “ หนาน ” นำหน้าชื่อ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน2549:215-217)

5) เหลินห้า (เดือนห้า ตรงกับเดือนเมษายน)

เนื้อความตามปืบสาชื่อ ตั้ชะชนิดหย่าสี่สิบสองเหลินซากเส่อต่าน กล่าวไว้ว่า เดือน 5 ภาษาปุงนา (บุโรหิต)เรียกว่า “มิกชะหย่าสี่” ภาษาพม่าเรียกว่า “ตั้กะลุละ” ธาตุประจำเดือนคือ เตโชธาตุอากาศจึงค่อนข้างร้อน ดอกไม้ประจำราศีคือ ดอกก้ามก้อ (ดอกปุนนาค) เป็นเดือนที่เปลี่ยนศักราชใหม่ มีเรื่องเล่าเกี่ยวประเพณีนี้ว่า ครั้งหนึ่งขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ที่เชตะวันวิหารในกรุงสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ชักชวนข้าราชการลบริพารเตรียมไทยธรรมอาหารคาวหวานนำไปถวายพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาว่า ในช่วงเทศกาลเปลี่ยนศักราชนี้ขอให้ทำพิธีคารวะพระรัตนตรัย ผู้มีพระคุณและสร้งน้ำพระพุทธรูป รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อขอพรปีใหม่ให้มีโชคลาภอยู่เย็นเป็นสุข เจริญด้วยจตุรพิธพร 4 ประการ มีอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณธนาสมบัติ ตลอดไป และพระพุทธองค์ทรงนำพระสงฆ์ทำการสร้งน้ำพระในสระอนปัทม ที่มีกลุ่มดอกบัว 5 ประเภท ที่บานสะพรั่งเต็มสระ พอถึงเดือน 5 ชาวประชาจึงพากันทำโกมโบ (โคมรูปดอกบัว) เพื่อบูชาพระตามวิถาวารามต่างๆ จึงยึดถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ (โกศล ศรีมณี

⁴⁰ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

มปป. : 7) จากเอกสารโรเนียวเย็บเล่มภาษาไทย ชื่อ “หย่าสิบสองเหลือนคำ” เขียนโดย เจเลแสงเอ็ง บ้านแม่สาว อ.แม่อาว จ.เชียงใหม่ กล่าวว่าเดือน 5 เป็นวาระการเปลี่ยนศักราชเนื่องจากธิดาท้าวมหาเทพพรหมเปลี่ยนวาระอุ้ม เคียรบิดาไว้ในแต่ละปี ตามตำนานเล่าว่าหลังเกิดโลกวินาศไฟประลัยกัลป์ล้างโลกและน้ำท่วมโลกแล้วมีดอกบัว 5 ดอกผุดขึ้นที่กลางสระใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นของภทรกัลป์นี้ ในกัลป์นี้มีพระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้ 5 พระองค์ และมีดอกบัว 5 ดอก มีจีวร 5 ชุด พระพรหมได้ลงมาอัญเชิญจีวรทั้ง 5 ชุด ขึ้นไปไว้ในพรหมโลก เมื่อถึงเวลาที่พระพุทธรูปเจ้าแต่ละองค์มาตรัสรู้ ท้าวมหาพรหมและคณะจะนำผ้าจีวรลงมาถวายตามลำดับขณะนี้พระพุทธรูปเจ้ามาตรัสรู้ไปแล้ว 4 พระองค์ ยังเหลืออีก 1 พระองค์ คือ พระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งจะมาตรัสรู้ต่จากยุคของพระโคตมพุทธเจ้า บรรดาพระพรหมที่ลงมาในโลกมนุษย์โลกมาได้สูดกลิ่นดินหอมแล้วเกิดความพอใจพากันขุดมาขมิ้นดู หลังจากขมิ้นดินหอมแล้วทำให้วิฆาณณ(เหาะเหินเดินอากาศ) เสื่อมไม่สามารถเหาะกลับไปสู่พรหมโลกได้ จึงอาศัยอยู่ในมนุษย์โลกต่อมาจนถึงปัจจุบัน(โกศล ศรีมณี มปป. : 8) เหล่าพรหมและเทวดาได้ประชุมปรึกษาเรื่องวิธีการกำหนดราศีฤดูกาลและพิจารณาหาผู้ที่มีความสามารถกำหนดราศีฤดูกาลได้ ซึ่งท้าวมหาพรหมได้รับอาสาเป็นผู้จัดทำ พร้อมกับสัญญาว่าหากไม่สามารถทำให้สำเร็จก็จะให้ศีระเป็นประกัน ต่อมาเมื่อไม่สามารถกำหนดราศีฤดูกาลให้ดีทัดเทียมกันได้ พระอินทร์จึงขอให้ศาสดาพยากรณ์ (จะพอมหอกยม)กำหนดฤดูกาลเป็นฤดูร้อน , ฝน , หนาว ซึ่งเป็นฤดูกาลมาตราจนถึงปัจจุบันนี้ พระอินทร์จึงบอกกับพระธิดาทั้ง 7 ของท้าวมหาพรหมว่า ใครสามารถตัดศีระของท้าวมหาพรหมได้ จะอภิเษกยกขึ้นเป็นอัครมเหสี ธิดา 6 องค์ ไม่สามารถทำได้ แต่ธิดาองค์สุดท้าย (วันเสาร์) ได้ใช้เส้นผมขึงกับโครงไม้ ทำเป็นเลื่อยใช้เลื่อยคอของท้าวมหาพรหมจนขาด พอขาดแล้วนำไปไว้ที่ไหนก็ได้ไว้ในน้ำก็น้ำแห้ง ไวบนบกก็ไฟไหม้จำเป็นที่ธิดาทั้ง 7 จะต้องผลัดเปลี่ยนกันทูนศีระของบิดาไว้คนละ 1 ปี หมุนเวียนกันตลอดกาล พอถึงเดือน 5 ของแต่ละปีก็จะเปลี่ยนกันครั้งหนึ่ง ธิดาองค์ที่หมดภารกิจก็จะถือโอกาส ล้างมือ อาบน้ำ ชักผ้า สระผมให้สดชื่น หลังจากที่ได้รับภารกิจมานานเป็นเวลาแรมปี ด้วยเหตุนี้จึงถือเป็นประเพณี พอถึงเดือน 5 เปลี่ยนศักราชใหม่จะพากันอาบน้ำชำระร่างกาย สระผม ปักกวาดทำความสะอาดบ้านเรือนในโอกาสวันขึ้นปีใหม่เป็นกรณีพิเศษ สำหรับตัวท้าวมหาพรหมนั้นพระอินทร์ได้ทูลถามมารดาของท้าวมหาพรหมว่าจะสามารถหาศีระของใครมาต่อแทนได้ มารดาตอบว่าศีระของใครอะไรก็ได้ที่นอนหันศีระไปทางทิศเหนือพระพรหมและเทวดาทั้งหลายจึงพากันลงมายังโลกมนุษย์และได้พบกับช้างตัวหนึ่ง กำลังนอนหันหัวไปทางทิศเหนือ จึงตัดหัวช้างนั้นนำไปต่อติดกับตัวของท้าวมหาพรหม ทำให้ท้าวมหาพรหมฟื้นคืนชีพและได้รับขนานนามว่า “มหาปิงเน”(พระพิฆเนศ –ผู้เรียบเรียง) ส่วนตัวช้าง ก็นำไม้พินมาก่อกองไฟสุมาปณกิจจนเสร็จกิจ (โกศล ศรีมณี มปป. : 8-9) เหล่าพระพรหมและเทวดาทั้งหลายได้ประชุมปรึกษากันว่า บาปที่ตัดเศียรท้าวมหาพรหมนี้ จะตกแก่ใคร พระอินทร์ตอบว่า ตกแก่ชาวเมืองทั้งหลาย เพราะชาวเมืองอยู่ใต้อิทธิพลของดวงดาวเคราะห์ ฤดูกาล และถามต่อว่า หากต้องการถ่ายบาปจะต้องทำอย่างไรบ้าง พระอินทร์ตอบว่า ต้องพากันก่อเจดีย์

ทราย ถวายน้ำ ถวายดอกไม้ สรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ให้ทำขนมไปทำบุญ ผู้เฒ่าผู้แก่แลพระสงฆ์ผู้ทรงศีลอธิษฐาน ขอพรให้พ้นจากบาปและได้รับความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงเกิดมีประเพณีรดน้ำดำหัว คารวะผู้เฒ่าผู้แก่ ทำขนมประเพณีแจกจ่ายและถวายพระสงฆ์สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้(โกศล ศรีมณีปป. : 8-9)⁴¹

เหลินห้าเป็นเทศกาลสำคัญของชาวไทใหญ่ เรียกว่าปอยเหลินห้าหรือปอยซอนน้ำ ในเทศกาลนี้จะมีการสรงน้ำพระ กันตอบิดามารดาญาติผู้ใหญ่ขอขมาพระสงฆ์และทำบุญตักบาตรฟังเทศน์ ฟังธรรมตามประเพณี เช่นเดียวกับงานสงกรานต์ของล้านนา และชาวบ้านมีความเชื่อกันว่าบิดามารดา ก็คือพระพุทธเจ้าคนแรก ถ้าไม่เลี้ยงบิดามารดาแล้วจะลำบากในสมัยก่อนถ้าไม่ได้กันตอบิดามารดาก่อน ก็ไม่กันตอพระได้ เมื่อสมัยก่อนมีเศรษฐีคนหนึ่งจะไปกันตอพระพุทธเจ้าที่วัด จึงนำผลไม้ อาหารคาว และอาหารหวาน นำมากันตอพระพุทธเจ้าที่วัด พระพุทธเจ้าถามท่านเศรษฐีว่า ท่านเศรษฐีกันตอบิดามารดาหรือยัง ท่านเศรษฐีบอกว่าเราไม่มีบิดามารดา พระพุทธเจ้าถามต่อไปว่าถ้าท่านเศรษฐีไม่มีบิดามารดาแล้วท่านเกิดมาได้อย่างไร เศรษฐีคนนั้นรู้สึกอับอายมาก พระพุทธเจ้าให้ท่านเศรษฐีไปกันตอบิดามารดาก่อน พระพุทธเจ้าถึงจะรับของที่มากันตอได้ ถ้าท่านเศรษฐีไม่กันตอบิดามารดา พระพุทธเจ้าก็ไม่อาจรับสิ่งของที่มากันตอนี้ได้ ท่านเศรษฐีต้องจึงต้องไปกันตอบิดามารดาก่อนถึงจะกันตอพระได้ เศรษฐีรู้สึกอับอายมาก ก็นำอาหารที่มากันตอพระพุทธเจ้า นำไปเททิ้งลงในกระบอกไม้ ทำให้หมากจิกอาหารที่ท่านเศรษฐีทิ้งไว้ นกที่มากจิกกินมีอาการเมาเหมือนเมาสุราเพราะผลไม้ที่หมักดองกันมากๆ ทำให้เกิดเป็นสุรา เหตุนี้การเกิดสุราก็เลยเกิดขึ้นในสมัยนั้นเป็นต้นมา (จีน ฐะตระกุล วงศ์ : 23/08/2550) การกันตอต้องมีการเตรียมสิ่งของที่จะใช้กันตอหรือขอขมาก่อน การกันตอหรือขอขมาจะเริ่มกันตอบิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ของตนเองก่อนเสมอ และก่อนวันขึ้นวัด 1 วัน คือ ช่วงเวลาวันที่ 14-15 เมษายน ของทุกปี คือ ถ้าขึ้นวัดวันที่ 15 เมษายน จะเริ่มกันตอหรือขอขมาในวันที่ 14 เมษายน และถ้าวันขึ้นวัดตรงกับวันที่ 16 เมษายน ก็จะเริ่มกันตอในวันที่ 15 เมษายน ในเวลาตอนค่ำๆ ตั้งแต่เวลา 17.00-21.00 น. และวันรุ่งขึ้นวันที่ 16 เมษายนก็จะทำบุญที่วัด เตรียมข้าวปลาอาหารใส่ปันโต และของใช้ต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมจัดใส่ถาดถวายพระสงฆ์ที่วัด พอทำบุญเสร็จแล้วจึงจะกันตอญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ โดยจะพากันเป็นหมู่คณะแสดงถึงความพร้อมเพียรกัน จากนั้นก็ไปกันตอหมู่บ้านและวัดต่างๆ ที่ใกล้เคียง การกันตอวัดในชุมชนที่ตนเองอยู่มักจัดพิธีในวันที่ 18 เมษายน กิจกรรมจะกันตอหรือขอขมาพระสงฆ์ที่วัดและก็จะมีการสรงน้ำพระพุทธรูปที่วัด ให้คนในชุมชนได้สรงน้ำพระ ชาวบ้านในชุมชนก็จะจัดเตรียมน้ำส้มป่อย น้ำอบน้ำหอม ใส่ผ้าสั้มป่อยผสมน้ำอบน้ำหอมในขันเงินที่เตรียมไป เพื่อจะกันตอหรือขอขมาพระสงฆ์และสรงน้ำพระพุทธรูปที่วัด แล้วพระสงฆ์ให้คำอวยพรเป็นเสร็จพิธี และจะมีอีกการกันตออีกครั้งในเดือน 11 คือเดือนตุลาคม ก่อน

⁴¹ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

ออกพรรษา จะเริ่มที่การกันตอบิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 เข้าวันรุ่งขึ้นมีการ ตักบาตรเทโว ตอนสายฟังเทศน์ ฟังธรรมที่วัด ประมาณวันแรม 2-3 ค่ำ เดือน 5 จะมีการกันตอต่าง หมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง โดยอาศัยวัดประจำหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง (คณะกรรมการวัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มปป. : 27)⁴²

6) ประเพณีเหลินทก (เดือนทก ตรงกับเดือนพฤษภาคม)

ภาษาปู้ณา (ปู้โรหิต) เรียกว่า “ปู้กะหย่าลี” ภาษาพม่าเรียกว่า “กะสุงละ” ธาตุ ประจำเดือนที่มีลักษณะแข็งดอกไม้ประจำราศีคือ ดอกจำปาโหลง หรือดอกจำแป่ (ดอกกลิ่นทม) ดอกก้านง้อก (ดอกช่อนกลิ่น) เรื่องราวอันเป็นบ่อเกิดประเพณีระบุไว้ว่า ในเมืองสีโห (เมืองลังกา-ผู้เรียบเรียง) มีมานพผู้ยากเข็ญคนหนึ่ง หาเลี้ยงชีพโดยการหาฟืนและใบทองชาย ต่อมาเมื่อถึงวันเพ็ญ เดือน 6 มานพผู้นี้ก็ยังเข้าป่าหาฟืนหาใบทองตามปกติ เมื่อเดินทางถึงฝั่งลำธารแห่งหนึ่ง จึงนั่งพักและ อดคิดขึ้นว่าชาตินี้เกิดเป็นทั้งที่แต่ไม่เคยทำบุญเลยที่จะเป็นปัจจัยส่งผลให้มีความสุขในชาติหน้า วันนี้ เป็นวันเพ็ญควรที่จะได้ทำบุญอะไรสักอย่างหนึ่ง เมื่อคิดได้นั้นจึงวางสัมภาระลงแล้วไปตักทรายที่ฝั่งลำ ธารมากองก่อเป็นรูปเจดีย์ พร้อมหาหาดอกไม้ในป่ามาประดับตกแต่งให้สวยงาม ตัดไม้ไผ่มาจกตอก สานเป็นราชวัตรขัดเป็นสีเหลี่ยมกันเป็นชั้นๆเหมือนเจดีย์ เสร็จแล้วแก้ห่อข้าวออกมาเป็นสามส่วน ส่วนที่ 1 นำถวายเป็นพุทบูชา ส่วนที่ 2 นำถวายเป็นธรรมบูชา ส่วนที่ 3 นำถวายเป็นสังฆบูชา ส่วนที่ ถวายเป็นสังฆบูชาเมื่อเสร็จสิ้นการถวายแล้วนำไปให้นกกาบิน (โกศล ศรีมณี มปป. : 12) เมื่อทำบุญ ถวายทานเสร็จแล้วเกิดปิติซาบซึ้งในการกระทำของตน มานพผู้นี้จึงร้องรำทำเพลงไปรอบๆเจดีย์ทราย อยู่คนเดียวในป่า พอพลบค่ำก็กลับบ้าน ตั้งแต่นั้นมานานพผู้นี้เมื่อนึกถึงบุญที่ได้ทำในวันนั้นก็รู้สึก ปิติเป็นสุขขึ้นมาทุกครั้ง ต่อมาถึงคราวที่จะเมื่อใกล้จะตาย เป็นช่วงเวลาที่ยกย่องบูชา (กษัตริย์) ผู้ ครองเมืองสีโห และนางมิพญา(พระมเหสี) ทรงช้างเสด็จออกเรียบนครเสด็จผ่านมาถึงกระต๊อบที่อยู่ ของมานพผู้นี้พอดี และแก้มองเห็นพระมหากษัตริย์และพระมเหสีที่ทรงช้างเสด็จมาใกล้ที่อยู่ของตน จึงเกิดอุปทานขึ้นในใจใคร่ที่จะเกิดเป็นพระโอรสของพระราชินี จากนั้นนั้นก็สิ้นใจไปในทันที ชาติ ต่อมาจึงได้ไปจุติปฏิสนธิในครรภ์พระมเหสี พอเติบโตใหญ่ก็ได้สืบราชสมบัติแทนพระบิดา อยู่มาวันหนึ่ง ได้นิมนต์พระอรหันต์มาเทศนาในพระบรมมหาราชวัง ขณะที่ยังพระธรรมเทศนาอยู่นั้นเกิดศรัทธาจะ ถวายผ้าสไบค่าควรแสนทองคำที่พระองค์ทรงห่มอยู่เป็นเครื่องบูชาธรรม แต่ก็ไม่อาจตัดใจได้ในทันที ครั้งที่หนึ่งก็แล้ว ครั้งที่สองก็แล้ว ครั้งที่สามก็แล้ว ยังมีอาจตัดสินใจจะทิ้งความเสียดายได้ เป็นเจตนา ศรัทธาที่ยึดๆหุดๆอยู่ ไม่อาจให้สำเร็จอย่างแท้จริงได้ พอดีมีกาสองตัวผัวเมียบินมาจับอยู่บนกิ่งมะขาม ตรงหน้าต่าง กามองเห็นและทราบในเจตนาพยายามของพระราชินี กาทัวผู้จึงพูดกับกาทัวเมียว่า

⁴² <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัย ชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

พระราชานี้ด้วยเหตุที่เคยเป็นคนยากจนได้เกิดเป็นพระราชาก็ไม่อาจตัดสินใจถวายสิ่งที่มีค่าสูงแม้มีเจตนาศรัทธาก็ตาม หากพระองค์ถวายในคราวที่มีเจตนาครั้งแรกก็จะได้เสวยผล 8 ประการ พระราชาได้ยินคำสนทนาของกาสองผิวเมียและรู้ภาษาากจึงได้ชื่อว่า “ กากะหฺวันลิยะ ” (กากวณ วิญญู : ผู้รู้คำพูดกา – ผู้เรียบเรียง) พระราชาก็ทรงพระสรวลออกมา พระอรหันต์จึงทรงถามเหตุที่พระราชาทรงพระสรวลนั้น พระราชาก็นำการเรื่องราวตามที่กาสองผิวเมียพูด พระอรหันต์ผู้เป็นประธานจึงถวายพระพรว่า จริงแล้วมหาบพิตรกาทั้งสองนี้ ชาตีก่อนก็เป็นกาเช่นเดียวกัน เป็นบริวารของมหาบพิตรได้รับประทานของพระมหาบพิตร (ตอนที่ถวายเจดีย์ทรายได้นำข้าวส่วนที่เป็นสังฆบูชาไปวางไว้ให้กากิน) พระราชาจึงตัดสินใจถวายผ้าสบาดค่าควรแสนทองคำ บูชาพระธรรมเทศนา เมื่อละจากภพนั้นก็ไปจุติเสวยผลบุญในสรวงสวรรค์ไปมาๆระหว่างสวรรค์และมนุษย์ตลอดมา ไม่ได้เกิดในนรกอบายใดๆเลย จากเรื่องเล่าดังกล่าว พอถึงเดือน 6 ชาวไทใหญ่ในกลุ่มพุทธศาสนิกชนจึงพากันทำบุญก่อเจดีย์ทรายถวายห่อข้าวห่อแกง เป็นประเพณีสืบต่อมาจนตราប់เท่าทุกวันนี้ (โกศล ศรีมณีนมป. : 12-13⁴³)

7) ประเพณีเหลินเจ็ด (เดือนเจ็ด ตรงกับเดือนมิถุนายน)

เดือน 7 ภาษาปุงนา (ปฺตรหิต)เรียกว่า “เหม่งหยาสี่ ” ภาษาพม่าเรียกว่า “นหย่งละ” ธาตุประจำเดือนคือ วาโยธาตุ เป็นเดือนที่มีลมแรงดอกไม้ประจำราศี คือดอกเข้าแตกโหลง (ดอกมะลิ) เป็นเดือนที่พระสงฆ์จัดให้มีจำแหมบอย (ปฺจฉา-วิสัชนา) ศึกษาคันควัว ชักถามในเรื่อง พระธรรมคำสั่งสอนและวิชาการต่างๆ ซึ่งแจลแสงเชิง กล่าวว่ เดือน 7 เป็นเดือนที่พระพุทเจ้าทรงไตร่ตรองในหลักโมกขธรรมที่ทรงตรัสรู้โดยเฉพาะหลักปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นวัฏจักรของสังสารวัฏ จนถึงหลักความจริงแห่งความหลุดพ้น 4 ประการ หรืออริยสัจ 4 (โกศล ศรีมณีนมป. : 19) วานปะลิก เป็นประเพณีหนึ่งในเดือน 7 ก่อนเข้าพรรษาของชาวไทใหญ่ วานปะลิกเป็นการทำบุญหมู่บ้าน เจ้าของบ้านจะนำถ้ำน้ำใส่น้ำใส่ทราย ทำตาแหลว 7 ชั้น นำไปไม้มงคล (ไปไม้ที่มีชื่อ กัน กิดขวางและหนาม) มาทำพิธีเพื่อป้องกันสิ่งที่สิ่งร้าย ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการจัดทำประเพณีวานปะลิกจะช่วยป้องกันอันตรายทั้งปวง และเชื่อว่าการเลี้ยงเจ้าเมือง จะทำให้หมู่บ้านได้รับการคุ้มครอง ป้องกันอันตรายจากสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ (สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ 2540 : 22-23) ใน 1 ปี จะมีพิธีเลี้ยงเมืองตามความเชื่อของชาวไทใหญ่ 1 ครั้ง จะถือเอาวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 7 เป็นวันเลี้ยงเมือง ยึดถือตามตำราโหราศาสตร์ที่กำหนดไว้ว่า วันขึ้นหรือแรม 13 ค่ำเป็นวันผีกินไก่ เนื่องจากการเลี้ยงเมืองจะต้องมีเครื่องเซ่นที่เรียกว่า เหล้าไหไก่คู่เป็นหลัก จึงต้องเลือกวันผีกินไก่ ส่วนใหญ่จะประกอบพิธีพร้อม ๆ กันทุกหมู่บ้าน ภาคเช้าจะประกอบพิธี “เลี้ยงเมือง” ภาคบ่ายจะประกอบพิธี “วานปะลิก” จึงมีพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงผี

⁴³

<http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา
วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

ของแต่ละชุมชนที่คล้ายกัน เช่นจะมีพิธีเลี้ยงผีเจ้าเมืองในเดือน 7 ของทุกปีที่เรียกว่า “การเลี้ยงเมือง” เพราะประชาชนมีความเชื่อว่า ผีเจ้าเมืองจะคอยปกป้องรักษา ดูแล ผู้คนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข (ประเสริฐ ประดิษฐ์ มปป.)⁴⁴

8) ประเพณีเหลินแปด เหลินเก้า และเหลินสิบ (ตรงกับเดือน กรกฎาคม สิงหาคมและ กันยายน)

ช่วงเดือน กรกฎาคม สิงหาคมและกันยายน ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมีงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหลายงาน เช่น งานเข้าพรรษา งานประเพณีทำบุญสลากภัต งานประเพณีต่างซอมต่อไหลง ปอยเหลินสิบเอ็ด การตักบาตรเทโว ปอยก้อยจ๊อด การหลั่งเตนเหง และการแห่จองพารา

งานประเพณีเข้าพรรษา

ภาษาป่งนา (ปฺโรหิต) เรียกว่า “กระระกัทยาสี่” ภาษาพม่าเรียกว่า “หว่าเสื่อละ” ธาตุประจำเดือนคือ อาโปธาตุเป็นเดือนที่มีน้ำมาก ดอกไม้ประจำราศีคือ ดอกสระพะพีเล็ก (ดอกสารภี) เป็นฤดูที่มีการบรรพชาอุปสมบทกันมากเป็นเดือนที่พระสงฆ์อธิษฐานอยู่จำนำพรรษา มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับงานประเพณีในเดือนนี้ไว้ว่า ตอนที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ประทับนั่งบนบัลลังก์ที่ตรัสรู้เป็นเพ็ญเดือน 6 ระหว่างเดือน 6 แรม 7 ค่ำ จนถึงวันสิ้นเดือน 7 นั้นเป็นระยะที่พระพุทธองค์ทรงเสวยวิมุตติสุข พอวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 8 พระองค์ก็ไปยังมิกกัะต่าห่วน (มฤคทายวัน) ใช้เวลาเดินทาง 10 วัน ถึงวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 8 วันขึ้น 14 ค่ำ ได้เทศนาธรรมจักกะหย่า (ธรรมจักรกัปปวัตตสูตร) วัน 15 ค่ำ เทศนาโปรดก่อนตึงยะ (โกณฑัญญะ) วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 เทศโปรด วัปะปะ ภัททียะ มหานานะ และอัสสชิ ตามลำดับ ในปะทะมะหว่า (ปฐมพรรษา) พระองค์อยู่จำพรรษาในมฤคทายวัน พอพรรษาที่ 2 พระพุทธองค์ทรงบัญญัติการเข้าพรรษาไว้ให้พระสงฆ์อยู่จำพรรษาไม่ไปค้างคืนที่อื่นตลอดจนครบถ้วน 3 เดือน ส่วนศรัทธา อุบาสก อุบาสิกาก็ได้ถือศีล ภาวนาในพรรษตามพระสงฆ์ไปด้วย ในเดือนนี้เป็นเดือนที่เป็นช่วงวันเข้าพรรษา ผู้เฒ่าผู้แก่จะมักจะทำศีลที่วัดตั้งแต่วันเข้าพรรษาจนถึงวันออกพรรษา(โกศล ศรีมณี มปป. : 19-20)

งานประเพณีทำบุญสลากภัต

ภาษาป่งนา (ปฺโรหิต) เรียกว่า “สินะหย่าสี่” ภาษาพม่าเรียกว่า “คยองละ” ธาตุประจำเดือนคือ เตโชธาตุ เป็นเดือนที่มีอากาศร้อนเล็กน้อย ดอกประจำราศีคือ ดอกกะต่อไหลง (ภาษาถิ่น) เป็นเดือนที่ทำสลากภัต มีเรื่องราวที่เกี่ยวกับงานประเพณีกล่าวไว้ว่า ในสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสีมีหน่อพุทธางกูรที่ตกทุกข์ได้ยากถือกำเนิดในตระกูลของมหาทุกคตะ ในเมือง

⁴⁴ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

ป่าหฺร่านะสี (พารานสี) ในสมัยนั้น ชาวเมืองทั้งหลายนิยมนำบุญถวายสลากภัตร คนหนึ่งก็รับถวาย ไทยธรรม 1 องค์บ้าง 2 องค์บ้าง 3 องค์บ้าง 10 องค์บ้าง จีบสลากกัน เพราะความที่หน่อพุทธางกูร เป็นมีฐานะยากจน ทั้งสามและภรรยาเมื่ออาชีพหาเงินหาไปต้อง มาขายเพื่อเลี้ยงชีพไปวันหนึ่งๆ แต่มี เจตนาศรัทธาประสงค์จะร่วมทำบุญสลากภัตกับคนอื่นๆ ไปบอกเจ้าหน้าที่ ขอรับเป็นเจ้าภาพ 1 องค์ แล้วกลับไปเตรียมไทยธรรมอาหารเพื่อถวายบิณฑบาตที่บ้าน พอถึงวันทำบุญก็บอกเจ้าหน้าที่ที่จัดทำ รายชื่อศรัทธาเจ้าภาพเพื่อขอรับสลากกลับได้รับคำตอบว่าลืมจดชื่อไว้ และได้จับสลากกันไปหมดแล้ว พระสงฆ์ก็ได้รับนิมนต์ไปจนหมดสิ้นไม่เหลือเลย พอได้ยืดยั้งนั้นมหาทุกคตะรู้สึกน้อยอกน้อยใจถึงกับ ร้องไห้ขึ้นมาท่ามกลางฝูงชน ผู้คนเกิดความสสารจึงแนะนำว่าขณะนี้เหลือเพียงพระพุทธเจ้า พระองค์เดียวเท่านั้นที่ยังไม่ได้รับนิมนต์ผู้ใด ขอให้ไปนิมนต์พระพุทธองค์ดู มหาทุกคตะรู้สึกชื่นชม ยินดีจึงรีบเข้าไปนิมนต์พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็รับนิมนต์ทันทีพร้อมทั้งยืนบาตรให้มหาทุกคตะ เมื่อรับบาตรแล้วมหาทุกคตะก็ทูลบาตรไว้บนศีรษะและเดินผ่านท่ามกลางพุทธบริษัทไปอย่างอึมเอม ใจ เหล่าพุทธบริษัทที่รอนิมนต์พระองค์เห็นเหตุการณ์เช่นนั้น ต่างพยายามขอซื้อการเป็นเจ้าภาพจาก มหาทุกคตะด้วยเงิน 100-1000 กษาปณ์ แม้มหาทุกคตะจะไม่มีอาหารดีๆ ถวายพระพุทธเจ้า จึงได้ ชวนกันตามไปดูที่เรือนด้วยหวังว่าหากอาหารบิณฑบาตและไทยธรรมไม่ดี หรือไม่เพียงพอ จะได้ นิมนต์พระพุทธเจ้าไปยังบ้านเรือนของตน แต่ปรากฏว่าเทพยดาได้ลงมาช่วยหุงช่วยปรุงอาหาร รสชาติอันเป็นทิพย์พอเปิดฝาภาชนะเท่านั้น กลิ่นอันหอมหวานจรจรายไปทั่วบ้านทั่วเมือง คณะ ศรัทธาทั้งหลายจึงช่วยกันจัดอาหารบิณฑบาตไปถวายพระพุทธเจ้า เมื่อกลับคืนมาถึงบ้านเรือนพระ อินทร์ก็เนรมิตฝนเงินฝนทองและฝนแก้ว 7 ประการ ตกลงมารอบๆ เรือนของมหาทุกคตะเป็นกอง พะเนินเนินทึบ พระมหากษัตริย์ทราบเรื่องดังกล่าวจึงพระราชทานตำแหน่งมหาเศรษฐีใหญ่ให้แก่มหา ทุกคตะ มหาเศรษฐีใหม่ก็ได้โอกาสทำบุญ ทำทานอย่างยั้งยั้ง เมื่อสิ้นอายุขัย จึงจุติเป็นเทวดาใน สวรรค์ จากสวรรค์ก็จุติเป็นมนุษย์ กลับไปกลับมาจนถึงสมัยพระโคตมสมณเจ้า จึงสามารถบรรลุมรรค ผล เมื่ออายุ ได้ 7 ขวบ มีชื่อว่า ปันตีกตัมมะหนะ (สามเณรบัณฑิต) ด้วยเหตุนี้ในเดือน 9 นี้จึงมีประเพณี ทำบุญสลากภัตรสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน (โกศล ศรีมณี มปป. :20-22)⁴⁵

ประเพณีถวายข้าวมธุปายาส “ต่างขอมต่อโหลง”

ประเพณีถวายข้าวมธุปายาสหรือประเพณี “ต่างข้าวพระเจ้าหลวง” หรือทางใต้ใหญ่เรียกกัน ว่า “ต่างขอมต่อโหลง” นั้น ถึงจะเรียกชื่อต่างกันแต่ก็มีความหมายเดียวกันคือเป็นการถวายข้าวแด่ พระพุทธเจ้าเพื่อเป็นพุทธบูชา แต่เดิมจะทำกันในวันวิสาขบูชา วันเพ็ญเดือน 8 เหนือ ซึ่งถือกันว่าเป็น วันที่คล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในตอนหนึ่งของพุทธ

⁴⁵ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัย ชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

ประวัติตอนปฐมโพธิกาลเขียนไว้ว่า ก่อนวันตรัสรู้ 1 วัน พระบรมโพธิสัตว์ทรงรับข้าว“มธุปายาส” งามสุชาดาซึ่งเป็นธิดาของนายบ้าน ตำบลอุรุเวลาเสนานิคมได้ทำข้าวมธุปายาสด้วยความละเอียด ประณีตโดยฝีมือของ นางเอง (วิธีในการทำข้าวมธุปายาส ของนางสุชาดานั้นมีขั้นตอนคือ บีบเอาน้ำนมจากวัว 500 ตัว แล้วเอามาเลี้ยงวัวจำนวน 250 ตัว แล้วรีดนมจาก 250 ตัว มาให้วัวอีก 125 ตัว กิน ทำเช่นนี้จนเหลือวัว 5 ตัวสุดท้าย และบีบน้ำนมวัวไปหุงข้าว ซึ่งทำให้ได้น้ำนมวัวบริสุทธิ์มาหุง เรียกว่า “ข้าวมธุปายาส” นำไปใส่ภาชนะถาดทองคำ แล้วนำไปถวายพระมหามารุช ซึ่งนางสุชาดา เข้าใจว่าเป็นเทพเจ้าที่นางเคยบนบานไว้ไว้ว่าขอให้ได้บุตรชาย เมื่อสมปรารถนาแล้วนางจึงทำข้าว มธุปายาสซึ่งเป็นข้าวที่เลอเลิศมาถวาย พระมหามารุชจึงปั้นข้าวในถาดนั้นเป็นก้อน ๆ ได้จำนวน 49 ก้อน และทรงเสวยจนหมด แล้วนำถาดไปลอยในแม่น้ำเนรัญชรา ตั้งคำสัจอธิฐานว่า ถ้าจะได้ตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้าขอให้ถาดทองใบนี้ลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไป แล้วถาดใบนั้นก็ลอยทวนกระแสน้ำขึ้น ไปซ้อนกันกับถาดของพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีต เป็นสัญญาณให้รู้ว่าพระองค์จะได้ตรัสรู้เป็นที่ แน่นอน ตอนเย็นพระองค์ได้เสด็จข้ามแม่น้ำเนรัญชรากลางทางพบกับพราหมณ์คนหนึ่งชื่อว่า “โสตถิ ยะพราหมณ์” ซึ่งกลับจากการไปเกี่ยวหญ้าคา จึงเอาหญ้าคา 8 กำมือเข้าไปถวายให้กับพระมหามารุช พระองค์รับแล้วนำไปที่โคนพระศรีมหาโพธิ์ ทรงบูชาหญ้าคา 8 กำมือนั้นเพื่อรองนั่งและตั้งสัจอธิฐานใน พระทัยว่า ตราบใดที่ไม่บรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ถึงแม้ว่าเนื้อหนังจะเหี่ยวแห้งไปก็ตามก็ จะไม่เสด็จลุกขึ้นจากที่นี้ตราบนั้น แล้วพระองค์ทรงนั่งผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ทรงพิจารณา ในอาณาปณาสติทรงกำหนดรู้ลมอัสสาสะปัสสาสะ หายใจเข้าออกในปฐมยามตรัสรู้ปุพเพนิจาสานุสติ ญาณญาณที่ยังรู้ชาติหนหลังได้ พระองค์ทรงบรรลุญาณที่เรียกว่า จุตูปปาตญาณ หยั่งรู้การจุติและ การเกิดของสัตว์ทั้งหลายในมัชฌิมยาม (ยาม 2) ในปัจฉิมยาม(ยามที่ 3)ได้บรรลุอาสอักษยญาณญาณ ที่ทำอาสวะให้สิ้น ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาเอกในโลก และ ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นั้น เรียกว่า “อริยสัจสี่” คือ 1. ทุกข์ 2. สมุทัย 3. นิโรธ 4. มรรค ซึ่งเป็นธรรมที่ พระองค์ไม่เคยศึกษามาก่อนในสำนักบุคคลใดเลย จึงได้ พระนามว่า “สัมมาสัมพุทธะ” ตรัสรู้ชอบเอง ไม่มีครูอาจารย์สั่งสอนและเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงแปลงพุทธอุทาน ดังพระบาลีว่า อปฺยาปชฌัง สุขังโลกे แปลว่า ความไม่เบียดเบียนเป็นสุขในโลก แล้วต่อจากนั้นพระองค์ทรงเสวยวิมุตติสุขเป็น เวลา 7 สัปดาห์ ที่ละ 7 วัน รวมเป็น 49 วัน โดยไม่ได้เสวยพระกระยาหารเลย โบราณบัญญัติ ทาน อธิบายว่า ข้าวมธุปายาสของนางสุชาดา ที่พระองค์ทรงปั้นเป็น 49 ก้อนนั้นก็เปรียบเสวยวันละก้อน แต่เป็นการเสวยครั้งเดียวทีเดียว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวพุทธทั้งหลาย รวมทั้งคนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงนิยมถวายข้าวพระเจ้าหลวงจำนวน 49 ก้อน สืบมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด แม่ฮ่องสอน 2549 :234-235) เมื่อถึงวันเข้าพรรษาหรือในเหลินแปด เหลินเก้า เหลินสิบ จะมีการ กำหนดวันที่จะถวายข้าวมธุปายาส โดยวัดในเขตเทศบาลที่จะเริ่มจัดงานก่อนคือ วัดก้าก้อ วัดจอง กลาง วัดม่วยต่อ วัดจองคำ วัดดอนเจดีย์ วัดหัวเวียง วัดพระนอน วัดกลางทุ่ง และวัดพระธาตุตอ

กองมู(ทำในวันเพ็ญเดือนสิบสอง) ตามลำดับ เป็นประจำทุกปี (โรงเรียนห้องสอนศึกษา 2549 : 52 ; คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน มปป. : 29 ; พระครูอนุศาสน์ธรรมกิจ :2 2 /08/2550; พระครูอนุศาสน์โสภณ :21/08/2550; เกษม สืบตระกูล :2 2 /08/2550; ยืน สืบตระกูล :2 2 /08/2550; ชื่น ทวตระกูลวงศ์ :30/08/2550) การต่างขอมต่อโหลงจึงเป็นพิธีที่สร้างขึ้นเพื่อถวาย เป็นพุทธบูชาให้กับพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการสืบทอดมาจากการที่นางสุชาดาได้นำข้าวไปถวายให้กับ พระพุทธเจ้าในขณะที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้(พระครูอนุศาสน์ธรรมกิจ :2 2 /08/2550 ,พระครู อนุศาสน์โสภณ :21/08/2550; เกษม สืบตระกูล :2 2 /08/2550; ยืน สืบตระกูล :2 2 /08/2550; ชื่น ทวตระกูลวงศ์ :30/08/2550)⁴⁶

ปอยเหลินสิบเอ็ด เดือนสิบเอ็ดตรงกับเดือนตุลาคม

ภาษาปุงนา(ปุมโรหิต) เรียกว่า “ตุ่มพม่าเรียกว่า สะตางยกอด” เป็นเดือนที่พุทธบริษัทชาวไทใหญ่พากันถวาย **จองแข่งต่างปู้ด** (จองพารา = ชุ่มรับเสด็จ) จดรูปเทียน ถวายภัตตาหาร นม เนย ผลไม้ในฤดูกาล มีเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีไว้ว่า พระโคตมสมณเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณมาเป็นเวลา 7 พรรษา ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ในเมืองสาวัตถีที่อุทยานสวนมะม่วง เสด็จขึ้นไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ประทับนั่งหรือบำเพ็ญกัมพลศิลาอาสน์ ทรงเทศนาอภิธรรม 7 คัมภีร์ โปรดสันตภูริพุทธมารดา พร้อมทั้งเหล่าเทพยดาและพระพรหมตลอดระยะเวลาในพรรษา 3 เดือน และเสด็จนิวัตมนุษยโลกในวันเพ็ญเดือน 11 ณ เมืองสังกะนะโก (สังกัสนคร) ในการเสด็จลงมานั้น พระอินทร์ได้เนรมิตบันไดเงิน บันไดทอง และบันไดแก้ว พาดตรงประตูสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ด้านทิศใต้ลงสู่ประตูเมืองสังกัสนครด้านทิศใต้เช่นเดียวกัน ก่อนจะถึงวันเพ็ญเดือน 11 พระพุทธองค์ทรงมีกระแสรับสั่งถึงพระมหาโมคคัลลานะ ว่าพระองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปจนทั่วทุกหนทุกแห่งบรรดามนุษย์และสัตว์ที่สามารถมาได้ก็จะมารับเสด็จที่สังกัสนคร ที่มาไม่ได้ก็จัดทำจองแข่งต่างสง่าปู้ด (ชุ่มปราสาทรับเสด็จ) ที่บ้านเรือนของตน พอถึงเข้าวันเพ็ญเดือน 11 จะจัดอาหารบิณฑบาตและขนมมนมเนยไว้ถวายพระพุทธเจ้าที่เสด็จมาประทับยืนอยู่ที่ห้วยบันไดแก้ว แล้วเปล่งรัศมี 6 ประการ (ฉัพพรรณรังสี) นับตั้งแต่พรหมโลกจนถึงนรกอเวจีได้มองเห็นกันหมดสิ้น **กิงนะหรี** (กิงรี) **กิงกะหล่า** (กิงนร) **นกะกา** (นาค) **กะหฺร่ง** (ครุฑ) **ยักคะ** (ยักษ์) **กัณฑ์ปะ** (คนธรรพ์) **ผีลุมฝาย** (สัตว์ประหลาดจากป่าหิมพานต์ ลักษณะคล้ายลิงใหญ่) **สง่าซี** (สิงโต) และบรรดาสัตว์ 90 ประเภท มาแสดงความชื่นชมบุญบารมีและเดชาภาพแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่สนุกสนานกันทั่วไปทุกถิ่นแคว้น ขณะที่พระพุทธองค์ทรงเปล่งฉัพพรรณรังสีนั้น รัศมีแสงแห่งฉัพพรรณรังสีนั้น รัศมีแสงแห่งฉัพพรรณรังสีกระจายสาตส่องไปถึงจองแข่งต่างสง่าปู้ด (ชุ่มปราสาทรับเสด็จ) ของทุกบ้านเรือน บรรดาพุทธบริษัทที่อยู่ในบ้านเรือนรู้สึกชื่นชมโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงพร้อมกันถวายภัตตาหารและจุดรูปเทียนบูชาเป็นเวลา 7 วัน จาก

⁴⁶ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

เรื่องเล่าข้างต้นเมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 11 ครึ่งใด ชาวไทใหญ่จึงพากันทำ **จองแข่งต่างสา่งปู้ด** (ซุ้มปราสาท) หรือจองพาราประดับเสด็จพระพุทธรองค์ทุกบ้านเรือนเป็นประเพณีสืบทอดกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ และได้จัดเป็นประเพณี “ปอยเหลินสิบเอ็ด” หรือประเพณีออกพรรษา (สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 2550:22 -23)

“แสนขอมโก่จา”คือการทำบุญเป็นครั้งที่ 2 (การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายครั้งแรกในวันฌาปนกิจศพ หรือหลังจากนั้น 7 วัน เรียกว่า “แสนขอมใจขาด”) ในระหว่างวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ของปีที่ตาย หากตายระหว่างเดือนสิบเอ็ดจะต้องเลื่อนการแสนขอมโก่จาออกไปอีก 1 ปี คือเลื่อนไปทำบุญในปีต่อไป เมื่อมีการแสนขอมโก่จาแล้ว ถือได้ว่าได้อุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายครบถ้วนตามประเพณีเรียบร้อยแล้ว ต่อจากนี้ไปก็จะไม่มีการทำบุญใดๆอีก ซึ่งแตกต่างจากที่อื่นที่จะอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายในวาระครบรอบ 100 วันครั้งเดียวเท่านั้น ในประเพณีการแสนขอมโก่จาสิ่งที่ขาดเสียมิได้ คือ การถวายนหนังสือที่เรียกว่า “ลิกซุดตะ” (ลิกซุดตะคือนหนังสือธรรมของชาวไทใหญ่เนื้อหาหนังสือจะเป็นเหมือนนิทานเรื่องเล่า) ในลิกซุดตะจะมีเรื่อง นางวู้แกง การแพร่กรรม มอนธรรม ซึ่งจะใช้อ่านในงานศพหรืองานแสนขอมโก่จาแล้วนำไปถวายวัด นอกจากนั้น การถวายธง(ตุ่ง)ให้แก่ผู้ตายหรือเรียกว่า “ตุ่งคำซ่อน” มาจากความเชื่อว่า ตุ่งนี้จะมีอำนาจช่วยให้ผู้ตายรอดพ้นจากการไปเกิดเป็นเปรต หรือการตายตกรนก็ได้ (โรงเรียนห้องสอนศึกษา 2549 : 51-52)⁴⁷

การแห่จองพารา(จองแข่งต่างสา่งปู้ด) มีขึ้นในวันขึ้น 13 หรือ 14 ค่ำ เดือน 11 โดยจะนำจองพาราของแต่ละชุมชนในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน หมู่บ้านนอกเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และหน่วยงานราชการ เข้าร่วมในขบวนแห่ ซึ่งจะเริ่มขบวนที่โรงแรมรุคซอลิเคย์ หรือถนนขุนลุมประพาส ไปสิ้นสุดที่ ถนนสิงหนาทบำรุง โดยในขบวนจะมีการแสดงต่างๆ ดังนี้ 1) การฟ้อนรำนก (กิ้งกะหล่า) เป็นการรำชนิดหนึ่งของชาวไทใหญ่หรือรำเป็นฟ้อนตามจังหวะกลองกันยาวขบวน ฟ้อนรำกลองมอชิงจะเป็นกลุ่มเด็กสาวอายุ 18-20 ปี ใส่ชุดไทใหญ่เข้าเป็นคณะละ 7-10 คนใส่ชุดเผ่าไทใหญ่รำพร้อมจังหวะกลองกันยาวขบวน 2) ก้าลาย เป็นการฟ้อนรำที่ประยุกต์จากลีลา การต่อสู้ด้วยมือเปล่าหรือใช้ค้อนเป็นอาวุธมาเป็นการรำลำที่อ่อนช้อย สวยงามจะมีผู้ชายวัยกลางคนรำเพียงคนเดียวเข้ากับจังหวะกลองมอชิงขบวน 3) ก้าแลว เป็นขบวนการฟ้อนดาบ ซึ่งประยุกต์มาจากการฟันดาบ (ลายแลว) จากที่เคยใช้เป็นแม่ไม้การต่อสู้ป้องกันตัว ที่มีลีลากระฉับกระเฉง ว่องไว ดุดัน มาเป็นลีลาการรำที่อ่อนช้อย เพื่อแสดงลักษณะวัฒนธรรมประจำชนชาติขบวนหาบจองพาราจะเป็นชายเป็นผู้หาบ 4 คนหรือ 4 มุมของจองพาราจะมีไม้หาบยื่นออกมาเปลี่ยนกันหาบเมื่อเหนื่อยจะเดินกันเป็นขบวนแบบตั้งแถวทั้งชายและหญิงทั้งหมด 4 แถวปัจจุบันใช้รถหาบจองพาราเพราะมีขนาดใหญ่และหนักกว่าสมัยในอดีตแต่ขบวนยังเหมือนเดิม ขบวนด้านหลังสุดจะเป็นชุดกลองกันยาวและกลองมอชิง

⁴⁷ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

มีคนตีกลอง ,ตีฆ้องแบบหาบจากวงเล็กไปยังวงใหญ่ตีแบบเป็นจังหวะดีจึง,คนตีฉาบจองพาราจะถูก
ประกวตรางวัดความสวยงามของจองพาราแต่ละหมู่บ้านและการประกวดการฟ้อนลำต่างๆ เป็นสิ่ง
ตอบแทนน้ำใจในการร่วมงาน (ประเสริฐ ประดิษฐ์ : 18/09/2550)

การตักบาตรเทโว

ชื่อเต็มตามคำพระว่า "เทโวโรหณะ" แปลว่าการหยั่งลงจาก เทวโลก หรือการตักบาตรนี้เรียก
อีกอย่างหนึ่งว่า "ตักบาตรดาวดึงส์" และการตักบาตรเทโวนี้ จะกระทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 การ
ตักบาตรเทโว จะเป็นงานที่จัดขึ้นหนึ่งครั้งในปีนั้น ตามตำนานเล่าว่า เมื่อก่อนพุทธศักราช 80 ปี
พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปจำพรรษา ณ บันตุกัมพลศิลาอาสน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนา
"พระสัตตปรณาภิธรรม" คือพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ โปรดพระพุทธมารดา ซึ่งทรงบังเกิดอยู่ในสวรรค์
ชั้นดุสิต ครั้นครบกำหนดการทรงจำพรรษาครบ 3 เดือน พระพุทธเจ้าทรงปวารณาพระวัสสาแล้ว
เสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลกมาสู่มนุษยโลกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 โดย เสด็จลงทางบันไดแก้วทิพย์
ซึ่งตั้งระหว่างกลางของบันไดทองทิพย์อยู่เบื้องขวา บันไดเงินทิพย์อยู่เบื้องซ้าย และหัวบันไดทิพย์ที่
เทวดาเฝ้าขึ้นทั้ง 3 พาดบนยอดเขาพระสุเมรุราช อันเป็นที่ตั้งแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนเชิงบันได
ตั้งอยู่บนแผ่นศิลาใหญ่ใกล้ประตูเมืองสังกัสสนคร และสถานที่นั้นประชาชนถือว่าเป็นศุภนิมิตสร้าง
พระเจดีย์ขึ้นเป็น "พุทธบูชาอนุสาวรีย์" เรียกว่า "อจลเจดีย์" ในวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้น
นั้น ประชาชนพร้อมกันไปทำบุญตักบาตรเป็นจำนวนมาก พิธีที่กระทำกันในการตักบาตรเทโว คือการ
ทำบุญตักบาตร รับเสด็จพระพุทธเจ้าในคราวเสด็จลงมาจากเทวโลกนั่นเอง บางวัดจึงเตรียมการใน
คฤหัสถ์แต่งตัวเป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้างแล้วอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่มีล้อ
เคลื่อน และมีบาตรตั้งอยู่ข้างหน้าพระพุทธรูปใช้คนลากนำหน้าพระสงฆ์ พกทายกทายิกาตั้งแถว
เรียงรายคอยใส่บาตร เป็นการกระทำให้ใกล้เคียงกับความจริงเพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ส่วน
อาหารที่นำมาทำบุญตักบาตรในวันนั้น มีข้าว กับข้าวต้มมัดได้ ข้าวต้มลูกโยนที่ห่อด้วยใบมะพร้าวหรือ
ใบลำเจียกไว้หางยาวและข้าวต้มลูกโยนนี้มีประวัติมาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์ เพราะตั้งใจอธิษฐานแล้วโยนไปให้ลงบาตรของพระพุทธเจ้า เนื่องจากมีคนมากเข้าไปใส่บาตร
ไม่ได้ (สืบค้นจาก http://www.onab.go.th/buddhism_day 7. htm)การตักบาตร ส่วนมากใน
การตักบาตรจะใช้ข้าวสาร อาหารแห้ง เพราะเชื่อว่าการตักบาตรเทโวเป็นการระลึกถึงวันที่
พระพุทธเจ้ากลับจากการโปรดพระพุทธมารดาแล้วเสด็จลงมาจากเทวโลกนั้น บางวัดจึงเตรียมการใน
คฤหัสถ์แต่งตัวเป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้างแล้วอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่มีล้อ
เคลื่อน และมีบาตรตั้งอยู่ข้างหน้าพระพุทธรูปใช้คนลากนำหน้าพระสงฆ์ พกทายกทายิกาตั้งแถว
เรียงรายคอยใส่บาตร เป็นการกระทำให้ใกล้เคียงกับความจริงเพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า

(คณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนฯ มปป. : 57 ; สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 2550:2 3)⁴⁸

การตักบาตรเทโว

“ ตักบาตรเทโวโรหนะ ” ของชาวแม่ฮ่องสอนจะทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ตั้งแต่เช้าตรู่ โดยเริ่มตักบาตรตั้งแต่วัดพระธาตุดอยกองมูลงมาถึงวัดม่วยต่อ (พระสงฆ์ออกบิณฑบาตจากบันไดวัดชั้นแรกจนถึงบันไดชั้นสุดท้ายของวัด) เปรียบได้กับการลงมาจากดาวดึงส์ เพราะวัดพระธาตุดอยกองมู ตั้งอยู่บนดอยวัดที่เข้าร่วมในการบิณฑบาตมีทั้งหมด 12 วัด คือ วัดพระธาตุดอยกองมู วัดก้าก่อ วัดหัวเวียง วัดม่วยต่อ วัดพระนอน วัดดอนเจดีย์ วัดจองกลาง วัดจองคำ วัดปางล่อ วัดกลางทุ่ง วัดไม้แฉะ และวัดผาอ่าง การจัดงานจะเริ่มดำเนินการในเวลาประมาณ 05.00 - 08.30 น. และมีระยะทางในการตักบาตร ประมาณ 2 กิโลเมตร (สำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 2550:2 3 ; ประเสริฐประดิษฐ์: 24/08/2550 ; มานพ ประเสริฐกุล: 24/08/2550)

หลู่เตนเหง

ความหมาย หลู่เตนเหง เป็นภาษาไทใหญ่ มาจากรากศัพท์ดังนี้ หลู่ แปลว่า ถวาย เตน แปลว่า เทียน เหง แปลว่า 1,000 เล่ม และ หลู่เตนเหง จึงแปลความหมายได้ว่า “ถวายเทียน 1,000 เล่ม” มีเรื่องเล่าว่า ในสมัยพุทธกาล มีพระสงฆ์องค์หนึ่งมีชื่อว่า พระอนุรุท ได้ถวายเทียน 1,000 เล่ม (เตนเหง) ให้แก่ พระปทุมมุตตร ซึ่งเป็นพระนามของพระพุทธเจ้า สมัยก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาโพธิญาณ ด้วยอานิสงส์การถวายเทียน 1,000 เล่ม ดังกล่าว ทำให้พระอนุรุทมีทิพยจักขุ (มีตาทิพย์) คนใดเรียกว่า “ทิพยจักกุกุหยาน” แปลว่าผู้มีตาทิพย์ สามารถมองเห็นนรก สวรรค์ ทั้งใกล้และไกล ฉะนั้นพระอนุรุทจึงเป็นองค์แรกที่มองเห็นพระพุทธเจ้า ขณะที่เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทางบันไดแก้วในวันออกพรรษา ด้วยเหตุนี้ประชาชนชาวไทใหญ่จึงยึดถือปฏิบัติประเพณีหลู่เตนเหง(ถวายเทียน 1,000 เล่ม)เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาซึ่งจะได้อานิสงส์ดังกล่าวแล้ว ประเพณีหลู่เตนเหง มักจัดทำขึ้นหลังวันออกพรรษา ซึ่งมาจากความเชื่อที่ว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จกลับมาয়ัโลกมนุษย์หลังจากโปรดพุทธมารดาและเหล่าเทพยดาแล้วนั่นเอง เมื่อทำพิธีถวายเทียนแล้วก็จะจัดทำพิธีจุดเทียนทั้ง 1,000 เล่ม เพื่อเป็นพุทธบูชา ส่วนใหญ่จะจุดเทียนรอบๆบริเวณวัด เช่น ตามรั้ว เจดีย์ หรือประตูทางเข้าวัด เป็นต้น ซึ่งได้ยึดถือกันมาเป็นประเพณีของคนไตตราบจนทุกวันนี้ การ “ หลู่เตนเหง ” หรือการแห่เทียนพันเล่ม เดิมมีการจัดงานเพียงแห่งเดียวคือที่วัดพระนอนและไม่มีการแห่ขบวน จัดในช่วงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงแรม 8 ค่ำ เดือน 11 เป็นประเพณีที่ชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนถือปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี พออย่างออกพรรษาก็จะมีการจัดให้มีประเพณีนี้ขึ้น โดยชาวบ้านจะไปหาต้นสนมาสับเป็น

⁴⁸ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

ขึ้นเล็กๆ และมีดรวมกันเป็นต้นขนาดใหญ่สูงประมาณ 3-5 เมตรมาตั้งไว้ในบริเวณวัด และจัดงานเฉลิมฉลองพร้อมทั้งจุดไฟที่ต้นสนให้ลุกโชติช่วงอยู่ตลอดเวลาเพื่อเป็นพุทธบูชาจนกว่าไฟจะไหม้ต้นสนหมด งานประเพณีนี้มีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนแห่งเดียว

ปอยก้อยจ๊อด (ปอยอ่องจ๊อด)

เป็นประเพณีที่ต่อจากการเสร็จสิ้นของประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด โดยมีประวัติดังนี้ พระโคมสมณะเจ้าได้ตรัสรู้บุตรสมาธิโพธิญาณมาเป็นเวลา 7 พรรษา ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ในเมืองสาวถีที่อุทยานสวนมะม่วง เสด็จขึ้นไปดาวดึงส์สวรรค์ ประทับนั่งเหนือบัลลังก์มณฑลสิลาอาสน์ ทรงเทศนาอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ โปรดสันตฎฐิพุทธมารดาพร้อมเหล่าเทพยดา และพระพรหมตลอดระยะเวลาในพรรษา 3 เดือน และเสด็จนิวัตมนุษยโลกในวันเพ็ญเดือน 11 ในเมืองสังกะสะโก(สังกัสนคร) ในการเสด็จลงมานั้นพระอินทร์เนรมิตบันไดเงิน บันไดทอง และบันไดแก้ว พาดตรงประตูดาวดึงส์สวรรค์ ด้านทิศใต้ ลงสู่ประตูกัสนครทางทิศใต้เช่นเดียวกัน ก่อนถึงวันเพ็ญเดือน 11 พระพุทธองค์ทรงมีกระแสรับสั่งถึงพระโมคคัลลานะ ว่าพระองค์จะเสด็จนิวัตมนุษยโลกในวันเพ็ญเดือน 11 พระโมคคัลลานะได้บอกข่าวการเสด็จนิวัติขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าทั่วทุกแห่ง บรรดามนุษย์และสัตว์ที่สามารถมารับได้ก็มารับเสด็จที่สังกัสนคร ที่มาได้ก็ทำของแข่งต่างส่งบูตที่บ้านเรือนของตน พอถึงวันเพ็ญเดือน 11 จะจัดอาหารบิณฑบาตและขนมนมเนยไว้ถวายพระพุทธเจ้าที่เสด็จประทับยืนอยู่ที่หัวบันไดแก้วแล้วเปล่งรัศมี 6 ประการ(ฉัพพรรณรังสี) นับตั้งแต่พรหมโลกจนถึงนรกอเวจีได้มองเห็นกันหมดสิ้น กิงกะหรี (กิงรี) กิงกะหล่า(กิงรา) นะกา(นาค) กะกรุ่งหรือกำหร่น (ครุฑ) ยักกะ (ยักษ์) กันตปัปะ (คนธรรพ์) ผีลู ผีพาย (ยักษ์) ส่างสี หรือโต (สิงโต) และบรรดาสัตว์ 90 ประเภท มารับเสด็จพระพุทธเจ้าด้วย การที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งรัศมีทั้ง 6 กิติ การเหล่านี้นิเทศพร เทพยดา ซึ่งมีรัศมี มารับเสด็จทำให้เกิดแสงสว่างไสว อันเป็นที่มาของประเพณีแห่ต้นเตน (ต้นเทียน) การประดับประดาปิโยไมไฟในงานประเพณีเดือน 11 ประเพณีแห่ต้นเตน (ต้นเทียน) นิยมทำกันในวันปิดท้ายเทศกาลปอยเดือน 11 คือวันแรม 14 หรือ 15 ค่ำ พร้อมกับถวายนางนกโต และสัตว์อื่นๆ อันเป็นประเพณีรำกิ่งกะหล่า กำโต (พ่อนางนก สิงโต) ที่ทำการแสดงในเทศกาลปอยเหลินสิบเอ็ด ที่เรียกว่า “ปอยก้อยจ๊อด” หรือปอยอ่องจ๊อด(สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2549 : 274) ⁴⁹

งานประเพณีเหลินสิบสอง (เดือน 12 ตรงกับเดือนพฤศจิกายน)

เขาวงกต (ปอยหวังกะป้า) คำว่า หวังกะป้า แปลว่า เขาวงกต เป็นเรื่องราวตอนหนึ่งในมหาเวสสันดรชาดก เขาวงกตเป็นคำที่พระพุทธเจ้ามีไว้ในตำนานในพระเวสสันดรเล่าว่า กาลสมัยที่

⁴⁹ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

พระพุทธเจ้าอยู่ในทศชาติที่ 10 (พระเวสสันดร) ซึ่งพระองค์ทรงบริจาคช้างเผือกแก้วซึ่งเป็นช้างคู่บ้านคู่เมืองให้แก่พราหมณ์ของเมืองกลิงคราช เป็นเหตุให้กรุงสิทโธเกิดอลหม่านแห่งแล้ง มหาชนจึงมาร้องทุกข์ต่อพระเจ้ากรุงสัณชัยให้เนรเทศพระเวสสันดรออกจากบ้านเมืองพร้อมด้วยพระนางมัทรี พระโอรสและพระธิดาเสร็จเข้าไปบำเพ็ญเพียรในป่าและเดินทางมาถึง เขาวงกต มีความเชื่อกันว่าเป็นเรื่องราวตอนหนึ่งในมหาเวสสันดรชาดก ตอนที่พระเวสสันดร ได้ออกจากเมืองไปบำเพ็ญบารมีในป่าเขาวงกต ซึ่งเส้นทางที่จะเข้าไปหาพระเวสสันดรในป่าเขาวงกตนั้นสลับซับซ้อนมีทางเข้ามากมาย ถ้าผู้ใดจะเข้าไปหาหรือไปทำบุญก็ตามหากไม่มีบุญแล้ว จะไม่สามารถเข้าไปถึงอาศรมพระเวสสันดรได้จะหลงทางไปมาอยู่ในป่าเขาวงกตนั้นเองสร้างจำลองตามประวัติและความเชื่อดั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นการจำลองปราสาทมหาวีหาร 8 หลัง ที่เศรษฐีในสมัยนั้นสร้างถวายแด่พระพุทธเจ้า โดยจำลองเหตุการณ์มาสร้างพุทธบูชาซึ่งตามพุทธประวัติได้กล่าวไว้ว่า (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. 2549:253-254)

หลังที่ 1 ชื่อ เขตวรรณมหาราชา ตั้งอยู่ในกรุงสวตถิ ในครั้งที่พระพุทธเจ้ายังไม่ปรินิพพานซึ่งเป็นวัดที่มหาเศรษฐีอนาถมิตตะเป็นผู้ถวาย

หลังที่ 2 ชื่อ บุพพารามหาราชา ตั้งอยู่ในชนบทแห่งกรุงพาราณสี โดยนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 3 ชื่อ เวฬุวรรณมหาราชา ตั้งอยู่ในชนบทแห่งกรุงราชคฤเจ้าพิมพิศาลเป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 4 ชื่อ มหาวรรณมหาราชา ตั้งอยู่ในกรุงปาตลีบุตร จิตตะมหาเศรษฐี เป็นผู้ถวายหลังที่ 5 ชื่อ เมกกะทายะวรรณมหาราชา ตั้งอยู่ในป่าติดกับดินแดนแห่งกรุงมัลลานครนั้นทิตตะมหาเศรษฐีเป็นผู้ถวาย

หลังที่ 6 ชื่อ กัณฐกามมหาราชา ตั้งอยู่ในกรุงเวสาลี โชติกะมหาเศรษฐีเป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 7 ชื่อ กุสินารามมหาราชา ตั้งอยู่ในกรุงโกสัมภี กากะวรรณมะมหาเศรษฐี เป็นผู้ถวาย

หลังที่ 8 ชื่อ นิโครธารามมหาราชา ตั้งอยู่ในกรุงกะบิลละภัก พระเจ้าสุทโธทนะ

สำหรับชาวบ้านดอนเจดีย์ ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนชาวไทใหญ่ที่เก่าแก่และยึดมั่นในขนบประเพณีและวัฒนธรรมชาวไทใหญ่ใหญ่อย่างเหนียวแน่นชุมชนหนึ่งนิยมสร้าง การจำลองเขาวงกต(ปอยห้วงกะป้า) คือในเขาวงกตที่มีจำนวนประสาท 5 หลังเป็นการสร้างจำลองปราสาทของพระพุทธเจ้า (ศรีวัฒน์ ศรีวิชัย : 22/8/ 25 50)⁵⁰

⁵⁰ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

ประเพณีล่องผ่องไต

หรือประเพณีลอยกระทงบูชาพระอุปคุตของชาวไตใหญ่นั้น มีประวัติความเป็นมา 2 ประการ คือ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน.2459 : 247 – 249 ; ประเสริฐ ประดิษฐ์ : 09/10/ 25 50)

1) จากประวัติพระอุปคุต ปรากฏในคัมภีร์ธรรมอักษรไตใหญ่ ฉบับเจ้าป่นดีตะ เมืองหนองรัฐฉาน โดยมีเจ้าชองคะ เมืองหนองรัฐฉานเป็นผู้รวบรวมและจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เมื่อพ.ศ.2512 รวมอยู่ในเล่มเดียวกันกับคัมภีร์ธรรมไตใหญ่ (ปีธรรมเจ้า) อ่องแปดจ้อง (มงคลแปดประการ) และเล็กปิ่นเจ้าสือลี (ประวัติพระสือลี) ในตอนท้ายประวัติพระอุปคุตตอนท้ายกล่าวว่า พระอุปคุตยังมีชีวิตอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ใดเคารพ หากมีศีลบริสุทธิ์จักได้พบ เมื่อพระอุปคุตออกจากนิโรธสมบัติ ผู้ใดบูชาแล้วอธิษฐานมีอานิสงส์มาก จักประสบความสำเร็จตามที่ปรารถนาอย่างทันตาเห็น ในเรื่องการทำบุญด้วยอาหาร บิณฑบาตบูชาพระอุปคุตนั้น ตามประเพณีนิยมสมัยก่อนให้เตรียมเครื่องไทยทาน บรรจุลงในแพแล้วลอยไปในแม่น้ำ มีการตีฆ้อง กลองเป็นการแสดงถึงความปิติในการทำบุญ เมื่อทำบุญแล้วจะต้องแผ่กุศล เคารพกราบถวายบังคมทูลขอพร ทำจิตใจให้เจตนาให้บรรลุผลานิสงส์มาก ถ้าจิตเลื่อมใสจักรู้แจ้งเห็นจริงในวิชาญาณ พระอุปคุตมีตาทิพย์ หูทิพย์ เป็นพระอรหันต์อยู่ในมหาสมุทรทั้ง 4 ด้าน มรณภาพไปแล้ว 4 รูป ร่างไม่เน่าเปื่อย อีก 4 รูป ชราภาพแล้วยังมีชีวิตอยู่ในตำราบอกไว้ที่ควรจะจดจำ ผู้ใดนิมนต์พระอุปคุตท่านจะทราบทุกครั้ง หากท่าน ศีลของเราบริสุทธิ์ ไม่ต้องไปทำน้ำทำเป็นแพลอยก็ได้ เรานิมนต์ท่านมารับเครื่องไทยธรรมท่านจะมารับอาหารบิณฑบาตของเรา ท่านก็ต้องเป็นท่านที่บริสุทธิ์ มีเจตนาเลื่อมใสจริง ๆ เมื่อพระอุปคุตออกจากนิโรธสมบัติแล้งเห็นด้วยญาณว่า สมควรจะมาโปรดใครหรือไม่ สมควรพบเห็นจึงจะได้เห็น พระอุปคุตนั้นไม่ฉันอาหารบิณฑบาตของเทวดาและมนุษย์เสมอไป ท่านจะจุติศรัทธาเสียก่อน ดังเช่นอาหารบิณฑบาตของ พระอรหันต์ที่ได้รับอานิสงส์จากการอาเจียนให้สุนัขกิน ถ้าจะทำบุญเพียงให้สั้นๆไป จะไม่มีโอกาสได้พบเห็นพระอุปคุต ประวัติพระอุปคุต 8 รูป ของคัมภีร์ธรรมไตใหญ่ฉบับเจ้าก่างเสอ ได้กล่าวถึงอานิสงส์การทำบุญ ตักบาตรพระอุปคุตท่านเองเดียวกันกับฉบับเจ้าป่นดีตะ

2) ประวัติความเป็นมาของปอยมหาดู้ก (จับฉลากถวายภัตตาหารพระพุทธและพระสงฆ์) ในคัมภีร์ธรรมไตใหญ่เรื่อง มหาตุ้กลองหอม ฉบับจเรหลวง กล่าวถึงการจับฉลากถวายพระพุทธและพระสงฆ์ สรุปความว่า ในสมัยหนึ่งพระกัศสปะพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกจำนวนมากไปแสดงธรรมโปรดชาวเมืองพาราณสี ชาวเมืองประชุมตกลงกันจับสลากถวายภัตตาหารพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ตามจำนวนที่ตนจะถวายได้ ได้มีชายยากจนเข็ญใจมากคนหนึ่งชื่อ “มหาทุคตะ” ได้ไปแจ้งขอรับถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ 1 รูป แล้วไปบอกภรรยาทราบ ต่างมีความปิติไปรับจ้างทำงานให้เศรษฐี นำค่าจ้างมาเตรียมทำบุญ จนพระอินทร์ปลอมตัวมาเป็นชายชรามาช่วยปรุงอาหารทิพย์ ชายมหาทุคตะได้มีโอกาสถวายภัตตาหารพระกัศสปะพุทธเจ้า หลังได้รับการอนุโมทนาแล้ว เกิดผืนเงินผืนทองตกลงมา ชายมหาทุคตะนำความไปทูลพระราชาเมืองพาราณสีให้ทรงทราบและขอให้ให้นำ

พาหนะไปขนเงินทองมาไว้ในห้องพระคลัง พระองค์ได้แต่งตั้งให้มหาหุตะและภรรยาเป็นมหาเศรษฐี และมหาเศรษฐีนี้ ในการจับสลากถวายพระพุทธรูปและพระสงฆ์นั้น จึงได้มีการจับถวายพระอุปคุตและสามเณรด้วย เจ้าภาพใดจับสลากได้พระภิกษุสงฆ์รูปใดหรือสามเณรองค์ใด เจ้าภาพนั้นจักนิมนต์ให้พระภิกษุสงฆ์หรือสามเณรที่ตนจับได้รับอาหารบิณฑบาตที่บ้านเจ้าภาพ แต่ถ้าหากเจ้าภาพใดที่จับสลากได้พระพุทธรูป เจ้าภาพนั้นจักต้องจับถวายข้าวมธุปายาส โดยเจ้าภาพอื่นไปช่วย เช่นเดียวกัน หากเจ้าภาพใดจับสลากได้พระอุปคุต เจ้าภาพนั้นต้องจัดกระถางบูชาพระอุปคุต โดยมีเจ้าภาพอื่นๆไปช่วย

ประวัติประเพณีปอยส่างการกฐิ๊ง

(การถวายผ้ากฐิน) ภาษา ปูंना (ปุโรหิต) เรียกว่า “ปิกสำหยาสิ” ภาษาพม่า เรียกว่า “ต๊ะสย่องม่งละ” อาโปธาตุประจำปีเดือน ดอกประจำราศี คือ ดอกกะจอย (ภาษาถิ่น) หรือดอกบวบ เป็นฤดูถวายผ้าจีวร นิทาน บ่อเกิดประเพณีมีว่า สมัยพระพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ นิคาธาราม แม่น้ำโคตรมี ปชาบดี จินตนาการว่า บุตรของเราเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ไทยธรรมที่ดั่งามเป็นพิเศษนั้น ฉันยังไม่ได้ถวายสักอย่าง ฉันควรชวนชาวหาวีรการทำบุญที่ยิ่งใหญ่สักครั้งหนึ่ง ดังนั้นพอถึงฤดูกฐินเดือน 12 จึงพิจารณาจัดทำจีวรทองคำ โดยนำทองคำไปปนเป็นผงผสมกับดินและปุ๋ยบรรจุลงในอ่างทองคำสำหรับเพาะฝ้าย หยอดเมล็ดฝ้ายลงในอ่างทองคำที่เตรียมไว้พร้อมทั้งอธิฐานให้ฝ้ายออกดอกออกผลในวันเดียว และนำปุ๋ยฝ้ายมาป้อนมาทอเป็นจีวรทองคำให้เสร็จในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 12 ได้จีวร 2 ชุด พอถึงวันเพ็ญเดือน 12 ก็นำจีวรทั้ง 2 ชุด ไปน้อมถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้ารับไว้ชุดหนึ่ง อีกชุดหนึ่งได้มอบถวายท่ามกลางสงฆ์ และคณะสงฆ์ได้ทำพิธีกรานกฐิน และมีมติถวายแต่่อจินตสามเณร ซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นพระศรีอาริย์เมตไตรยพระพุทธเจ้าในโอกาสต่อไป อจินตสามเณร ก็นำผ้าจีวรดังกล่าวไปทำเป็นผ้าเพดานมุงไว้ที่พระคันธกุฎีของพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้จึงมีประเพณีทำบุญทอดกฐินสืบต่อกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ (โกศล ศรีมณี มปป. : 27)⁵¹

2.2.2 ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนชาติพันธุ์ไตลื้อ

เดือนสาม	ตรงกับเดือนมกราคม ประเพณีสำคัญคือ เลี้ยงผีเมืองปีใหม่ไตลื้อ งานประเพณีปีใหม่
เดือนสี่	ตรงกับเดือน กุมภาพันธ์ ประเพณีสำคัญคือ สืบชาติาหลวงบวชตุ๋นแกงขึ้นเฮือนใหม่ หมายถึงเทศกาลประเพณีที่มีการบวชพระ
เดือนห้า	ตานหู่ข้าวน้อยตานกองทรายพันกอง

⁵¹ <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน การเข้าถึงวันที่ 20 กันยายน 2556

เดือนหก	ปอยสงกรานต์ปีใหม่เดือนหกปอยบอกไฟลืรวด (ขอฝนพระยาแถน) กินแขกขึ้นเฮือนใหม่
เดือนเจ็ด	ปอยแรกนา (ปักเสาแรกนาในนาบูชาขวัญข้าว)
เดือนแปด	ปอยพระบาท (บูชาชักฝักรอยพระพุทธรบาท)
เดือนเก้า	ตานเข้าพรรษาทานข้าวหยาดน้ำตานธรรมอุทิศส่วนกุศลไปหาญาติพี่น้องผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว
เดือนสิบ	ตานหมู่ข้าวผู้เฒ่าผู้แก่
เดือนสิบเอ็ด	ปอยตานธรรมมหาปาง
เดือนสิบสอง	ปอยออกพรรษาทานต้นแปก (ต้นเกี๊ยะ) จิกองโหลบอกไฟดอก
เดือนเจียง (เดือนอ้าย)	ปอยขึ้นพระธาตุขึ้นเรือนใหม่กินแขก (แต่งงาน)
เดือนกำ เดือนกรรม	เข้ากรรม (อยู่ปริวาสกรรม) ตานข้าวใหม่

ตารางที่ 2.1 : ตารางสรุปประเพณีสำคัญของชนชาติใหญ่และไตลื้อ ในรอบ 12 เดือน

ลำดับ	เดือนตามปีปฏิทินของไทย	เดือนตามชื่อเรียกของคนไต (คนพื้นเมือง)	เดือนตามชื่อเรียกของชาวไตใหญ่	ประเพณีสิบสองเดือนชาวไตใหญ่ ⁵²	เดือนตามชื่อเรียกของชาวไตลื้อ	ประเพณีสิบสองเดือนชาวไตลื้อ ⁵³
1	มกราคม	สาม	เหลินกำ	เดือนกำจะไม่ทำการมงคลใดๆ การเข้าปรีวาสของพระสงฆ์	เดือนสาม	เลี้ยงผีเมืองปีใหม่ไตลื้อ
2	กุมภาพันธ์	สี่	เหลินสาม	ตานก่องไหล่ตานข้าวหย่ากู่ ทำบุญข้าวเหนียวแดง	เดือนสี่	สืบชาติาหลวงบวชตุ๊กินแซกขึ้นเอือนใหม่
3	มีนาคม	ห้า	เหลินสี่	บอยล่างลงต่างซอมต่อโหล่ง พิธีบรรพชาอุปสมบท	เดือนห้า	ตานหมู้ช้วน้อยตานกองทรายพันกอง
4	เมษายน	หก	เหลินห้า	กันตอเลี้ยงผีเจ้าเมือง พิธีขอขมา	เดือนหก	บอยสกรานตปีใหม่เดือนหกบอยบอกไฟสิรวด (ขอฝนพระยาเถาน) กินแซกขึ้นเอือนใหม่
5	พฤษภาคม	เจ็ด	เหลินหก	บอยจำดีบอยบอกไฟ การทำบุญก่อเจดีย์ทราย	เดือนเจ็ด	บอยแรกนา (ปักเสาแรกนาในนาปลูกข้าวผู้ชาว)

⁵² สุทัศน์กันทะมา, 2542: 64

⁵³ เชียงตุง, 2553)

ลำดับ	เดือนตามปีปฏิทินของไทย	เดือนตามชื่อเรียกของคนไทยวน (คนพื้นเมือง)	เดือนตามชื่อเรียกของชาวไทใหญ่	ประเพณีสิบสองเดือนชาวไทใหญ่ ⁵⁴	เดือนตามชื่อเรียกของชาวไทลื้อ	ประเพณีสิบสองเดือนชาวไทลื้อ ⁵⁵
6	มิถุนายน	แปด	เหลินเจ็ด	ลอกเมืองแบ่งผ้ายาวานปะลิกและประเพณีเลี้ยงเมือง	เดือนแปด	บอยพระบาท (บูชาสักผัวร้อยพระพุทธรูป)
7	กรกฎาคม	เก้า	เหลินแปด	เข้าพรรษาบอยจำก๊ะ	เดือนเก้า	ตานเข้าพรรษาดานข้าวหยาดน้ำตานธรรมอุทิศส่วนกุศลไปหาญาติพี่น้องผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว
8	สิงหาคม	สิบ	เหลินเก้า	บอยจำกอก	เดือนสิบ	ตานห่มข้าวผู้เฒ่าผู้แก่
9	กันยายน	สิบเอ็ด	เหลินสิบ	ต่างซ่อมต่อโหลงถวายเป็นบุญกุศล	เดือนสิบเอ็ด	บอยตานธรรมมหาปาง
10	ตุลาคม	สิบสอง	เหลินสิบเอ็ด	การแฮนซอมโก่จา (พิธีอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับครั้งที่สอง) จอ่งเซ่งต่างสำงปู้ด (จอ่งพารา) หลู้เตนแห่ง (ถวายเทียน 1,000 เล่ม)	เดือนสิบสอง	บอยออกพรรษาดานต้นแปก (ต้นเกียะ) จิกอ้งโหลบอวกไฟดอก

⁵⁴ สุทัศน์กันทะมา, 2542: 64

⁵⁵ เชียงตุง, 2553)

ลำดับ	เดือนตามปีปฏิทินของไทย	เดือนตามชื่อเรียกของคนไทยวน (คนพื้นเมือง)	เดือนตามชื่อเรียกของชาวไทใหญ่	ประเพณีสิบสองเดือนชาวไทใหญ่ ⁵⁶	เดือนตามชื่อเรียกของชาวไทลื้อ	ประเพณีสิบสองเดือนชาวไทลื้อ ⁵⁷
				ปอยก่อย้อจ้อด (ปอยอ่องจ้อด) ประเพณีฉลองเสร็จสิ้นเดือนสิบเอ็ดการบูชาหรือฉลองให้กับพระพุทธเจ้า จุดต้นเทียน หรือ กองหลัวพระเจ้า		
11	พฤศจิกายน	เดือนเกียง	เหลินสิบสอง	ปอยสังกานกลึง (การถวายผ้ากฐิน) ปอยหมั่ง ปอยห้วงกะป๋า (ประเพณีเซวากต)	เดือนเจียง (เดือนอ้าย)	ปอยขึ้นพระธาตุขึ้นเรือนใหม่กินแซก (แต่งงาน)
12	ธันวาคม	เดือนยี่	เหลินเจียง (เหลินเจ้ง)	การถวายข้าวใหม่การทำบุญข้าวใหม่ (กาบซอมอู)	เดือนกรรม	เข้ากรรม (อยู่ปริวาสกรรม) ตามข้าวใหม่

ที่มา : การทบทวนวรรณกรรมและการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่จังหวัดลำปาง

⁵⁶ สุทัศน์กันทะมา, 2542: 64

⁵⁷ เชียงตุง, 2553)

2.3 ทบทวนวรรณกรรม

2.3.1 แนวคิดด้านประเพณีวัฒนธรรมและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

จุเหลียงเหวิน (ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา) ได้ทำ การศึกษาชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา ผลการศึกษาเฉพาะในเรื่อง ความเชื่อทางศาสนากับหมู่บ้าน สามารถนำมาเป็นหลักการในการศึกษาวิเคราะห์หมู่บ้านไตลื้อซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่ยังคงรักษาสืบทอดไว้อย่างดีจนถึงปัจจุบัน ชนชาติไตอาศัยรวมกลุ่มหนาแน่นในพื้นที่มณฑลยูนนาน และกระจายอยู่ตามชายแดนทิศตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศไทย

รูปที่ 2.14 ดินแดนที่ชนชาติไตอาศัยอยู่ในแคว้นยูนนาน (บริเวณสีแดง)

ที่มา : โครงการศึกษาวิจัยเพื่อจัดการความรู้เรื่องที่อยู่อาศัยผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น(พื้นที่ภาคเหนือ) , 2556

2.3.2 ความเชื่อทางศาสนากับการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน

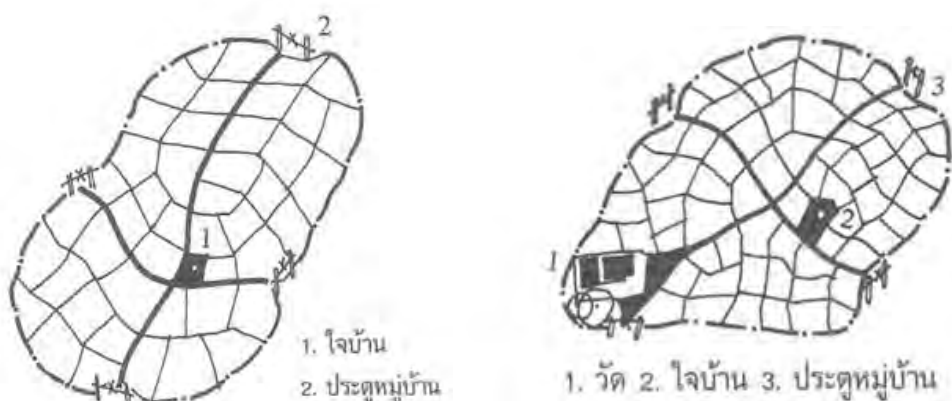
ชนชาติไตอาศัยอยู่ในที่ราบขนาดใหญ่ ล้อมรอบด้วยเทือกเขาอันอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้เขตร้อน พื้นที่บางส่วนเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำสำคัญหลายสายมาบรรจบกัน ตามริมฝั่งแม่น้ำส่วนใหญ่เป็นหุบเขาแคบและสูงชันมีป่าไม้ปกคลุมบริเวณลาดเขาอันสลับซับซ้อน

สังคมชาวไตมีรูปแบบวิถีชีวิตที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ บรรพบุรุษในอดีตของชนชาติไต ได้นำเอาลักษณะทางธรรมชาติมาผสมกับอารมณ์ ความคิดและความมุ่งหวังเพื่อหาคำตอบและอธิบายสิ่งลึกลับต่างๆ ระบบความเชื่อในเวลานั้นเป็นศาสนาแบบดั้งเดิมนับถือผีและ

บรรพบุรุษ แม้ว่าพิธีกรรมและประเพณีปฏิบัติแบบดั้งเดิมจะยังคงมีอยู่ความเชื่อตามศาสนาดั้งเดิมได้ผสมผสานกับศาสนาพุทธ นิกายหินยาน ตลอดจนลัทธิขงจื้อและลัทธิพรานหมณ์ ได้ผสมกลมกลืนกลายเป็นแกนหลักในโลกทัศน์ของชนชาติไต ซึ่งแสดงออกเป็นรูปธรรมในการวางผังหมู่บ้านและการกำหนดรูปทรงบ้านเรือน

ชนชาติไตนั้นนับถือการบูชาธรรมชาติ การบวงสรวงเจ้าที่ เช่นไหว้บรรพบุรุษ ตลอดจนเชื่อถือไสยศาสตร์และผี ในอดีตบรรพบุรุษของชนชาติไตเชื่อว่า พลังและปรากฏการณ์ธรรมชาตินั้นมีตัวตน มีความรู้สึกนึกคิด ความต้องการและอารมณ์เช่นเดียวกับมนุษย์ วัตถุประสงค์ของและพลังต่างๆที่ชนชาติไตบูชา ส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับการอยู่ดีกินดีของสังคมสิกรรม เช่น บูชาดวงอาทิตย์ สายฝน แม่น้ำ พืชพันธุ์ ป่าไม้ ด้วยเชื่อว่าทั้งหมดเป็นที่สถิตของวิญญาณที่มีอิทธิพลเหนือมนุษย์ เทพองค์แรกในสังคมลัทธิและหาพืช คือ พรานเทพ หรือ เสนาะ ก่อนจะออกล่าสัตว์ชาวไตจะเซ่นไหว้พรานเทพ ให้ปกป้องคุ้มครองจากภัยอันตรายและช่วยให้การล่าสัตว์สัมฤทธิ์ผล จากนั้นจึงมีเทพประจำป่าภูเขา ต้นไม้ น้ำ พื้นดิน หมู่บ้าน(เสื่อบ้าน) และเมือง(เสื่อเมือง) เมื่อเข้าสู่สังคมเกษตรกรรม ประมาณ 5,000 ปีมาแล้ว ชาวไตเพาะปลูกข้าว ก่อนลงมือปลูกหรือเก็บเกี่ยวข้าว จะมีพิธีเซ่นไหว้แม่พระธรณี แม่โพสพ ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเทพประจำภูเขา ป่า แม่น้ำต่างได้รับการเซ่นไหว้ ต้นไม้ใดถ้าเชื่อว่ามีเทพสถิตอยู่ก็ห้ามตัดโค่น ชนชาติไตเคารพและบูชาไฟ เตาไฟบนเรือนเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีข้อห้ามมากมายที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด พวกเขาใช้ไฟในการกำหนดอาณาบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านที่จะตั้งขึ้นใหม่ ตำนานเล่าว่า เมื่อพญาสมมุติ ผู้นำบรรพบุรุษชนชาติไต ย้ายถิ่นที่ตั้งจากถ้ำ ชุมชนล่าสัตว์มาตั้งหลักแหล่งเป็นสังคมเกษตรกรรม ได้ใช้วิธีจุดไฟเผาทุ่งหญ้าและดงแขมในหุบเขา ลมพัดพาไฟลามออกไปเป็นบริเวณกว้างและเมื่อไฟดับลงตรงที่ใดก็ถือเอาที่ตรงนั้นเป็นสุดเขตแดนหมู่บ้าน และยังสั่งให้ปลูกไผ่และต้นไม้ต่างๆไว้เป็นหลักเขตรอบบริเวณหมู่บ้านด้วยสิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมของชนชาติไตรวมตัวกันได้เป็นอย่างดีในระดัหมู่บ้านและเมือง เพราะชนชาติไตให้การนับถือต่อบรรพชนผู้ล่วงลับ โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบคุณงามความดี ไม่ว่าจะเป็นผู้นำตามตำนาน หรือผู้ก่อตั้งหมู่บ้านจะได้รับการยกย่องและเซ่นบูชาเหมือนเป็นเทพประจำหมู่บ้าน “เสื่อบ้าน” เมื่อถึงพิธีกรรมบูชาเสื่อบ้านประจำปี ชาวบ้านจะปิดหมู่บ้าน ปิดถนน ปิดเส้นทางทุกสายที่เข้าสู่หมู่บ้านด้วยกิ่งไม้หรือแผ่นฟาก หากเป็นแม่น้ำก็จะเอาแพไปขวางไว้ จากนั้นชาวบ้านจะเอาเชือกหรือสายสิญจน์ล้อมหมู่บ้านไว้ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนกำแพงห้ามคนในออกและห้ามคนนอกเข้ามาในหมู่บ้าน คนต่างถิ่นไม่ว่าเป็นใครก็ไม่อาจเข้าร่วมพิธีได้ หากเป็นเมือง ก็จะมีเทพประจำเมือง “เสื่อเมือง” และมีพิธีกรรมในการเซ่นไหว้แบบเดียวกัน ทั้งเสื่อบ้านและเสื่อเมือง สะท้อนให้เห็นว่า ชนชาติไตให้ความสำคัญกับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมากนอกจากนี้ พญาสมมุติยังกำหนดให้ทุกหมู่บ้านมี “ใจบ้าน” ถือเป็นส่วนกลางของหมู่บ้าน มีกฎข้อห้ามละเมิดใจบ้านหลายข้อ เช่นห้ามเคลื่อนย้ายใจบ้าน ห้ามย้ายที่ตั้งหมู่บ้านไปที่ใหม่จนกว่าใจบ้านจะพึงไปตามอายุขัยที่ตั้งของใจบ้านมักจะถูกกำหนดเมื่อ

แรกตั้งหมู่บ้านโดยยึดตามเส้นขอบที่ไฟศักดิ์สิทธิ์กำหนดเขตแดนหมู่บ้าน แต่เมื่อตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยจริง ใจบ้านอาจตั้งอยู่ริมหรือนอกหมู่บ้านก็ได้เพราะเขตแดนแต่แรกที่ไฟกำหนดกว้างมากที่ใจบ้านมักมีต้นไม้ใหญ่ปลูกให้ร่มเงาหรืออาจมีก้อนหินขนาดใหญ่หรือฐานดินก่อขึ้นเพื่อกำหนดที่ตั้งไว้ บริเวณรอบๆ ใจบ้านยังใช้เป็นศูนย์รวมกิจกรรมของหมู่บ้าน ใจบ้านจึงเสมือนเป็นหัวใจของหมู่บ้าน ดังนั้นการทำลายหรือล่องละเมิดถือเป็นการลบหลู่กันอย่างรุนแรง และยังเชื่อว่าใจบ้านสามารถส่งผลให้ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์อีกด้วย กฎอีกข้อของพญาสมมติได้แก่ ทุกหมู่บ้านจะต้องสร้างประตูทางเข้าหมู่บ้านไว้ 4 ประตู คือ ประตูทางทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ทุกคนต้องเข้าออกหมู่บ้านทางประตูทั้ง 4 ทิศนี้เท่านั้น ห้ามใช้ทางเดินเท้าข้ามทุ่งตามใจชอบเป็นอันตรายนอกจากนี้ยังกำหนดให้มีช่องประตูข้างประตูแต่ละทิศอีก 2 ประตู คือ ประตูขวัญและประตูผีชนชาติไตนับถือผีบรรพบุรุษประจำตระกูล “เทวดาชะกุล” ซึ่งจะมีการตั้งสถานที่บูชาไว้ในบ้านผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูล หรือสมาชิกของตระกูลอาจร่วมกันสร้างศาลขนาดเล็กขึ้นเพื่อใช้เป็นที่บูชา ผู้นำตระกูลจะเป็นผู้ทำพิธีเซ่นไหว้ ซึ่งพิธีนี้ช่วยให้สายสัมพันธ์ทางเครือญาติแน่นแฟ้น เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ว่าครอบครัวจะขยายออกไปเพียงไร สมาชิกของตระกูลก็ยังมีความรู้สึกผูกพันกับการวางผังหมู่บ้านในยุคแรก การวางผังหมู่บ้านเมื่อมีวัด

รูปที่ 2.15 การวางผังหมู่บ้านชนชาติไตลื้อ

ที่มา : โครงการศึกษาวิจัยเพื่อจัดการความรู้เรื่องที่อยู่อาศัยผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น(พื้นที่ภาคเหนือ)
, 2556

ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2553 ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง แม่น้ำโขง: ตำนานปรัมปราและความสัมพันธ์กับชนชาติไต โดยการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาด้านแม่น้ำโขงที่อยู่ในการรับรู้ของกลุ่มชนชาติไตในประเด็นความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสังคม ผู้วิจัยได้รวบรวมตำนานว่าด้วยแม่น้ำโขงในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำในเขตประเทศไทยและนอกประเทศไทย อันได้แก่ ไตใหญ่ ไตลื้อ ลาว ไตดำ ไตพวน ไตญ้อ ไตยวน และไทยอีสาน ทั้งที่เป็นข้อมูลประเภทลายลักษณ์และข้อมูลประเภทมุขปาฐะจำนวนทั้งสิ้น 163 สำนวน ผู้วิจัย

ได้จำแนกตำนานแม่น้ำโขงของชนชาติไทออกตามเนื้อหาของตำนานแม่น้ำโขงได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ตำนานประเภทอธิบายกำเนิดและธรรมชาติ 2) ตำนานประเภทอธิบายประวัติเมืองและชาติพันธุ์ 3) ตำนานประเภทอธิบายความเชื่อและพิธีกรรม และ 4) ตำนานประเภทอธิบายประวัติเทพเจ้าและวีรบุรุษ ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์บทบาทความสัมพันธ์ของตำนานแม่น้ำโขงกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติไทออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) ความสัมพันธ์กับการกำเนิด ภูมิทัศน์ และธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วยตำนานอธิบายเหตุว่าด้วยการกำเนิดสรรพสิ่งและแม่น้ำ ทั้งนี้ตำนานว่าด้วยการกำเนิดแม่น้ำโขงนั้นสามารถจำแนกออกเป็น 6 แบบเรื่อง ได้แก่ แบบเรื่องแกนตัดเครือข่ายน้ำ แบบเรื่องศึกษาพญานาคสองสหาย แบบเรื่องเหล่านาคผสานสามัคคี แบบเรื่องสามสาวพี่น้องตามหารัก แบบเรื่องกำพร้าห้าพี่น้องทะเลาะกัน และแบบเรื่องร่องลากลึงค์ยักษ์จึงคังดังแดง นอกจากนี้ยังมีตำนานว่าด้วยลักษณะภูมิศาสตร์และภูมินามตำนานว่าด้วยสรรพชีวิต ธรรมชาติ และสถานที่สำคัญ รวมทั้งตำนานก่อนหิน แหล่งเกลือ และแร่ทองคำ 2) ความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน การผลิต และอาหาร ประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับวิธีการตั้งถิ่นฐาน วิธีการจับปลาและพืชพันธุ์ วิถีปลาบึกและความเป็นอาหารศักดิ์สิทธิ์ 3) ความสัมพันธ์กับพิธีกรรม ความเชื่อและพุทธศาสนา ประกอบด้วยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมในวิถีชีวิตพื้นบ้านแบบดั้งเดิม อันได้แก่ การเลี้ยงผีฟ้าผีบรรพบุรุษผู้สร้างแปลงแม่น้ำโขง การเลี้ยงผีเจ้าน้ำเจ้าท่าผู้ดูแลรักษาแม่น้ำโขง รวมถึงความเชื่อและพิธีกรรมในวิถีพุทธแบบพื้นบ้านและการใช้ตำนานเพื่อสร้างความหมายว่าด้วยสายน้ำแห่งพระพุทธรูป และ 4) ความสัมพันธ์กับมิติว่าด้วยร่างกาย เพศ การเมือง และชาติพันธุ์ ประกอบด้วยการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพ สะท้อนตำนานแม่น้ำโขงในมุมมองเรื่องร่างกาย มุมมองเรื่องเพศ และมุมมองเรื่องชาติพันธุ์ ซึ่งพบว่ามีทั้ง ลักษณะความขัดแย้ง และการผสมผสานทางชาติพันธุ์ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านเรื่องเล่าตำนานแม่น้ำโขงของกลุ่มชนชาติไทนี้ สามารถทำให้มองเห็นและเข้าใจบทบาทของการเป็นเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ดั้งเดิมและเป็นภูมิปัญญาคนไทที่แสดงให้เห็นพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการต่อรองเพื่อสร้างคุณค่าให้กับธรรมชาติ นั่นคือ “แม่น้ำโขง” ตามวิถีคิดในมิติทางวัฒนธรรม รวมทั้งยังเสริมสร้างความผูกพันทางศีลธรรมระหว่างตัวตนของมนุษย์กับธรรมชาติซึ่งมีความโยงใยอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติเช่นกัน

กวิน ว่องวิทย์การและคณะ(2548) ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในโครงการ การศึกษาเปรียบเทียบในพัฒนาการของบ้านถิ่นไตลื้อระหว่างพื้นที่เลือกสรร ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ประเทศไทยกับพื้นที่เลือกสรรในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยโดยมุ่งเป้าศึกษาในแง่ผังชุมชน สภาพแวดล้อมของเรือน และเรือน เพื่อวิเคราะห์หาลักษณะเด่นที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์บ้านพื้นถิ่น ที่มีพัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อสรุปเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์และพัฒนาบ้านพื้นถิ่นที่เหมาะสม ซึ่งจากการศึกษาวิจัยบ้านถิ่นไตลื้อในมิติของผังชุมชน สภาพแวดล้อมของเรือน และเรือน พบว่ามีลักษณะเด่น 6

ประการที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นฐานคิดสำหรับการพัฒนาสร้างสรรค์บ้านพื้นถิ่น ในอนาคต คือ 1) เป็นบ้านที่ถูกสร้างสรรค์ให้รองรับวิถีชีวิตของผู้อยู่ 2) เป็นบ้านที่ถูกสร้างสรรค์บน พื้นฐานของความเคารพและความเข้าใจสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ 3) เป็นบ้านที่มีลักษณะเปิด เพื่อ ส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน 4) เป็นบ้านที่รองรับประโยชน์ใช้สอยเอนกประสงค์ 5) เป็นบ้านที่เอื้อ ต่อการปรับเปลี่ยน ต่อเติม ซ่อมแซม 6) เป็นบ้านที่ส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ใช้สอยต่อเนื่อง

อรศิริ ปาณิน,2541 ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา สาขาด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยโดยวางกรอบการศึกษา โดยเริ่มต้นด้วยภาพกว้างคือการศึกษาประเภทสภาพแวดล้อมของแหล่งที่ตั้งทางสถาปัตยกรรม โดย เริ่มการศึกษาที่เมืองและชุมชน และท้ายสุดจึงกรอบความคิดลงมาถึงตัวสถาปัตยกรรมซึ่งส่วนมาก เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมประเภท วัด เป็นส่วนใหญ่และลงรายละเอียดเจาะลึกทางด้านงาน หัตถกรรม ทั้งนี้ในงานวิจัยได้แบ่งการศึกษาโดยแบ่งเป็นการศึกษาทางด้านถิ่นฐาน กลุ่มผู้ศึกษา และ แบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นการศึกษาได้เท่าที่สืบค้นข้อมูลได้จากข้อมูลเอกสาร อันประกอบด้วย 2 กลุ่ม ใหญ่ คือ 1.กลุ่มที่อยู่ในประเทศและนอกประเทศ ประกอบด้วยชาติพันธุ์ ไทใหญ่ ไตลื้อ ไตยยอง ไต ยวน ไตจีน ผู้ไท ลาว ไตดำ พวน และอีกหนึ่งกลุ่มคือ 2.กลุ่มที่อยู่นอกประเทศ จ้วง ไทอาหม ไทพ่า เก ไทคำตี้ การศึกษาได้กำหนดเนื้อหารายละเอียดหลัก ประกอบด้วย 1.ประวัติการสร้างและการตั้ง ถิ่นฐาน 2.ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชน 3.ลักษณะทางกายภาพและองค์ประกอบ 4. อิทธิพลและความเชื่อต่อลักษณะทางกายภาพ 5.พัฒนาการทางกายภาพของเมืองและชุมชน 6.โลก ทัศน์และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ 7.วัฒนธรรมท้องถิ่นกับเมืองและชุมชน 8.การอนุรักษ์เมือง และชุมชน โดยทำการศึกษาครอบคลุมสถาปัตยกรรมประเภท วัด วัง บ้านและอาคารเบ็ดเตล็ด ซึ่งผล ของการศึกษาวิจัยได้พบว่าการศึกษาศึกษาทั้ง 4 สาขา อันประกอบด้วย เมืองและชุมชน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและหัตถกรรม พบว่ามีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง มาก และน้อย แต่ เห็นได้ชัดว่าเป็นลักษณะของความสัมพันธ์แบบพึ่งพา ทั้งนี้อาศัยการศึกษาที่เกี่ยวข้องกันและกัน ใน ข้อเสนอแนะของการวิจัยกล่าวถึงการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้มุ่งเน้นนำนักการศึกษาไปในกลุ่มชาติ พันธุ์ ไตยวนและ ไตจีนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ในกลุ่มชาติพันธุ์ ไตใหญ่ และไตลื้อ ยังปรากฏ การศึกษาน้อยมาก ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้การศึกษาสถาปัตยกรรมไทในดินแดนแดน อารยธรรมล้านนาตะวันออก ในครั้งนี้จึงได้มุ่งเน้นการศึกษาไปในสองกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว อีกทั้ง งานวิจัยได้เสนอกรอบแนวคิดสำหรับการทำวิจัยในอนาคตในการศึกษาวิจัยทางด้านกายภาพเป็นหลัก และเสนอให้มีการทำวิจัยที่หลากหลายแนวทางร่วมกันในอนาคต

แนวคิดด้านการทดสอบสัดส่วนทางกายภาพของอาคารที่ออกแบบภายใต้ภูมิปัญญางานสถาปัตยกรรม

การสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมของชนชาติได้ผ่านการออกแบบร่วมกับการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมข้างเคียงก่อให้เกิดงานสถาปัตยกรรมที่งดงาม ซึ่งกระบวนการออกแบบงานสถาปัตยกรรมภายใต้ภูมิปัญญา มีอยู่ในทุกงานสถาปัตยกรรมของทุกชนชาติซึ่ง วัชร วัชรศิษฐ์,2551 ได้ทำการศึกษาสัดส่วนความสัมพันธ์ของวัดไทย โดยใช้แนวคิด หลักเกณฑ์ทางเรขาคณิตในการสร้างสรรคงานออกแบบสถาปัตยกรรม เป็นแนวความคิดหลักในการใช้ทดสอบแนวคิดของภูมิปัญญาสร้างสรรคในงานออกแบบสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมในอดีตของประเทศไทย ในสถาปัตยกรรมสายสกุลช่างอยุธยา โดยดำเนินการศึกษาวิจัยการใช้หลักการทางเรขาคณิตในการเปรียบเทียบกับสัดส่วนของพระอุโบสถของวัดไทยสายสกุลช่างอยุธยาตอนปลาย จำนวน 8 ต้นแบบ โดยไม่ได้แบ่งหรือจำกัดศักดิ์ของวัด แต่ถือเอาความมีชีวิตที่มีคุณวิเศษ(Vitality) สูงมากพอที่จะเป็นบทเรียนแก่การสร้างสรรคของสถาปนิกเป็นหลัก ทั้งนี้สัดส่วนทางเรขาคณิตในการทดสอบความสมดุลงดงามในสถาปัตยกรรมอุโบสถ ใช้แนวคิดที่เป็นเอกลักษณ์ความงดงามแบบไทย (Thai Golden Proportion) อันได้แก่ สัดส่วนงดงามแบบเต็มส่วน และสัดส่วนงดงามแบบเศษส่วน เป็นวิธีสร้างความสัมพันธ์ในงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งแนวคิดของงานวิจัยในขั้นสามารถน่าสนใจและสามารถนำไปทดลองในการทดสอบสัดส่วนในด้านสัดส่วนของผังอาคารในงานสถาปัตยกรรมของชาติพันธุ์ที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาวิจัย ซึ่งในงานวิจัยที่ผ่านมา

สถาบันวิจัยสังคม,2551 ดำเนินการศึกษาศึกษาประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของชุมชนไทใหญ่ ในเขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการดำเนินงานวิจัยเบื้องต้นพบข้อมูลที่ทีมงานวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลบางส่วนของผลงานทางสถาปัตยกรรมของชุมชนไทใหญ่ ประกอบด้วย บ้าน และอาคารทางศาสนา เขตพื้นที่การดำเนินการวิจัยประกอบด้วยจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดพะเยาบางส่วน และได้ดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ การเข้ามาตั้งถิ่นฐานและระบบการปกครองของชาติพันธุ์ไทใหญ่ ประเพณี และความเชื่อซึ่งสามารถนำมาอ้างอิง และสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยในส่วนทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อสร้างจุดเด่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างดี

3.1 กิจกรรมตามแผนที่ 1 แผนเตรียมความพร้อมการมีส่วนร่วม

3.1.1 การสรรหาชุมชนต้นแบบการวิจัยโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

การสำรวจงานสถาปัตยกรรมของอาคารทางศาสนาที่มีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัด ได้ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในขั้นตอนของการสำรวจเบื้องต้นนั้นเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในภาคราชการ องค์กรและหน่วยงานที่สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรม การโครงการวิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมหัวหน้าส่วนราชการระดับการบริหารหน่วยงานราชการระดับจังหวัด ตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิในระดับจังหวัด ปราชญ์ท้องถิ่น ตัวแทนองค์กรอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเมือง หน่วยงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด องค์กรบริหารพื้นที่พิเศษ (อปท) ตัวแทนจากกรมศิลปากร และผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด ทั้ง 4 จังหวัด โดยวัตถุประสงค์ เพื่อให้หน่วยงาน สมาคม ในระดับการบริหารงานส่วนจังหวัด เสนอชื่อกลุ่มชุมชน อาคาร ที่เพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยมุ่งเน้นกลุ่มชุมชนที่มี อาคารทางศาสนาซึ่งมีสถาปัตยกรรมใหญ่ และดีลื้อ ที่มีศักยภาพ และยังคงมีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ตลอดจนวัฒนธรรมและประเพณีที่โดดเด่น เหมาะสมแก่การศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตเข้าร่วมการศึกษาวิจัย ในเบื้องต้น ทั้งนี้การคัดเลือกชุมชนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยจะเกิดจากการสำรวจงานสถาปัตยกรรมอย่างแท้จริงในพื้นที่วิจัย โดยนักวิจัย และประเมินศักยภาพทางด้านงานสถาปัตยกรรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการมีผลการเสนอชื่อและการสรรหา ดังนี้

3.1.1.1 กระบวนการสรรหาพื้นที่ชุมชน สถาปัตยกรรมเป้าหมาย โดยการมีส่วนร่วมพื้นที่จังหวัดพะเยา

ในพื้นที่จังหวัดพะเยา ได้มีการเสนอชื่อ โดยภาคส่วนราชการ ตัวแทนองค์กรอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเมือง หน่วยงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด ตัวแทนจากกรมศิลปากร ปราชญ์ท้องถิ่น ประธานสภาวัฒนธรรม วัฒนธรรมประจำจังหวัดพะเยา และผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด โดยได้มีการเสนอชื่อชุมชน ไต ซึ่งประกอบด้วยกลุ่ม ไต หลายชาติพันธุ์ เพื่อเสนอให้กลุ่มที่มิวิจัยได้ดำเนินการสำรวจเบื้องต้น ทั้งนี้สาเหตุที่ผู้มีส่วน

ร่วมได้นำเสนอพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์นอกจาก ไตลื้อและไตใหญ่ เนื่องจากพื้นที่จังหวัดพะเยา เป็นพื้นที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์ อันเนื่องมาจากการอพยพย้ายถิ่นฐาน การเคลื่อนย้ายกำลังคนในอดีต การทำสัมปทานป่าไม้ และค้าขาย จึงเป็นสาเหตุให้เกิดกลุ่มชนชาติพันธุ์ไต หลายกลุ่มที่รวมตัวกันอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดพะเยา ทั้งนี้จากการเสนอชื่อสามารถสรุปพื้นที่ได้จำนวน 11 ชุมชน พื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 3.1: ตารางแสดงผลการเสนอพื้นที่ชุมชน พื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อชุมชนเป้าหมาย	ชุมชน	พื้นที่	เอกลักษณ์ทาง สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น	เอกลักษณ์ทางศิลปกรรม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่โดดเด่น
1	ชุมชนวัดนันตาราม	ไตใหญ่	ต.ห้วยน อ.เชียงคำ จ.พะเยา	วิหาร(จอง)ไตใหญ่	พระพุทธรูป พระเจ้าแสนแซ่
2	ชุมชนวัดแสนเมืองมา	ไตลื้อ	ต.ห้วยนอำเภอเชียงคำ	พระวิหารไตลื้อ	งานจิตรกรรมฝาผนัง
3	วัดท่าฟ้าเหนือ	ไตลื้อ	อ.เชียงม่วน		คงเหลืองานศิลปกรรม
4	ชุมชนวัดท่าฟ้าใต้	ไตลื้อ	วัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง หมู่ที่ 11	พระวิหารไตลื้อ	ประเพณีทุ่งผ้าทอ ธรรมมาส์ไตลื้อ
5	วัดหลวงราชสุวรรณ	ไตยวน	อ.เมือง จ.พะเยา	วิหาร	พระวิหาร
6	วัดศรีจอมเรือง	(coronial)	อ.เมือง จ.พะเยา	เจดีย์วิหาร	
7	วัดพระธาตุสบแวน		เชียงคำ	องค์พระสญูปเจดีย์	งานจิตรกรรมเล่าเรื่องไตลื้อ
8	วัดวังเค็ม		ตำบลเจดีย์คำ		วิหาร หรือ โบสถ์
9	วัดดอยหยวก	ไตยวน	อ.ปง	วิหาร	
10	วัดแม่ตำภูมินทร์	ไตยวน			
11	วัดทุ่งกัว	ไตใหญ่	ตำบลตุน อ.เมือง จ.พะเยา		

ที่มา : จากการประชุม วันที่ 7 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 3.1: การประชุมเพื่อสรรหาพื้นที่จังหวัดพะเยา

ที่มา : จากการประชุม วันที่ 7 มิถุนายน 2555

3.1.1.2 กระบวนการสรรหาพื้นที่ชุมชน สถาปัตยกรรมเป้าหมายโดยการมีส่วนร่วมพื้นที่จังหวัดแพร่

ในพื้นที่จังหวัดแพร่ ได้มีการเสนอชื่อ โดยภาคส่วนราชการ ตัวแทนองค์กรอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมเมือง หน่วยงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด ราชภัฏท้องถิ่น วัฒนธรรมประจำจังหวัดแพร่ และผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด โดยได้มีการเสนอชื่อชุมชน ไต ซึ่งประกอบด้วยกลุ่ม ไตใหญ่ และไตลื้อ เพื่อเสนอให้กลุ่มที่วิจัยได้ดำเนินการสำรวจเบื้องต้น ทั้งนี้กลุ่มชาติพันธุ์ไตลื้อและไตใหญ่ ในพื้นที่จังหวัดแพร่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นฐาน การเคลื่อนย้ายกำลังคนในอดีต การทำสัมปทานป่าไม้ และค้าขาย จึงเป็นสาเหตุให้เกิดกลุ่มชนชาติพันธุ์ไตทั้งสองกลุ่ม ในพื้นที่จังหวัดแพร่กลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองกลุ่มได้มีการกระจายตัวในหลายอำเภอของจังหวัดแพร่ ทั้งนี้จากการเสนอชื่อสามารถสรุปพื้นที่ได้จำนวน 16ชุมชน พื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 3.2: ตารางแสดงผลการเสนอพื้นที่ชุมชน พื้นที่วิจัยจังหวัดแพร่ ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อชุมชนเป้าหมาย	ชุมชน	พื้นที่	เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น	เอกลักษณ์ทางศิลปกรรมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่โดดเด่น
1	จอมสวรรค์(จองกลาง)	ไต่ใหญ่	อำเภอเมือง	พระวิหารไม้	
2	วัดบ้านถิ่นใน	ชุมชนบ้านถิ่น	อำเภอเมือง ต.บ้านถิ่น		บ้านไม้สัก ประเพณี การทอถุงหมาก ผ้าทอไตลื้อ
3	วัดสระป่อแก้ว(จองเหนือ)				ประเพณีแข่งขึงขี้ตักบาตร
4	วัดพระหลวง (มีรอยแยกของแผ่นดินยาว 200 เมตร) คุรุบาไซยลังกา	ชุมชนพระหลวง	ตำบลพระหลวง อ.สูงเม่น	พระธาตุ(เนิน) เจดีย์ หอกลองแปดเหลี่ยม	ภาษาถิ่น การแต่งกาย ไหว้พระธาตุเนิน ฝ้ายนึ่งและคำกริยโบราณ
5	วัดพระธาตุซ่อแฮ			พระวิหารเจดีย์	
6	วัดทุ่งไธ้ง (เป็นไตพวน)		อ.เมือง		ประเพณีกำฟ้าไตพวน
7	นาคูหา นาตอง				
8	วัดต้นธง(จองใต้)		อ.เมือง		ประเพณีตามซอมนตอ
9	วัดสะแล่ง		อ.ลอง		แหล่งเรียนรู้

ลำดับที่	ชื่อชุมชนเป้าหมาย	ชุมชน	พื้นที่	เอกลักษณ์ทาง สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น	เอกลักษณ์ทาง ศิลปกรรมวัฒนธรรมและภูมิ ปัญญาที่โดดเด่น
10	วัดเวียงต้า		อ.ลอง		จิตรกรรมฝาผนัง ผ้าไตยวน
11	วัดต้าเม่อน		ต.เวียงต้า	เจดีย์	ตำนานพื้นถิ่น
12	วัดต้าเวียง		ต.เวียงต้า		มีพระพุทธรูปเมืองโบราณ ห้วยสวก
13	วัดต้าแป้น		ต.เวียงต้า		ประเพณีปีไหมสกกสูง
14	วัดสูงเม่น		อ.สูงเม่น		ประเพณีตากธรรม ตากใบลาน(คำภีร์)
15	วัดพระธาตุถิ่นแสนหลวง		อ.ร้องกวาง		การแต่งกายผ้าทอ
16	วัดบ้านไร่	หมู่บ้านป่าไร่ หลวง บ้านไต่ใหญ่ เชื่อมโยงบ้าน บ่อแก้ว เด่นชัย	ต.นาพูน อ.วัง ชิ้น	อาคารแบบไต่ใหญ่	

ที่มา : จากการประชุมวันที่ 22 มิถุนายน 2555

ภาพที่ 3.2: การประชุมเพื่อสรรหาพื้นที่จังหวัดแพร่

ที่มา : จากการประชุม วันที่ 22 มิถุนายน 2555

3.1.1.3 กระบวนการสรรหาพื้นที่ชุมชน สถาปัตยกรรมเป้าหมายโดยการมีส่วนร่วมพื้นที่จังหวัดน่าน

ในพื้นที่จังหวัดแพร่ ได้มีการเสนอชื่อ โดยภาคส่วนราชการ ตัวแทนองค์กรอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมเมือง หน่วยงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด ปราชญ์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประจำจังหวัดแพร่ และผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด องค์กรบริหารพื้นที่พิเศษ (อปท) โดยได้มีการเสนอชื่อชุมชน ไต ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มไตลื้อ เพื่อเสนอให้กลุ่มทีมวิจัยได้ดำเนินการสำรวจเบื้องต้น ทั้งนี้กลุ่มชาติพันธุ์ไตลื้อ ในพื้นที่จังหวัดน่านเกิดจากการอพยพย้ายถิ่นฐาน การเคลื่อนย้ายกำลังคนในอดีต และค้าขาย และภัยสงคราม จึงเป็นสาเหตุให้เกิดกลุ่มชนชาติพันธุ์ไตลื้อในพื้นที่จังหวัดน่าน กลุ่มชาติพันธุ์ไตลื้อส่วนใหญ่กระจายตัวในพื้นที่เขตอำเภอที่อยู่ใกล้กับชายแดนไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในเขตอำเภอบัว อำเภอน้ำฝาง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้น ทั้งนี้จากการเสนอชื่อสามารถสรุปพื้นที่ได้จำนวน 30ชุมชน พื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 3.3: ตารางแสดงผลการเสนอพื้นที่ชุมชน พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชนเป้าหมาย	ชุมชน	พื้นที่	เอกลักษณ์ทาง สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น	เอกลักษณ์ทางศิลปกรรมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่โดดเด่น
1	วัดนาใหม่		อนน้อย จ.น่าน		ธรรมาส
2	วัดดอนมูล	ไต้ลือ	ปัว	วิหาร สถาปัตยกรรมมีขนาด กะทัดรัด สื่อความหมาย ตรงไปตรงมาปูนปั้นโดดเด่น ลวดลายของตุ่งที่เป็น สัญลักษณ์ของลือที่ชัดเจน	ทำโคมแบบลือ เป็นริ้วดั้งเดิมที่หายไปและ ฟื้นขึ้นมา, สีสัน การย่อเก็ดของฐานพระวิหาร วัดดอนมูลมีสีสันมากที่สุดใน
3	วัดภูมินทร์				
4	วัดหนองแดง	ไต้ลือ	เชียงกลาง	ชุมชนพื้นที่ 1 หมู่บ้าน มี ความสัมพันธ์กับระหว่างวัด บ้านโรงเรียน แข็งแรง	รู้นาหยาด
5	วัดนาใหม่		อนน้อย จ.น่าน		ธรรมาส
6	วัดดอนมูล	ไต้ลือ	ท่าวังผา		
7	วัดพระธาตุเบ็งสกัด	ล้านนา	ปัว		
8	ชุมชนบ้านเก็ด	ไต้ลือ	ท.วรนคร		ทอผ้า
9	วัดต้นแหลง	ไต้ลือ	ปัว	สถาปัตยกรรมเด่น	มีสีสัน ร่องลงมาจากวัดดอนมูล

ลำดับที่	ชื่อชุมชนเป้าหมาย	ชุมชน	พื้นที่	เอกลักษณ์ทาง สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น	เอกลักษณ์ทางศิลปกรรมวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาที่โดดเด่น
10	วัดบุญยืน	รัตนโกสินทร์ต้น ล้านช้าง			
11	วัดนาเตา		อ.น่าน้อย		
12	หนองบัว	ไต้ลือ	ท่าวังผา	มีการผสม สมัยพระเจ้า อนันต์	นางเทวที่ปลั่งกา ออกรบ
13	วัดบ่อหลวง			แสดงถึงวิถีชีวิตเมืองนาน	
14	หมู่บ้านป่าลาน		ไชยวัฒนา		
15	วัดนาใหม่		อ.น่าน้อย จ.น่าน		ธรรมมาส
16	วัดนาปึง	เมือง	อ.เมือง		
17	พระธาตุจอมแจ้ง	เป็นที่เคารพสักการะ ของชุมชนไต้ลือ	ปัว	มีเอกลักษณ์ แสดงถึงราก แห่งวัฒนธรรม	
18	พระธาตุจอมทอง	เป็นที่เคารพสักการะ ของชุมชนไต้ลือ	ปัว	มีเอกลักษณ์ เป็นสิ่งเคารพของชุมชน ชาวปัว	

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชนเป้าหมาย	ชุมชน	พื้นที่	เอกลักษณ์ทาง สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น	เอกลักษณ์ทางศิลปกรรมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่โดดเด่น
19	หมู่บ้านต้นหมือด		ไชยวัฒนา		
20	หมู่บ้านต้นหาง	ไต้ลือ	ป่าคา		
21	วัดหัวเมือง		อ.น่าน้อย	ภูมิรู้เดียวกันกับวัดนาบั้ง	
22	วัดหนองเตา		อ.น่าน้อย		
23	วัดนาหวาย		อ.นาหมื่น		
24	วัดนาเตา		ต.ศรีสะเกศ อ.นา น้อย		
25	วัดหลักหมื่นพวน				
26	วัดอภัย		อ.เมือง	เป็นวัดเดียวที่หลงเหลือ แสดงถึงศิลปกรรมของช่าง สกุลเมืองน่าน	หลังคาของวัด, เป็นวัดในยุคทองของเมืองน่าน
27	วัดคู่คำ	ไต้ใหญ่	อ.เมือง		
28	วัดหัวเวียงใต้	ไต้ใหญ่	อ.เมือง		

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชนเป้าหมาย	ชุมชน	พื้นที่	เอกลักษณ์ทาง สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น	เอกลักษณ์ทางศิลปกรรมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่โดดเด่น
29	วัดพระยาพู	ใต้ใหญ่	อ.เมือง		
30	วัดซึ้งเจริญ		อ.เวียงสา		รู้น้ำหยาด

ที่มา : จากการประชุม วันที่ 2 กรกฎาคม 2555

ภาพที่ 3.3: การประชุมเพื่อสรรหาพื้นที่จังหวัดน่าน

ที่มา : จากการประชุม วันที่ 2 กรกฎาคม 2555

3.1.1.4 กระบวนการสรรหาพื้นที่ชุมชน สถาปัตยกรรมเป้าหมายโดยการมีส่วนร่วม พื้นที่จังหวัดเชียงราย

ในพื้นที่จังหวัดแพร่ ได้มีการเสนอชื่อ โดยภาคส่วนราชการ ตัวแทนองค์กรอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมเมือง หน่วยงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด ปราชญ์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประจำจังหวัดเชียงราย สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย และผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด โดยได้มีการเสนอชื่อชุมชน ไต ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มไตลื้อ และชาติพันธุ์อื่นในกลุ่มชาติพันธุ์ไต อื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสนอให้กลุ่มที่มิวิจัยได้ ดำเนินการสำรวจเบื้องต้น ทั้งนี้กลุ่มชาติพันธุ์ไตลื้อ ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายเกิดจากการ อพยพย้ายถิ่นฐาน การ เคลื่อนย้ายกำลังคนในอดีต และค้าขาย และภัยสงคราม จึงเป็นสาเหตุให้เกิดกลุ่มชนชาติพันธุ์ไตลื้อในพื้นที่ จังหวัดเชียงราย กลุ่มชาติพันธุ์ไตลื้อส่วนใหญ่กระจายตัวในพื้นที่เขตอำเภอที่อยู่ใกล้กับชายแดนไทยและ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในเขตอำเภอเชียงของ อำเภอเชียงแสน เป็นต้น ทั้งนี้จากการเสนอชื่อ สามารถสรุปพื้นที่ได้จำนวน 17ชุมชน พื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 3.4: ตารางแสดงผลการเสนอพื้นที่ชุมชน พื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงราย ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อชุมชนเป้าหมาย	ชุมชน	พื้นที่	เอกลักษณ์ทาง สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น	เอกลักษณ์ทางศิลปกรรมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่โดดเด่น
1	วัดช่างดำ	ไตพวน	ต.ป่าจี้ อ.เวียงป่าเป้า	อาคารวิหาร	
2	วัดพระธาตุเวียงฮ่อ	ไตใหญ่	ต.ป่าจี้ อ.เวียงป่าเป้า	เจดีย์	
3	วัดป่าจี้		ต.ป่าจี้ อ.เวียงป่าเป้า	เจดีย์	
4	วัดอรัญวิเวก (ม่อนจอมผ่อ)		ต.เวียง อ.เวียงป่าเป้า	เจดีย์	งานปูนปั้นสัณฐานกรรมคดี
5	วัดศรีสุพรรณ	ไตลื้อ	ต.เวียง อ.เวียงป่าเป้า	เจดีย์	
6	วัดศรีคำเวียง	ไตลื้อ	ต.เวียง อ.เวียงป่าเป้า	วิหาร	
7	วัดพระธาตุจอมสัก		ต.บ้านดู่ อ.เมือง	วิหาร เจดีย์	
8	วัดมหาสุการาม (ไม้รงขน)	ไตใหญ่	ต.แม่สาย อ.แม่สาย	วิหาร	งานศิลปกรรม ลวดลาย
9	วัดหิรัญวาส (เหมืองแดงน้อย)	ไตลื้อ	ต.เกาะช้าง อ.แม่สาย		งานศิลปกรรมพระสิงห์สถาน
10	วัดสบคำ	ไตลื้อ	ต.เวียง อ.เชียงแสน	เจดีย์	
11	วัดห้วยเม็ง	ไตลื้อ	ต.เวียง อ.เชียงของ		ชุมชนไตลื้อ
12	วัดพระแก้ว		ต.เวียง อ.เชียงของ	วิหาร เจดีย์	
13	บ้านศรีดอนไชย		ต.ศรีดอนไชย อ.เชียงของ		

ฉบับที่	ชื่อชุมชนเป้าหมาย	ชุมชน	พื้นที่	เอกลักษณ์ทาง สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น	เอกลักษณ์ทางศิลปกรรม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ โดดเด่น
14	วัดปากขอเขียว	ไต่ใหญ่	บ้านปากขอเขียว อ.เมือง		
15	วัดศรีไ้โต	ไต้ลือ	อ.เชียงของ	หอธรรมเสาเดียว	
16	วัดพระธาตุภาคคำ บ้าน เพ็ดไ้เท	ไต้ใหญ่	อ.แม่ฟ้าหลวง	วิหาร	
17	วัดบ้านวังขาว	ไต้ลือ	ต.บ้านแซว อ.เชียงแสน		

ที่มา : จากการประชุม วันที่ 6 กรกฎาคม 2555

ภาพที่ 3.4: การประชุมเพื่อสรรหาพื้นที่จังหวัดเชียงราย

ที่มา : จากการประชุม วันที่ 2 กรกฎาคม 2555

3.1.1.5 ข้อเสนอแนะจากภาคส่วนและองค์กรที่เข้าร่วมการประชุมในพื้นที่ 4 จังหวัด

- (1) อยากให้มีการเชื่อมโยงกับจังหวัดอื่นด้วย และแหล่งท่องเที่ยวอื่นด้วย
- (2) ควรมีการนำเสนอแนวทางการทำงานต่อภาคราชการ หัวหน้าส่วนราชการ เพื่อแสดงให้เห็นถึงทิศทางการทำงาน(ขยายความคิดให้ทุกคนเห็นเป้าหมายร่วมกัน
- (3) ในการท่องเที่ยวควรมีการกำหนดกลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงกลุ่มคนที่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวหลัก อาจต้องเชื่อมโยงกับหน่วยงาน กลุ่มทัวร์ โรงแรม
- (4) เมื่องานวิจัยแล้วเสร็จอยากให้มีการนำเสนอข้อมูลแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.1.2 การสำรวจพื้นที่ชุมชนสถาปัตยกรรมเป้าหมาย

หลังจากได้มีการดำเนินการจัดประชุมเพื่อระดมความคิดและข้อเสนอในการคัดเลือกงานสถาปัตยกรรมและกลุ่มชุมชนไตลื้อและไตใหญ่ ครบทั้ง 4 จังหวัด เพื่อให้การดำเนินการวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ในการศึกษางานสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไตใหญ่และไตลื้อ จึงได้มีการดำเนินการสำรวจอาคารทางศาสนาในพื้นที่ชุมชนเป้าหมายที่มีความโดดเด่นทางด้านงานสถาปัตยกรรมและมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรม เพื่อเสนอขอเข้ารับการคัดสรรให้เป็นชุมชนต้นแบบสำหรับการดำเนินการวิจัยในอนาคต ทีมงานวิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่สำรวจอาคารตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิ ตัวแทนภาคราชการ วัฒนธรรมจังหวัด องค์กรเอกชน สมาคมอนุรักษ์เมือง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับภาคนโยบายของแต่ละจังหวัด ได้เสนอชื่อ โดยได้

ดำเนินการสำรวจงานสถาปัตยกรรมในขั้นต้นด้วยวิธีการ ถ่ายภาพ(Photography) การสัมภาษณ์คน
ในชุมชนเบื้องต้น เพื่อหาข้อมูลประกอบการคัดเลือกงานสถาปัตยกรรม โดยได้ดำเนินการสำรวจ
ครอบคลุมในพื้นที่ 4 จังหวัด ดังนี้

ตารางที่ 3.5 : การสำรวจพื้นที่วิจัยตามข้อเสนอแนะ พื้นที่จังหวัดพะเยา

ลำดับ ที่	ชื่อพื้นที่ เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของพื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
1	วัดนันตาราม	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร ไม้ พระพุทธรูป งานจิตรกรรม	
2	วัดแสนเมืองมา	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร พระพุทธรูป งานจิตรกรรม	
3	วัดท่าฟ้าเหนือ	พระวิหาร	
4	วัดท่าฟ้าใต้	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร งานทอผ้า ทอตุ่ง ชุมชนได้อื้อเข้มแข็ง	

ลำดับ ที่	ชื่ อ พื น ที่ เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของพื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
5	วัดหลวงใน(วัด หลวงราช สำนฐาน)	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร เจดีย์ งานจิตรกรรมโบราณ	
6	วัดศรีจอมเรือง	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์	
7	วัดพระธาตุสบ แวน	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์	
8	วัดดอยหยวก	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร เจดีย์	
9	วัดแม่ตำ ภูมินทร์	-	

ลำดับ ที่	ชื่ อ ชุ ม ช น เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของพื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
10	วัดทุ่งกู่	-	

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 3.6 : การสำรวจพื้นที่วิจัยตามข้อเสนอแนะ พื้นที่จังหวัดแพร่

ลำดับ ที่	ชื่ อ ชุ ม ช น เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของพื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
1	วัดจอมสวรรค์ (จองกลาง)	งานสถาปัตยกรรม วิหาร (มีการปรับปรุงแล้ว)	
2	วัดบ้านถิ่นใน	ชุมชนไตลื้อ	
3	วัดสระบ่อแก้ว (จองเหนือ)	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์	

ลำดับ ที่	ชื่อ ชุมชน เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของพื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
4	วัดพระหลวง (มีรอยแยกของ แผ่นดินยาว 200 เมตร) ครุฑาไชย ลังกา	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์เนิ้ง หอพระไตรปิฎก หอรระฆัง หอกลอง พิพิธภัณฑ์ชุมชน งานวัฒนธรรมชุมชน เข้มแข็ง ชุมชนไตลื้อโบราณ ประเพณีตากธรรม	
5	วัดพระธาตุซ่อแฮ	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์	
6	วัดทุ่งไธ้อง (เป็น ไตพวน)	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
7	วัดตันธง(จองใต้)	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชน เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของพื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
8	วัดสะแก่ง	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์ พระวิหาร (ทำการก่อสร้างขึ้นใหม่)	
9	วัดเวียงต้า	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์	
10	วัดตำม่อน	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์	
11	วัดต้าแป้น	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชน เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของ พื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
12	วัดสูงเม่น	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์พระวิหาร ห่อพระไตรปิฎกกลางน้ำ	
13	วัดพระธาตุถิ่น แกนหลวง (เที่ยวงานการแต่ง กายแต่งล้อบน วัด)	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์	
14	วัดหลวง	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์ อาคารประกอบ ห่อพระไตรปิฎก พระวิหาร	

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่3.7 : การสำรวจพื้นที่วิจัยตามข้อเสนอแนะ จังหวัดเชียงราย

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชน เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของ พื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
1	วัดฮ้างดำ	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
2	วัดพระธาตุเวียง ฮ่อ	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์	
3	วัดป่าจั่ว	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
4	วัดอรุณวิเวก (ม่อนจอมฝ่อ)	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร เจดีย์โบราณ	
5	วัดศรีสุพรรณ	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	

ลำดับ ที่	ชื่อชุมชน เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของ พื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
6	วัดศรีคำเวียง	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
7	วัดพระธาตุจอม สัก	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร เจดีย์	
8	วัดผาสุการาม (ไม้รูงชน)	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
9	วัดหิรัญवास (เหมืองแดงน้อย)	พระพุทธรูป พระสิงห์สาน	
10	วัดสบคำ	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร เจดีย์	

ลำดับ ที่	ชื่อพื้นที่ เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของ พื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
11	วัดห้วยเม็ง	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
12	วัดพระแก้ว	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร เจดีย์ พิพิธภัณฑ	
13	วัดปากขอเจี้ยว บ้านปากขอเจี้ยว	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
14	วัดมิ่งเมือง	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
15	วัดพระธาตุกาด คำ	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	

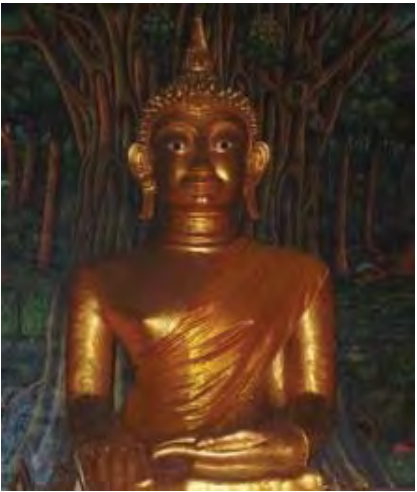
ลำดับ ที่	ชื่อพื้นที่ เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของ พื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
16	วัดศรีใต้	หอไตรเสาเดียว (มีแห่งเดียว)	

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 3.8 :การสำรวจพื้นที่วิจัยตามข้อเสนอแนะ จังหวัดน่าน

ลำดับ ที่	ชื่ อ พื้ น ที่ เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของ พื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
1	วัดหนองบัว	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร งานจิตรกรรมฝาผนัง พิพิธภัณฑ์บ้านโบราณ ประเพณี วัฒนธรรม ไตลื้อ	
2	วัดดอนมูล	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	

ลำดับ ที่	ชื่อพื้นที่ เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของ พื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
3	วัดภูมินทร์	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร งานจิตรกรรมมีชื่อเสียง (วัดหลวง)	
4	วัดหนองแดง	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
5	วัดพระธาตุเบ็ง สกัด	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร เจดีย์	
6	วัดต้นแหลง	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร ชุมชนคนเมือง(ไถยวน) เข้มแข็ง มีกลุ่มทางด้านวัฒนธรรม	
7	วัดบุญยืน	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร เจดีย์	

ลำดับ ที่	ชื่อพื้นที่ เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของ พื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
8	วัดนาปัง	งานสถาปัตยกรรม หอธรรม พิพิธภัณฑ์ชุมชน	
9	พระธาตุจอมแจ้ง	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์โบราณ	
10	พระธาตุจอมทอง	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์โบราณ	
11	วัดช้างเจริญ	งานประติมากรรม พระพุทธรูป	

ลำดับ ที่	ชื่อพื้นที่ เป้าหมาย	จุดเด่น/ศักยภาพของ พื้นที่	ภาพอาคารเบื้องต้นที่ดำเนินการ สำรวจ
12	วัดกุ้คำ	งานสถาปัตยกรรม เจดีย์โบราณ	
13	วัดหัวเวียงใต้	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
14	วัดพระยาภู	งานสถาปัตยกรรม พระวิหาร	
15	วัดร่องแง	พระวิหารไถลื้อ	

ที่มา : จากการสำรวจ

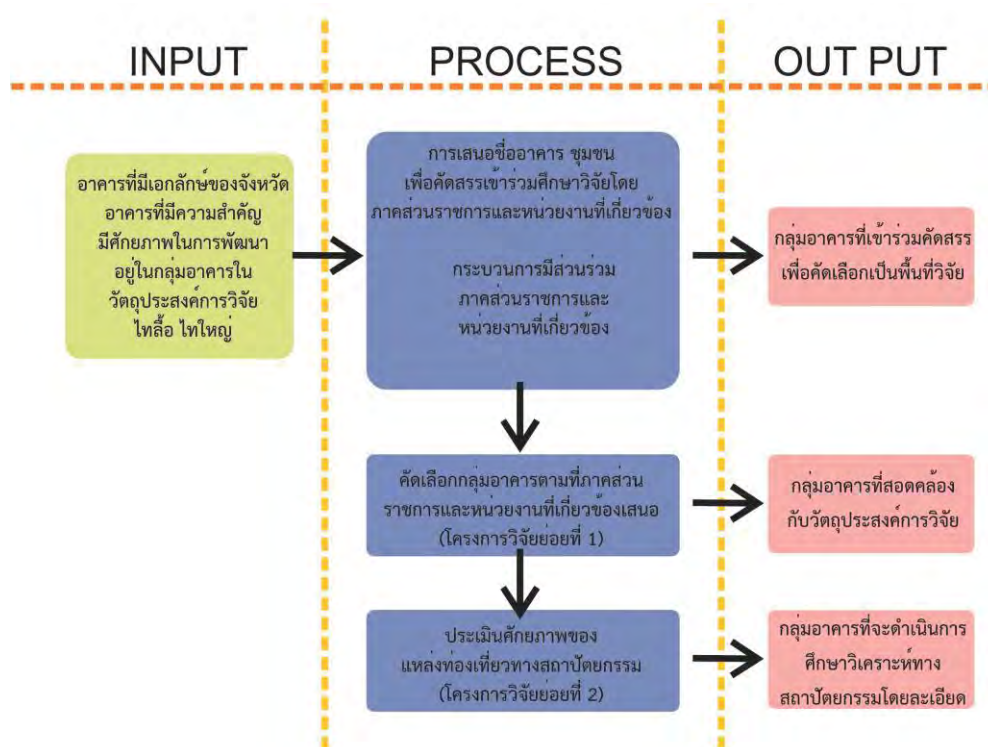
3.1.3 การประเมินศักยภาพของพื้นที่ในการคัดเลือกเป็นพื้นที่ศึกษาวิจัย

3.1.3.1 การคัดเลือกงานสถาปัตยกรรมในพื้นที่เป้าหมายเพื่อดำเนินการศึกษาวิจัย

จากการสำรวจพื้นที่ตามข้อเสนอแนะจากกระบวนการมีส่วนร่วมข้างต้น
โครงการวิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกอาคารตามการเสนอแนะของกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วน
ราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด ทั้ง 4 จังหวัด โดยได้ดำเนินการคัดเลือกอาคารที่มี
รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่น อยู่ในกลุ่มของชาติพันธุ์ที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อและไทใหญ่ เพื่อนำไปประเมินศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม โดยการประเมินผ่านโครงการวิจัยย่อยโครงการที่ 2 ซึ่งได้ใช้เอกสารการประเมินด้วยแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม

การคัดเลือกอาคารที่มีความโดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรมใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยการคัดเลือกกลุ่มอาคารทางศาสนาและอาคารประกอบในพื้นที่อาคารทางศาสนาที่มีความโดดเด่น และมีศักยภาพในการพัฒนาให้กลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรมในอนาคตได้ โดยการคัดเลือกอาคารที่มีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมในครั้งนี้จะดำเนินการคัดเลือกกลุ่มอาคารที่อยู่ในกลุ่มของงานสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อและไทใหญ่ทั้งหมด โดยคัดเลือกกลุ่มอาคารที่มีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์และมีศักยภาพสามารถที่จะพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรมในอนาคตได้ และจะดำเนินการประเมินศักยภาพของงานสถาปัตยกรรมโดยโครงการวิจัยย่อยโครงการที่ 2 ซึ่งผลของการประเมินเมื่อแล้วเสร็จจะทำการศึกษาโดยละเอียดเพื่อวิเคราะห์รูปแบบและความงามทางสถาปัตยกรรมต่อไป

ภาพที่ 3.5 : แสดงกระบวนการคัดสรรกลุ่มอาคารตัวอย่างการวิจัย
ที่มา : การวิเคราะห์การวางรูปแบบการมีส่วนร่วมในงานวิจัย

จากการคัดเลือกอาคารที่อยู่ในกลุ่มของงานสถาปัตยกรรมไทลื้อและไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดพะเยาสามารถคัดเลือกอาคารที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น และอยู่ในกลุ่มของงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างไทใหญ่และไทลื้อประกอบด้วย ดังนี้

(1) พื้นที่การศึกษาวิจัยจังหวัดพะเยา

ตารางที่ 3.9: แสดงการคัดเลือกอาคารที่ดำเนินการคัดเลือก พื้นที่จังหวัดพะเยา

ลำดับ	กลุ่มงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างไทลื้อ	ภาพอาคาร
1	วัดท่าฟ้าใต้ ต.ฟ้าสีทอง อ.เชียงม่วน จ.พะเยา	
2	วัดแสนเมืองมา ต.ห้วยน อ.เชียงคำ จ.พะเยา	
ลำดับ	กลุ่มงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างไทใหญ่	ภาพอาคาร
3		

(2) พื้นที่การศึกษาวิจัยจังหวัดแพร่

ตารางที่ 3.10 :แสดงการคัดเลือกอาคารที่ดำเนินการคัดเลือก พื้นที่จังหวัดแพร่

ลำดับ	กลุ่มงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างไตลื้อ	ภาพอาคาร
1	วัดพระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	
ลำดับ	กลุ่มงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างไตใหญ่	ภาพอาคาร
2	วัดจอมสวรรค์ อ.เมือง จ.แพร่	
3	วัดสระบ่อแก้ว อ.เมือง จ.แพร่	

(3) พื้นที่การศึกษาวិชาลัยจังหวัดน่าน

ตารางที่ 3.11 :แสดงการคัดเลือกอาคารที่ดำเนินการคัดเลือก พื้นที่จังหวัดน่าน

ลำดับ	กลุ่มงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างได้อื้อ	ภาพอาคาร
1	วัดหนองบัว อ.ท่าช้างผา จ.น่าน	
2	วัดต้นแหลง อ.ปัว จ.น่าน	
3	วัดร่องแง อ.ปัว จ.น่าน	
4	วัดหนองแดง ต.ป้อ อ.เชียงกลาง จ.น่าน	

(4) การศึกษาวิจัยจังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 3.12 :แสดงการคัดเลือกอาคารที่ดำเนินการคัดเลือก พื้นที่จังหวัดเชียงราย

ลำดับ	กลุ่มงานสถาปัตยกรรมสกุลช่างไตลื้อ	ภาพอาคาร
1	วัดศรีโคงค์ ต.ศรีโคงค์ อ.เชียงของ จ.เชียงราย	

ที่มา : จากการสำรวจ

หลังจากกระบวนการสรรหาโดยการรับฟังการเสนอแนะจากภาคส่วนราชการและได้รับการเสนอแนะจากภาคส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 จังหวัด และทีมวิจัยได้ดำเนินการสำรวจเพื่อค้นหาพื้นที่และอาคารที่มีศักยภาพและความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรม ซึ่งคัดเลือกกลุ่มอาคารที่มีศักยภาพและความโดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรมได้จำนวน 11 แห่งและทั้งนี้ได้ส่งข้อมูลจากการสำรวจเพื่อให้โครงการวิจัยย่อยโครงการที่ 2 ได้ดำเนินการวิเคราะห์ศักยภาพด้วยแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม ซึ่งผลของการประเมินทั้ง 4 พื้นที่ จะเหลือพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ 4 จังหวัด จังหวัดละ 1 แห่ง โดยผลการคัดเลือกจากโครงการวิจัยย่อยที่ 2 สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 3.13 :แสดงผลการคัดเลือกกลุ่มอาคารจากโครงการวิจัยโครงการที่ 2

ลำดับ	พื้นที่ / วัดที่ได้รับการคัดเลือก	กลุ่มชาติพันธุ์	ภาพอาคารที่ทำการศึกษาวิจัย	อาคารที่ทำการศึกษา
1	พื้นที่จังหวัดพะเยา วัดท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา	ไตลื้อ		พระวิหาร
2	พื้นที่จังหวัดแพร่ วัดพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จังหวัดแพร่	ไตลื้อ		อาคารหอพระไตรปิฎก

ลำดับ	พื้นที่ / วัดที่ได้รับการคัดเลือก	กลุ่มชาติพันธุ์	ภาพอาคารที่ทำการศึกษาวิจัย	อาคารที่ทำการศึกษา
3	พื้นที่จังหวัดน่าน วัดต้นแหลง ต.ไชยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน	ไตลื้อ		พระวิหาร
4	พื้นที่จังหวัดเชียงราย วัดศรีโสดา ต.ศรีนคร อ.เมือง จ.เชียงราย	ไตลื้อ		อาคารหอพระไตรปิฎก

3.1.4 กิจกรรมการเตรียมความพร้อมด้านการบูรณาการความร่วมมือระหว่างชุมชน และหน่วยงาน องค์กรสนับสนุนโครงการ

3.1.4.1 นโยบายและแผนพัฒนาในพื้นที่ ที่สนับสนุนการอนุรักษ์และส่งเสริมงานสถาปัตยกรรม

เพื่อให้สามารถมองเห็นศักยภาพการพัฒนาพื้นที่ทางสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องรับรู้ถึงแนวทางในการส่งเสริมพื้นที่ทางสถาปัตยกรรมในการศึกษาวิจัยโดยภาคส่วนการบริหารในพื้นที่ผ่านแผนของการพัฒนาด้านต่างๆ ในพื้นที่ ทั้ง 4 วัดตามผลของการคัดเลือกเบื้องต้น อาทิเช่น แผนการบริหารงานภายในพื้นที่ เช่นแผนพัฒนาหมู่บ้าน แผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือแผนการบริหารงานของเทศบาล เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ถือเป็นหน่วยงานที่จะช่วยส่งเสริมและผลักดันในการสร้างการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้มีการสำรวจข้อมูลโดยได้ดำเนินการแจกเอกสารแบบสำรวจข้อมูลของหน่วยงานในพื้นที่ โดยดำเนินการสำรวจข้อมูลในเชิงแผนยุทธศาสตร์ที่หน่วยงานในพื้นที่ที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมได้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์ โดยได้ดำเนินการแจกแบบสำรวจยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาในพื้นที่ของหน่วยงาน ที่ช่วยส่งเสริมให้งานศึกษาวิจัยประสบผลสำเร็จดังภาพ

“ตัวอย่าง”

ยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาในพื้นที่ของหน่วยงาน ที่ช่วยส่งเสริมให้งานศึกษาวิจัยประสบผลสำเร็จ

ในพื้นที่ ชุมชน บ้านม่วง ต.ห้วยหวด อ.เชียงคำ จ.พะเยา

หน่วยงาน.....

No.	แผนพัฒนาในพื้นที่	เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของแผน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้แผนบรรลุวัตถุประสงค์	ระยะเวลาที่วางแผนไว้	งบประมาณที่ตั้งเป้าสนับสนุนแผน
1	ตัวอย่าง แผนพัฒนาเมืองแห่งวัฒนธรรมท้องถิ่นไทลื้อ	ตัวอย่าง เป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรมไทลื้อ	ตัวอย่าง ชุมชนภายในเชียงคำรู้จักและเข้าใจวัฒนธรรมไทลื้อ	ตัวอย่าง 1.เทศกาลไทลื้อโลก	ตัวอย่าง มี.ค 55 -เม.ย 2555	ตัวอย่าง 50,000 บาท
2						

ภาพที่ 3.6 แสดงตัวอย่างเอกสารสำรวจยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาในพื้นที่
ที่มา : แบบสำรวจยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาในพื้นที่โครงการวิจัยย่อยที่ 1

ตารางที่ 3.14 ยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาในพื้นที่ของหน่วยงาน ที่ช่วยส่งเสริมให้งานศึกษาวิจัยประสบผลสำเร็จในพื้นที่ ชุมชน ฟ้าสีทอง ตำบลสระ อำเภอยะยงม่วน จ้งหวัด พะเยาจากแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน องค์การบริหารส่วนตำบลสระ อ.เยยงม่วน จ.เยยงพะเยา

No.	แผนพัฒนาในพื้นที่	เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ของแผน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ แผนบรรลุวัตถุประสงค์	ระยะเวลาที่วางแผน ไว้	งบประมาณที่ตั้ง เป้าสนับสนุน แผน
1	ยุทธศาสตร์และแนว ทางการพัฒนาช่วงสามปี 2555-2557 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านพัฒนา สังคมการศึกษาและ วัฒนธรรม	แนวทางการพัฒนาการ อนุรักษ์ และ ส่ง เสริม วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่น	การพัฒนาการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น	40	2555-2557	1,205,000
2	แผนพัฒนาการศึกษา3 ปี (พ.ศ.2556-พ.ศ. 2558) ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนา คุณภาพ การ จัด การ ศึ ก ษ า ให้ ได้ มาตรฐาน (ด้านศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก)	เพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ให้ ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนา ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ-อารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา	เพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาจัดเป็นกระบวนการ เรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้เด็ก พัฒนาการด้านร่างกาย ด้านจิตใจ-อารมณ์ สังคม และด้านสติปัญญา	1	2556-2558	60,000

No.	แผนพัฒนาในพื้นที่	เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของแผน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้แผนบรรลุวัตถุประสงค์	ระยะเวลาที่วางแผนไว้	งบประมาณที่ตั้งเป้าสนับสนุนแผน
3	ยุทธศาสตร์ที่ 6 ส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกฝังจิตสำนึกในเอกลักษณ์และค่านิยมความเป็นไทย (1) โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง	ทำให้เด็กได้เรียนรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง	1	2556-2558	20,000

ตารางที่ 3.15 : ยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาในพื้นที่ของหน่วยงาน ที่ช่วยส่งเสริมให้งานศึกษาวิจัยประสบผลสำเร็จในพื้นที่ ชุมชน พระหลวง ตำบล พระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัด แพร่ จากแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน องค์การบริหารส่วนตำบลพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัด แพร่

No.	แผนพัฒนาในพื้นที่	เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของแผน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้แผนบรรลุวัตถุประสงค์	ระยะเวลาที่วางแผนไว้	งบประมาณที่ตั้งเป้าสนับสนุนแผน
1	ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยีการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	ข้อ 5.3 ส่งเสริมอนุรักษ์ บำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น	ส่งเสริมอนุรักษ์ บำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น	21	2556-2558	4,311,600
	โครงการสืบสานงาน ประเพณีนมัสการพระ ธาตุเชิงตำบลพระหลวง	เพื่อให้ประชาชนในตำบล ได้สืบสานและอนุรักษ์ ประเพณีของท้องถิ่น	ประชาชนมีการสืบสาน และอนุรักษ์ประเพณี ของท้องถิ่น	1	2556	20,000

ตารางที่ 3.16 : ยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาในพื้นที่ของหน่วยงาน ที่ช่วยส่งเสริมให้งานศึกษาวิจัยประสบผลสำเร็จในพื้นที่ ชุมชน ต้นแหล่ง ตำบลไชยวัฒนา อำเภอปัวจังหวัด น่าน จากแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน เทศบาลตำบลปัวอ.ปัว จ.น่าน

No.	แผนพัฒนาในพื้นที่	เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของแผน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้แผนบรรลุวัตถุประสงค์	ระยะเวลาที่วางแผนไว้	งบประมาณที่ตั้งเป้าสนับสนุนแผน
1	ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น	1.ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา 2.สนับสนุนโภชนาการแก่นักเรียนก่อนปฐมวัยและประถมศึกษา 3.ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีความรู้และมีคุณธรรมจริยธรรม 4.สนับสนุนการอนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบสานศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น 5.สนับสนุนการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมศิลปะและโบราณสถาน	1.ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา 2.สนับสนุนโภชนาการแก่นักเรียนก่อนปฐมวัยและประถมศึกษา 3.ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีความรู้ และมีคุณธรรมจริยธรรม 4.สนับสนุนการอนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบสานศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีและภูมิปัญญา 5.สนับสนุนการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมศิลปะและโบราณสถาน	-	2552-2556	-

No.	แผนพัฒนาในพื้นที่	เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ของแผน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อให้แผนบรรลุ วัตถุประสงค์	ระยะเวลาที่ วางแผนไว้	งบประมาณที่ตั้ง เป้าสนับสนุน แผน
			5.สนับสนุนการพัฒนา แหล่งวัฒนธรรมศิลปะ และโบราณสถาน			
2	ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านเศรษฐกิจและการ ท่องเที่ยว	1.พัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวและ เส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยว 2.สนับสนุนการบริการและ ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	1.พัฒนาสถานที่ ท่องเที่ยวและเส้นทางสู่ แหล่งท่องเที่ยว 2.สนับสนุนการบริการ และประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยว	-	2552-2556	-

ตารางที่ 3.17 :ยุทธศาสตร์หรือแผนการพัฒนาในพื้นที่ของหน่วยงาน ที่ช่วยส่งเสริมให้งานศึกษาวิจัยประสบผลสำเร็จในพื้นที่ ชุมชน ครึ่งใต้ ตำบลครึ่ง อำเภอเชียงของ จังหวัด เชียงรายจากแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน เทศบาลตำบลครึ่ง อ.เชียงของ จ.เชียงราย

No.	แผนพัฒนาในพื้นที่	เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของแผน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้แผนบรรลุวัตถุประสงค์	ระยะเวลาที่วางแผนไว้	งบประมาณที่ตั้งเป้าสนับสนุน
1	ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาช่วงสามปี ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต	- ส่งเสริมการพัฒนาจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงาม - ส่งเสริมการทำนุบำรุงศาสนาและจริยธรรม	การส่งเสริมการพัฒนาจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงาม การส่งเสริมการทำนุบำรุง ศาสนา และจริยธรรม	19 โครงการ	2555-2557	953,500
2	ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ	แนวทางการพัฒนาสนับสนุนให้มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยใช้เทคโนโลยี	การพัฒนาสนับสนุนให้ มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยใช้เทคโนโลยี	2 โครงการ	2556-2557	130,000

3.1.4.2 แนวทางในการบูรณาการความร่วมมือในการอนุรักษ์ การพัฒนาผลงานทางสถาปัตยกรรมเพื่อการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม

ภายหลังจากการสำรวจแผนกลยุทธ์ในพื้นที่ศึกษาวิจัยทั้ง 4 จังหวัด สามารถสรุปแนวทางของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาในพื้นที่ ที่จะช่วยให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำผลงานการวิจัยไปประกอบกับแผนการพัฒนาในพื้นที่เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมได้อย่างจริงจัง ทั้งนี้ได้ดำเนินการสรุปประเด็นของแผนยุทธศาสตร์ในพื้นที่ที่ช่วยส่งเสริมให้งานวิจัยสามารถต่อยอดผลงานสู่ความสำเร็จในระยะเวลายั่งยืน พบว่าแผนการพัฒนาภายในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาภายในพื้นที่ซึ่งอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการใช้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งระยะของแผนได้เริ่มต้นเมื่อปี 2555 และแผนส่วนใหญ่จะสิ้นสุดประมาณ ปี 2558 ซึ่งในบางพื้นที่จะมีการจัดทำแผนระยะสั้นเพื่อทำให้เกิดการปฏิบัติตามแผนอย่างจริงจังซึ่งเรียกว่าแผนปฏิบัติการระยะ 3 ปี หรือแผนพัฒนา 3 ปี

แผนยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 3.18 :ตารางสรุปแนวทางการบูรณาการความร่วมมือในการอนุรักษ์ การพัฒนาผลงานทางสถาปัตยกรรมเพื่อการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรม

ลำดับ	พื้นที่ศึกษาวิจัย	นโยบาย / แผนของหน่วยงานที่สอดคล้องกับการศึกษาวิจัย	แนวทางความร่วมมือที่สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาวิจัยในพื้นที่
1	จังหวัดพะเยา ชุมชนท่าฟ้าใต้ อ.เชียงคำ จ.พะเยา	การพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต	การพัฒนาการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
		พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐาน	การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นกระบวนการเรียนรู้
		การส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกฝังจิตสำนึกในเอกลักษณ์และค่านิยมความเป็นไทย	การทำให้เด็กได้เรียนรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง
2	จังหวัดแพร่ ชุมชนพระหลวง ตำบลพระหลวงอ.สูงเม่น จังหวัดแพร่	ด้านเทคโนโลยีการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	ส่งเสริมอนุรักษ์บำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลำดับ	พื้นที่ศึกษาวิจัย	นโยบาย / แผนของ หน่วยงาน ที่สอดคล้องกับการศึกษาวิจัย	แนวทางความร่วมมือ ที่สอดคล้องกับแนวทางการ ศึกษาวิจัยในพื้นที่
3	จังหวัดน่าน ชุมชนบ้านต้นแหลง ต.ไชยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน	ด้านการศึกษาศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญา ท้องถิ่น	1.ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา 2.สนับสนุนการอนุรักษ์ฟื้นฟูและ สืบสานศิลปวัฒนธรรมจารีต ประเพณีและภูมิปัญญา
		ด้านเศรษฐกิจและการ ท่องเที่ยว	1.ก า ร พั ฒ น า ส ถ า น ที่ ท่องเที่ยวและเส้นทางสู่แหล่ง ท่องเที่ยว 2.การสนับสนุนการบริการ และประชาสัมพันธ์แหล่งทอง เที่ยว
4	จั ง ห วื ด เ ช ย ง ร า ย ชุมชนบ้านศรีไค่ ต.ศรี อ.เชียงของ จ.เชียงราย	การพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต	การพัฒนาจารีตประเพณีภูมิ ปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม อันดีงาม
		การพัฒนาด้านเทคโนโลยีและ สารสนเทศ	การพัฒนาสนับสนุนให้มีศูนย์ การเรียนรู้ชุมชนโดยใช้ เทคโนโลยี

ที่มา : จากการวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาในพื้นที่ของชุมชนเป้าหมายการวิจัย

3.1.5 กิจกรรมการบริหารโครงการ สร้างแผนกิจกรรมย่อยในชุมชน

3.1.4.1 แนวทางการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ผลงานสถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการคัดเลือกพื้นที่วิจัย ทีมงานวิจัยได้ดำเนินการหารือร่วมกับชุมชนเป้าหมายการวิจัยเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการหารือกับตัวแทนของชุมชนประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล(ส.อบต) สมาชิกสภาเทศบาล (สท.) เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาของพื้นที่วิจัย ผู้บริหารภายในหมู่บ้าน ราษฎรและผู้นำชุมชนด้านวัฒนธรรม ตลอดจนเจ้าอาวาส ครูประจำโรงเรียนภายในพื้นที่วิจัยที่จะได้นำนักเรียนในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วม

ภาพที่ 3.7 แสดงการทำหรือแนวทางการสร้าง
๖ ๖๖ ๖

การสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเป็นการจำลองกระบวนการ การท่องเที่ยวแบบเชิงสถาปัตยกรรมอย่างมีคุณภาพ คือเข้าใจและเข้าถึงคุณค่าของมรดกทางภูมิปัญญาสร้างสรรค์ในงานสถาปัตยกรรม เป็นการจำลองการบูรณาการความรู้กับการท่องเที่ยวและการรักษามรดกทางสถาปัตยกรรมและภูมิปัญญา ตลอดจนการสืบทอด เผยแพร่ งานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมต่อสาธารณะชนและนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมในพื้นที่ทางวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมดังกล่าว ซึ่งได้ร่วมกันออกแบบกระบวนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

ตารางที่ 3.1:แสดงกระบวนการและกิจกรรมการอนุรักษ์ผลงานสถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ลำดับ	กระบวนการ/ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกระบวนการ	ผลลัพธ์
1	กระบวนการสร้างความตระหนักรู้และความสำคัญของชาติพันธุ์ โดยใช้กิจกรรม “วิถีไทในล้านนา”	การสร้างความจิตสำนึกประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ที่มาของกลุ่มชาติพันธุ์ ผ่านนักประวัติศาสตร์	การสืบค้นประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่ สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนและชาติพันธุ์
2	กระบวนการตรวจสอบข้อมูลทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม โดยใช้กิจกรรม “ตามรอยศิลปถิ่นไตลื้อ”	เพื่อเป็นการสืบค้น ตรวจสอบ ข้อมูลงานสถาปัตยกรรม การอนุรักษ์แบบเข้าถึงและเข้าใจในงานสถาปัตยกรรม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้ข้อมูลทางสถาปัตยกรรมเบื้องต้นจากการสำรวจของทีมนักวิจัย	การสืบค้น ตรวจสอบข้อมูลงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่ตรงกับข้อมูลความเป็นจริง ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
3	กระบวนการสืบค้นและตรวจสอบข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม เรื่องราวประเพณี และจุดเด่นที่น่าสนใจของชุมชนที่ชุมชนต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม	1.1 ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ชุมชน การย้ายถิ่นฐาน การตั้งชุมชน และอื่นๆ 1.2 ข้อมูล ความสำคัญจุดเด่นทางสถาปัตยกรรมและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาพื้นถิ่น (ใช้กระบวนการผ่านภาพวาดที่	1.1ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ชุมชน การย้ายถิ่นฐาน การตั้งชุมชน และอื่นๆ 1.2 ข้อมูล ความสำคัญจุดเด่นทางสถาปัตยกรรมและความ

ลำดับ	กระบวนการ/ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์ของ กระบวนการ	ผลลัพธ์
	สัมผัสเชิงคุณภาพ โดยใช้ชื่อ กิจกรรม “สละไต้ลื้อ”	ชุมชนจัดทำขึ้น) 1.3 จุดเด่นของสถาปัตยกรรม ที่ชุมชนภาคภูมิใจ 1.4 เรื่องราว ประเพณี วัฒนธรรม คติความเชื่อชุมชน	ภาคภูมิใจในภูมิปัญญาพื้นถิ่น (ใช้กระบวนการผ่านภาพถ่าย ที่ชุมชนจัดทำขึ้น) 1.3จุดเด่นของสถาปัตยกรรม ที่ชุมชนภาคภูมิใจ 1.4เรื่ อ ง ร า ว ป ร ะ เ พ ณี วัฒนธรรม คติความเชื่อชุมชน

ที่มา : จากการออกแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน

3.2 กิจกรรมตามแผนที่ 2 แผนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

3.2.1 กิจกรรมการประชุมผู้นำและกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทน
ปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน

3.2.1.1 พื้นที่จังหวัดพะเยา

จากการประชุมผู้นำและกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทน
ปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน
วัฒนธรรม ณ วัดท่าฟ้าใต้ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา พบว่า เอกลักษณ์ของวัดท่าฟ้าใต้ที่ชุมชนให้
ความสำคัญและเข้าใจ ทราบถึงควมมีคุณค่าของงานสถาปัตยกรรม คือ ลักษณะตัวอาคารพระวิหารที่
สวยงาม มีรูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรมที่แสดงตัวตนของเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชาติพันธุ์
ไตลื้อได้อย่างเด่นชัด อีกทั้งภายในพระวิหารยังมีพระประธานที่มีความเก่าแก่ ที่เป็นงานศิลปกรรมที่
เป็นรูปแบบของงานศิลปกรรมไตลื้ออย่างเด่นชัด

นอกจากนี้ยังมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางด้านการทอผ้า ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ทาง
วัฒนธรรมของชุมชนที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิตและภูมิปัญญาทางด้านการทอผ้า
ที่โดดเด่นแห่งหนึ่ง ทั้งนี้มีการนำลักษณะลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไตลื้อมาผสมผสานกับการ
ทอผ้า และการทอตุ่ง โดยมีการประยุกต์การทอผ้าเป็นการทอตุ่งไตลื้อ ซึ่งมีรูปแบบของลวดลายสัตว์
มงคล 12 ราศี ตามความเชื่อของชาวไตลื้อ

ในการสืบทอดในงานศิลปวัฒนธรรมสำคัญของชุมชน ชุมชนได้ให้ความสำคัญ และเป็นสิ่งที่คิดว่าชุมชนอยากให้มีการสืบทอดคือ การตัดเย็บและการทอผ้าในครัวเรือนในรูปแบบ ลวดลายอัตลักษณ์แบบไตลื้อ และการทอตุ่งไตลื้อ

ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนมีกลุ่มการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมซึ่ง ประกอบด้วยผู้สูงอายุ เด็ก และวัยทำงานที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ดีที่สุด และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชนในด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น การตีกลองสะบัดชัย การขับลื้อ(การร้องกลอนเพลงแบบไตลื้อ) การฟ้อนเจิง การแห่ตุ่งไตลื้อ และการพูดภาษาไตลื้อในชุมชน เป็นสิ่งที่ชุมชนให้ความสำคัญและคิดว่าเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสืบทอด

ในด้านอาชีพชุมชนมีการจัดการสานไม้ไผ่และไม้กวาดการผลิตอาหารที่ทางชุมชน พยายามผลักดันให้เป็นสินค้าโอท็อปนอกจากนี้ยังมีกิจกรรมให้บริการรถอีแต่นแก่ผู้ที่สนใจนั่งเที่ยวชม หมู่บ้านพร้อมการเปิดให้บริการที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์การเรียนรู้รูปแบบลักษณะของบ้านไตลื้อ

ภาพที่ 3.8 : การประชุมกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทาง ภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน
ที่มา : การจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา วันที่ 27 ตุลาคม 2555

3.2.1.2 พื้นที่จังหวัดน่าน

จากการประชุมผู้นำและกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนวัฒนธรรม วัดต้นแหลง ต.ไชยพัฒนา อ.ปัว จ.น่านพบว่าเอกลักษณ์ที่สำคัญของวัดต้นแหลง พระวิหารของวัด ซึ่งมีลักษณะของหลังคาที่โดดเด่น(سهลี่แล่น) มีลักษณะหลังคาซ้อนสามชั้น มุงด้วยแป้นเกล็ดไม้ และมีลักษณะของหน้าจั่วพระวิหารรูปลักษณะรัศมีพระอาทิตย์ที่มีความโดดเด่น ภายในอาคารพบลักษณะของแท่นพระประธานที่สามารถเดินรอบพระประธานได้ และองค์พระประธานรูปแบบงานศิลปกรรมไถลื้อมีความเก่าแก่และสวยงามนอกจากนี้ยังมีงานศิลปกรรมปูนปั้นสิ่งที่ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าพระอุโบสถ เป็นสิ่งที่ชุมชนให้ความสำคัญในลำดับรองลงมา

สำหรับประเด็นศิลปวัฒนธรรมสำคัญของชุมชนที่ควรได้รับการสืบทอดทางด้านประเพณี พบว่าประเพณีการรดน้ำดำหัวของผู้สูงอายุในประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการส่งเคราะห์ การจิกองฮั่ว การทานธรรม การทานข้าว พิธีบายศรีสู่ขวัญ และการสืบทอด

ในด้านการประกอบอาชีพ พบว่าการจักสานส้อมไก่และตุ้มปลา เป็นอาชีพเสริมที่สำคัญของชุมชน

ด้านบุคคลที่ต้องการให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน และต้องการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์ของกลุ่มบุคคลเหล่านั้น ได้แก่ กลุ่มเยาวชนโดยให้รวมกลุ่มเยาวชนเพื่อจัดกิจกรรมอบรมพิเศษให้ความรู้ เป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชน เพื่อตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าศิลปวัฒนธรรมของชุมชน โดยการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกันและมีการร่วมพัฒนาทักษะการถ่ายทอดความรู้ ในกลุ่มของผู้สูงอายุควรจัดให้มีการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุเพื่อจัดอบรมให้ผู้สูงอายุสามารถถ่ายทอดความรู้ได้เช่น การเล่านิทานคำเมืองและการอ่านเขียนตัวเมือง พร้อมเสริมสร้างกิจกรรมออกกำลังกายให้ผู้สูงอายุแข็งแรง ในกลุ่มวัยทำงานควรจัดให้มีการจัดฝึกอบรมให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และได้ร่วมมือกับชุมชนในการทำกิจกรรม เช่น การบริจาคทุนหรือสิ่งของ และทางกลุ่มของ พระ/เณร ควรให้ความรู้ประวัติความเป็นมาของวัด พร้อมปลูกจิตสำนึกเนื่องจากส่วนใหญ่ พระ/เณร ไม่ใช่คนในพื้นที่ และควรฝึกเทศน์ธรรมมหาชาติ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น

ภาพที่ 3.9 : การประชุมกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน
ที่มา : การจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน วันที่ 28 ตุลาคม 2555

3.2.1.3พื้นที่จังหวัดเชียงราย

จากการประชุมผู้นำและกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนวัฒนธรรม ณ วัดศรีโคงค์ อ.เชียงของ จ.เชียงรายพบว่าเอกลักษณ์ทางด้านศิลปสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชุมชนและชุมชนให้ความสำคัญในชุมชนวัดศรีโคงค์ คือ หอไตรภายในวัด ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมใต้ถุน ซึ่งมีเอกลักษณ์ที่สำคัญคือตัวอาคารหอไตรมีลักษณะเสาต้นเดียวซึ่งพบเห็นเพียงแห่งเดียวในพื้นที่ภาคเหนือ และรวมถึงงานศิลปกรรมภายในพระวิหารที่มีความสำคัญประกอบด้วยพระประธาน (พระพันแสง) ธรรมมาศ และภายนอกอาคารที่แสดงถึงความเก่าแก่ของชุมชน มีต้นโพธิ์ที่มีอายุมากกว่าห้าร้อยปี

ในด้านความภาคภูมิใจของชุมชน ชุมชนได้มีเรื่องราวความเกี่ยวข้องกับพระนักพัฒนา คือ พระมหาวิจิตร วิจิตรเมธี หรือ ท่าน ว. วิจิตรเมธี เนื่องจากเดิมเคยเป็นวัดของท่าน ว. วิจิตรเมธีเคยจำพรรษา และครอบครัวย้ายถิ่นกำเนิดของท่านเป็นคนในชุมชนวัดศรีโคงค์

ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนบ้านศรีโคงค์ที่มีความสำคัญคือ ประเพณีวันเกี่ยวประเพณีลอยกระทง การดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ เทศกาลเข้าพรรษาและพบสัต์ภักดิ์ซึ่งเป็นของเก่าแก่ลักษณะคล้าย

บ้านไดจำนวนเก้าชั้นมีพระธาตุเขาเขียวที่มีความเก่าแก่ มีแม่น้ำอิงอันมีความเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของ
คนในชุมชนและคนในชุมชนมีความสามัคคี อาศัยในลักษณะแบบญาติพี่น้อง ผู้นำให้ความร่วมมือ และ
มีลักษณะของบ้านที่คงความเป็นเอกลักษณ์ของไตลื้อ หมู่บ้านมีความสงบร่มรื่นและคนในชุมชนมี
ความเชื่อเรื่องน้บถือฝือกทั้งได้มีการจัดตั้งกลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์โดยทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วม
และกลุ่มเสียวซึ่งเป็นกลุ่มพลังขับเคลื่อนในการทำในชุมชนที่มีความสามัคคี โดยมีผู้นำเสียวเป็นผู้ดูแล
กลุ่มเสียวทุกคนอีกทั้งชุมชนยังมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ การเกษตรอุดมสมบูรณ์
พบแม่น้ำห้วยครึ่งซึ่งชาวบ้านใช้บริโภค แหล่งท่องเที่ยวหนองหลวงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและพบป่า
สุสานในชุมชน

ในกิจกรรมการเสวนากับตัวแทนชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน ได้มีการสืบค้นข้อมูลที่มาของคน
ในชุมชน ได้พบว่าพื้นที่วัดครึ่งใต้ เป็นพื้นที่สงครามในอดีต มีการเกณฑ์คนในชุมชนไปทำถนนเพื่อเป็น
เส้นทางสัญจร และพบว่า ในอดีต ราว 150 ปี ก่อน ชาวบ้านในสมัยนั้นเป็นเชื้อสายไตลื้อ โดยการ
อพยพย้ายถิ่นฐาน จากบ้านเจียงลม หรือ เชียงลม เมืองไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
เข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานมาแต่ก่อน แต่ในปัจจุบันพบว่ามีการกลืนของวัฒนธรรมของคนไทยวน(ชน
พื้นเมือง) ทำให้อัตลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นไตลื้อเสื่อมถอยจนไม่เหลือสภาพของชุมชนไตลื้ออยู่ แต่
ทั้งนี้ยังคงมีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมที่ยังหลงเหลือที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของงาน
สถาปัตยกรรมไตลื้อที่แสดงในรูปแบบของหอไตรเสาเดียวที่เหลือเพียงแห่งเดียว อีกทั้งจากคำบอกเล่า
ของผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งมีอายุมากกว่า 85 ปี ได้บอกเล่าตรงกันว่าในอดีตมีการก่อสร้างอาคารไม้เป็น
ลักษณะของอาคารไตลื้อ อยู่บนพื้นที่บริเวณหน้าวัดครึ่งใต้ในปัจจุบัน

สำหรับทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนบ้านครึ่งใต้ที่ชุมชนเล็งเห็นว่ามีค่ามากที่สุด
คือ การไหว้พระธาตุเขาเขียว รองลงมาคือ การสืบทอดประเพณี ได้แก่ ลอยกระทง ดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่
เทศกาลเข้าพรรษาและหนองหลวง ตามลำดับ

นอกจากนี้ ชุมชนอยากให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือในการสนับสนุนทางวัดและ
โรงเรียน และเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชน พบข้อจำกัดคือ การต้อนรับในช่วงฤดู
เพาะปลูกและเก็บเกี่ยวข้าว ดังนั้น ช่วงเวลาที่คนในชุมชนจะสามารถต้อนรับผู้ที่มาเยือนได้ คือ
ช่วงเวลาระหว่างเดือน มกราคม – พฤษภาคม

ภาพที่ 3.10 : การประชุมกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน
ที่มา : การจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงราย วันที่ 17 พฤศจิกายน 2555

3.2.1.4 พื้นที่จังหวัดแพร่

จากการประชุมผู้นำและกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนวัฒนธรรม วัดพระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่พบว่าเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของชุมชนวัดพระหลวง คือ พระธาตุเนิ้งหอพระธรรมหรือหอไตรปิฎก พระประธาน คัมภีร์ไบลาน และหอรฆังที่มีความเก่าแก่และจากความคิดเห็นของชุมชนพบว่า พระธาตุเนิ้งและพระประธานภายในวัด และหอไตรปิฎก มีความสำคัญมากที่สุด และความสำคัญรองลงมาคัมภีร์ไบลาน ตามลำดับ

ทางด้านประเด็นปัญหาพบว่าพระธาตุเนิ้ง เกิดการทรุดตัวตามกาลเวลา อีกทั้งยังขาดคนดูแลขาดการบูรณะจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวทำให้เกิดการเสียหายของพระธาตุ แผ่นดินทรุดตัวเนื่องจากรถบรรทุกวิ่งผ่าน ปัญหาพิธีสงฆ์พระธาตุเลื่อนหายไป พระประธานพบรอยแตกร้าวบริเวณแขนด้านขวาไม่มีงบประมาณในการบูรณะซ่อมแซม ขาดการสืบค้นเรื่องราวประวัติความเป็นมาของพระประธาน และพบลักษณะแผ่นดินแตกร้าวแยกเข้ามาในแนวที่ตั้งของพระประธาน ปัญหาของคัมภีร์ไบลานพบว่าชาวบ้านไม่สามารถอ่านคัมภีร์ได้ มีผู้อ่านได้จำนวนน้อยมากปลวกกัดกินไบลาน อีก

ทั้งยังขาดการเผยแพร่ และอักษรของคัมภีร์เริ่มเลือนลางปัญหาของหอไตรหรือหอธรรม พบว่า โครงสร้างมีส่วนผสมของดินทำให้โครงสร้างหอไตรหรือหอธรรมสูญสลายตามธรรมชาติ อีกทั้งปัญหา หอระฆังยังขาดงบประมาณในการบูรณะซ่อมแซมบันไดชำรุดเนื่องจากแสงแดดทำให้เกิดการผุกร่อน และขาดระบบป้องกันขโมย

สำหรับหน่วยงานที่ชุมชนต้องการการให้มาช่วยเหลือและสนับสนุนคือ กรมศิลปากร วัฒนธรรมจังหวัดอบจ.แพร่คนในชุมชนและสถาบันการศึกษา

ทั้งนี้จากการสืบค้นทางด้านเรื่องราวของประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ พบว่าถึงแม้ชาวบ้านจะเชื่อว่าตนเองพูดภาษาไทยสำเนียงลื้อ เป็นคนไตลื้อที่อพยพมาจากเชียงแสนก็ตามแต่จากการสืบค้นด้วยการสนทนาระหว่างเบื้องต้นของวิทยากรนักประวัติศาสตร์ ศาสตราจารย์สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล และรองศาสตราจารย์สมโชติ อ่องสกุล พบว่าหลักฐานประกอบการแสดงตัวตนของชาติพันธุ์ไตลื้อที่จะช่วยเสริมความแข็งแรงของหลักฐานด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ยังไม่สามารถค้นหาได้ อาทิเช่น อักษรธรรม ภาษาลื้อ การขับร้องกลอนไตลื้อ และการทอผ้าแบบไตลื้อ หรือลวดลายจากผ้าถุงของคนในอดีตแบบไตลื้อ ยังหาไม่พบ แต่ยังเป็นข้อสันนิษฐานเบื้องต้นที่ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าชุมชนเป็นคนไตลื้อจริงๆ ตามความเชื่อของชุมชน เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมจากสังคมเมืองเกษตรกรรม กลายเป็นสภาพสังคมที่คนในสังคมมีอาชีพทำไม้เป็นหลัก ซึ่งอาจก่อให้เกิดการสูญเสียอัตลักษณ์ในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมตามวิถีอัตลักษณ์ของไตลื้อ

ภาพที่ 3.11 : การประชุมกลุ่มองค์ความรู้ประจำชุมชนและการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม ตัวแทนชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน

ที่มา : การจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัยจังหวัดแพร่ วันที่ 18 พฤศจิกายน 2555

ตาราง 3.20 : ผลการการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมเพื่อค้นหาลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตของชุมชน และมรดกทางสถาปัตยกรรมของวัด ในพื้นที่จังหวัดพะเยา ณ.วัดท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

ประเด็นการเสวนาร่วมกับชุมชน	
ประวัติศาสตร์ชุมชนเบื้องต้น	ชุมชนไต้ลื้อ ดั้งเดิมอพยพมาจากสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน อพยพผ่านมากจากจังหวัดน่านและตั้งถิ่นฐานในพื้นที่หมู่บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา
เอกลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรม	ลักษณะตัวพระอุโบสถเป็นทรงเตี้ยก่ออิฐถือปูน ยกพื้นสูงประมาณ 0.50 ม.หลังคาสามชั้นมุงด้วยแป้นเกล็ดตามแบบสถาปัตยกรรมไต้ลื้อหลังคาสามชั้นมุงด้วยแป้นเกล็ด ชั้นที่ 1 เป็นแบบปั้นหยา ครอบวิหารทั้ง 4 ด้านชั้นที่ 2-3 ทรงแบบปราสาทมีหน้าบันทางด้านทิศตะวันตกมีหลังคากันสาดรับทั้งสองด้าน บนชุดหลังคามีระดัดบสอง (ชาวบ้านเรียกว่าป่าวตั้ง) มีลวดลายประดับจากไม้แกะสลักและกระจกตะกั่วประดับ ลวดลายไม้แกะสลักมีลักษณะเสมือนกลีบดอกไม้ ลวดลายหน้าบันเป็นลายเครือเถาวัลลวดลายพรรณพฤกษา สลักการตกแต่งด้วยรูปดอกไม้ บนพื้นหน้าบันลงสีฟ้า น้ำทะเล ทั้งหน้าบันด้านหน้าและด้านหลัง มีนาคัทธน์หรือค้ำยันชายคาตามรูปแบบศิลปไต้ลื้อ โดยรอบพระวิหารทั้งหมด 22 ชุด ตัวนาคัทธน์ทำด้วยไม้แกะสลักลงพื้นสีฟ้า น้ำทะเล มีประตูทางเข้าอาคารทั้งหมด สาม ด้าน ประกอบด้วยด้านหน้า ด้านหลัง และด้านข้างอาคารทางด้านทิศเหนือ ตัวอาคารพระวิหารหันหน้าไปทางด้านทิศตะวันออก รูปแบบของประตูทางเข้ามีขนาดใกล้เคียงกันทุกบาน มีขนาดสัดส่วนแบบพื้นบ้านคือขนาดไม่ใหญ่มากนักโดยถือเอาคติของสัดส่วนมนุษย์ธรรมดา มีหน้าต่างขนาดเล็กตามรูปแบบหน้าต่างที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไต้ลื้อที่อยู่เมืองหนาว คือหน้าต่างมีขนาดเล็กและไม่นิยมแกะสลักตกแต่งบานไม้ของหน้าต่าง ภายในฝ้าเพดานไม่นิยมตกแต่งลวดลาย มีลักษณะเพดานเปิดโล่งบางส่วนและมีฝ้าเพดานบางส่วน ประดับด้วยตุ้งผ้าทอลวดลายสิบสองราศีและลวดลายประดับตามแบบงานทอผ้าแบบอัตลักษณ์ไต้ลื้อ ในด้านงานศิลปกรรมมีองค์พระประธานเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 117.5 เซนติเมตร สูง 227.5 เซนติเมตร อัญเชิญมาจากสิบสองปันนาประดิษฐานบนฐานชุกชีทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมศิลปะไต้ลื้อประดับด้วยลายปูนปั้นรูปเครือเถาลงรักปิดทอง ประดับกระจก มีแท่นธรรมาสันลักษณะคล้าย

ประเด็นการเสวนาร่วมกับชุมชน	
	มณฑปหรือปราสาทฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมยี่สิบชั้นประดับลายปูนปั้นรูปเครือเถาและสัตว์ต่าง ๆ เช่น กวางช้าง ม้า นกยูง ลักษณะเด่นคือลวดลายดอกไม้ที่แพรวพราวไปด้วยกระจกประดับหลากสี
เอกลักษณ์ของชุมชนที่สำคัญ	การทอตุ่งไต้ลื้อ การทอผ้าไต้ลื้อและการตัดเย็บเป็นชุดไต้ลื้อ
	ประเพณีท้องถิ่น พบการตีกลองสะบัดชัย การขับเล้าการฟ้อนเจิงและพิธีการแห่ตุ่งไต้ลื้อ
	การพูดภาษาไต้ลื้อในชุมชน
	การจักสานไม้ไผ่และไม้กวาด
	อาหารไต้ลื้อ น้ำพริกหน่อไม้ และน้ำพริกน้ำผักและเนื้อทอด
ศิลปวัฒนธรรมที่ชุมชนต้องการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้	เรียนรู้คุณค่าลักษณะของบ้านไต้ลื้อเก่า ที่ก่อสร้างโดยฝีมือช่างไต้ลื้อในชุมชน
	เรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญของพระประธานในด้านประวัติศาสตร์และวัสดุสำคัญที่ใช้สร้างองค์พระประธาน
	เรียนรู้ความหมายของตุ่งไต้ลื้อ 12 ราศี
	การท่องเที่ยวชมความงามของวัด ที่โดดเด่นมากที่สุด คือ หลัంగాวิหาร ซึ่งประกอบด้วย ช่อฟ้า หอระฆัง หน้าบันลายเครือเถา เป้าตั้ง นาคทนต์
	เรียนรู้ศูนย์สายใย ที่รวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ และลักษณะการพูดภาษาไต้ลื้อ
	เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน
	สัมผัสถึงวิถีชีวิตในรูปแบบการพักในรูปแบบของโฮมสเตย์
	รับประทานอาหารท้องถิ่นของคนในชุมชน
	การเรียนรู้วิถีทำการเกษตร
	เรียนรู้วิธีการทอผ้า โดยทางชุมชนได้ทอผ้าเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึก ซึ่งผู้ที่สนใจสามารถฝึกการทอผ้าได้
	เรียนรู้ความสำคัญของเครื่องธรรมแทนธรรม
หน่วยงานที่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนทำมาได้	องค์การบริหารส่วนจังหวัด
	องค์การบริหารส่วนตำบล ให้ความร่วมมือทางด้านสืบทอดงานประเพณีในโอกาสต่าง ๆ
	พัฒนาสังคมหน่วย 31 เข้ามาช่วยในเรื่องอาชีพ และการสงเคราะห์

ประเด็นการเสวนาร่วมกับชุมชน	
	ผู้ด้อยโอกาส
	วัฒนธรรมจังหวัด เข้ามาศึกษาในส่วนของภาษาไตลื้อ
	สำนักงานพัฒนาชุมชน
	กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ที่มา : การเสวนาในพื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา วันที่ 27 ตุลาคม 2555

ตาราง 3.21 : ผลการการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมเพื่อค้นหาลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตของชุมชน และมรดกทางสถาปัตยกรรมของวัด ในพื้นที่จังหวัดน่าน ณ วัดต้นแหลง ต.ไชยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน

ประเด็นการเสวนาร่วมกับชุมชน	
ประวัติศาสตร์ชุมชนเบื้องต้น	ชุมชนที่อยู่โดยรอบวัดต้นแหลงในปัจจุบันเป็นคนไทยวน(คนพื้นเมือง) จากการสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์เบื้องต้นพบว่ากลุ่มไทยวนเป็นกลุ่มคนกลุ่มใหญ่ที่ เป็นผู้ดูแลวัดต้นแหลง(ศรีท้าววัด) และจากการทดลองสืบค้นด้วยวิธีการสืบค้นทางประวัติศาสตร์พบว่า การที่มีคนไทยวนเป็นคนกลุ่มใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่จำนวนมากน่าจะเกิดมาจากสาเหตุอันเนื่องมาจากการอพยพย้ายถิ่นออกไปของกลุ่มคนไตลื้อเมื่อหลายร้อยปีก่อน สาเหตุยังไม่ทราบแน่ชัด แต่ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นเนื่องด้วยหมู่บ้านมีลักษณะที่ลุ่มและน้ำสามารถท่วมถึงได้ตลอดเวลา และเป็นลักษณะของการท่วมหลากของน้ำในเวลาอันสั้น ซึ่งอาจเป็นสาเหตุของอุทกภัยที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของคนไตลื้อในอดีต และอีกสาเหตุหนึ่งอาจมาจากภัยจากโรคระบาดและการสงครามในอดีต ก็น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งของการย้ายถิ่นฐาน ซึ่งต่อมาเมื่อเกิดการพัฒนาของเมืองเกิดขึ้นเรื่อยมาทำให้มีกลุ่มคนพื้นเมืองได้อพยพย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่และทำการฟื้นฟูหมู่บ้านให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน
เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม	รูปทรงทางสถาปัตยกรรมของพระวิหาร ¹ การวางแผนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 11.40 เมตร ยาว 19 เมตร พื้นอุโบสถยกสูงจากระดับพื้นดินประมาณ 1.20 เมตร เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะบริเวณที่ตั้งวัดต้นแหลงนี้เป็นบริเวณที่ลุ่มเมื่อถึงฤดูฝน ถ้า

¹ <http://www.lannatouring.com/Nan/Interesting-article/Wat-Tonlang-Nan.htm>

ประเด็นการเสวนาร่วมกับชุมชน	
	มีน้ำป่าหลากจะเกิดน้ำท่วมขังในบริเวณนี้จึงมีการยกพื้นให้สูงขึ้น บริเวณฐานพระอุโบสถที่ยกสูงขึ้นนี้มีการทำฐานย่อมุมลดระดับ ซึ่งเป็นฝีมือของช่างพื้นบ้าน หลังคาของพระอุโบสถเป็นหลังคาทรงสูงขึ้นไปเป็นชั้นๆ 3 ชั้นซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวไตลื้อที่มีความเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศในภูมิภาคนี้จากสัดส่วนและรูปทรงของหลังคาทำให้บริเวณภายในพระอุโบสถมีการระบายอากาศที่ดี ผังพื้นเป็นวิหารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าตัวอาคารแบ่งส่วนใหญ่ๆ คือ บริเวณที่ตั้งฐานชุกชี ค่อนไปทางด้านหลังพระวิหารลักษณะฐานชุกชีตั้งเป็นแบบเดินได้รอบ ด้านข้างทิศใต้ติดผนังเป็นอาสนสงฆ์ยกพื้นสูงขึ้นมาจากพื้นวิหาร 20 เซนติเมตร ก่ออิฐลาดปูนด้านหน้าพระประธานเป็นธรรมมาสน์ไม้ประดับกระจกสี พื้นพระวิหารยกสูงจากพื้นดินประมาณ 1.00 เมตร เป็นปูนลาดขัดมัน ด้านทิศตะวันออก ทิศเหนือ และใต้ตรงส่วนเกือบกึ่งกลางวิหาร มีประตูทางเข้าขนาดกว้างประมาณ 1.30-1.50 เมตรทางเข้าด้านหน้า เข้าตรงกึ่งกลางวิหาร ส่วนประตูทั้งหมดจะมีบานเปิดเปิดเป็นไม้ขนาด 11/2 นิ้ว-2 นิ้วตันทึบใช้วงกล่างบนเจาะรูฝังแกนหมุนรับบานปิดเปิดประตูขนาดใหญ่ ผนังของพระวิหารด้านตะวันตกเป็นผนังทึบตลอดไม่มีหน้าต่าง ส่วนหน้าต่างของพระอุโบสถ เป็นหน้าต่างขนาด 0.50x1.70 เมตรเปิดโล่งมีลูกกรงทำด้วยไม้ เมื่อมองจากด้านข้างพระอุโบสถแล้วจะเห็นถึงการออกแบบหน้าต่างให้กลมกลืนกับส่วนอื่นๆ ได้สวยงามมากและที่สำคัญเพื่อเป็นทางเข้าของแสงแดด เพื่อให้บริเวณภายในพระอุโบสถสว่างขึ้นการเจาะช่องหน้าต่างมีจำนวนไม่มากนักเพื่อป้องกันอุณหภูมิซึ่งจะหนาวเย็นมากในฤดูหนาวจะเห็นได้ว่าประโยชน์ใช้สอยภายในของวิหารที่แบบไตลื้อ คือ ฐานชุกชีธรรมมาสน์ และอาสนสงฆ์ ซึ่งใช้พื้นที่น้อยมากคือประมาณ 1/4 เท่านั้นนอกนั้นเป็นห้องโถงโล่งๆ ซึ่งเป็นบริเวณที่ชาวบ้านหรือฆราวาสใช้ฟังธรรมและประกอบศาสนพิธีต่างๆ เนื่องจากมีหน้าต่างน้อย เจาะรูหรือช่องเล็กๆ แสงเข้าน้อย ดังนั้นภายในจึงมีบรรยากาศสลัวๆ สุกสว่างเฉพาะที่องค์พระประธานภายในวิหารเป็นการชักจูงใจและเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่องค์ประธาน

ประเด็นการเสวนาร่วมกับชุมชน	
	มากขึ้นหากจะมองจากประตูทางเข้าด้านหน้าวิหารทิศตะวันออกเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นตอนเช้าแสงสว่างจะลอดผ่านเป็นลำพุ่งตรงจากประตูผ่านเสาวิหารที่เรียงกันเป็นแถวทางด้านหน้าตรงเข้าสู่พระประธานซึ่งลอยเด่นอยู่ท่ามกลางแสงสลัวๆ ทึบๆ ภายในพระวิหารนับเป็นวิธีที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความปิติและศรัทธาขึ้นมาอย่างไม่รู้ตัวและคงจะเป็นความสำเร็จของผู้ตั้งใจสร้างวิหารหลังนี้ขึ้นมาประกอบกับลานด้านหน้าวิหารและกำแพงเตี้ยๆ ที่กั้นเขตรอบนอกวิหารซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้วิหารมีคุณค่าในเรื่องของการจัดที่ว่างและองค์ประกอบในสถาปัตยกรรม หน้าบันพระวิหารการประดับหน้าบันด้วยไม้ลงสีเป็นรัศมีพระอาทิตย์แบบแฉกและแผ่นโลหะประดับสีขาวด้วยการประดับเรียงเป็นรัศมีตรงส่วนหน้าของหน้าบันแบบชาวบ้านไทลื้อและมีการตกแต่งประกอบด้วยตัวเครื่องลายอง นาคและช่อฟ้าแบบพื้นบ้าน เป็นลักษณะเริ่มต้นของศิลปะการตกแต่งแบบไทลื้อการตกแต่งเชิงชายหรือชายน้าด้วยไม้ซี่แหลมรอบๆอาคารส่วนที่ลดชายน้าลงมาทุกชั้นเป็นลักษณะของเมืองน่าน การตกแต่งตุงและธงกระดาษสีต่างๆที่ใช้ประกอบงานบุญและพิธีกรรมของชาวเมืองน่านมีตกแต่งงานศิลปกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของไทลื้อ วัสดุผนังหลังคามุงด้วยแป้นเกล็ด(กระเบื้องไม้) ซึ่งแต่เดิมในประวัติกล่าวว่าทรวดโถมหมดสภาพเสื่อมอายุมุงใหม่เมื่อปี พ.ศ.2499 เพราะเหตุที่ไม่เป็นวัสดุที่หามาทำแป้นเกล็ดได้ง่ายในสมัยนั้นเมื่อประกอบเป็นรูปร่างแล้วดูเข้ากับสภาพเชิงผนังตอนล่างที่ทำอิฐก่อเป็นลวดบัวไปตามแนวยาวรอบๆวิหารตอนเชิงล่างทั้งหมด
เอกลักษณ์ของชุมชนที่สำคัญ	การรดน้ำดำหัวของผู้สูงอายุในประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการส่งเคราะห์ การจิกองฮั่ว การทานธรรม การต๋านข้าว พิธีบายศรีสู่ขวัญ และการสืบชะตา ทางด้านงานไม้ พบการทำฮอก และการทำกระบวยตักน้ำทางด้านจักสาน พบการสานสุ่มไก่ และการสานตุ้มปลา
ศิลปวัฒนธรรมที่ชุมชนต้องการให้นักท่องเที่ยวได้	การชื่นชมงานสถาปัตยกรรมของชุมชน
	การชื่นชมงานศิลปกรรมภายในวัด

ประเด็นการเสวนาร่วมกับชุมชน	
เรียนรู้	การชื่นชมภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน
กลุ่มของคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	กลุ่มเยาวชนโดยให้รวมกลุ่มเยาวชนเพื่อจัดกิจกรรมอบรมพิเศษให้ความรู้ เป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชน เพื่อตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าศิลปวัฒนธรรมของชุมชน โดยการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกันและมีการร่วมพัฒนาทักษะการถ่ายทอดความรู้ ในกลุ่มของผู้สูงอายุควรจัดให้มีการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุเพื่อจัดอบรมให้ผู้สูงอายุสามารถถ่ายทอดความรู้ได้เช่น การเล่านิทานคำเมืองและการอ่านเขียนตัวเมือง พร้อมเสริมสร้างกิจกรรมออกกำลังกายเพื่อให้ผู้สูงอายุแข็งแรง ในกลุ่มวัยทำงานควรจัดให้มีการจัดฝึกอบรมให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และได้ร่วมมือกับชุมชนในการทำกิจกรรม เช่น การบริจาคทุนหรือสิ่งของ และทางกลุ่มของ พระ/เณร ควรให้ความรู้ประวัติความเป็นมาของวัด พร้อมปลูกจิตสำนึกเนื่องจากส่วนใหญ่ พระ/เณร ไม่ใช่คนในพื้นที่ และควรฝึกเทศน์ / ธรรมมหาชาติ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน	หน่วยงานที่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านต้นแหลง คือ กรมศิลปากรได้เข้ามามีส่วนร่วมบูรณะซ่อมแซมวัดต้นแหลง และนักการเมืองท้องถิ่น รวมถึงทางเทศบาลได้จัดงบประมาณในการทำป้าย สวนหย่อม และประชาชนได้ร่วมทำแผนพัฒนา ในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นภายในชุมชนและร่วมสืบสานงานวัฒนธรรม ประเพณีประจำปี เช่น ลอยกระทง แห่เทียน เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนช่วยได้เหลือตนเองในการบริจาค เงินและสิ่งของเมื่อปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน
ประเด็นเพิ่มเติมที่มีความสำคัญในพื้นที่	ศิลปวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ไว้ในชุมชนชุมชน คือ วัดต้นแหลง และศิลปวัฒนธรรมที่หากไม่เร่งอนุรักษ์อย่างเร่งด่วน จะเกิดการสูญหายไป คือ ประเพณีทานธรรม และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชน นักท่องเที่ยวควรเดินทางมายังวัดต้นแหลงมากที่สุด เพื่อชมความงามของหลังคาสามชั้น พระประธาน แท่นธรรมมาส และฝาผนัง โดยเรียงตามลำดับจากความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนนอกจากวัดต้นแหลง หากนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาชุมชนควรเล็งเห็นความสำคัญของฮอก เพื่อให้เรียนรู้และเห็นคุณค่าสืบต่อไป

ตาราง 3.22 :ผลการการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมเพื่อค้นหาลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตของชุมชน และมรดกทางสถาปัตยกรรมของวัด ในพื้นที่จังหวัดน่าน ณ.วัดศรีโคงค์ ต.ศรีโคงค์ อ.เชียงของ จ.เชียงราย

ประเด็นการเสวนาร่วมกับชุมชน	
ประวัติศาสตร์ชุมชนเบื้องต้น	ในกิจกรรมการเสวนากับตัวแทนชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน ได้มีการสืบค้นข้อมูลที่มาของชุมชน ได้พบว่าพื้นที่วัดศรีโคงค์ได้ เป็นพื้นที่สงครามในอดีต มีการเกณฑ์คนในชุมชนไปทำถนนเพื่อเป็นเส้นทางสัญจร และพบว่า ในอดีต ราว 150 ปี ก่อน ชาวบ้านในสมัยนั้นเป็นเชื้อสายไตลื้อ โดยการอพยพย้ายถิ่นฐาน จากบ้านเชียงลม หรือ เชียงลม เมือง(แขวง)ไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานมาแต่ก่อน แต่ในปัจจุบันพบว่าการกลืนของวัฒนธรรมของคนไทยวน(ชนพื้นเมือง) ทำให้อัตลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นไตลื้อเสื่อมถอยจนไม่เหลือสภาพของชุมชนไตลื้ออยู่ แต่ทั้งนี้ยังคงมีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมที่ยังหลงเหลือที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของงานสถาปัตยกรรมไตลื้อที่แสดงในรูปแบบของหอไตรเสาเดี่ยวที่เหลือเพียงแห่งเดียว อีกทั้งจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งมีอายุมากกว่า 85 ปี ได้บอกเล่าตรงกันว่าในอดีตมีการก่อสร้างอาคารไม้เป็นลักษณะของอาคารไตลื้อ อยู่บนพื้นที่บริเวณหน้าวัดศรีโคงค์ในปัจจุบัน
เอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม	รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของหอไตรรูปแบบสถาปัตยกรรมไตลื้อ มีลักษณะโครงสร้างเสาเดี่ยว มีค้ำยันโดยรอบสี่ด้านช่วยรับน้ำหนัก ลักษณะของอาคารตั้งอยู่บนฐานคอนกรีตล้อมรอบด้วยน้ำ ทราบว่าแต่เดิมตั้งอยู่บริเวณหนองน้ำด้านหน้าวัด และได้มีการย้ายเข้ามาก่อสร้างใหม่ในพื้นที่ที่ภายในวัด ลักษณะของอาคารมีขนาด 3.30x3.30 ม. ผนังไม่มีลักษณะผิวด้านโดยรอบ มีทางเข้าด้วยช่องเปิดด้านหน้า ไม่มีการติดตั้งบันไดแบบตายตัว หลังคามีสลักขี้ผึ้งตัด มีระดับคอสองประดับด้วยลายคำรูปเทวดา โดยรอบทั้งสี่ด้าน และมีการประดับด้วยกระจกตะกั่วหรือแก้วเงินเป็นรูปดอกไม้ การตกแต่งหน้าบันเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษา ประดับด้วยกระจกตะกั่ว

ประเด็นการเสวนาร่วมกับชุมชน	
	มีบ้านลุมพูนาคและซ่อฟ้าแบบพื้นบ้าน เป็นลักษณะเริ่มต้นของศิลปะการตกแต่งแบบไถลื้อ หลังคามุงด้วยแผ่นไม้แป้นเกล็ด
เอกลักษณ์ของชุมชนที่สำคัญ	หอไตรเสาดเดียวสถาปัตยกรรมไถลื้อ มีพระธาตุเขาเขียว และการสืบทอดประเพณี ได้แก่ ลอยกระทง ดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ และเทศกาลเข้าพรรษาชุมชนพบบ่อน้ำวัดครึ่งใต้ แม่น้ำอิงมีวิถีชีวิตความผูกพันกับชุมชนและมีความอุดมสมบูรณ์ ภายในหมู่บ้านมีความสงบร่มรื่น อีกทั้งคนในหมู่บ้านมีความสามัคคี อาศัยอยู่กันแบบญาติพี่น้อง ผู้นำให้ความร่วมมือทุกคน กลุ่มเสี้ยวเป็นกลุ่มกลุ่มพลังขับเคลื่อนในการทำในชุมชน ที่มีความสามัคคี โดยมีผู้นำเสี้ยวเป็นผู้ดูแลกลุ่มเสี้ยวทุกคนการพูดภาษาไทยสำเนียงไถลื้อ พบสัตว์พันธุ์ซึ่งเป็นของเก่าแก่มีลักษณะคล้ายบันไดจำนวนเก้าชั้น มีความเชื่อเรื่องนบถือผี อีกทั้งชุมชนมีการเกษตรที่มีความอุดมสมบูรณ์ พบแม่น้ำห้วยครึ่งซึ่งชาวบ้านใช้บริโภค หนองหลวงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และมีป่าสุสานในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังมีความเกี่ยวข้องกับ ท่าน ว วชิระเมธี ซึ่งเป็น ถิ่นกำเนิด/ภูมิสำเนาเดิม และชุมชนมีโรงเรียนบ้านครึ่งใต้ มีอาคารเรียนรวม 80 พรรษา ซึ่งคนในหมู่บ้านให้ความสำคัญกับโรงเรียนบ้านครึ่งใต้และถือเป็นความภาคภูมิใจของประชาชน
ศิลปวัฒนธรรมที่ชุมชนต้องการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้	ชื่นชมงานสถาปัตยกรรม และการเชื่อมศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในชุมชน
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน	ชุมชนต้องการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือในการสนับสนุนวัดและโรงเรียน
ประเด็นเพิ่มเติมที่มีความสำคัญในพื้นที่	ประเด็นทางด้านปัญหาของวัดครึ่งใต้ พบปัญหาเกี่ยวกับวัด คือ พบหลังคาวิหารรั่วซึม หอไตรทรุดโทรม มีนกพิราบมาอาศัยในบริเวณวิหาร ก่อให้เกิดความสกปรก จำนวนศาลาพักผ่อนภายในวัดไม่เพียงพอเนื่องจากขาดปัจจัยในการสร้าง บริเวณพื้นที่ภายในวัดคับแคบ สำหรับ พระ/เณร ยังทำหน้าที่ของตนได้ไม่มีเท่าที่ควร ควรเพิ่มทัศนียภาพภายในวัดให้มีความสวยงามมากขึ้น กำแพงวัดทรุดโทรม ธรรมชาติเกิดการชำรุดหอไตรขาดบันไดเพื่อขึ้นไปเยี่ยมชม ส่วนน้ำดื่มประปาเกิดการขัดข้อง กลองภายในวัดเสียหาย เกิดการชำรุด ภูมิ และห้องครัว

ตาราง 3.23 :ผลการการเสวนากับตัวแทนปราชญ์ชุมชนผู้นำทางภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมเพื่อค้นหาลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตของชุมชน และมรดกทางสถาปัตยกรรมของวัด ในพื้นที่จังหวัดน่าน. วัดพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่

วัดพระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	
ประวัติศาสตร์ชุมชนเบื้องต้น	วัดพระหลวง ตั้งอยู่เลขที่ 177 หมู่ที่ 5 ตำบลพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ นับเป็นโบราณสถานเก่าแก่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านพระหลวงในปัจจุบันวัดนี้ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าสร้างขึ้นในสมัยใด จากตำนานวัดพระหลวงซึ่งเรียบเรียงขึ้นเมื่อ พ.ศ.2509 โดยพระครูปัญญาภิบาล อภิโย เจ้าอาวาสรูปที่ 13 ได้กล่าวว่าแต่เดิมหมู่บ้านและวัดพระหลวงแห่งนี้เคยเป็นป่าใหญ่ดงหลวงมาก่อนมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นหนาทึบ มีสัตว์ป่าชุกชุม จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2330 ได้มีชนกลุ่มใดชื่อชาวเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำนวน 3 กลุ่มพากันอพยพลงมาทางใต้ถึงบ้านสูงเม่น จังหวัดแพร่โดยมีพระภิกษุสามเณรและชาวบ้าน 3 วัด 3 หมู่บ้าน มาสร้างบ้านเรือนเป็นหมู่บ้านขึ้นและช่วยกันบูรณะปฏิสังขรณ์วัดร้าง ตลอดจนพระประธานองค์ใหญ่ในวิหารและให้ชื่อวัดนี้ว่า “วัดพระหลวง” หรือ “วัดหลวงด่าน” เนื่องจากในอดีตวัดพระหลวงเป็นวัดหน้าด่านด้านใต้ของเมืองแพร่และเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านพระหลวง” ซึ่งทั้งวัดและหมู่บ้านมีคำว่าหลวงคงเกิดจากที่มีพระประธานองค์ใหญ่ซึ่งใหญ่แปลว่าหลวงในภาษาท้องถิ่น หรือการมีชาวบ้านอพยพมาอยู่มากถึง 3 หมู่บ้านและ 3 วัดด้วยกันและสถานที่นี้ในอดีตมีการตั้งอยู่ในพื้นที่เป็นป่าใหญ่ดงหลวง วัดพระหลวงมีโบราณสถานที่มีความสำคัญหลายแห่งคือเจดีย์วัดพระหลวง หอไตร หอระฆังซึ่งชาวบ้านได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานให้เป็นปูชนียสถานที่ควรค่าแก่การ

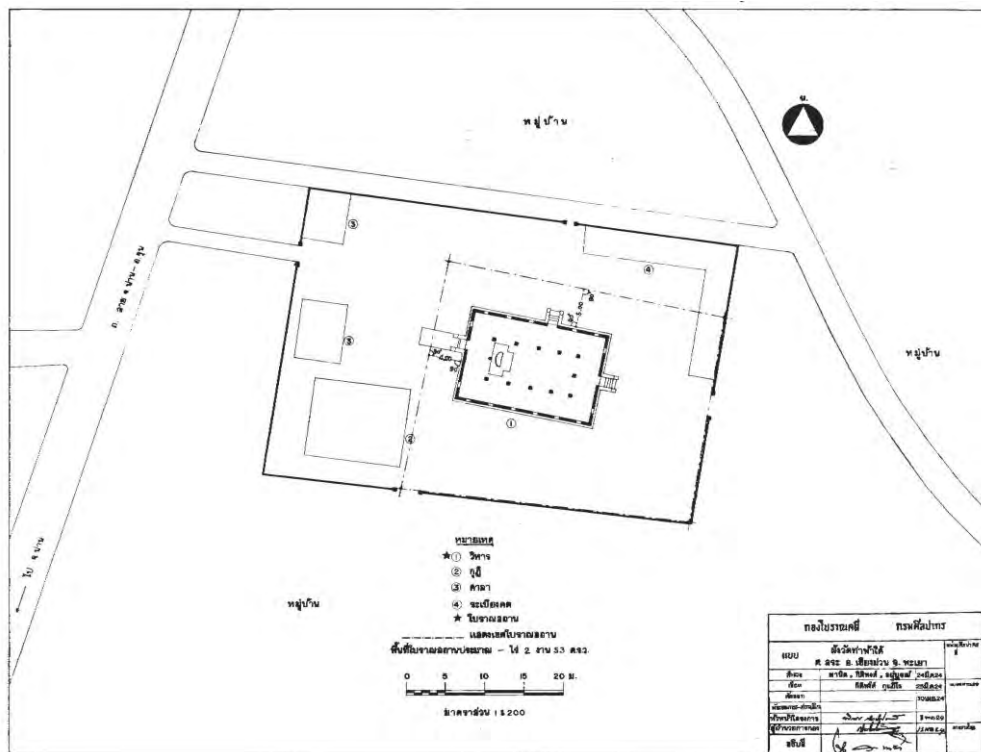
วัดพระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่	
	เคารพสักการะและเป็นศูนย์รวมของชุมชนในท้องถิ่นสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้
เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม	อาคารหอไตร หอไตรสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2458 ในสมัยพระครูชัยลังการเป็นเจ้าอาวาสลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบพื้นเมืองผสมกับศิลปะรัตนโกสินทร์ในผังรูปสี่เหลี่ยมหลังคาตอนบนเป็นทรงจั่วผสมปั้นหยา มุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์หรือกระเบื้องหางว่าว โดยลักษณะหลังคาตอนบนเป็นทรงจั่วตัดหลังคาตอนล่างลาดคลุมทั้ง 4 ด้าน ซ่อฟ้าเป็นรูปหงส์ใบระกาเป็นไม้แผ่นเดียวแกะสลักเป็นนาคลายองมีบันไดทางขึ้น 2 ด้าน มีซุ้มคลุมบันไดหลังคาซุ้มเป็นแผ่นไม้ มีเสาตุงกระด้างสลักด้วยไม้ประดับอยู่ด้านหน้า 2 เสาบนยอดมีหงส์ไม้ประดับอยู่เสาละตัว ภายในหอไตรมีค้ำกิริใบลานอยู่ 21 หมวดจำนวน 5,154 ผู้รูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรมเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมไทย ยุครัตนโกสินทร์ ซึ่งได้รับอิทธิพลของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สกูลช่างไต้ล้อ ซึ่งสามารถสังเกตได้จากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของรูปทรงหลังคาซึ่งสามารถเทียบได้กับรูปทรงของหลังคาพระวิหารในงานสถาปัตยกรรมไต้ล้อและลวดลายประดับพันธุ์พฤกษา เหมือนกับงานศิลปกรรมวัดท่าฟ้าใต้ อ.เชียงคำ จังหวัดพะเยาและลวดลายหน้าบันบริเวณซุ้มทางเข้าซึ่งมีรูปแบบเสมือนรัศมีพระอาทิตย์ซึ่งปรากฏรูปแบบคล้ายคลึงกับหน้าบันพระวิหารไต้ล้อ วัดต้นแหลง ต.ไชยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน
เอกลักษณ์ของชุมชนที่สำคัญ	ชุมชนมีวัดพระหลวงที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์
ศิลปวัฒนธรรมที่ชุมชนต้องการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้	การท่องเที่ยวชมความงามของวัด ที่โดดเด่นมากที่สุด คือ หอพระธรรม เจดีย์เนิ้ง และหอกลอง หอระฆัง
	พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของวัดพระหลวง
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน	ชุมชนต้องการความร่วมมือจากกรมศิลปากร วัฒนธรรมจังหวัด อบจ.แพร่ สถาบันการศึกษาและคนในชุมชน

ที่มา : การเสวนาในพื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา วันที่ 18 พฤศจิกายน 2555

3.2.2 ข้อมูลทางสถาปัตยกรรมของวัดไต้ในจังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่และน่าน

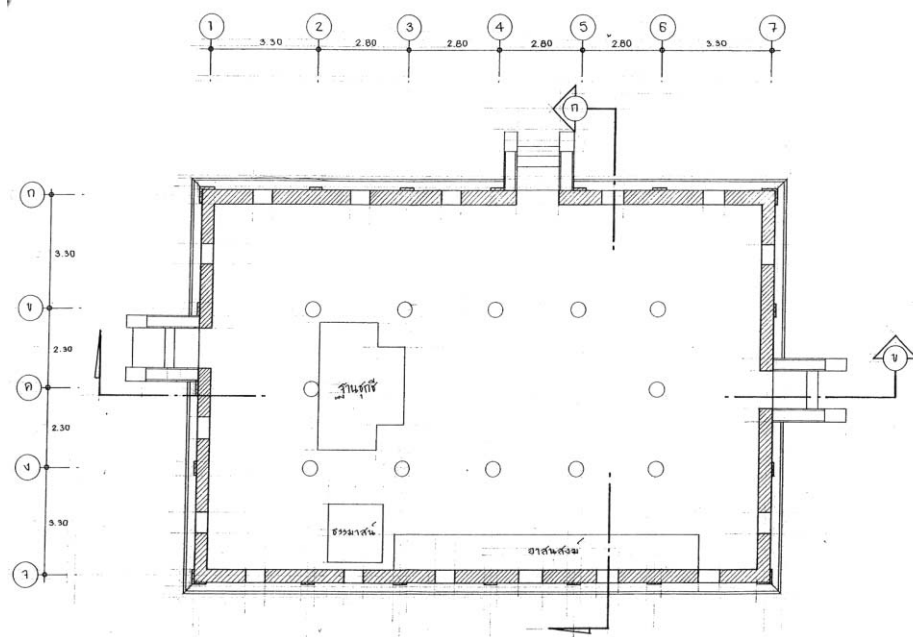
3.2.2.1 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมวิหารวัดท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วน จังหวัด

พะเยา

ภาพที่ 3.12 : แสดงผังบริเวณ วัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

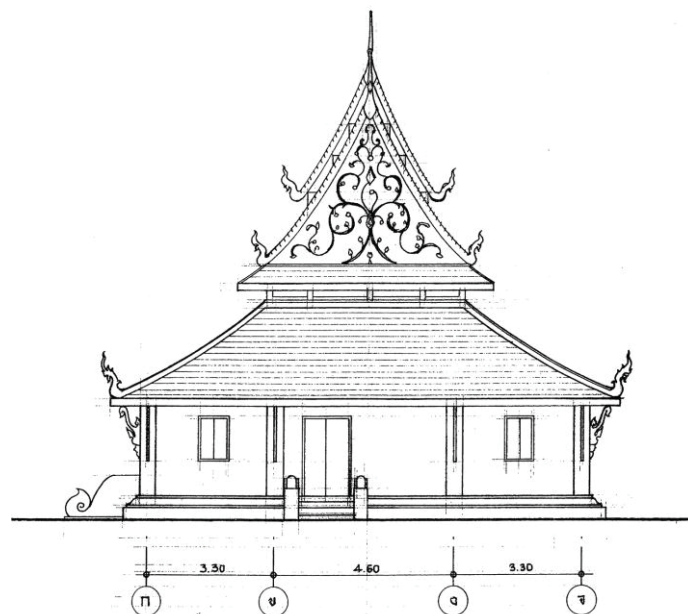
ที่มา:เว็บไซต์กรมศิลปากร<http://www.gis.finearts.go.th>

ภาพที่ 3.13 : แสดงแปลนวิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารใต้ลือในวัฒนธรรมล้านนา

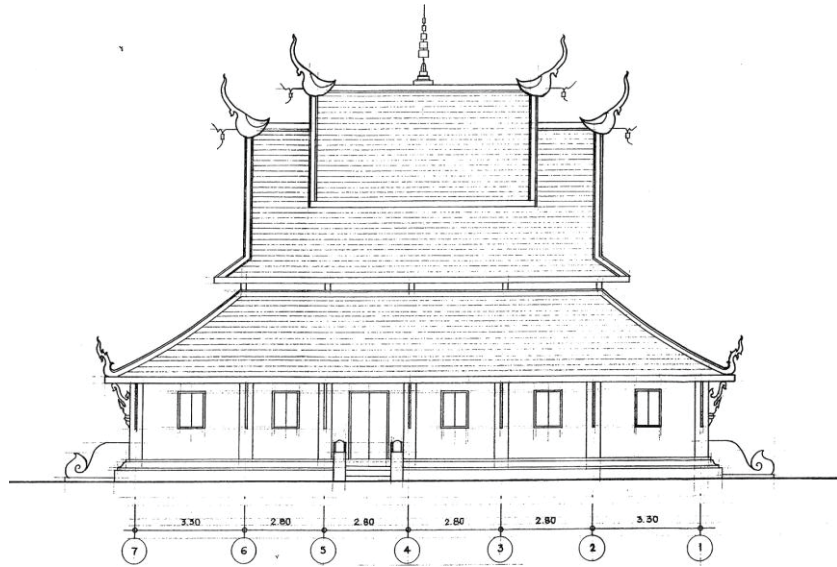
(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 137

ภาพที่ 3.14 รูปด้านทิศตะวันตก วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารใต้ลือในวัฒนธรรมล้านนา

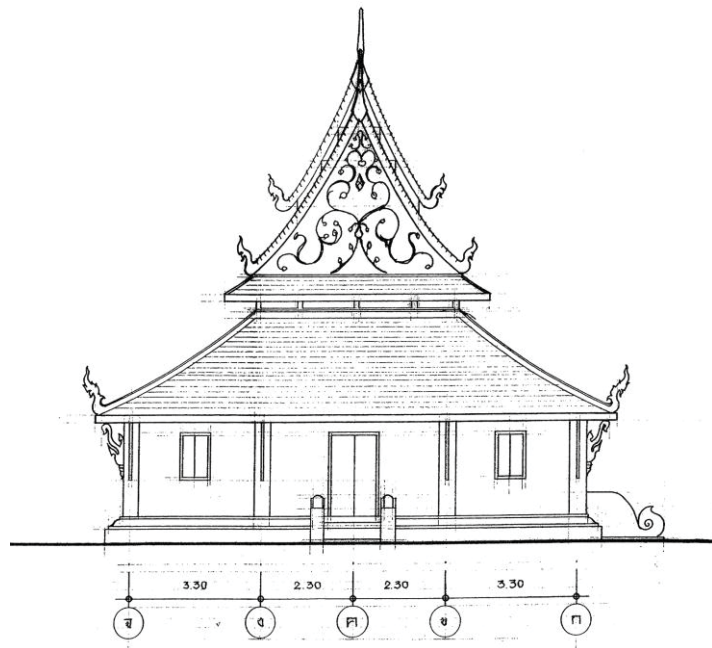
(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 141

ภาพที่ 3.15: แสดงรูปด้านทิศเหนือ วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารไตลื้อในวัฒนธรรมล้านนา

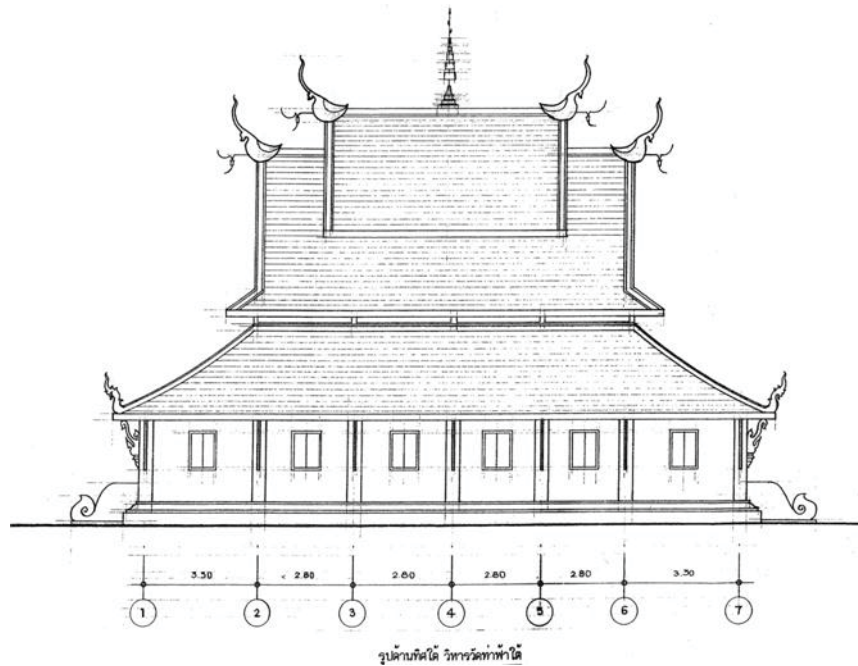
(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 138

ภาพที่ 3.16 :แสดงรูปด้านทิศตะวันออก วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารไตลื้อในวัฒนธรรมล้านนา

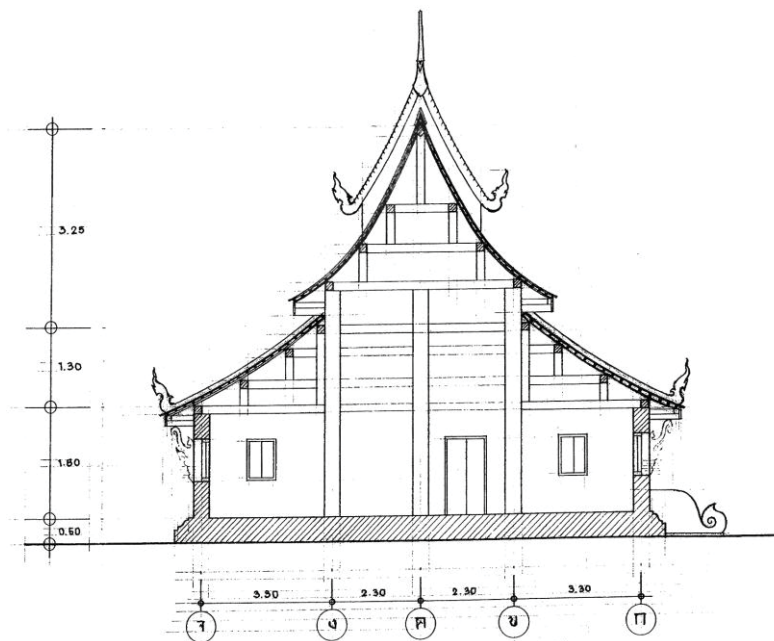
(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 140

ภาพที่ 3.17: รูปด้านทิศตะวันออก วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารไตลื้อในวัฒนธรรมล้านนา

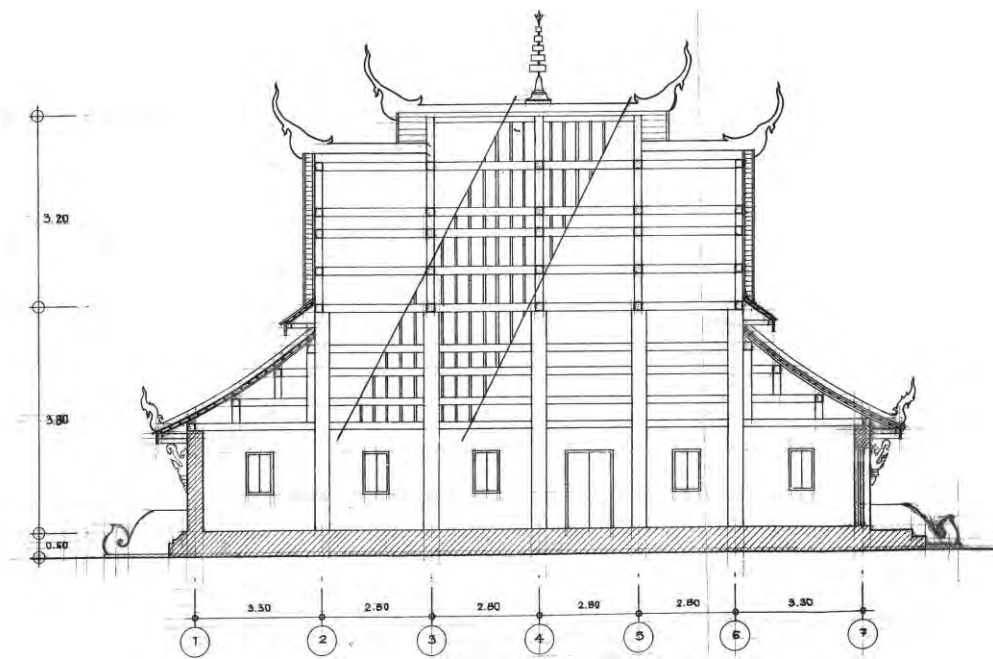
(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 139

ภาพที่ 3.18: แสดงรูปตัดตามขวาง วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารไตลื้อในวัฒนธรรมล้านนา

(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 142

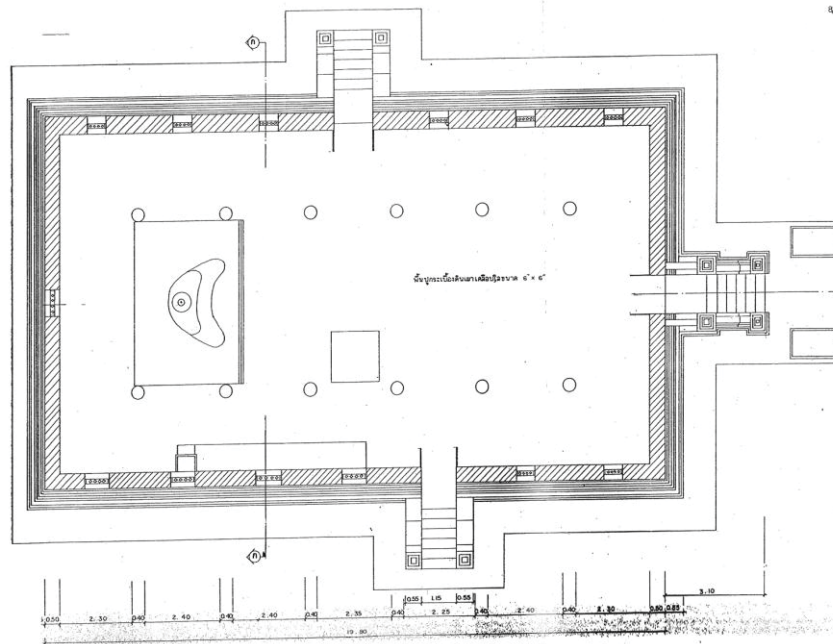
ภาพที่ 3.19: รูปตัดตามยาว วิหารวัดท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารใต้ลือในวัฒนธรรมล้านนา

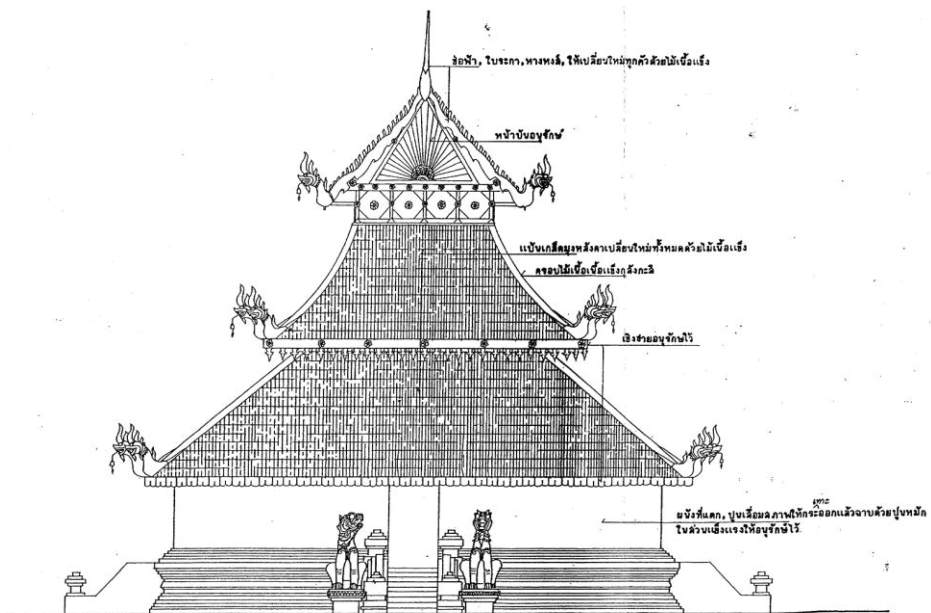
(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 143

[illegible]

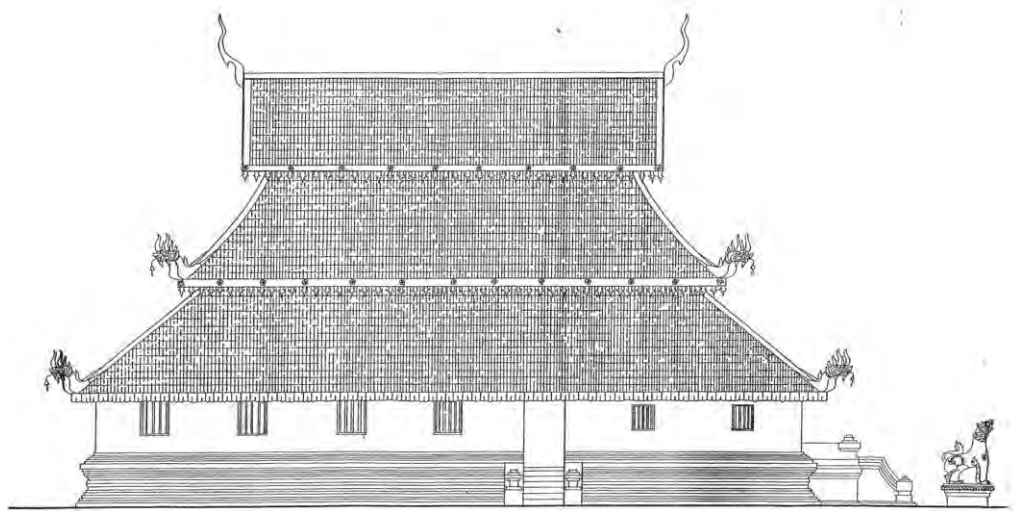
ที่มา:เว็บไซต์กรมศิลปากร<http://www.gis.finearts.go.th>

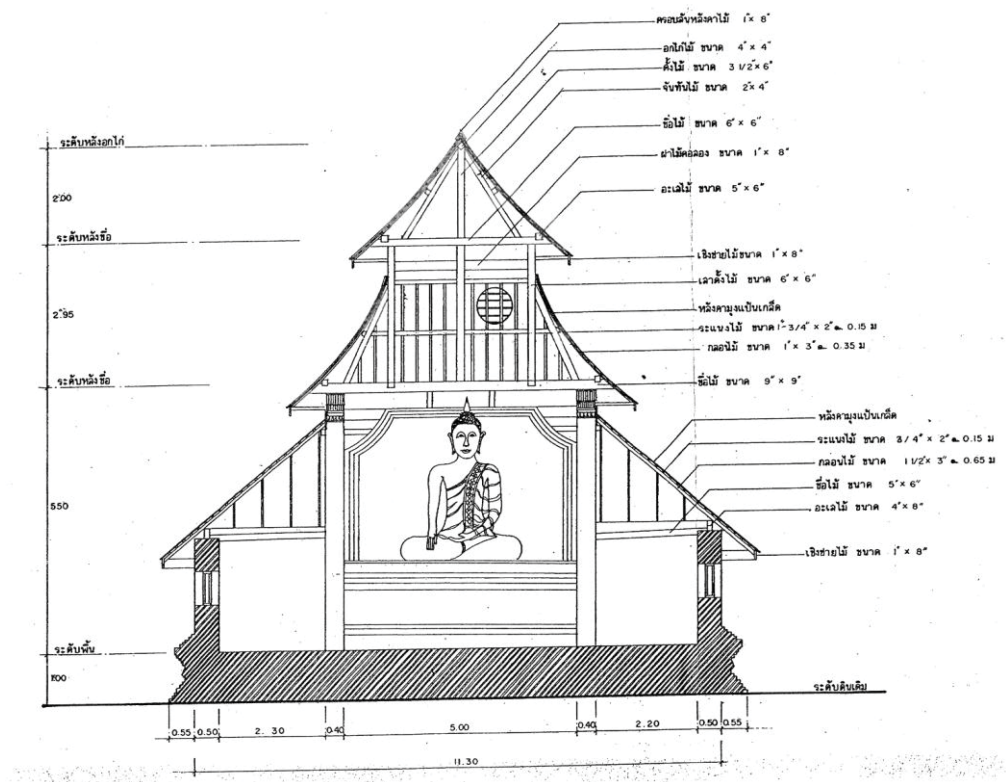
ภาพที่ 3.21 :แสดงแปลนวิหารวัดต้นแหลง บ้านต้นแหลง ต.ชัยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน
ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารไตลื้อในวัฒนธรรมล้านนา
(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 83

ภาพที่ 3.22:แสดงรูปด้านทิศตะวันออกวิหารวัดต้นแหลง บ้านต้นแหลง ต.ชัยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน
ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารไตลื้อในวัฒนธรรมล้านนา
(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 85

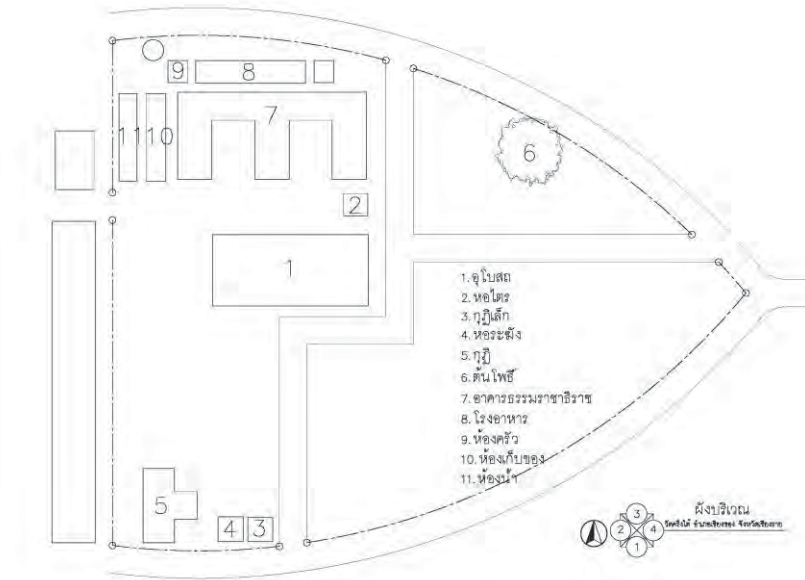
ภาพที่ 3.23 :แสดงรูปด้านทิศใต้ วิหารวัดต้นแหลง บ้านต้นแหลง ต.ชัยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน
ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารไดลื้อในวัฒนธรรมล้านนา
(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 84

ภาพที่ 3.24 :แสดงรูปตัดด้านสกัด วิหารวัดต้นแหลง บ้านต้นแหลง ต.ชัยวัฒนา อ.ปัว จ.น่าน
ที่มา : นายกอบยศ ยิ้มอ่อน, การศึกษาวิหารไดลื้อในวัฒนธรรมล้านนา
(จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน) หน้าที่ 86

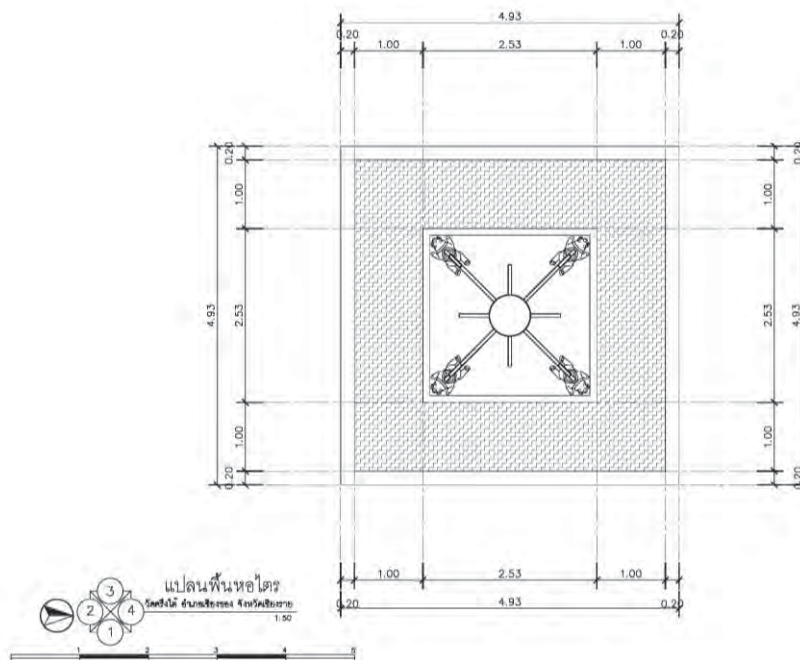
3.2.2.3 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมของวัดไต้ในจังหวัดเชียงราย

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมหอพระไตรปิฎกวัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

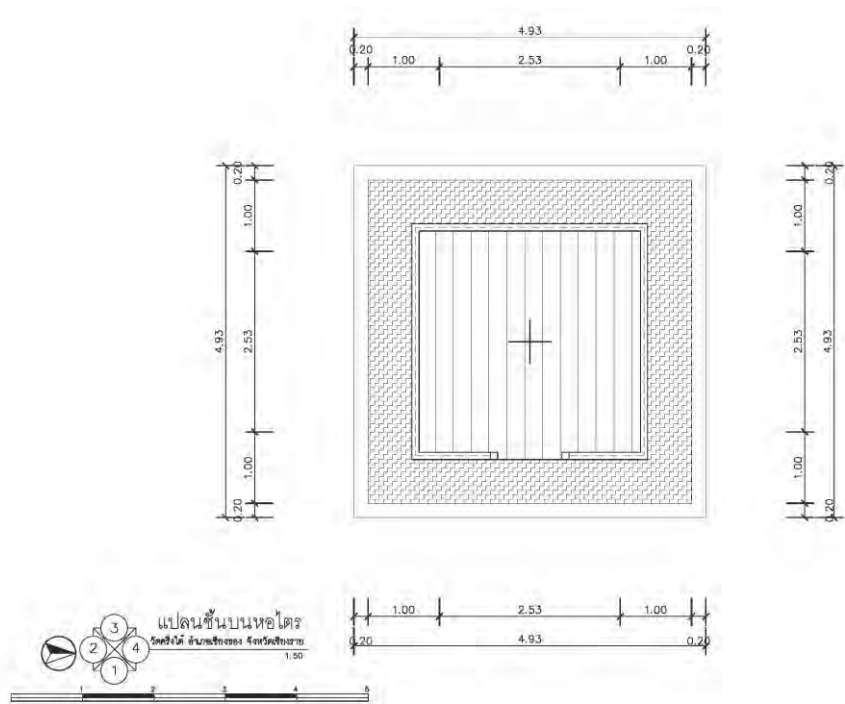
ภาพที่ 3.25:แสดงผังบริเวณวัดศรีโสดา ต.ศรี อ.เมือง จังหวัดเชียงราย

ที่มา : การรังวัดตัวอาคารวันที่ 7 พฤศจิกายน 2555

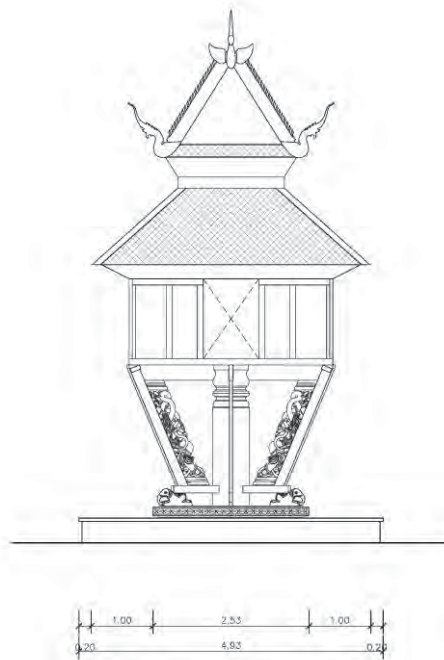

ภาพที่ 3.26 :แสดงแปลนพื้นหอไตรวัดศรีโสดา ต.ศรี อ.เมือง จังหวัดเชียงราย

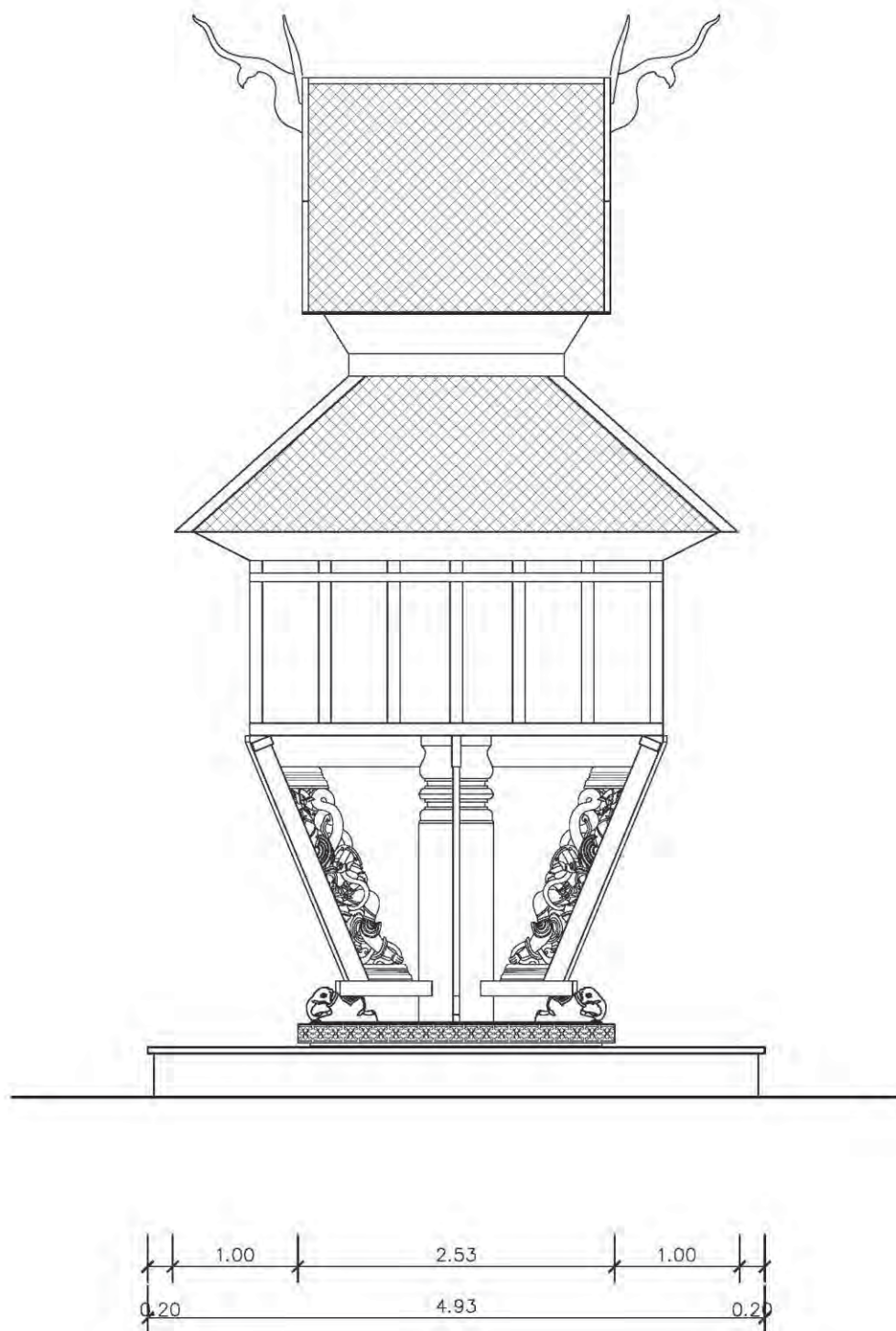
ที่มา : โดยอรทัย มหารรรณและอัมเรศ เทพมาการังวัดตัวอาคารวันที่ 7 พฤศจิกายน 2555

ภาพที่ 3.27:แสดงแปลนชั้นสองหอไตรวัดศรีไ้ ต.ศรี อ.เชียงของ จังหวัดเชียงราย
ที่มา : โดยอรทัย มหารรรณและอัมเรศ เทพมาการังวัดตัวอาคารวันที่ 7 พฤศจิกายน 2555

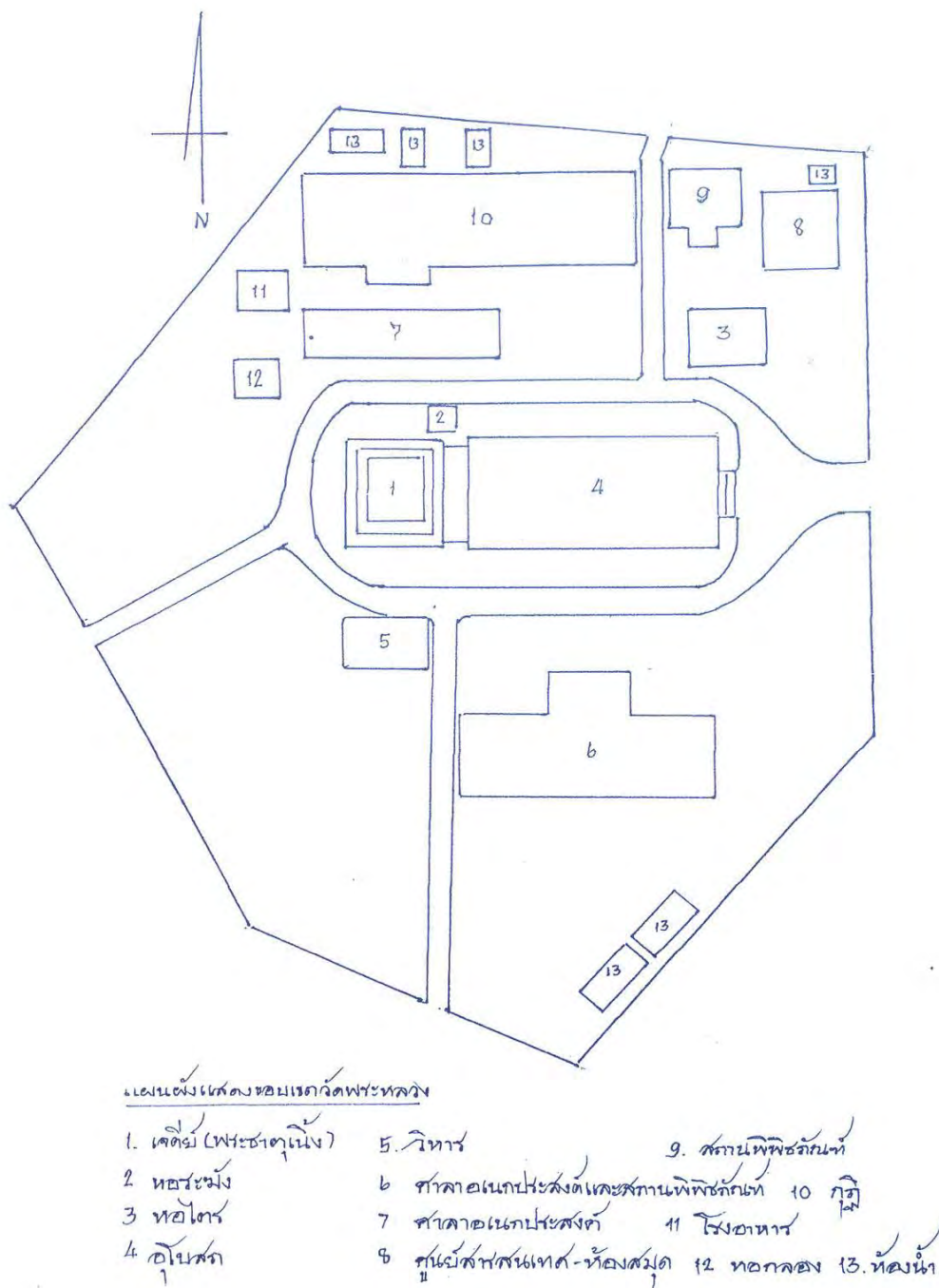

ภาพที่ 3.28:แสดงแปลนรูปด้านหน้า หอไตรวัดศรีไ้ ต.ศรี อ.เชียงของ จังหวัดเชียงราย
ที่มา : โดยอรทัย มหารรรณและอัมเรศ เทพมาการังวัดตัวอาคารวันที่ 7 พฤศจิกายน 2555

ภาพที่ 3.29 :แสดงแปลนรูปด้านข้าง หอไตรวัดศรีไค้ ต.ศรี อ.เชียงของ จังหวัดเชียงราย
ที่มา : โดยอรทัย มหาวรรณและอัมเรศ เทพมาการังวัดตัวอาคารวันที่ 7 พฤศจิกายน 2555

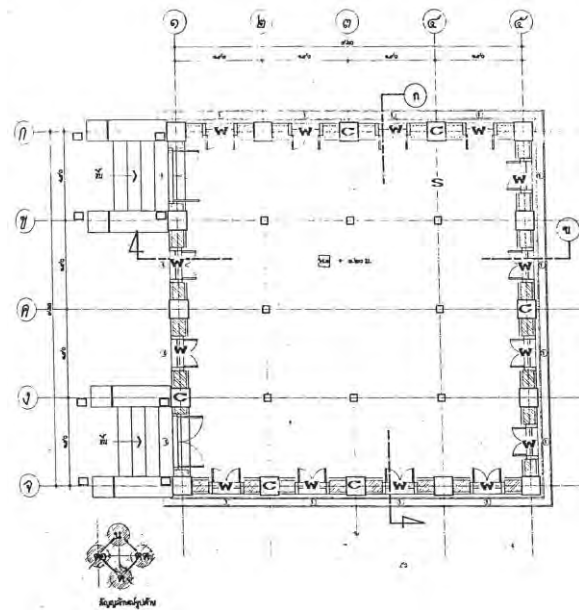
3.2.2.4 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมของวัดไถในจังหวัดแพร่

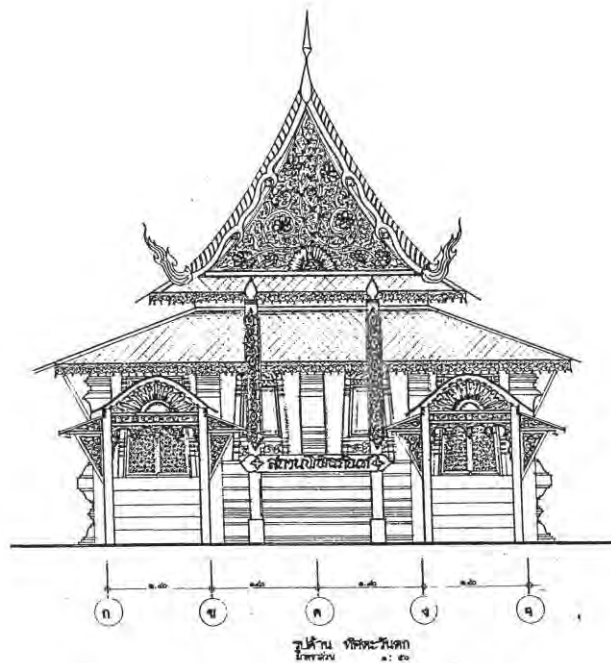
ภาพที่ 3.30 : แสดงผังวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่

ที่มา : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เฌอ กรีน, รายงานการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีและการบูรณะ

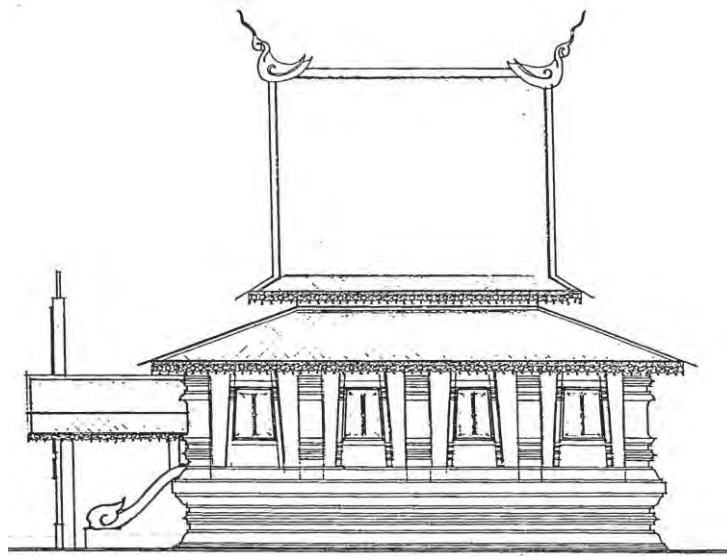
โบราณสถานวัดพระหลวง

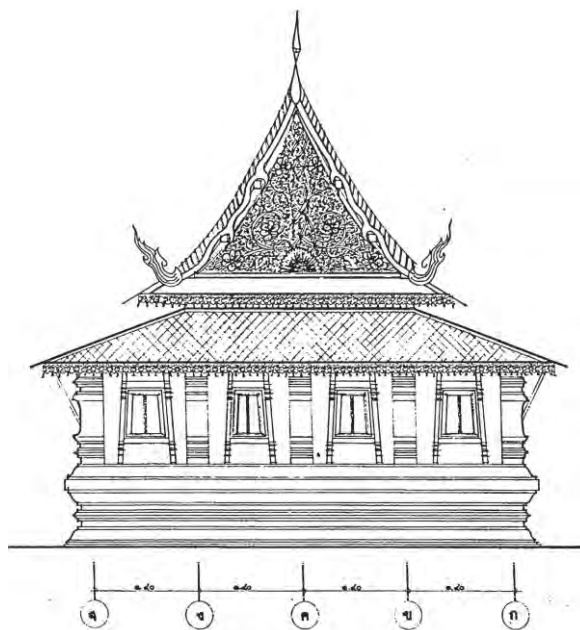
ภาพที่ 3.31:แสดงแปลน หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่
ที่มา : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เฌอ กรีน, รายงานการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีและการบูรณะ
โบราณสถานวัดพระหลวง หน้าที่ 66

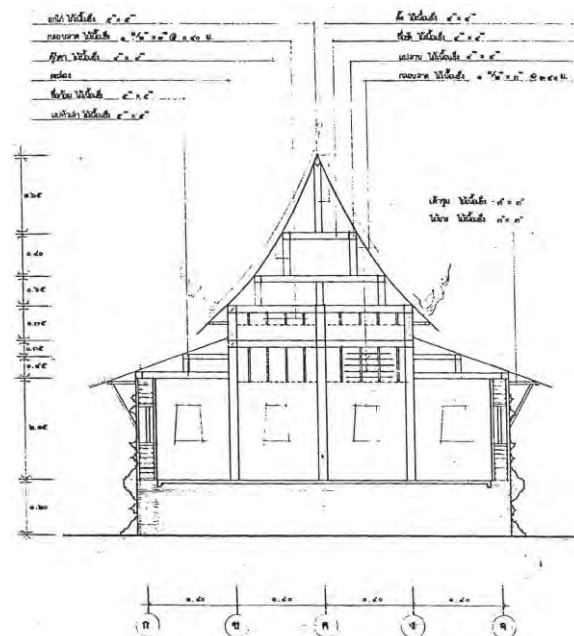
ภาพที่ 3.32:แสดงรูปด้านทิศตะวันตก หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่
ที่มา : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เฌอ กรีน, รายงานการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีและการบูรณะโบราณสถานวัด
พระหลวง หน้าที่ 61

ภาพที่ 3.33 : แสดงรูปด้านทิศใต้ หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่
ที่มา : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เฌอ กรีน, รายงานการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีและการบูรณะ
โบราณสถานวัดพระหลวง หน้าที่ 63

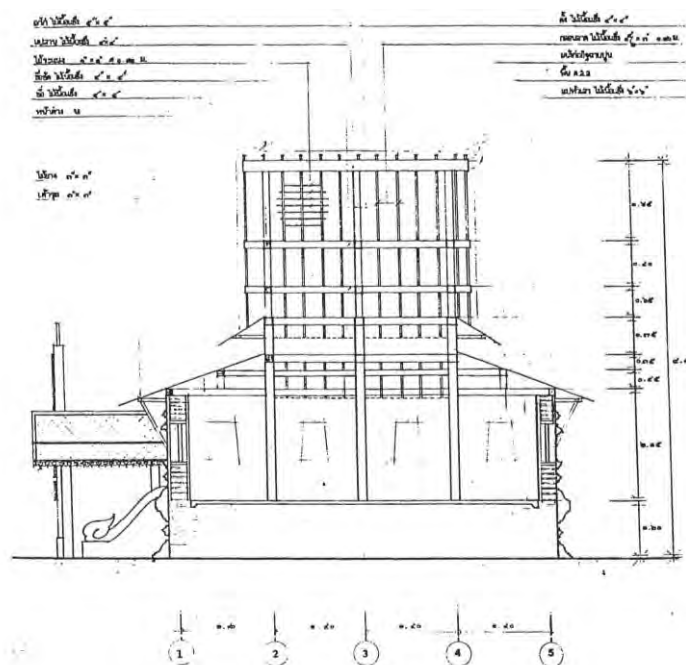

ภาพที่ 3.34:แสดงรูปด้านทิศตะวันออก หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่
ที่มา : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เฌอ กรีน, รายงานการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีและการบูรณะโบราณสถานวัด
พระหลวง หน้าที่ 62

ภาพที่ 3.35:แสดงรูปตัดด้านสกัด หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่
ที่มา : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เฌอ กรีน, รายงานการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีและการบูรณะ

โบราณสถานวัดพระหลวง หน้าที่ 64

ภาพที่ 3.36:แสดงรูปตัดตามยาว หอไตรวัดพระหลวง บ้านพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่
ที่มา : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เฌอ กรีน, รายงานการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีและการบูรณะ

โบราณสถานวัดพระหลวง หน้าที่ 65

3.2.3 การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

3.2.3.1 การสืบค้นงานสถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยวิธีการเขียนเส้น ถอดลดทลาย การตรวจสอบ สี วัสดุ การตรวจสอบ ขนาด สัดส่วน ทางสถาปัตยกรรมกับพื้นที่จริงโดยวิธีการวัดขนาด ตรวจสอบระยะจริงในงานสถาปัตยกรรม

(1) พื้นที่จังหวัดพะเยา.วัดท่าฟ้าใต้ ต.สระ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

ภาพที่ 3.37 : แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา

ที่มา : กิจกรรมโครงการวิจัยย่อยที่ 1 วันที่ 27 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 3.38 : แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พี่ที่วิจัยจังหวัดพะเยา

ที่มา : กิจกรรมโครงการวิจัยย่อยที่ 1 วันที่ 27 ตุลาคม 2555

(2) พื้นที่จังหวัดน่าน.วัดต้นแหลง ต.ไชยวัฒนาอ.ปัว จ.น่าน

ภาพที่ 3.39 : แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน

ที่มา : กิจกรรมโครงการวิจัยย่อยที่ 1 วันที่ 28 ตุลาคม 2555

ภาพที่ 3.40 : แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน

ที่มา : กิจกรรมโครงการวิจัยย่อยที่ 1 วันที่ 28 ตุลาคม 2555

(3) พื้นที่จังหวัดน่าน ณ.วัดศรีโสดา ต.ศรี อ.เชียงของ จ.เชียงราย

ภาพที่ 3.41 : แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงราย
ที่มา : กิจกรรมโครงการวิจัยย่อยที่ 1 วันที่ 18 พฤศจิกายน 2555

ภาพที่ 3.42 : แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์รักษาศาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน
ที่มา : กิจกรรมโครงการวิจัยย่อยที่ 1 วันที่ 18 พฤศจิกายน 2555

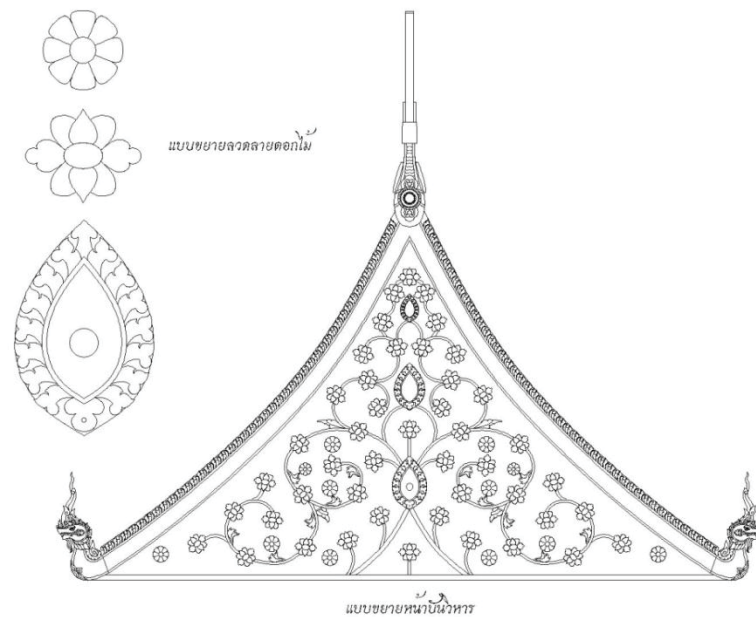
(4) พื้นที่จังหวัดแพร่ ณ.วัดพระหลวง ต.พระหลวง อ.สูงเม่น จ.แพร่

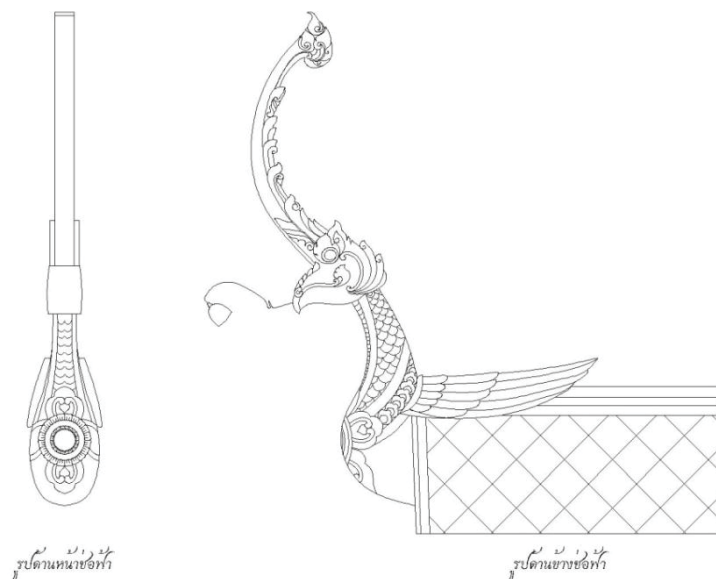
ภาพที่ 3.43 : แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน
ที่มา : กิจกรรมโครงการวิจัยย่อยที่ 1 วันที่ 18 พฤศจิกายน 2555

3.2.3.2 รูปแบบของงานศิลปกรรมองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในกระบวนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

(1) พื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา

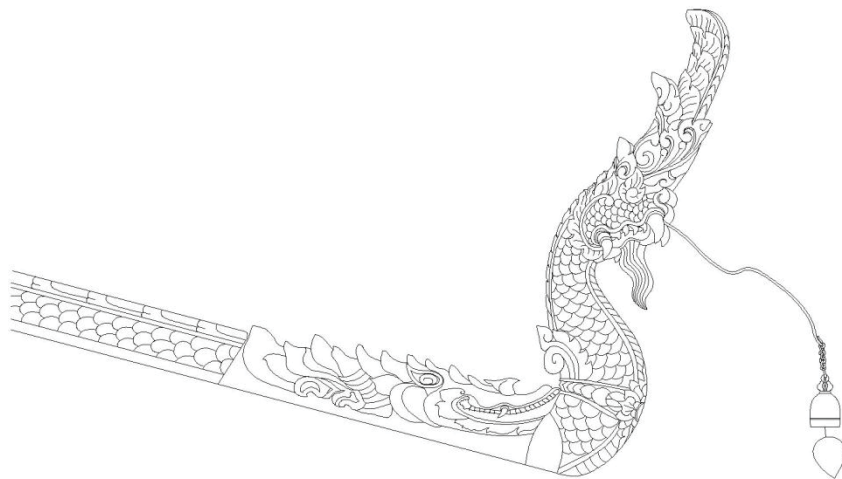
ภาพที่ 3.44 : แสดงแบบขยายหน้าบันและลวดลายบริเวณหน้าบันวิหารวัดท่าฟ้าใต้
ที่มา : โดยอรรถัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2555

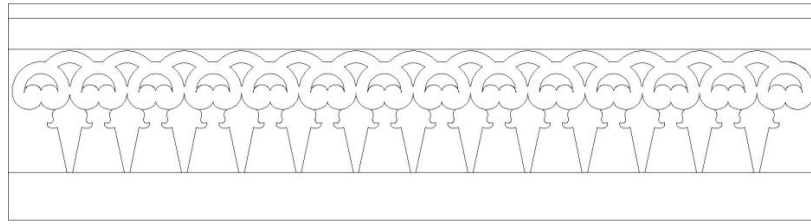
ภาพที่ 3.45 : แสดงแบบขยายหอพักหลังคาวิหารวัดท่าฟ้าใต้
ที่มา : โดยอรรถัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2555

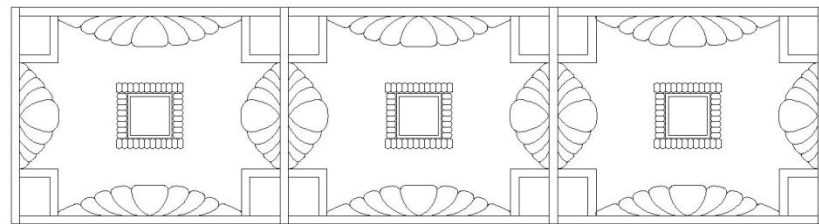
ภาพที่ 3.46 : แสดงแบบขยายลดทอนหางหงส์หลังคัจฉวิหารวัดท่าฟ้าใต้
ที่มา : โดยอรรถัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2555

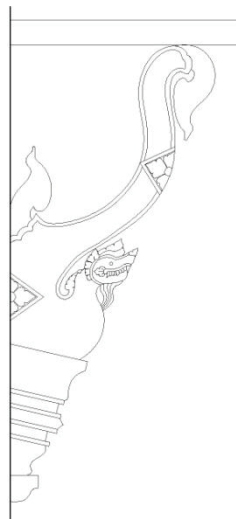
ภาพที่ 3.47 : แสดงแบบขยายลดทอนบริเวณหางหงส์หลังคาปั้นหยาวิหารวัดท่าฟ้าใต้
ที่มา : โดย อรรถัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2555

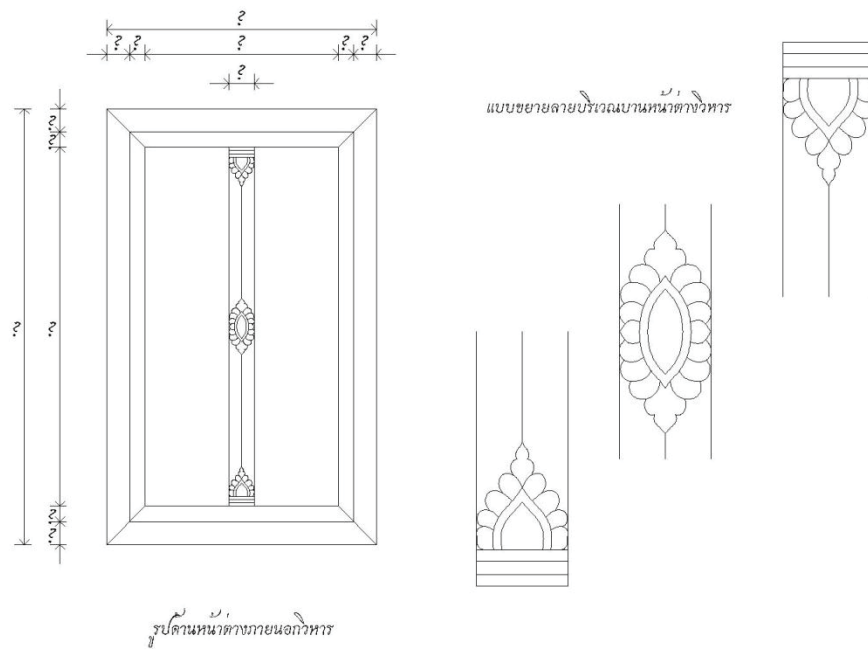
ภาพที่ 3.48 : แสดงแบบขยายลดทอนบริเวณเชิงชายหลังคาวิหารวัดท่าฟ้าใต้
ที่มา : โดย ורתัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2555

ภาพที่ 3.49 : แสดงแบบขยายลดทอนบริเวณคอสองหลังคาวิหารวัดท่าฟ้าใต้
ที่มา : โดย ורתัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2555

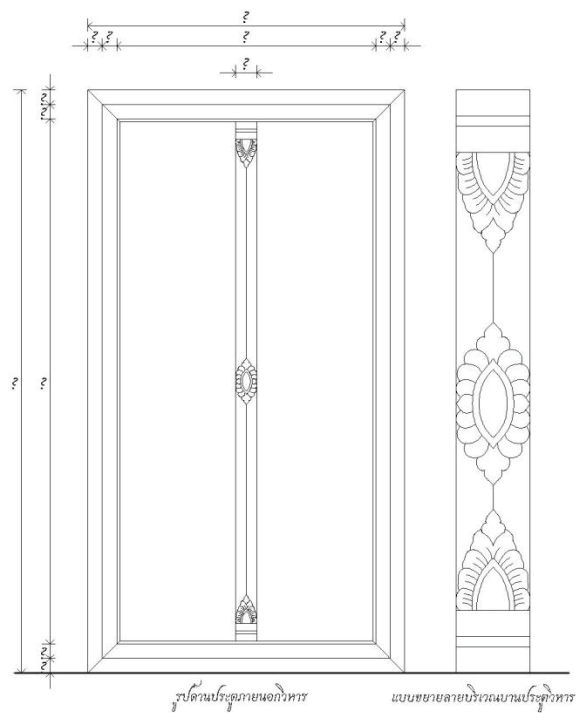

ภาพที่ 3.50 : แสดงแบบขยายลดทอนคันทวยวิหารวัดท่าฟ้าใต้
ที่มา : โดย ורתัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2555

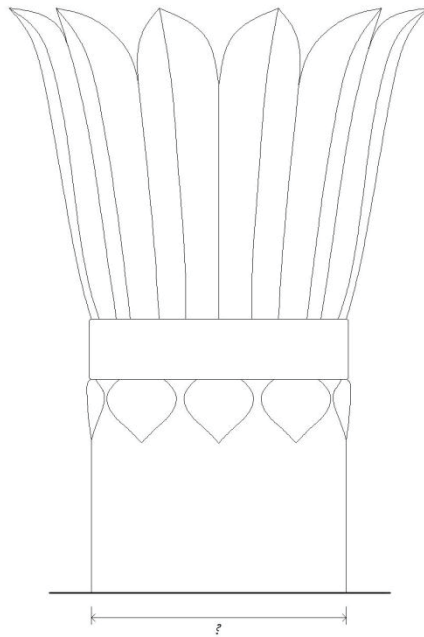
ภาพที่ 3.51 : แสดงแบบขยายลวดลายหน้าต่างวิหารวัดท่าฟ้าใต้

ที่มา : โดยอรรถัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2555

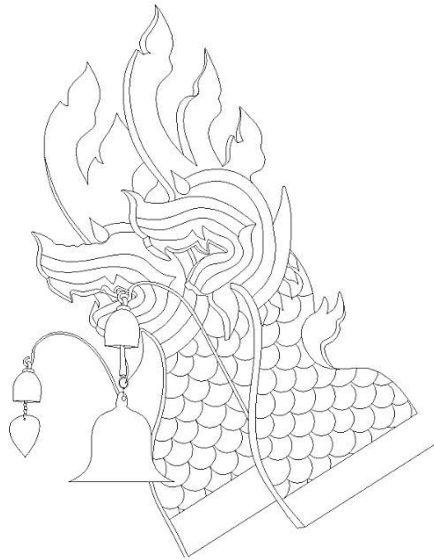
ภาพที่ 3.52 : แสดงแบบขยายลวดลายประตูวิหารวัดท่าฟ้าใต้

ที่มา : โดยอรรถัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2555

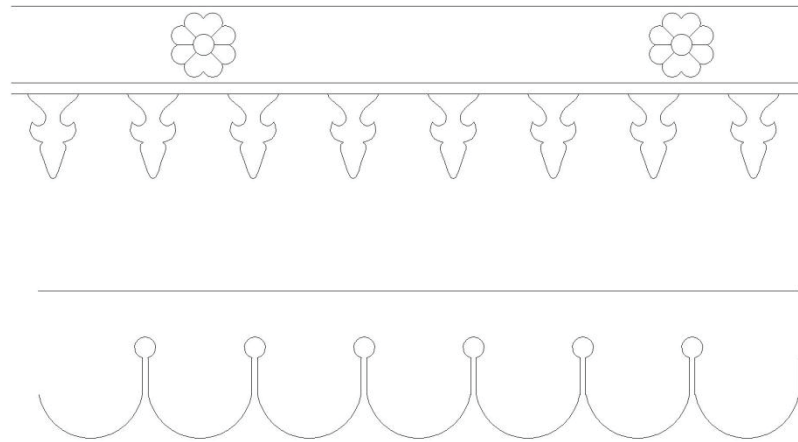

ภาพที่ 3.53 : แสดงแบบขยายลดทอนบริเวณบัวหัวเสาภายในวิหารวัดท่าฟ้าใต้
ที่มา : โดยอรทัย มหารวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2555

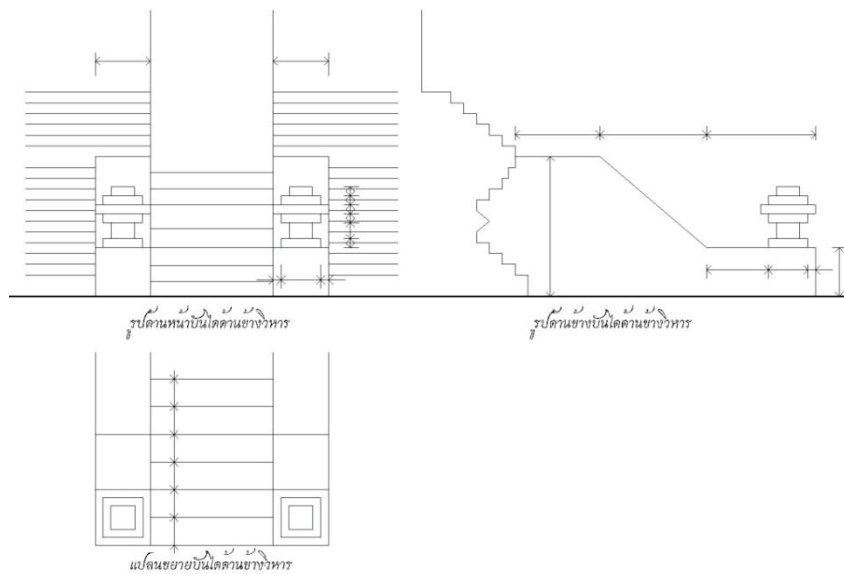
(2) พื้นที่วิจัยจังหวัดน่าน

ภาพที่ 3.54 : แสดงแบบขยายทางหงส์หลังคาปั้นหยาวิหารวัดต้นแหลง
ที่มา : โดย อรทัย มหารวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2555

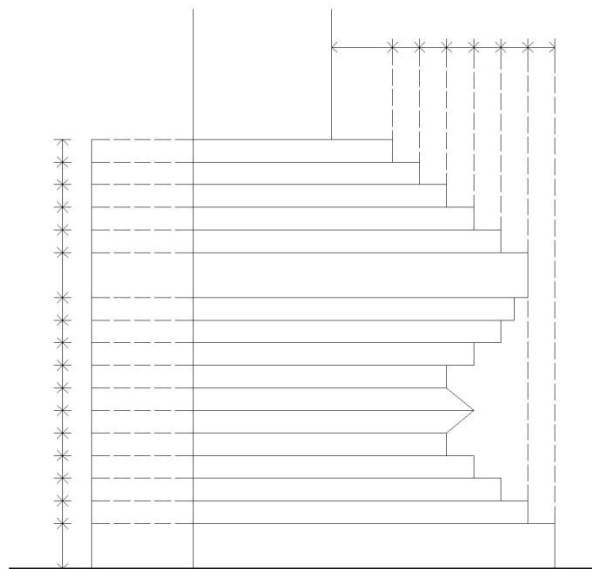

ภาพที่ 3.55: แสดงแบบขยายลวดลายบริเวณเชิงชายหลังคาวิหารวัดต้นแหลง
ที่มา : โดย อรทัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2555

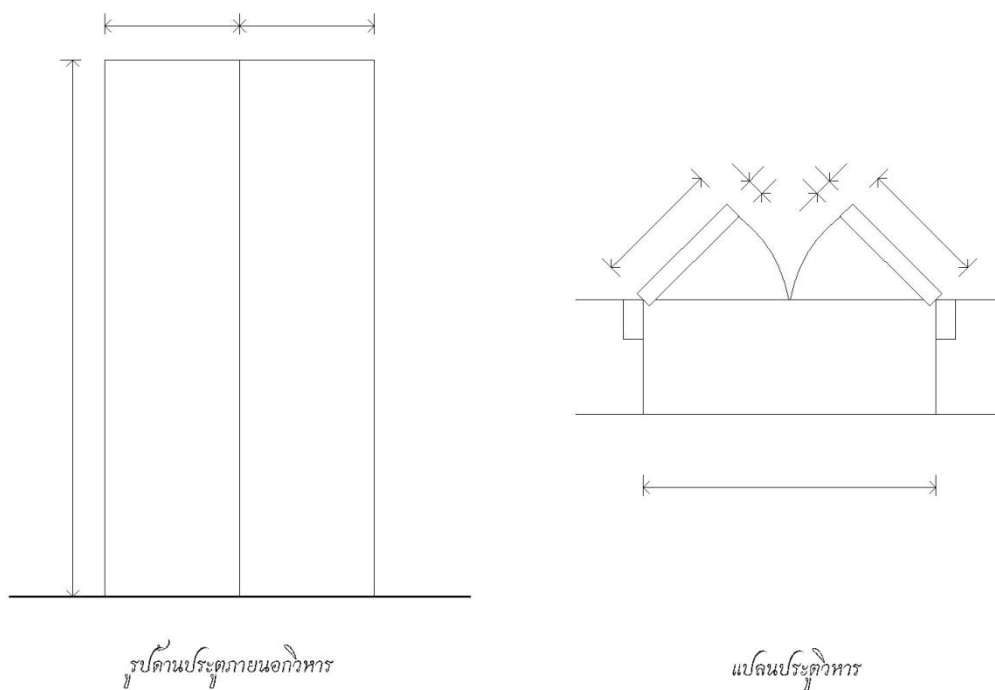
ภาพที่ 3.56 : แสดงแบบขยายบันไดทางเข้าด้านข้างวิหารวัดต้นแหลง

ที่มา : โดย อรทัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2555

ภาพที่ 3.57 : แสดงแบบขยายฐานบัววิหารวัดต้นแหลง

ที่มา : โดย อรทัย มหารวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2555

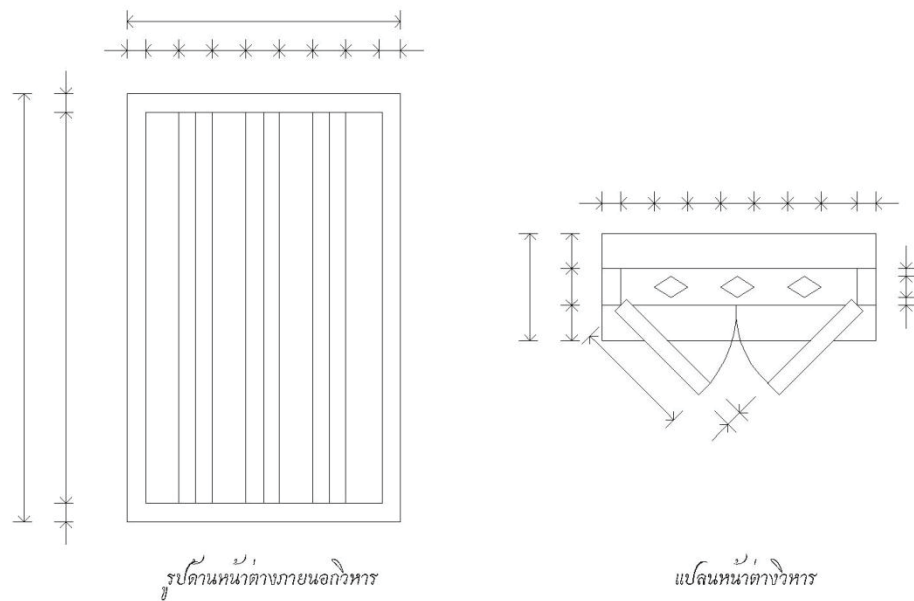

รูปด้านประตูภายนอกวิหาร

แปลนประตูวิหาร

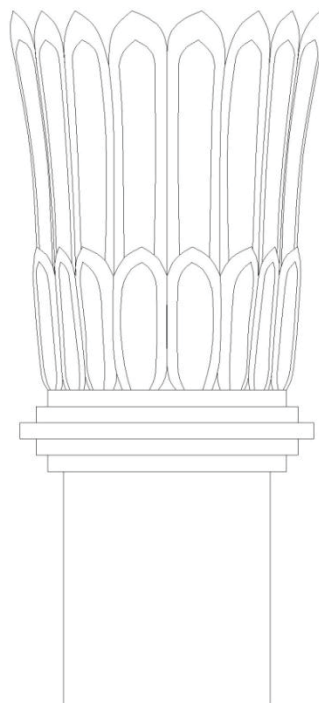
ภาพที่ 3.58 : แสดงแบบขยายประตูวิหารวัดต้นแหลง

ที่มา : โดย อรทัย มหารวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2555

ภาพที่ 3.59 : แสดงแบบขยายหน้าตางวิหารวัดตันแหง

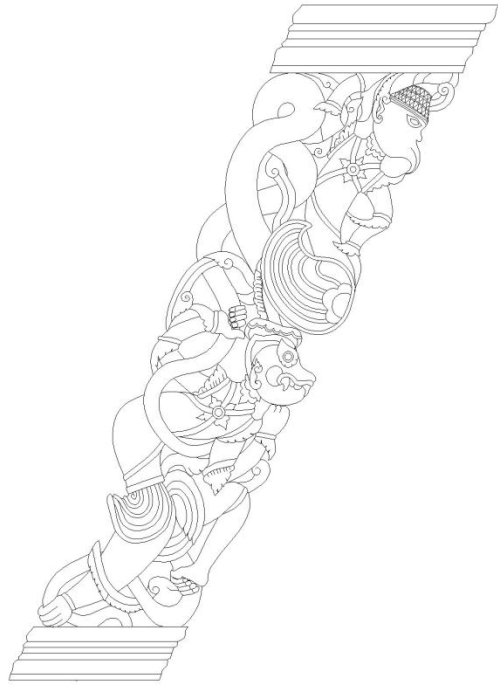
ที่มา : โดย อรทัย มหารรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2555

ภาพที่ 3.60 : แสดงแบบขยายลวดลายบริเวณบัวหัวเสาภายในวิหารวัดตันแหง

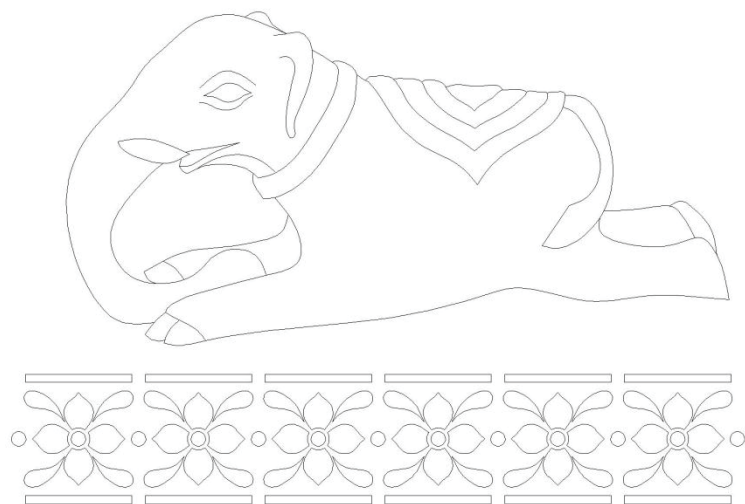
ที่มา : โดย อรทัย มหารรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2555

(3) พื้นที่วิจัยจังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 3.61 : แสดงแบบขยายค้ำยันหอไตรวัดศรีดัง

ที่มา : โดย อรทัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2555

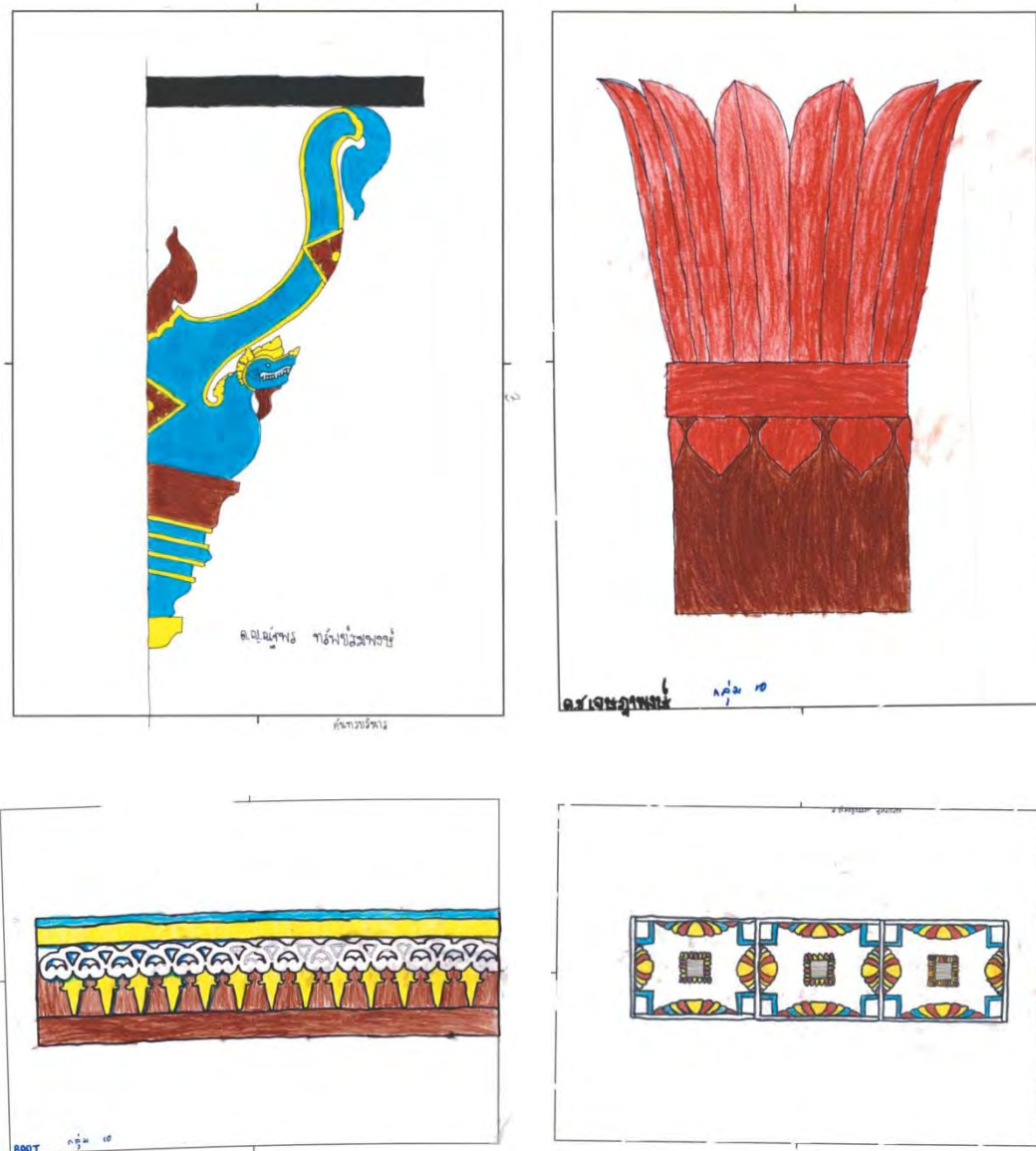

ภาพที่ 3.62 : แสดงแบบขยายลวดลายบริเวณฐานหอไตรวัดศรีดัง

ที่มา : โดย อรทัย มหาวรรณ, จากการลงพื้นที่สำรวจเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2555

3.2.3.3 ตัวอย่างผลงานของชุมชนจากกระบวนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

(1) ผลงานของชุมชนพื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา

ภาพที่ 3.63 : แสดงกิจกรรมการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัยจังหวัดพะเยา
ที่มา : กิจกรรมโครงการวิจัยย่อยที่ 1 วันที่ 27 ตุลาคม 2555